

COLLECTION OF SCIENTIFIC PAPERS

SCIENTIA

28

OCTOBER, 2022

KRAKÓW, REPUBLIC OF POLAND

THEORY AND PRACTICE OF MODERN SCIENCE

IV INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND THEORETICAL CONFERENCE

**EUROPEAN
SCIENTIFIC
PLATFORM**

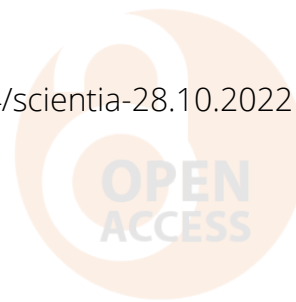
28 October, 2022

Kraków, Republic of Poland

**THEORY AND PRACTICE
OF MODERN SCIENCE**

IV International Scientific and Theoretical Conference

Kraków, 2022

Chairman of the Organizing Committee: Holdenblat M.

Responsible for the layout: Bilous T.

Responsible designer: Bondarenko I.

T 44 **Theory and practice of modern science:** collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the IV International Scientific and Theoretical Conference, October 28, 2022. Kraków, Republic of Poland: European Scientific Platform.

ISBN 979-8-88796-795-0

DOI 10.36074/scientia-28.10.2022

Papers of participants of the IV International Multidisciplinary Scientific and Theoretical Conference «Theory and practice of modern science», held on October 28, 2022 in Kraków are presented in the collection of scientific papers.

The conference is included in the Academic Research Index ReserchBib International catalog of scientific conferences and registered for holding on the territory of Ukraine in UKRISTEI (Certificate № 352 dated August 26th, 2022).

Conference proceedings are publicly available under terms of the Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (CC BY-SA 4.0).

UDC 001 (08)

© Participants of the conference, 2022

© Collection of scientific papers «SCIENTIA», 2022

© European Scientific Platform, 2022

ISBN 979-8-88796-795-0

CONTENT

SECTION 1.

ECONOMIC THEORY, MACRO- AND REGIONAL ECONOMY

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В
КОНТЕКСТІ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Лутковська С.М. 10

SECTION 2.

ENTREPRENEURSHIP, TRADE AND SERVICE SECTOR

ПОСЛІДОВНІСТЬ ОЦІНЮВАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ РОЗВИТКУ
УПРАВЛІНСЬКОГО ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВ

Ємельянов О.Ю. 12

SECTION 3.

FINANCE AND BANKING; TAXATION, ACCOUNTING AND AUDITING

ЕКОНОМІЧНА СТУНІСТЬ КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ЯК ОБ'ЄКТУ
ОБЛІКУ

Косяченко І.В. 15

ЕФЕКТИВНІСТЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ ПІД
ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ

Скіп Р.А. 18

SECTION 4.

MARKETING AND LOGISTICS ACTIVITIES

МАРКЕТИНГ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ В УМОВАХ ВІЙНИ

Михайлов А.Р. 21

ПРОБЛЕМИ ЗДІЙСНЕННЯ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В
СУЧАСНИХ УМОВАХ

Романюк О.В. 24

SECTION 5.

MANAGEMENT, PUBLIC MANAGEMENT AND ADMINISTRATION

ЦІЛІ ТА ЗАВДАННЯ СТРАТЕГУВАННЯ ПОВОЄННОГО РОЗВИТКУ
ПРОМИСЛОВОСТІ

Шелудько Е.І., Завгородня М.Ю. 28

SECTION 6.

INTERNATIONAL RELATIONS

НАГІРНИЙ КАРАБАХ: РЕАКЦІЯ ДЕРЖАВ ТА МІЖНАРОДНИХ УРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА ВІРМЕНО-АЗЕРБАЙДЖАНСЬКИЙ КОНФЛІКТ

Даньків Є.Ю. 31

SECTION 7.

LAW AND INTERNATIONAL LAW

ELECTRONIC ELECTIONS: THE EXPERIENCE OF THE COUNTRIES OF THE EUROPEAN UNION

Leleka S.S., Pankratova V.O. 35

INTERNATIONAL LEGAL CONSEQUENCES OF THE FULL-SCALE RUSSIAN INVASION OF UKRAINE AND THE REFORM OF THE UN: A POSSIBLE CATALYST FOR SUCCESS OR FAILURE

But O. 37

ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРІВ ЗА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИМИ КОНТРАКТАМИ В АСПЕКТІ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ

Тищенко Ю.В., Михайличенко В.Г. 39

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ

Чубенко В.А. 43

ЗМІСТ ПОНЯТТЯ «АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ФУНКЦІЇ ПРОКУРАТУРИ»

Павленко Д.Ю. 45

ОБМЕЖУВАЛЬНІ ПРИПИСИ: ПИТАННЯ ЩОДО ПРАКТИЧНОГО ЗАСТОСУВАННЯ

Ярошович А.Ю. 47

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ДЕЯКИХ ПРИНЦИПІВ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ

Шека Ю.Ю. 50

СУДИМІСТЬ

Скиба В.В. 53

SECTION 8.

INSTITUTE OF LAW ENFORCEMENT, JUDICIAL SYSTEM AND NOTARY

РЕФОРМА КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Колесюк Д. 55

SECTION 9.

BIOLOGY AND BIOTECHNOLOGY

ОЦІНКА ДЕКОРАТИВНОСТІ BUTOMUS UMBELLATUS L. В УМОВАХ ПРАВОБЕРЕЖНОГО ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ

Науково-дослідна група:

Чіков І.В., Чеканов М.М., Фабрика М.Р., Діденко І.П. 59

SECTION 10.

VETERINARY SCIENCES

RELEVANCE OF GIARDIASIS

Karpenko O.A. 64

SECTION 11.

ENERGY AND POWER ENGINEERING

THERMAL MODERNIZATION OF THE ADMINISTRATIVE BUILDING IN VYSHGOROD AS PART OF AN INTERNATIONAL PROJECT

Voitenko S., Oberemok Z. 66

SECTION 12.

SYSTEM ANALYSIS, MODELING AND OPTIMIZATION

СТРАТЕГІЇ СУЧАСНИХ МЕДІА УКРАЇНИ: РОЛЬ ПРЕСИ, ЖУРНАЛІСТІВ ТА СФЕРИ ЗВ'ЯЗКІВ ІЗ ГРОМАДСЬКІСТЮ У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ РЕПУТАЦІЇ КРАЇНИ

Стельмахова О.М. 70

SECTION 13.

SOCIOLOGY AND STATISTICS

ОСНОВНІ ПСИХОЛОГІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ БУЛЕРІВ

Щур Н.М., Вакулик І.І. 79

ХАРАКТЕР И КАЧЕСТВО СОЦИАЛИЗАЦИИ / ИНДИВИДУАЛИЗАЦИИ В ПОЛЕ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ОБЩЕСТВА И ЛИЧНОСТИ

Шедяков В.Е. 82

SECTION 14.

PHILOLOGY AND JOURNALISM

STEREOTYPES-IMAGES IN ADVERTISING DISCOURSE PRACTICES

Semashko T. 87

АНГЛІЦИЗМИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ: ЛЕКСИЧНЕ ЗБАГАЧЕННЯ ЧИ МОВНА АГРЕСІЯ? Мороз Т.В.	89
ДОСЛІДЖЕННЯ ЕМОТИВНОСТІ В ІНТЕРНЕТ-ВІДГУКАХ НА САЙТАХ БРОНЮВАННЯ ГОТЕЛІВ Мартинова Ю.В.	92
НАРАТИВНА СТРУКТУРА «LE SPLEEN DE PARIS» ШАРЛЯ БОДЛЕРА Мицик Д.	95
ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ ГЕРМАНСЬКОЇ ГРУПИ МОВ (НА ПРИКЛАДІ КАЗКИ БРАТІВ ГРИММ “БРЕМЕНСЬКІ МУЗИКАНТИ”) Осінські К.О.	97
ПОЗИТИВІСТСЬКИЙ ДИСКУРС В РОМАНІ О. ВАЙЛДА «ПОРТРЕТ ДОРІАНА ГРЕЯ» Журавська К.О.	99
РОЗВИТОК АНТИФЕЙКОВИХ ЗМІ В ЕПОХУ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ Косюк О.М.	102
SECTION 15. PHILOSOPHY AND POLITICAL SCIENCE	
ПОНИМАНИЕ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ДИАЛЕКТИЧЕСКОГО МЕТОДА Сафаров К.А.	105
РОЛЬ СРЕДСТВ МАССОВОЙ ИНФОРМАЦИИ В ВЕДЕНИИ ДЕМОГРАФИЧЕСКОЙ ПОЛИТИКИ Ахмедов К.Н.	109
SECTION 16. PEDAGOGY AND EDUCATION	
ENGAGING DIVERSE STUDENT POPULATIONS IN CAREER DEVELOPMENT Sobko Y.	112
INTERCULTURAL COMMUNICATION AND THE USE OF ELECTRONIC EDUCATIONAL RESOURCES FOR FOREIGN LANGUAGE TEACHING IN CURRENT CONDITIONS Sarnovska N.	114
ЗООФРАЗЕОЛОГІЗМИ В СИСТЕМІ ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ Стельмацька Р.А.	116

ІНФОРМАТИЗАЦІЯ ОСВІТИ – АКТУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ СЬОГОДЕННЯ Крохмаль І.М.	118
МІЖПРЕДМЕТНІ ЗВ’ЯЗКИ ПРИ НАВЧАННІ У ПРОФІЛЬНІЙ ШКОЛІ Нелуп В.М., Гетманець О.В.	121
ОБРАЗОТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ МИСТЕЦЬКО-ТВОРЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ Пилипенко Т.Д., Аторіна В.М.	124
ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ПРОЦЕСУ КОМАНДОУТВОРЕННЯ ЯК ПЕРЕДУМОВИ СТВОРЕННЯ КОМАНДНО-ЦІЛЬОВОЇ МОТИВАЦІЇ ДЛЯ НОВИХ ЧЛЕНІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ГРУПИ Пащенко В.В.	126
ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС Науково-дослідна група: Москалюк Н.В., Кравець М.Я., Прокопів І.Б., Ярема А.Р.	128
ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС В ЗАКЛАДАХ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ Гошовська А.В.	131
ОСОБЛИВОСТІ ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДІТЕЙ З УКРАЇНСЬКОЮ НАРОДНОЮ ІГРАШКОЮ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ Вусик Н.С.	133
ПЕДАГОГІЧНІ МЕТОДИ ТА ЗАСОБИ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ НА УРОКАХ ІНФОРМАТИКИ Зінченко Ю.О., Черниш П.О.	136
ПІДХОДИ ДО ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ: ЗАВДАННЄВИЙ ТА ПРОЕКТНИЙ Лук’янець Г.Г.	139
ПРО ДВІ ГЛОБАЛЬНІ СУЧАСНІ НООРЕВОЛЮЦІЇ, МЕГАПОДВИГИ НОСІЇВ УКРАЇНСЬКИХ ГЕНІВ ТА ВЕРНАДСЬКО-ВІДРОДЖЕННЯ-XXІ Науково-дослідна група: Корсак К.В., Кірик Т.В., Корсак Ю.К., Ляшенко Л.М., Бойчук О.С., Бойчук Н.О.	141
ПРОФЕСІЙНЕ САМОВИЗНАЧЕННЯ УЧНІВ ЯК СКЛАДНИЙ ДИНАМІЧНИЙ ПРОЦЕС СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ Філімончук А.М.	147
СІМ’Я ЯК СЕРЕДОВИЩЕ ВИХОВНОГО ВПЛИВУ Швай Р.І.	150
ШЛЯХИ ПЕДАГОГІЧНОГО ВПЛИВУ НА СТУДЕНТІВ – МЕДИКІВ У ВИЩІЙ ШКОЛІ Гошовська А.В.	152

ЩОДО НЕОБХІДНОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ НЕ ДОСТАТНЬО ВИСВІТЛЕНИХ
СТОРИНОК ДАВНЬОУКРАЇНСЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ
Матвєєва О.О., Гриньова В.М. 154

SECTION 17.

PSYCHOLOGY AND PSYCHIATRY

МОТИВАЦІЯ ТА ЕМОЦІЙНЕ ВИГОРЯННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ
Комарніцька Л.М., Комарніцький О.Б. 157

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ РЕФЛЕКСІЇ МАЙБУТНЬОГО
ПСИХОЛОГА
Камінська О.В. 159

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ, ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ТА
ОСОБИСТІСНІ ЧИННИКИ ВИНИКНЕННЯ ТА ПЕРЕБІГУ СУЇЦИДАЛЬНОЇ
ПОВЕДІНКИ У МОЛОДІ
Рудюк Н.Л. 161

SECTION 18.

MEDICAL SCIENCES AND PUBLIC HEALTH

FOOD PRODUCTS' INFLUENCE ON THE DEVELOPMENT OF PERIODONTITIS
Scientific research group:
Ripetska O., Hrynovets V., Hrynovets I., Vojcekhovska J. 163

STUDY OF CHANGES IN STUDENTS' DIET DURING MARTIAL LAW
Gerasimenko O.I., Radchenko P.O. 165

THREAT OF DIPHTHERIA OUTBREAK IN UKRAINE IN THE PERIOD OF WAR TIME
Pikul K., Pchenko V., Muravleva O. 167

ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ГІАЛУРОНОВОЇ КИСЛОТИ ДЛЯ
КУПІРУВАННЯ БОЛЬОВОГО СИНДРОМУ В КОМПЛЕКСНІЙ ТЕРАПІЇ
ОСТЕОАРТРИТУ КОЛІННОГО СУГЛОБА
Гаркуша М.А., Борщова З.Г., Помазанов Д.О. 169

ПРОБЛЕМАТИКА ПСИХОСОМАТИЧНОГО ВПЛИВУ СТРЕСУ У ВИНИКНЕННІ
ЦУКРОВОГО ДІАБЕТУ
Рева Т.В., Ткач Є.П., Комар О.Б. 174

SECTION 19.

PHYSICAL CULTURE, SPORTS AND PHYSICAL THERAPY

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ
Вахняк В.С. 177

SECTION 20.

HISTORY, ARCHEOLOGY AND CULTUROLOGY

ІРАНСЬКЕ ПИТАННЯ У КОНТЕКСТІ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ Д. ТРАМПА
Шевцов Б.С. 180

НАЦІОНАЛЬНО-СОЦІАЛЬНИЙ АСПЕКТ ІСТОРІЇ ГОЛОДОМОРУ 1932–1933 РР.
В УКРАЇНІ, ЗОКРЕМА У АЗОВСЬКИХ СЕЛИЩАХ ЯЛТА ТА УРЗУФ
Іванова А.П. 182

СТАНІСЛАВ ПОНЯТОВСЬКИЙ ТА КИРИЛО РОЗУМОВСЬКИЙ: СПІЛЬНЕ В
ДОЛЯХ НАШИХ КЕРМАНІЧЕЙ
Нікітіна А.В. 185

SECTION 21.

CULTURE AND ART

ТВОРЧА САМОСТІЙНІСТЬ МУЗИКАНТА В ІСТОРИЧНОМУ АСПЕКТІ
Морозова О.О., Каленик І.В. 188

SECTION 22.

GEOGRAPHY AND GEOLOGY

СТРУКТУРА ТА СУЧАСНИЙ СТАН ВОДОПОСТАЧАННЯ В БАСЕЙНІ ДНІПРА
(В МЕЖАХ УКРАЇНИ)
Стельмах В.Ю. 190

SECTION 1.

ECONOMIC THEORY, MACRO- AND REGIONAL ECONOMY

Лутковська Світлана Михайлівна

доктор економічних наук, професор,

професор кафедри адміністративного менеджменту та альтернативних джерел енергії

Вінницький національний аграрний університет, Україна

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В КОНТЕКСТІ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Сучасні тенденції трансформацій соціально-економічних систем і динамізм глобалізаційних процесів супроводжуються глибокими соціальними протиріччями і загостренням масштабних екологічних проблем, що негативно позначається на системі соціально-економічної безпеки держави. За такої ситуації в центрі наукових дискусій опинилися складні питання ефективної соціально-економічної політики, стратегічного розвитку екологічної сфери, дотримання балансу та захищеності інтересів людини, території, на якій вона проживає, і суспільства.

Сьогодні перед сільськими територіями України постала низка викликів, зумовлених руйнуванням їх соціально-економічної інфраструктури, погіршенням якості людського капіталу, нарощуванням соціально-демографічних диспропорцій, недостатньо ефективним використанням наявних природних ресурсів. За таких умов гарантувати належну екологічну безпеку України об'єктивно неможливо. Саме ці тенденції визначають актуальність та вагому необхідність визначення механізмів екологічної безпеки соціально-економічного розвитку сільських територій в контексті зміцнення соціально-економічної безпеки України [1].

Ситуація, що склалася на сільських територіях, несе низку загроз для сталого розвитку та безпеки країни. Відмічається високий рівень безробіття і трудової міграції, руйнування соціальної інфраструктури, поглиблення демографічної кризи та зникнення сіл, погіршення стану довкілля [2].

Екологічна ситуація на сільських територіях зумовлена впливом багатьох природних і техногенних чинників. Внесла свої надзвичайно руйнівні корективи і війна в країні. В Україні щороку виявляють близько 32 тис. несанкціонованих звалищ твердих побутових відходів (ТПВ) загальною площею понад 1 тис. га, які переважно розташовуються в сільській місцевості. Стихійне захоронення ТПВ у природних рельєфних утвореннях (вибалках, ярах, долинах малих річок) являє собою серйозну екологічну небезпеку. Крім цього, на сільських територіях практично не реалізуються заходи щодо створення систем роздільного збирання, сортування побутових відходів та вилучення їх ресурсоцінних компонентів. Основними причинами зазначеної ситуації є дефіцит коштів у територіальних громад, відсутність спеціалізованих підприємств, а також складність отримання дозвільно-погоджувальних документів. Актуальною для сільських територій є проблема забезпечення розвитку та відновлення інженерних мереж водопостачання й водовідведення [3, 4].

Сучасне погіршення екологічної якості довкілля внаслідок суттєвого збільшення антропогенного та техногенного навантаження на нього потребує пріоритетного досягнення

ресурсно-екологічної безпеки природокористування та природогосподарювання, в тому числі в системі аграрного землекористування. У процесі проведення земельної реформи не створено належних інституціонально-організаційних умов для регулювання еколого-економічних відносин між землекористувачами та землевласниками, що також актуалізує проблематику досягнення еколого-економічної безпеки аграрного виробництва. Ігнорування еколого-економічних засад сільськогосподарського землекористування не минуче прискорює екодеструкцію унікальних земельних ресурсів України, зменшує еколого-економічну ефективність господарювання і, в кінцевому підсумку, спричинює екологічну небезпеку споживання сільськогосподарської продукції [5]. Достатньо широко й аргументовано визнається, що потреба в пошуку механізмів екологічної безпеки соціально-економічного розвитку сільських територій необхідна та безперечна.

Список використаних джерел:

1. Калетнік Г.М., Лутковська С.М. Екологічна модернізація та органічне виробництво в системі екологічної безпеки. Монографія. Вінниця: ВНАУ. 2022. 356 с.
2. Офіційний веб-сайт Міністерства розвитку громад та територій України. <https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/derzhavna-rehional-na-polityka/rozvitok-silskih-teritoriy/>
3. G. Kaletnik, S. Lutkovska. Implementation of public-private partnership models in the field of ecological modernization of the environmental safety system. *European Journal of Sustainable Development*. 2021. Vol. 10 (1). P. 81-89.
4. Офіційний сайт Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України. URL: <https://mepr.gov.ua/news/39028.html>.
5. G. Kaletnik, S. Lutkovska. Organizational and economic mechanisms of monitoring and announcement of emergency situations. *Scientific Horizons*. 2020. (4). P. 34 – 41.

SECTION 2.

ENTREPRENEURSHIP, TRADE AND SERVICE SECTOR

Ємельянов Олександр Юрійович

д-р. екон. наук, професор, професор кафедри економіки підприємства та інвестицій
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

ПОСЛІДОВНІСТЬ ОЦІНЮВАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ РОЗВИТКУ УПРАВЛІНСЬКОГО ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВ

Багато підприємств України характеризуються негативною динамікою фінансово-економічних результатів їх діяльності, що часто викликає настання на цих підприємствах фінансово-економічної кризи [1–3]. Усунення цієї тенденції потребує оцінювання та управління потенціалом економічного розвитку суб'єктів підприємництва [4–7]. При цьому важливо враховувати зв'язок цього потенціалу з іншими видами сукупного економічного потенціалу підприємства, до яких, зокрема, належать: трудовий [8], маркетинговий [9], виробничий [10, 11], збутовий [12–15], інноваційний [16–18], конкурентний [19] та фінансовий [20–22] потенціал. Кожен з них є сукупністю певних функціональних властивостей підприємства, тобто таких характеристик компанії, які проявляються при взаємовідносинах із зовнішнім середовищем. Зокрема, до зазначених властивостей можна віднести фінансову стійкість [23], адаптованість [24], гнучкість [25], інноваційність [26] тощо.

Властивості є притаманними і кожному різновиду економічних ресурсів підприємств. Стосовно працівників підприємства, які беруть участь в розробці, ухваленні та реалізації управлінських рішень, то їх головною властивістю є рівень компетентності. Даний рівень є головним фактором, що визначає ефективність діяльності суб'єкта господарювання. Це зумовлено тим, що управлінська підсистема підприємства у кінцевому рахунку регулює рівень як усіх його загальних властивостей, так і властивостей окремих видів ресурсів та господарських процесів підприємства. Можна стверджувати, що недостатній рівень ефективності господарської діяльності підприємств визначається двома головними обставинами: недостатнім рівнем компетентності працівників апарату управління та негативними факторами зовнішнього середовища, які підприємство навіть за умов найвищого рівня компетентності працівників управлінської підсистеми не може перебороти. Враховуючи викладене, оцінювання потенціалу розвитку управлінських працівників підприємства повинно базуватися на вимірюванні наявного рівня компетентності працівників управлінської підсистеми підприємства та визначення резервів підвищення здатності працівників підприємства розробляти, ухвалювати та реалізовувати відповідні управлінські рішення. При цьому загальна послідовність процесу вимірювання рівня компетентності працівників апарату управління підприємством повинна включати такі основні етапи:

1. Вибір головних типів компетенцій працівників управлінської підсистеми. Відзначимо, що групування таких компетенцій може бути виконано за різними ознаками. Оскільки предметом управління на підприємстві виступають його економічні ресурси, то найбільш обґрунтованим видається групування компетенцій за ознаками, що прив'язані до

ресурсного забезпечення господарської діяльності. Зокрема, ознаками групування можуть виступати види ресурсів та операцій з ними. Крім того, управлінські компетенції можна класифікувати за загальними функціями управління.

2. Побудова множини загальних управлінських компетенцій. У цьому випадку загальною буде вважатися компетенція, яка може бути поділеною на окремі складники, кожен з яких, своєю чергою, являтиме компетенцію нижчого рівня. Для виокремлення головних управлінських компетенцій доцільно скористатися способом подвійного групування, тобто одночасно використати дві кваліфікаційні ознаки. Зокрема, як вже зазначалося вище, такими ознаками можуть виступати види використовуваних ресурсів та операцій з ними.

3. Визначення для кожної загальної управлінської компетенції переліку часткових управлінських компетенцій. З цією метою можна застосувати метод розкладання загальної управлінської компетенції на окремі етапи її здійснення.

4. Оцінка наявного рівня володіння управлінськими працівниками відповідною загальною компетенцією. З цією метою можна використати метод експертного опитування. При цьому в якості експертів можуть виступати як керівники самого підприємства, так і запрошені фахівці у даній сфері управління, зокрема з консалтингових компаній. Тоді рівень володіння управлінськими працівниками відповідною загальною компетенцією можна оцінити як суму добутків рівнів володіння управлінськими працівниками підприємства спеціальними компетенціями, які належить до певної загальної компетенції, на коефіцієнти значущості відповідних спеціальних компетенцій.

5. Оцінка наявного рівня володіння управлінськими працівниками усією сукупністю загальних компетенцій. З цією метою варто розрахувати суму добутків рівнів володіння управлінськими працівниками підприємства загальними компетенціями на коефіцієнти їхньої значущості.

Тоді потенціал розвитку управлінського персоналу підприємств може бути оцінено як різницю між максимально можливим та наявним рівнями володіння управлінськими працівниками усією сукупністю загальних компетенцій.

Список використаних джерел:

1. Денисюк, О. Г. & Дерев'янюк, О. Ю. (2015). Сутність, класифікація та причини виникнення криз у діяльності підприємств. *Вісник Житомирського державного технологічного університету*, (1), 80–87.
2. Кривов'язюк, І. В. & Стрільчук, Р. М. (2016). Діагностика кризового стану інноваційно активних машинобудівних підприємств на базі дискримінантної моделі. *Актуальні проблеми економіки*, (7), 454–465.
3. Ганзюк, С. М. (2016). Фінансова криза на підприємствах України. *Молодий вчений*, (3(30)), 49–52.
4. Ємельянов, О. Ю. (2019). *Потенціал економічного розвитку підприємств: інструментарій та моделі оцінювання: [монографія]*. Львів: Національний університет «Львівська політехніка».
5. Коновал, В. В. (2014). Оцінювання потенціалу розвитку підприємств легкої промисловості. *Вісник ХДУ*, (6 (2)), 206–209.
6. Yemelyanov, O., Kurylo, O. & Petrushka, T. (2018). Methodological principles of evaluating economic potential of industrial enterprise sustainable development. *Науковий вісник «Полісся»*, (2 (14)), 141–149.
7. Yemelyanov, O., Symak, A. & Zarytska, O. (2016). Modelling the process of forming the potential of economic development of an industrial enterprise. *Periodyk naukowy Akademii Polonijnej, Czestochowa, Akademia Polonijna w Czestochowie*, (3), 128–137.
8. Верхоглядова, Н. І. & Русинко, М. І. (2013). Характеристика і структура трудового потенціалу підприємства. *Інноваційна економіка*, (4), 37–40.
9. Мороз, Л. А. & Лебідь, Т. В. (2009). Стратегічний аналіз маркетингового потенціалу підприємства. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Логістика»*, (649), 214–219.

10. Войцехівська, В. В., Войцехівська, Ю. В. & Висоцький, А. Л. (2012). Методи прогнозування розвитку виробничого потенціалу підприємств. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка» «Проблеми економіки та управління»*, (725), 42–48.
11. Плешка, А. Р. (2011). Фактори, що впливають на розвиток виробничого потенціалу. *Наук. праці Нац. ун-ту харч. технологій* (37/38), 279–283.
12. Висоцький, А. Л. (2014). Сутність та особливості збутового потенціалу як складової частини сукупного економічного потенціалу підприємств. *Науковий вісник НЛТУ України*, (24.8), 225–233.
13. Висоцький, А. Л. (2014). Види, чинники та об'єкти управління збутовим потенціалом машинобудівного підприємства. *Науковий вісник НЛТУ України*, (24.7), 315–323.
14. Ємельянов, О. Ю., Лесик, Л. І. & Висоцький, А. Л. (2015). Теоретичні засади формування та оцінювання виробничо-збутового потенціалу машинобудівних підприємств. *Бізнес Інформ*, (1), 124–130.
15. Emelyanov, A., Kurylo, O. & Vysotskij, A. (2013). Structuring expenses of industrial enterprises in the evaluation process of its production and sales potential. *Ekontechmod. An international quarterly journal*, (4), 11–17.
16. Гришко, В. А. (2010). Показники та методи оцінювання інноваційного потенціалу машинобудівних підприємств. *Схід*, (7(107)), 18–21.
17. Родіонова, І. В. (2013). Методи оцінки інноваційного потенціалу промислових підприємств. *Економіка розвитку*, (4 (68)), 96–99.
18. Тищенко, Т. І. (2015). Оцінювання інноваційного потенціалу промислового підприємства. *Економічний вісник ДВНЗ УДХТУ*, (2 (2)), 65–71.
19. Ємельянов, О. Ю., Лесик, Л. І. & Петрушка Т. О. (2016). Моделювання показників оцінювання конкурентного потенціалу промислового підприємства. *Актуальні проблеми економіки*, (4), 340–348.
20. Кунцевич, В. О. (2005). Підходи до діагностики фінансового потенціалу підприємства. *Актуальні проблеми економіки*, (1(43)), 68–75.
21. Левченко, Н. М. (2012). Фінансовий потенціал підприємства: сутність та підходи до діагностики. *Інвестиції: практика та довід*, (2), 114–117.
22. Маринич, І. А. (2010). Сучасні підходи до діагностики фінансового потенціалу підприємства. *Науковий вісник НЛТУ України*, (20.1), 105–108.
23. Ємельянов, О. Ю. (2020). Діагностування рівня фінансової стійкості підприємств агропромислового комплексу. *Агросвіт*, (21), 3–9.
24. Yemelyanov, O., Symak, A., Petrushka, T., Lesyk, R. & Lesyk, L. (2018). Evaluation of adaptability of Ukrainian economy to changes in prices for energy carriers and to energy market risks. *Energies*, (11 (12)), 3529.
25. Распопов, Р. С. (2006). Економічні аспекти гнучкості виробничої потужності підприємства. *Вісник ДонДУЕТ*, (4 (32)), 117–123.
26. Ортіна, Г. В. (2016). Модернізація та інноваційність як напрями антикризового розвитку підприємств реального сектора економіки. *Економіка та держава*, (2), 29–32.

SECTION 3.

FINANCE AND BANKING; TAXATION, ACCOUNTING AND AUDITING

Косяченко Ілона Володимирівна

студентка

Запорізький національний університет, Україна

Науковий керівник: Гончарова В.Г.

кандидат наук з державного управління, доцент

Запорізький національний університет, Україна

ЕКОНОМІЧНА СТІЙКІСТЬ КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ЯК ОБ'ЄКТУ ОБЛІКУ

У сучасних умовах найчастіше кредиторська заборгованість - це необхідна даність, яка відображає ситуація, коли є тимчасова різниця між отриманням товару чи послуги та часом оплати за неї. Аналіз такої заборгованості має бути глибоким та комплексним дослідженням, яке включає обчислення та оцінку великої кількості різноманітних показників.

Відповідальними за регулярну оцінку та дослідження кредиторської заборгованості є:

- керівники підприємства, або відповідного відділу, підрозділи на підприємстві;
- аудитори, які проводять перевірку коректності відображення існуючих зобов'язань;
- аналітики відповідних відділів, чи підприємств, організацій.

Безумовно, найбільшу увагу цьому пункту мають приділяти власники та керівники організацій.

Стійкість економічного сектора не може існувати без фінансової стабільності організацій [1, с. 243].

Стабільність – це запорука виживання та стійкості становища підприємства. Вплив на стійкість може бути різними факторами, такими як позиція організації на ринку товарів, наявність потенціалу для ділового співробітництва, а також залежність від зовнішніх кредиторів та інвесторів.

Немало важливого значення тут також має наявність неплатоспроможних дебіторів та ефективність діяльності у господарських та фінансових операціях тощо.

Кредиторська заборгованість показує слідство існуючої системи розрахунків між організаціями, за наявності розриву у часі платежу та моменту переходу права власності, тим часом, як були пред'явлені платіжні документи та фактична оплата.

Кредиторська та дебіторська заборгованість на успішному підприємстві завжди має бути виправдана та збалансована [2, с. 563].

Ринкові відносини у світі постійно розвиваються. Це вимагає від організацій уважності та відповідальності у кредитно-грошовій поведінці. Необхідно постійно враховувати інтереси всіх сторін: власників та співробітників підприємства, органів влади, покупців, споживачів тощо.

У ринковій економіці наявність кредиторської заборгованості підприємства - це природне явище, яке існує в діяльності практично будь-якого підприємства та суб'єкта

господарювання Наукові дослідники по-різному характеризують кредиторську заборгованість.

Загалом, кредиторська заборгованість — це всі зобов'язання підприємства, які були отримані внаслідок придбання ним товарів, послуг, робіт та будь-яких інших зобов'язань у результаті господарських угод із кредиторами за весь час діяльності підприємства. Також це може бути заборгованість співробітникам підприємства, споживачам та покупцями та іншими господарюючими суб'єктами [3, с. 114].

Якщо підприємство розглядає кредиторську заборгованість як можливість отримання коштів для короткострокового залучення до його діяльності та розвитку, необхідно максимально раціонально і обдумано їх використовувати і формувати зайву заборгованість.

Заборгованість також може визначатись за її тривалістю, тобто бути короткостроковою та довгостроковою.

Довгостроковою заборгованістю є заборгованість, яка має термін погашення понад дванадцять місяців. А короткострокова заборгованість — це заборгованість, у якої термін погашення менший за дванадцять місяців [5, с. 499].

Кредиторську заборгованість під час аналізу через бухгалтерський облік можна поділити на такі види:

- перед постачальниками продукції та підрядниками послуг; - Перед співробітниками організації;
- перед державними фондами;
- з податків та зборів;
- інша заборгованість перед кредиторами.

Значна частина кредиторської заборгованості з'являється в результаті діяльності за першим пунктом, а саме взаємодії та розрахунків з постачальниками продукції та підрядниками послуг, які постачають ті чи інші матеріальні продукти чи надають послуги пов'язані з діяльністю підприємства [6, с. 312].

В рамках діяльності кожного підприємства можна виділити такі види заборгованості:

- термінова (зазвичай це заборгованість із заробітної плати, перед бюджетом, із соціального страхування тощо);
- проста (заборгованість постачальникам продукції, за векселями, заборгованість дочірнім і афілійованим організаціям тощо).

Також через утворення, кредиторська заборгованість компанії може поділятися на заборгованість відповідно до термінів за договором та на прострочену. Система, яка використовується для розрахунку з кредиторами, також істотно впливає на формування кредиторської заборгованості.

Кредиторська заборгованість може істотно впливати на фінансовий стан підприємства, на його аналіз та стійкість. Це дуже значний чинник у господарській діяльності будь-якої організації [7, с. 367].

Необхідно постійно контролювати та регулювати кредиторську заборгованість.

Несвоєчасна чи неповна оплата суттєво впливає на відносини з постачальниками, покупцями та кредиторами. Формує негативну кредитну історію, тягне за собою штрафи та пені за невиконання зобов'язань.

Отже, робота з кредиторською заборгованістю має здійснюватися за декількома напрямками.

По-перше, необхідно вкрай обачно ставитися до вибору контрагентів. Так, наприклад, якщо як потенційний контрагент виступає невідома компанія, зареєстрована в іншому суб'єкті, яка наполягає на включенні до договору пункту про підсудність спорів арбітражним судам за місцем перебування позивача, можна з високою ймовірністю стверджувати, що ця компанія безпосередньо пов'язана з агресором. У потрібний момент вона змінить свій розрахунковий рахунок і зникне, а потім буде зроблено все можливе, щоб

віддалений арбітражний суд визнав компанію-мету банкрутом і щоб вона дізналася б про це тільки із заяви про визнання її [8, с. 643].

По-друге, рекомендується не допускати появи простроченої кредиторської заборгованості. Якщо цього уникнути не вдається, важливо заздалегідь виробити алгоритми коректної роботи з кредиторами підприємства та надалі перебувати з ними у тісному контакті, щоб не допустити звернення до суду.

По-третє, розумним кроком є створення однієї чи кількох підконтрольних компаній, які накопичують кредиторську заборгованість головної компанії. Така схема дозволяє концентрувати всю небажану чи підозрілу заборгованість іншою юридичній особі. Підконтрольна компанія може взяти на себе, наприклад здійснення закупівель, одночасно виконуючи при цьому функцію своєрідного захисного фільтра. За найпохмурішого розвитку подій — банкрутства — накопичена компанією-фільтром заборгованість компанії-мети у разі рейдерської атаки може бути використана для того, щоб спробувати повернути підприємство або його майновий комплекс.

Список використаних джерел:

1. Косата І. А. Деякі проблеми обліку дебіторської заборгованості в Україні / І.А. Косата // Бізнес Інформ. - 2014. - № 12. - С. 242-245.
2. Лень В.С. Організація бухгалтерського обліку. Навчальний посібник. - К.: Центр навчальної літератури, 2015. - 696 с.
3. Лищенко О.Г. Аналіз дебіторської заборгованості в системі управління підприємством / О.Г. Лищенко, Г.М. Бескота // Держава і регіони. - 2016. - №1. - С. 114-117.
4. Лишиленко, О.В. Бухгалтерський фінансовий облік [Текст] : навч. посіб. – Київ : Вид-во «Центр навчальної літератури», 2016. – 524 с.
5. Лишиленко О.В. Фінансовий облік: Підручник. - 2-ге вид., перероб. і доп. - К.: Центр навчальної літератури, 2015. - 556 с.
6. Лінник В.Г. Теорія бухгалтерського обліку: Підручник. – К.: вид-во КНЕУ, 2017. – 331 с
7. Ловінська Л.Г. Бухгалтерський облік: Навчально-методичний посібник / [Л.Г.Ловінська, Л.В.Жилкіна, О.М.Голенко та ін.]. – К.: КНЕУ, 2016. – 370 с.
8. Максимова В.Ф.Бухгалтерський облік: Підручник для студентів вищих навчальних закладів спеціальності 6.050100 «Облік і аудит» – Одеса: ОНЕУ, 2015.– 670 с.

Скіп Роксолана Андріївна здобувач магістерського рівня кафедри фінансів
Національний університет «Львівська політехніка», УкраїнаНауковий керівник: Мороз Наталія Володимирівна канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри фінансів
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

ЕФЕКТИВНІСТЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ

Банківська система відіграє важливу роль у економічному розвитку будь-якої країни. Діяльність банків надзвичайно чутлива до змін зовнішнього середовища, адже досить важко передбачити поведінку клієнтів банківської установи, реакцію та дії уряду держави.

Наприкінці лютого 2022 року в українській банківській системі відбулося чимало змін, спричинених повномасштабним вторгненням росії на територію України. Варто зазначити, що з початку 2022 року з банківського ринку України пішло 4 банки. Одразу після вторгнення рф ліквідовано дві банківські установи з державним російським капіталом, а саме МРБ (Сбербанк) та Промінвестбанк. Протягом літа визнано неплатоспроможними таких два банки як Мегабанк та Банк "Січ". Щодо Мегабанку, то для нього є характерними хронічні проблеми. Причиною проблем Банку «Січ» є нежиттєстійка бізнес-модель, яка була побудована на отриманні процентного доходу на різниці ставок між залученими кредитами рефінансування від НБУ та вкладеннями в облігації внутрішньої державної позики. Суттєве підвищення облікової ставки до 25% зробило дорогавартісним нове фондування. Банк «Січ» суттєво постраждав від процентного ризику, а точніше — неправильного управління цим ризиком [1].

Оцінити вплив повномасштабної війни можна різними способами, один з них – це аналіз прибутковості. Динаміку чистого фінансового результату національних банків протягом 2022 року зображено на рис. 1.

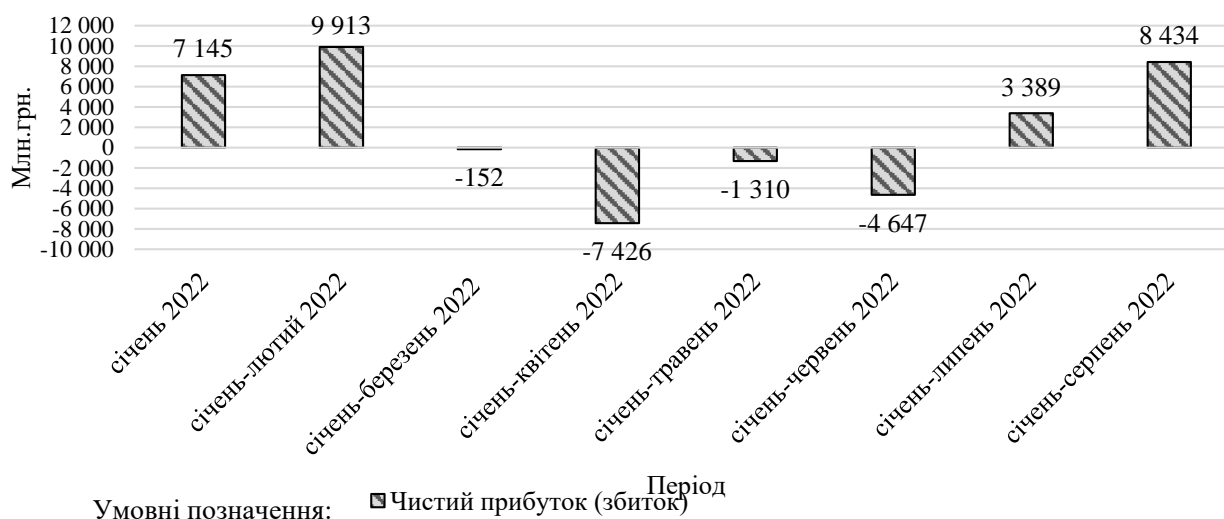

Рис. 1. Динаміка чистого фінансового результату банків України упродовж січня – серпня 2022 року
дані сформовано з [1]

За підсумками першого кварталу 2022 року збиток банківського сектору становив 152 млн. грн., при тому вся його величина була сформована у березні місяці. Протягом квітня значення збитку зросло до 7426 млн. грн., упродовж травня та червня результатом діяльності банківського сектору також є збиток. Від’ємний фінансовий результат протягом першого півріччя 2022 року спричинений значними обсягами коштів, які були спрямовані на формування резервів під очікуванні збитки. Протягом першого півріччя 2022 року банками сформовано резервів у розмірі 57900 млн. грн., з них 52100 млн. грн. – у березні. Незважаючи на чистий збиток, у першому та другому кварталі фінустанови отримали операційний прибуток, значення якого становило 22230 та 35500 млн. грн. відповідно. Для отримання цих результатів банки були змушені скоротити витрати, зокрема витрати на заробітну плату, багато працівників банківської системи у квітні-травні були змушені скористатися відпусткою за власний рахунок. Протягом другого кварталу зростанню операційного прибутку посприяло збільшення доходів від вкладень у депозитні сертифікати НБУ, а також суттєве зростання прибутку від операцій з купівлі-продажу валюти.

Важливим для аналізу є структура доходів банківських установ. Основними дохідними статтями для будь-якого банку є процентні та комісійні доходи, при чому сукупна питома вага у структурі всіх доходів може бути більше 100%. Таке явище спостерігається протягом січня-квітня 2021 року (рис. 2) і пояснюється наявністю значним збитком від переоцінки та від операцій купівлі-продажу.

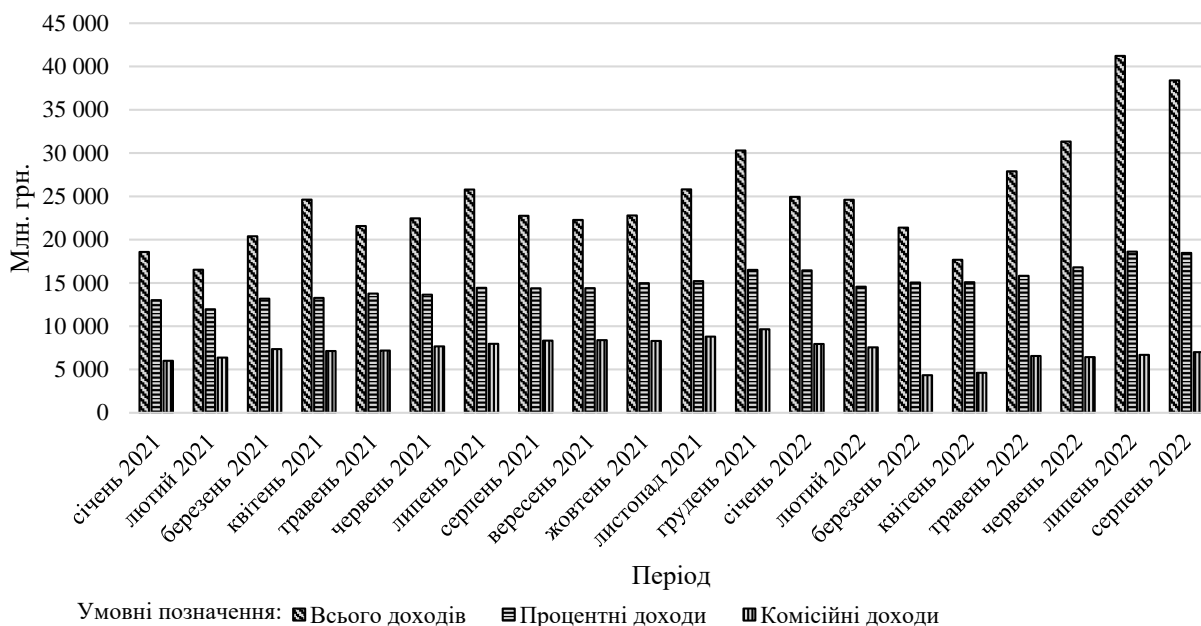

Рис. 2. Динаміка величини сукупного доходу, процентних та комісійних доходів упродовж січня 2021 року - серпня 2022 року
дані сформовано з [1]

Дані з рис.1 чітко вказують на зниження доходів з лютого 2022 року, особливе скорочення комісійних доходів. Ці зміни відбулися у зв'язку з запровадженням кредитних канікул та зниженням комісій за: користування розрахунковими рахунками, здійснення грошових переказів. Найнижчу величину комісійних доходів банківський сектор отримав у березні 2022 року, а саме 4341 млн. грн. Також варто зауважити, що після подій 24 лютого сумарна величина доходів почала стрімко зростати у травні 2022 року, темп зростання становить 58%. Упродовж наступних двох місяців ця тенденція зберігається, що є

позитивним явищем. Протягом серпня дещо скорочується значення доходів, а саме на 7%.

Важливо зазначити, що одним з наслідків повномасштабної війни є зміна структури доходів банківської системи. Протягом 2021 року основними видами доходів були процентні та комісійні доходи, їх питома вага становила від 95%. Проте протягом 2022 року значення останнього показника суттєво скорочується до 80%, причиною цього є отримання значного доходу від переоцінки та операцій купівлі-продажу.

Продовження війни в Україні сприятиме поширенню ризиків, а також ускладнюватиме управління ними. Втрати від реалізації кредитного ризику зростатимуть. Обмежений попит на кредити, особливо з боку домогосподарств, погіршення якості портфеля та збільшення відрахувань в резерви підвищують ризики прибутковості. Банкам потрібно пристосувати свої бізнес-моделі до умов повноцінної війни та зберегти операційну прибутковість.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Національного банку України. Вилучено із <https://bank.gov.ua/>

SECTION 4. MARKETING AND LOGISTICS ACTIVITIES

Михайлов Артем Русланович

здобувач вищої освіти факультету економіки і управління
Хмельницький національний університет, Україна

Науковий керівник: Забурмеха Євгенія Михайлівна

канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри
Хмельницький національний університет, Україна

МАРКЕТИНГ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ В УМОВАХ ВІЙНИ

Сьогодні Україна переживає глобальну кризу у вигляді повномасштабної війни з Росією, що не може не відобразитись і на маркетингу, в тому числі і маркетингу страхування. Останні роки спостерігається тенденція до зниження кількості страхових компаній в Україні: лише за 2021-ий рік їх кількість скоротилась з 210-ти на початку 2021-го року до 155 наприкінці 2021-го. В тому числі цьому посприяла криза пов'язана з пандемією COVID-19 [1]. Попри негативний ефект пандемії коронавірусу а ринок страхових послуг, менеджери страхових компаній відзначають і позитивний вплив коронакризи, завдяки якому вони були краще готові до війни через відпрацьовані механізми переходу на дистанційну роботу та діджиталізації організації маркетингу в цілому, що дозволило в короткий термін відновити та пристосувати роботу до нових умов. Усі страхові компанії потерпають від війни, основними проблемами спричинених війною є: скорочення кількості центрів обслуговування клієнтів через евакуацію, фізичне знищення об'єктів нерухомості, або тимчасове захоплення територій. Також проблемою є організація врегулювання страхових випадків в регіонах, де ведуться бойові дії, наприклад огляд транспортних засобів, отримання та оформлення оригіналів документів для подання страховику, або отримання відшкодування, проблеми з викликом поліції на місце ДТП. З а час війни сталась велика кількість розривів договорів з страховими компаніями через фінансові труднощі, або виїзд за кордон [2].

Через військові дії і відповідно велику матеріальну шкоду завдану громадянам такі страхові компанії як: INGO, Aon, UNIQA, ARX, HotLine, VUSO та інші, пропонують своїм клієнтам страхові поліси, що покривають шкоду від воєнних дій ворога, що є актуальним і дозволяє зберігати кількість клієнтів [3]. Також з початку війни вкрай актуальними стали туристичні поліси та автострахування (зокрема, за кордоном), не менш важливою стала можливість оформлення та купівлі страховки он-лайн, адже не у всіх є можливість відвідати фізичний центр обслуговування страхової компанії. На сьогоднішній день страховий поліс можна оформити без необхідності відвідувати фізичний центр обслуговування: замість оригіналів дозволено відправляти фото документів, замість фізичних підписів електронні, замість оплати готівкою, безготівкова оплата [3].

Однією з конкурентною перевагою на сьогоднішньому ринку страхування є можливість використання різних каналів зв'язку: Телеграм-канали, соціальні мережі, мобільні додатки. Такі канали зв'язку дозволяють клієнтам не тільки зв'язуватись з компанією, що надає послуги, але створювати клієнтську спільноту, де одні клієнти

компанії допомагають іншим, можуть дати свій відгук, пораду, або просто підтримувати одне одного у складних життєвих ситуаціях. Цей елемент маркетингу стосунків є вкрай ефективним і при цьому абсолютно природнім, компанія в даному випадку лише є фактором, що об'єднує людей.

Також змінюється підхід до реклами та просування. Безліч брендів вже зробили свої креативи пов'язані з сучасною соціальною та політичною ситуацією в країні. Нижче наведено деякі приклади:

HotLine: «Деякі істоти полюють на пральні машинки. А ми з України. І страхуємо свої машинки онлайн на [hotline.finance](https://www.hotline.finance) [4].»

Українське відділення компанії UNIQA випустила відеоролик, де працівники різних відділень з різних регіонів країни показують, що вони продовжують працювати та виконувати свої обов'язки [5].

VUSO: «КАСКО Patriot – унікальна страхова програма, яка крім покриття стандартних ризиків за договором КАСКО оборонятиме вашу фінансову стабільність та автомобіль від наслідків війни [6].»

ARX: «Продукт, який на часі. Ми не можемо гарантувати безпеку, ми не можемо накрити куполом кожного, але ми можемо запропонувати захист від наслідків для головного в житті – для здоров'я себе та своїх близьких Ми виплачуємо цивільним громадянам за шкоду життю та здоров'ю від нещасних випадків у побуті та внаслідок воєнних дій – влучення снарядів, мін, куль, обрушення будівель, наслідки пожежі, мінування територій, тощо [7].»

Допомога ЗСУ та благодійність. Як показує практика та багаточисельні дослідження, благодійність допомагає завоювати лояльність клієнтів, особливо коли підкреслюється їх позитивний вклад. Страхові компанії є не виключенням. На своїх Інтернет-ресурсах страхові компанії публікують інформацію про свої благодійні програми та пожертви на потреби країни в цілому та Збройних сил України, зокрема компанія ARX перевела на допомогу армії 7,6 млн грн, UNIQA об'єдналась з фондом Сергія Притули, hotline дає клієнтам знижку на автоцивілку, яку пропонує пожертвувати знижку на потреби ЗСУ [7,8,9,10].

Висновок. Війна в Україні не зупинила діяльність більшості страхових компаній, але вплинула на їх організацію та просування. Серед основних змін і тенденцій страхового маркетингу можна виділити наступні: розробка нових продуктів, що відповідають потребам населення під час війни, акцент на благодійності і допомозі Збройним силам України та постраждалим від російської агресії, рекламні креативи та матеріали, що враховують ситуацію в країні, продовження курсу на діджиталізацію, дистанційну роботу, та застосування соціальних медіа для підтримки зв'язку з клієнтами, зниження кількості клієнтів.

Список використаних джерел:

1. *Наглядова статистика.* (2020). Національний банк України. <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>
2. Олександра Кознова. (2022, 13 квітня). *Ринок страхування продовжує працювати | Think brave.* Think brave | Останні новини бізнесу України. https://biz.ligazakon.net/news/210536_rinok-strakhuvannya-prodovzhu-pratsyuvati
3. ARX. (2022, 14 квітня). ARX. <https://arx.com.ua/produkty/accident-insurance>
4. Hotline Finance. (2022, 18 липня). *Страховка? Звісно онлайн — hotline.finance* [Відео]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=uFDqIMUpplc>
5. Страхова компанія УНІКА. (2022, 13 травня). *УНІКА Україна продовжує працювати* [Відео]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=ljhD5zehCu8>
6. Страхова компанія УНІКА. (2022, 13 травня). *УНІКА Україна продовжує працювати* [Відео]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=ljhD5zehCu8>

7. Страхова компанія ARX. (2022, 30 серпня). *Бронезахист – страхування від нещасних випадків! Покриваємо наслідки воєнних дій для цивільних* [Відео]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=0b2aKh3EhLw>
8. Головна - блог Компанії УНІКА. (б. д.). https://uniqa.ua/?gclid=CjwKCAjw79iaBhAJEiwAPYwoCNT7JKcXpvk-gCE1FE8noeSuspUDZdqDyZSC7_ja5zMLKF32VoQD9xoC4RUQAvD_BwE?gclid=CjwKCAjw79iaBhAJEiwAPYwoCNT7JKcXpvk-gCE1FE8noeSuspUDZdqDyZSC7_ja5zMLKF32VoQD9xoC4RUQAvD_BwE
9. *Купуй страховку онлайн — допомагай ЗСУ | hotline.finance.* (2022). Hotline.finance. <https://hotline.finance.ua/articles/info/kupuy-strahovku-onlayn-dopomagay-zsu>
10. *Ще 3 млн грн перераховано на підтримку ЗСУ - Блог ARX.* (2022). ARX. <https://arx.com.ua/blog/press/shche-3%20mln-%20hrn-pererakhovano-%20arx-%20na-%20potreby-%20zsu>

Романюк Олександр Валентинович
здобувач вищої освіти факультету економіки та управління
Хмельницький національний університет, Україна

Науковий керівник: Бойко Руслан Васильович
канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри маркетингу
Хмельницький національний університет, Україна

ПРОБЛЕМИ ЗДІЙСНЕННЯ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Термін «маркетинг» утворився від англійського слова «market» (ринок). Суфікс «ing» при цьому означає якусь дію, роботу, що виконується на ринку. На сьогоднішній день будь-який ринок неможливо вже уявити без маркетингу. Маркетинг являється одночасно і філософією бізнесу і орієнтованим на певні дії процесом. Але ефективного застосування маркетингу на підприємствах в першу чергу потребує правильного розуміння його суті.

В той же час, згідно із приблизними оцінками фахівців, у світі існує понад дві тисячі самих лише визначень поняття «маркетинг».

Основною причиною такої великої різноманітності визначень маркетингу являється його еволюція в залежності від теоретичних розробок та практичного запровадження концепції маркетингу на підприємствах (рисунок 1).

Рис. 1. Еволюція трактувань поняття маркетингу
Взято з [1]

За одним з численних визначень маркетинг – це діяльність, пов’язана з активізацією продажу товару фірми через виявлення нужд, потреб і попиту клієнтів ринку, вишукування нових способів задоволення потреб або їх створення і задоволення з урахуванням довготривалих інтересів людини і суспільства через обмін.

Суть маркетингу, з нашої точки зору, полягає у забезпеченні надійного взаємозв'язку усіх елементів цілісної системи на всьому шляху слідування товару від виробника до споживача.

Поєднання таких елементів, як товар, ціна, просування, ринок, споживач і продавець у єдину комплексну систему переводять маркетинг в статус провідної управлінської системи в сучасному світі підприємництва (рисунок 2).

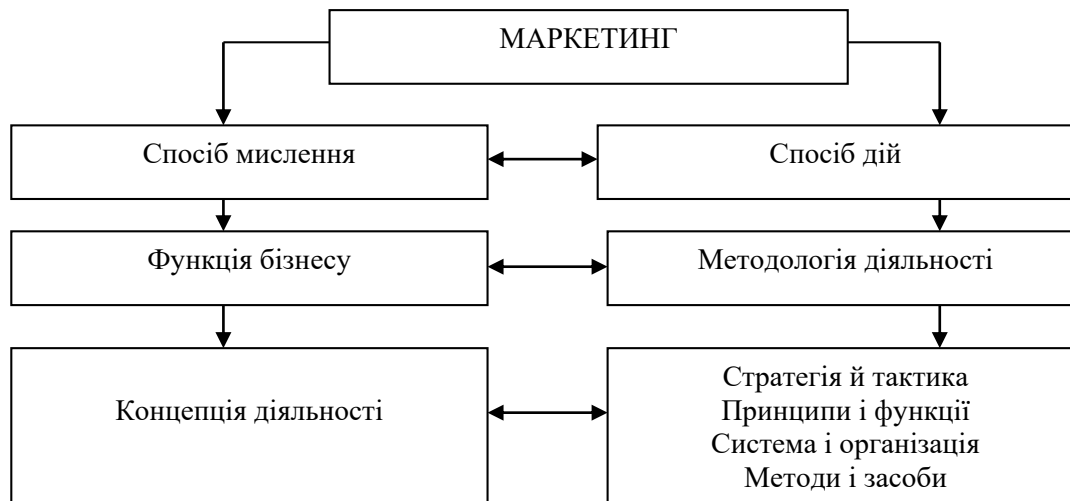

Рис. 2. Місце маркетингу у сучасному світі підприємництва
Взято з [2]

Складність і неоднозначність суті маркетингу обумовила той факт, що останнім часом багато дослідників уникають прямих визначень, пропонуючи натомість розглядати декілька можливих підходів стосовно характеристики маркетингу.

Загалом термін «маркетинг» враховує чотири основні аспекти:

- соціальний процес, спрямування якого – задоволення потреб споживачів;
- управлінський процес – розробка та реалізація маркетингової стратегії і тактики;
- наукова дисципліна, яка вивчає засоби розпізнавання, формування та задоволення потреб споживачів;

– система інститутів, які здійснюють практичну чи наукову діяльність у сфері маркетингу.

Тож, незважаючи на численні визначення суті маркетингу різних авторів цілісного розуміння даного терміну не складається. Таким чином, для його розуміння доцільним виявляється з'ясування його основної мети та завдань.

На сучасному етапі розвитку розрізняють три варіанти цілей системи маркетингу:

- досягнення максимальних обсягів споживання продукції;
- досягнення максимального рівня задоволеності потреб споживача;
- досягнення максимального рівня якості життя людини та суспільства в цілому.

Досягнення максимальних обсягів споживання продукції відбиває філософію бізнесу, відповідно до якої підприємства намагаються нарощувати прибуток за рахунок підвищення виробництва і продажу продукції. Тож маркетингова діяльність спрямовується в першу чергу на стимулювання попиту на продукцію та заохочення до їх купівлі більшої кількості. Проте було виявлено, що подібна системи забезпечує підвищення прибутків лише на короткий відрізок часу.

На протигагу попередній системі досягнення максимального рівня задоволеності потреб споживача явилась прогресивним поступом розвитку маркетингу. Тобто, за даної системи, відбувалося споживання чи користування такою кількістю продукції, яка б максимально задовольняла певну потребу. Але ані розроблені норми споживання продуктів, ані інструменти їх вимірювання відносно задоволення потреб людей не були настільки досконалими для ефективного використання у повсякденній маркетинговій діяльності фірми.

Досягнення максимального рівня якості життя людини та суспільства в цілому являється найприйнятнішою метою маркетингу, оскільки споживачеві, мають пропонувати таку кількість продукції, відповідних споживчих властивостей, відповідного рівня якості та доступності за такою ціною, щоб при її споживанні були враховані її інтереси на протязі усього життя, разом із ресурсами природних надр, стану навколишнього середовища та культури суспільства.

Отже, проаналізувавши цілі системи маркетингу можна помітити протиріччя між ними, оскільки зазначені цілі неможливо досягнути одночасно. Так, несумісними між собою є максимальний рівень задоволеності потреб споживача і максимальний обсяг споживання продукції, оскільки надмірне споживання певних видів товарів може завдати шкоди споживачеві. Також вступають у протиріччя між собою максимальний рівень задоволеності потреб споживача і досягнення максимального рівня якості життя людини та суспільства в цілому, оскільки максимальне задоволення потреб одного індивіда може принести шкоду суспільству загалом.

Але саме суперечності цілей системи маркетингу являються головними рушійними силами еволюції концепцій маркетингу [1].

Задля більш успішного функціонування в умовах ринкової економіки підприємствам – учасникам ринку необхідно ефективніше застосовувати маркетингову діяльність. З цією метою доцільно сформувані основні шляхи підвищення ефективності застосування маркетингової діяльності (рисунок 3).

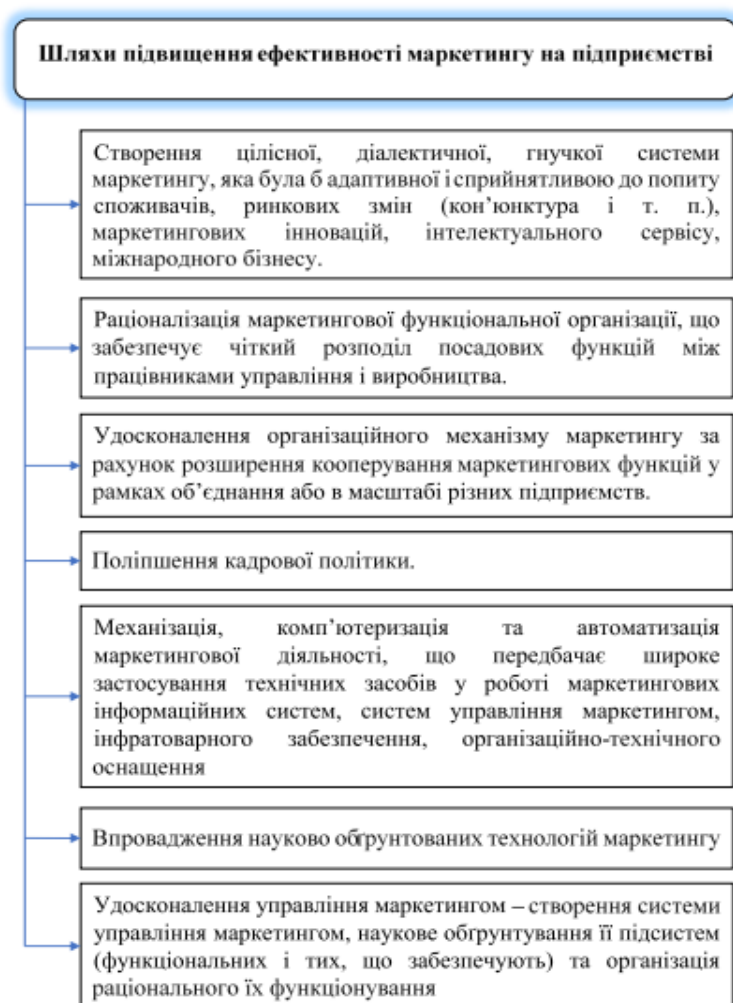

Рис. 3. Шляхи вдосконалення та підвищення ефективності маркетингу

Взято з [1]

Комплексність та системність їх впровадження і реалізації здатна забезпечити необхідний синергійний ефект реалізації маркетингової діяльності на довгострокову перспективу.

Список використаних джерел:

1. Скибінський С.В. Маркетинг. Ч.1: [підручник] / С.В.Скибінський. – Львів, 2000. – 640 с.
2. Гаркавенко С.С. Маркетинг. [підручник] / С.С.Гаркавенко. – Київ: Лібра, 2007. – 720 с.
3. Павленко А.Ф. Маркетинг: [підручник] / А.Ф. Павленко, А.В. Войчак. – К. : КНЕУ, 2002. – 245 с

SECTION 5.

MANAGEMENT, PUBLIC MANAGEMENT AND ADMINISTRATION

Шелудько Е.І.

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник відділу промислової політики
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», Україна

Завгородня М.Ю.

кандидат економічних наук, науковий співробітник відділу промислової політики
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», Україна

ЦІЛІ ТА ЗАВДАННЯ СТРАТЕГУВАННЯ ПОВОЄННОГО РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОСТІ

Промислова політика займає одне з найважливіших місць у національному та суспільному житті, у тому числі забезпечуючи підтримку виробництв оборонного спрямування та стратегічного значення під час війни та в повоєнний період. В період ведення бойових дій та воєнного стану доводиться замислюватись над співвідношенням понять «підтримка діяльності» та «розвиток промисловості» та з'ясувати можливості держави та інших стейкхолдерів передбачати подальший промисловий розвиток. Єдине, що не викликає сумнівів – це посилення ролі держави як стратега і гаранта забезпечення економічної свободи (зайнятості, інформації, реалізації національних інтересів). Промисловість в новітніх умовах потребуватиме й встановлення цільових стратегічних орієнтирів промислового розвитку, пріоритетних для повоєнного відновлення економіки.

Візія української промисловості в повоєнному періоді полягатиме в тому, що промисловість стане драйвером створення високорозвиненої індустріальної економіки, спроможної забезпечити відбудову країни та підтримувати її обороноздатність в довгостроковому періоді і можливість швидко реагувати на потреби захисту держави. Післявоєнна структурна перебудова української промисловості передбачає не тільки відновлення зруйнованих війною промислових та інфраструктурних потужностей, але й модернізацію промисловості на більш високому технологічному рівні з урахуванням збереження її можливостей самозабезпечення, експортної орієнтації та включення до глобальних ланцюгів створення вартості.

Визначення місії промисловості у повоєнному відновленні зводиться до формування і розвитку високоіндустріального суспільства, стимулювання створення нових робочих місць і розвитку підприємництва, підтримки висококваліфікованих кадрів, підвищення якості та рівня життя населення. Місія реалізується з метою підвищення добробуту народу за рахунок зростання продуктивної зайнятості населення і залучення його до продуктивної праці у різних промислових секторах, через створення умов, які сприятимуть розвитку нових високотехнологічних виробництв та інноваційних систем по стратегічних напрямках модернізованої промисловості з урахуванням Цілей сталого розвитку, створенню нових унікальних продуктів і послуг, що забезпечують досягнення цілей відновлення промисловості.

Критерії успішності реалізації стратегічної візії української промисловості тісно пов'язані з формуванням стратегічних цілей повоєнного відновлення і відображають

системне бачення шляхів і способів її досягнення. Ключовими критеріями для постановки цілей досягнення стратегічної візії стають реалістичність, обґрунтованість, раціональність, забезпеченість ресурсами, євроорієнтація. Стратегічними цілями повоєнного відновлення промисловості вважаємо:

- відновлення ключових життєво важливих галузей промисловості задля відбудови та динамічної модернізації країни в повоєнний період;
- створення нових високоефективних робочих місць, що дозволить не лише зберегти наявний промисловий потенціал, але й домогтися його відродження на новому технологічному та науково-інноваційному рівні;
- підтримка тих галузей промисловості, що забезпечують пріоритетність розвитку оборонно-промислового комплексу задля зміцнення національної обороноздатності держави;
- направленість промислового розвитку на перехід до моделей збалансованого споживання і виробництва, впровадження технологій ресурсо- та енергозбереження задля досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року та зміцнення енергетичної безпеки України на її шляху до повної євроінтеграції.

Досягнення поставлених цілей потребує виконання наступних завдань:

- здійснити інвентаризацію зруйнованих активів, оцінку необхідності відбудови та оцінку фінансових потреб України, із залученням значної кількості міжнародних експертів для engineering assessments;
- прискорити неоіндустріалізацію країни на засадах зміни довоєнної структури економіки та піднесення промисловості на більш високий технологічний рівень з метою створення промислового виробництва майбутнього, що включатиме здобутки Industry 4.0, цифровізацію та екомодернізацію галузі;
- визначитись із пріоритетами економічного розвитку щодо стратегії відбудови за галузями, які стануть основою економічного зростання та збільшення експортних надходжень;
- забезпечити відновлення розвитку промисловості через застосування стратегії створення економічно ефективної інфраструктури задля стимулювання зростання промислового виробництва, передусім в галузях переробної промисловості;
- системного оновлення економічних відносин, що передбачатиме створення ефективних державних інституцій на усіх рівнях на засадах антикорупційності та відданості ідеї економічного розвитку країни;
- створити умови для диверсифікації національного виробництва з метою переналаштування промислових потужностей на виробництво товарів, ввезення яких ускладнене внаслідок порушення логістичних ланцюгів. Раціональна структура нових промислових комплексів повинна відповідати поточним і перспективним потребам ринку, економічній, технологічній екологічній та військовій безпеки, і забезпечувати конкурентні переваги;
- забезпечити ефективне стимулювання промислового виробництва за рахунок різноманітних форм підтримки (інформаційної, інституційної, фінансової - пільгового кредитування малого та середнього бізнесу, проєктів недержавних бізнесових альянсів, які спрямовані на розвиток високотехнологічних видів діяльності, у тому числі імпортозаміщення);
- забезпечити умови для підвищення кваліфікації, перекваліфікації та підготовки кадрів в реалізації ідей безперервного навчання, що засноване на компетентнісному підході та формуванні здібностей людини до самоосвіти і самовдосконалення, а також для підвищення якості професійної підготовки фахівців на основі дуальної форми здобуття професійної освіти, з метою задоволення потреб промисловості у кваліфікованій робочій силі, передусім для галузей машинобудування, металургійної промисловості та оборонно-

промислового комплексу. Інклюзивна державна кадрова політика має перетворитися на найважливіший ресурс сталого та динамічного розвитку економіки, і промисловості зокрема, ефективного соціального управління за допомогою раціональної реалізації найціннішого капіталу суспільства – професійних можливостей людини, – розвитку інтелектуально-знаннєвих здібностей, ключових компетентностей та наскрізних умінь особистості;

➤ забезпечити створення нових високоефективних та високооплачуваних робочих місць, що дозволить не лише зберегти наявний промисловий потенціал, але й домогтися його відродження на більш високому технологічному рівні. Реалізація політики адекватної оплати праці та створення гідних робочих місць, включаючи сприяння та розроблення програми повернення та реінтеграції українських мігрантів на Батьківщину, дозволить вирішити проблеми кадрового забезпечення для відновлення промислових підприємств, закріплення працездатного населення та молоді, забезпечення зайнятості реемігрантів.

В умовах воєнного часу від держави в сфері промислової політики необхідна швидкість, ефективність та максимальна простота регулювання. Однак, промисловий розвиток України має бути узгоджений з підходами до стратегування за європейськими стандартами та враховувати світові тенденції промислового розвитку й досвід відновлення зарубіжних країни після збройних конфліктів.

Отже, сформульовано візію, місію, цілі та стратегічні завдання для відродження промисловості в частині їхньої націленості на зміцнення обороноздатності країни, відбудови й масштабування високотехнологічних виробництв, задоволення внутрішнього попиту вітчизняною продукцією та збереження експортного потенціалу в повоєнний час, створення нових високооплачуваних робочих місць.

Список використаних джерел:

1. Виклики майбутнього для промислового розвитку України : наукова доповідь / за ред. д-ра екон. наук Л.В. Дейнеко ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогноз. НАН України». – Електрон. дані. – К., 2022. – 184 с. – Режим доступу : <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2022/06/Vyklykuj-majbutnjogo-dlja-promyslovogo-rozvytku.pdf>
2. Промисловість України перед викликами майбутнього: у пошуках відповідей та рішень : колективна монографія / за ред. д-ра екон. наук Л.В. Дейнеко ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогноз. НАН України». – Електрон. дані. – К., 2022. – 346 с. – Режим доступу : <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2022/08/Promyslovist-Ukrainy-pered-vyklykavy.pdf>
3. Оцінка втрат України від воєнного вторгнення рф: макроекономічний вимір. Економіка і прогнозування. 2022. № 1. С. 8-51.

SECTION 6. INTERNATIONAL RELATIONS

Даньків Єлизавета Юрїївна

здобувачка вищої освіти

факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Україна

Науковий керівник: Панасенко Ганна Сергїївна

кандидат політичних наук,

доцентка кафедри туристичного бізнесу та країнознавства
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Україна

НАГІРНИЙ КАРАБАХ: РЕАКЦІЯ ДЕРЖАВ ТА МІЖНАРОДНИХ УРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА ВІРМЕНО-АЗЕРБАЙДЖАНСЬКИЙ КОНФЛІКТ

XXI століття стало для людства визначальним у формуванні міжнародного порядку. Цьому посприяла велика кількість конфліктів між державами та трансформація політики й економіки. Не є виключенням і Кавказький регіон, на півдні якого розташована територія Нагірного Карабаху, що залишається гарячою точкою сучасного світу.

Історія тривалого конфлікту між Азербайджаном та Вірменією бере початок ще с часів утворення СРСР та має етнополітичний характер. Територіальні та культурні суперечки двох держав є потенційно небезпечними для всього регіону і створюють напругу на світовій арені. Міжнародні посередники, спостерігачі та партнери відіграють велику роль у динаміці вирішення конфлікту зараз – це й визначає *актуальність теми*.

Метою дослідження є аналіз участі держав та міжнародних урядових організацій у конфлікті на території Нагірного Карабаху, їхня реакція та позиція стосовно Вірменії та Азербайджану. Особливу увагу буде приділено розгляду позиції Туреччини, РФ, України, Ірану та США за даним питанням.

Об'єктом дослідження є конфлікт між Вірменією та Азербайджаном, а саме територія Нагірного Карабаху.

Предмет дослідження – реакція певних гравців міжнародної арени на Карабаський конфлікт.

Проблемі Нагірного Карабаху присвячено відповідну історіографічну спадщину вірменських та азербайджанських дослідників, що дискутують між собою про сутність конфлікту та приналежність регіону. Азербайджанські науковці З. Буніятов, М. Нейматова, Ф. Мамедова, І. Алієв, Р. Геюшев, Д. і М. Ахундов, Т. Мусаєв зазначають, що Нагірний Карабах – споконвічна територія Азербайджану, у той час як вірменські автори С. Лисиця і С. Золян наголошують, що Арцах належить до вірменських провінцій [1].

Вірменія межує з Грузією на півночі, Азербайджаном на північному сході, Нагірно-Карабаською Республікою на сході, Іраном на південному сході, Туреччиною на півдні і заході. Азербайджан, у свою чергу, з Росією на півночі, Вірменією, Грузією, Туреччиною на заході, Іраном на півдні. Такий склад країн-сусідів й обумовлює їхнє втягнення у конфлікт. Також варто підкреслити те, що Азербайджан порівняно з Вірменією має значно

більшу площу території (більше ніж в два з половиною рази), ресурсний потенціал (нафта і газ) та армію. Це також стає причиною обережних дій третіх країн по відношенню до Азербайджану, адже втрата важливих економічних партнерів буде мати негативні наслідки.

Розглянемо дії Російської Федерації. Росія активно співпрацює з Баку і надає допомогу Збройним силам Азербайджану, продаючи техніку, що, дійсно, має на меті посилення впливу в регіоні [2]. Проте так само Росія продавала зброю й Вірменії, що часом могло відбуватися й нелегально. Відомо, що в 2013 році Росія поставила Вірменії 35 танків, а станом на 2016 рік Азербайджан закупив 162 танків Т-90. На території Карабаху також є російський миротворчий контингент, який складають майже дві тисячі військовослужбовців. У дипломатичній сфері РФ пропонує свою підтримку як співголова Мінської групи ОБСЄ, ОДКБ та СНД. Проте зустрічі лідерів міжнародних організацій не мали позитивних результатів й мало впливали на хід конфлікту.

Росія має схожі політичні погляди з Вірменією, тож виказує підтримку скоріш її намірам, проте й втрачати відносини з Азербайджаном не бажає. Важливим моментом стало те, що Вірменія визнала анексію РФ Криму, у той час як Азербайджан – ні. Напруга на Кавказі, створена ще за часів СРСР, допомагає РФ наразі контролювати регіон, проте ескалація конфлікту 13 вересня 2022 року, коли Азербайджан вийшов на міжнародно визнані кордони Вірменії, не пішла на користь Росії, яка в цей час спрямовує свої сили на війну з нашою країною. Якщо раніше РФ аргументувала своє небажання заступатися за Вірменію (як за члена ОДКБ, членом якої також є і Росія) тим, що фактично бойові дії відбувалися на території Нагірного Карабаху, що де-юре вважається азербайджанською, то після того, як Азербайджан вийшов на офіційні кордони Вірменії, вже не могла використати це обґрунтування (за договором ОДКБ). Небажання Москви втручатися в конфлікт в 2022 році пов'язано не лише з тим, що їхні сили вже спрямовані на інший фронт, а й з тим, що якщо почнеться війна між Вірменією та Азербайджаном, а союзники за ОДКБ не нададуть допомогу, то це стане ударом по репутації Організації та, власне, РФ.

Туреччина у питанні Нагірного Карабаху беззаперечно підтримує Азербайджан. На це впливає етнічна та релігійна близькість та ряд домовленостей про зброю, а також проблема визнання геноциду вірмен. Загостренням турецько-азербайджанських відносин став момент підписання Цюрихських домовленостей. Наразі Туреччина залишається на стороні Азербайджану, не підтримуючи конструктивного діалогу з Вірменією [3].

Наступним важливим політичним гравцем в історії Нагірного Карабаху можна вважати Іран. Державі вигідне збереження статусу-кво в регіоні, підтримка балансу сил, а також недопущення Заходу до участі в Карабаському конфлікті. Іран підтримує скоріш Вірменію, ніж Азербайджан, і це зумовлено декількома чинниками. По-перше, Іран може використати підтримку Вірменії щодо Нагірного Карабаху для протидії Азербайджану. З Азербайджаном Іран має певні суперечки через територію на півночі держави «Іранський Азербайджан». По-друге, Іран виступає проти потоку біженців з боку Азербайджану і намагається цьому перешкоджати ще з кінця ХХ ст. Іран також має протиріччя з Туреччиною, що впливає на відносини із США.

Після ескалації 13 вересня 2022 року Іран ще раз наголосив на тому, що кордони Вірменії змінюватися не мають, що також демонструє провірменську позицію держави.

Важливим актором, який також впливає на регіональний конфлікт між Вірменією та Азербайджаном, є Захід, а особливо США. Американці мають на стратегічній меті реалізацію власних зовнішньополітичних інтересів у Центральній Азії, а Південний Кавказ є вигідним для налагодження контактів. США відіграє важливу роль як воєнний партнер Азербайджану. Зокрема, Азербайджан підтримує операцію сил НАТО в Афганістані. США використовують ситуацію навколо Нагірного Карабаху для дискредитації Росії, яка прагне затвердити свій геополітичний вплив на Кавказі, і це також стає причиною конфліктів.

Після загострення конфлікту у вересні 2022 року, Захід опинився в абсолютно не вигідній ситуації через енергетичну залежність від РФ та вже введені проти Москви

санкції. Якщо б Азербайджан пішов у наступ на Вірменію, то це б означало, що Заходу треба визначитись з діями. У разі введення санкцій проти Азербайджану Захід ризикував би залишитись без енергоносіїв (які стали важливі через те, що після вторгнення РФ на територію України було введено ембарго на РФ). Також це б позначало погіршення відносин із Туреччиною. В іншому випадку, не ввівши санкції, вірмени могли звинуватити Захід в ігноруванні конфлікту та подвійних стандартах (вбачається паралель з російсько-українською війною).

Позитивною динамікою позначилася подія 7 жовтня 2022 року: Вірменія, Азербайджан та Євросоюз узгодили розміщення місії ЄС, що працюватиме сумісно з комісіями по делімітації кордонів [4].

Україна, зі свого боку, також не обминула Карабаський конфлікт, роблячи певний внесок у його врегулювання. Недарма, адже Нагірний Карабах розташований достатньо близько до кордонів України, а Азербайджан є країною-учасницею Організації за демократію та економічний розвиток ГУАМ (куди також входить Грузія, Україна та Молдова) [5]. Варто зазначити, що вірмено-азербайджанський та російсько-український конфлікти мають схожу специфіку, що також впливає на позицію України, проте аж ніяк не є однаковими. Українська сторона підтримує Азербайджан і співпрацює з Баку, активно допомагаючи в конфлікті. Зокрема, 2000 року за сприяння України, Азербайджан став членом Ради Європи. Політичні українські лідери, використовують риторику, спрямовану на підтримку Азербайджану та ініціатив Баку, залучають міжнародну спільноту для вирішення конфлікту. Україна пропонувала свій миротворчий контингент та роль посередника в вірмено-азербайджанських відносинах, а також виказувала підтримку на сесіях ООН, ПАРЄ, ОБСЄ та СНД.

Відповідно до реєстру звичайних озброєнь, з України до Азербайджану з 2006 по 2011 рік поставили до 27 винищувачів МіГ-29, в 2013 – 12 українських ударних вертольотів Мі-24. Згідно з цим же джерелом, на 2016 рік Азербайджан закупив 48 Т-72, 50 застарілих Т-55 і 100 неназваних танків з України. Тож маємо підстави стверджувати, що Україна підтримує Азербайджан не лише на словах, а й військово [6].

Ставлення України до Вірменії також не різко негативним, адже на території України проживає велика частка вірмен: за підсумками Всеукраїнського перепису населення 2001 року, вона складала 99,9 тис. осіб [7]. Тож Україна та Вірменія мають багато спільного та намагаються налагоджувати дипломатичні зв'язки. Підтвердженням близькості вірмено-українських відносин є зокрема участь патріота Вірменії та України Сергія Нігояна в Революції Гідності.

З початку російського вторгнення на територію України сутички між Вірменією та Азербайджаном неодноразово відновлювалися, і для України наразі це не є вигідним, адже може відволікти увагу міжнародної спільноти.

Висновки. Підсумовуючи, можна сказати, що територія Нагірного Карабаху стала ареною гострої міжетнічної боротьби і привертає до себе багато уваги міжнародної спільноти. Найбільше зацікавлені в участі в конфлікті регіональні політичні гравці: Росія, Туреччина, Іран. Проте вирішальною є й реакція Заходу, який, подібно до країн в регіоні, намагається затвердити свій вплив в Центральній Азії. Україна, у свою чергу, надає підтримку Азербайджану.

Для вирішення конфлікту наразі значимою стає допомога міжнародних організацій, спостерігачі та миротворчі місії яких можуть посприяти швидшому врегулюванню мирним шляхом, – ОБСЄ, ООН, ЄС.

Список використаних джерел:

1. Лисицян, С. Д. (1992). Армяне Нагорного Карабаху. *Етнографический очерк. Ереван.* – 239 с.
2. Алексейченко, О. В. (2014). УЧАСТЬ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ У ВРЕГУЛЮВАННІ ПРОБЛЕМИ НАГІРНОГО КАРАБАХУ. *International relations, part "Political sciences"*, (3).

3. Арусханян, Л. Л. (2014). Нагірний Карабах–точка перетину інтересів великих держав. *Політологічний вісник*, (74), 466-472.
4. Ukrinform. Вірменія та Азербайджан домовилися про розміщення цивільної місії ЄС на кордоні. Укрінформ - актуальні новини України та світу. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3588146-virmeniya-ta-azerbajdzan-domovilisa-pro-rozmisenna-civilnoi-misii-es-na-kordoni.html> (дата звернення: 12.10.2022).
5. Дуднік, О. Я. (2009). Офіційна позиція України щодо врегулювання Нагірно-Карабахського конфлікту. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*, (15), 170-174.
6. ROCA (United Nations Register of Conventional Arms). ROCA (United Nations Register of Conventional Arms). URL: <https://www.unroca.org/> (date of access: 12.10.2022).
7. Всеукраїнський перепис населення 2001 року. Wayback Machine. URL: <https://web.archive.org/web/20101202071004/http://www.ukrcensus.gov.ua/results/general/nationality/> (дата звернення: 12.10.2022).

SECTION 7. LAW AND INTERNATIONAL LAW

Leleka Svitlana Stanislavivna

First-year student

Sumy State University, Ukraine

Pankratova Viktoriia Olehivna

PhD, associate professor,

senior teacher of the Department of Fundamentals

Jurisprudence and Constitutional Law

Sumy State University, Ukraine

ELECTRONIC ELECTIONS: THE EXPERIENCE OF THE COUNTRIES OF THE EUROPEAN UNION*

For the countries of the European Union, the promotion of e-democracy tools is determined by several factors. The digitization process makes it possible to develop the European public sphere, creating a single European space for solving problems of common interest. Thus, improving relevant digital tools facilitates large-scale public debate and collective action at the European level.

The appeal to the tools of electronic democracy must be due to objective reasons: a noticeable decrease in the turnout of voters in the status of state members, especially if it is declared to pan-European institutions. Thus, the elections to the European Parliament are one of the final ones, as they are based both on the most significant number of voters and on the significance of the parliament and its policy for the EU. Turnout continued to decline throughout 2019, reaching an all-time low of 42.62% in 2014. In the 2014 vote, it was only 42.61%. Record turnout in the 2019 elections (88.47%) was achieved in Belgium, where parliamentary and local elections were held simultaneously on voting day. Voter turnout was also high in Luxembourg, Malta, and Denmark. The most passive voters are Slovakia, Slovenia, and the Czech Republic [3].

The reasons for the low turnout in elections to pan-European institutions are more or less clear, raising the question of citizens' interest in decision-making in their countries at the state and local levels. In national elections across Europe, turnout ranges from just over 50% in some countries to over 90% in others. The high rate in some countries is due to mandatory voting, for example, in Belgium and Greece [2].

If we study this issue in detail, there are many reasons for appearing in the elections; they are objective and subjective. An interesting question is whether it has changed without time if electronic voting through the Internet occurred in parallel with ordinary ones.

The experience of Estonia is valuable in this aspect. Such an experiment of online democracy was applied in this country in local elections in 2005. The country's parliament could

---

* The research was carried out for the implementation of the international project in the field of education ERASMUS-JMO-2021-HEI-TCH-RSCH -101047645 — "EULOCDEM: Local democracy: best European practices for Ukraine" (a joint project of Sumy State University, Erasmus + Jean Monnet Foundation and the Executive Agency for education and culture with the support of the EU)." The European Commission's endorsement of this publication does not imply endorsement of the content, which reflects only the opinions of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use that may be made of the information contained therein.

be turned this way in two years, while the traditional voting procedure was also preserved as an alternative. During local elections in 2009, 9.5% of citizens used Internet voting opportunities, and the percentage of voters who voted via the Internet was constantly growing. During the parliamentary elections in 2011, the figure was 24.5% [1]. Estonia became the first country to offer Internet-wide voting for the electoral college for national elections. Voting on the Internet is also provided for local, parliamentary, presidential, and even European elections.

The peculiarity of such a vote is that it becomes available online only before election day during the early voting period, which usually lasts one week. Voters may vote online multiple times during this period, and only the last online ballot will be valid for the official count. Various options for paper ballots are also available. Voters can vote early with paper ballots. Estonians living abroad can vote by mail or in the embassy [4, p.53].

Along with numerous positive features of electronic voting, it also has specific threats and risks, mainly because several European countries either do not dare to use this format of elections or have their own negative experience. First of all, we are talking about the information security of voters. It is essential that voting is safe, secure, and secure.

As a particular form of e-democracy, e-voting can be implemented across Europe as an alternative to traditional voting practices, and it has several advantages. It is expedient to include that when using electronic voting, the costs of holding elections can be minimized. It is also possible to vote regardless of the voter's location, which guarantees compliance with the right to vote for voters who do not have the opportunity to get to the polling station and vote on the day of the vote with a detached ID card. Therefore, we can talk about increasing the turnout at the elections; the following problem in this country's direction is significant for several people. And the vote-counting process is operational, significantly reducing time spent, and the error factor is eliminated, so the results have a correct form.

Note that electronic elections are a tool of democracy.

References:

1. Iarova A.P. (2016) Elektronni vybory v estonii: dosvid dlia Ukrainy. Retrieved from <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/e-democracy/e-democracy-2016/paper/viewFile/1694/1384>. [in Ukrainian].
2. Caarls S. E-voting Handbook: Key Steps for Introducing E-voting. Council of Europe, 2010. URL: http://www.coe.int/t/dgap/democracy/activities/ggis/Evoting/E-voting%202010/Biennial_Nov_meeting/ID10322%20GBR%206948%20Evoting%20handbook%20A5%20HD.pdf [In English].
3. Gasser Florian: David vs. Goliath of voter turnout: Why is the participation in EU elections so low?. URL: <https://www.eurac.edu/en/blogs/eureka/david-vs-goliath-of-voter-turnout-why-is-the-participation-in-eu-elections-so-low>. [In English].
4. Piret Ehina, Mihkel Solvaka, Jan Willemsenb, Priit Vinkelb Internet voting in Estonia 2005–2019: Evidence from eleven elections. Government Information Quarterly. Volume 39, Issue 3 July 2022. P.50-62. [In English].

Oleksandr But

IV-year student of specialty 293 "International Law"
Educational and Scientific Institute of International Relations
Taras Shevchenko National University of Kyiv

INTERNATIONAL LEGAL CONSEQUENCES OF THE FULL-SCALE RUSSIAN INVASION OF UKRAINE AND THE REFORM OF THE UN: A POSSIBLE CATALYST FOR SUCCESS OR FAILURE

The Covid-19 pandemic which has brought many countries to their knees, the disastrous climatic drift which we have clearly seen is inflicting gigantic fires everywhere, serious floods and a scarcity of water synonymous with future large-scale conflicts scale, the energy showdown and, last but not least, the war in Ukraine, so many issues, so many challenges for which it is not certain that they will find even a random consensus. For decades, the United States will have imposed its supremacy on the rest of the world and more and more voices are being raised, in Africa and Asia, but also in Europe, to demand a reform of the UN. They point out the injustice of the distribution of roles in a Security Council divided into two distinct castes, that of the permanents, with their “right” of veto, and that of the non-permanents.

After 24th February 2022, the world is changing, that's for sure, but the positions and interests of countries, whatever they are, are also changing. Without delay, the United Nations must follow suit. The U.S. president supported the idea of a reform of the Security Council in order to make it more “inclusive”. By calling for expanding the membership of the Security Council, U.S President Joe Biden has given new impetus to an old idea, but it is hard to bet at this stage that reform will take place. But this time, any calls for reform are exasperated by Russia, which has championed the veto in recent years and is blocking any possible Council decision on its invasion of Ukraine. The American president also supported the demand for permanent seats for Africa and Latin America, and recalled the support of the United States for Japan and India. And this is really a breakthrough for many years, because previously the US preferred to be silent about it, limiting itself to statements that the right of veto cannot be abused when it comes to serious threats to international peace and security. But this breakthrough is more political...than legal.

Alexandra Brzozowski said that “... a full-blown reform would require the agreement of at least two-thirds of UN member states in a General Assembly vote and must be ratified by two-thirds of member states, while all the permanent members must agree. Some delegates in New York reiterated support for the plan to reform the UN Security Council but conceded that any change would take years to process” [1].

As a first step, the US is proposing measures to reform the UN Security Council, which would include US co-authorship of a veto resolution that would require permanent members of the Security Council to explain its application to the UN General Assembly. And although we understand that China and Russia will most likely not agree to such a decision, the very fact that the reform was again discussed at a high level is important. Another important factor that looks ambiguous is Russia's participation in the UN Security Council. The country is considered the legal successor of the USSR and did not go through the accession procedure again, while there is no document that would confirm the consent of all UN states to such a replacement. In addition, Russia even vetoed the resolution under Chapter VI of the UN Charter, while Article 27(3) of the UN Charter requires a party to the conflict to abstain from voting in decisions made under Chapter VI [2]. There was also a precedent in the history of the UN for changing a permanent member of

the UN Security Council. On October 25, 1971, the UN General Assembly adopted a resolution recognising the government of the People's Republic of China as the legal representative of China in the UN, depriving the Republic of China (Taiwan) of its membership in the UN. That is why the UN Member States-allies of Ukraine should either ask the General Assembly to confirm or reject the legality of Russia's occupation of the seat of a permanent member of the UN Security Council, or go through the long-term procedure of requesting an advisory opinion from the International Court of Justice of the United Nations about it.

And here a two-fold question arises – why is the reform of the UN necessary – to terminate Russia's membership in the UN Security Council, or to really increase the effectiveness of the Organisation, which repeats the mistakes of its predecessor - the League of Nations, namely the inability to prevent the aggression of one of the member states of the main body. If the second, then legally it is almost impossible, because the UN Charter, which was drawn up in 1945, does not provide for a transparent and clear procedure for its change, which has never been applied, because the consent of all permanent members of the UN Security Council is necessary, which is politically never possible due to their polarity. The only body in the UN that makes binding decisions for member states is the Security Council, which is why all talks about reforming the UN are reduced to reforming procedures only in this body, which is fundamentally wrong, because the UN is a complex system of various bodies and institutions, agencies. But without an effective UN Security Council, everything else loses its meaning.

If during the "cold war" the right of veto could still be perceived as a kind of safeguard to avoid a nuclear war, today it serves exclusively as a means of lobbying selfish national interests, regardless of international law or the position of the majority of the world community [3].

Thus, during the reformation of the UN, two main aspects should be taken into account: the representation of peoples and nations in the organisation should be broader, and the UN Security Council should respond quickly and adequately to threats and make decisions when necessary. The UN Security Council should represent the international community, reflecting the real balance of participants in international relations, which will increase the level of its effectiveness.

But we note that reforming the UN should take place exclusively by introducing changes and additions to the UN Charter as the only universal document capable of ensuring the international legal legitimacy of such transformations. That is why the allied countries of Ukraine should already think about how and when to convene a diplomatic conference on changes to the UN Charter, taking into account the fact that China, according to its philosophy, can join the winners, and the defeated state must lose its leverage forever. and to be limited in carrying out aggression under the guise of this high status.

References:

1. Brzozowski A. Ukraine war could be 'game-changer' for UN Security Council, France says. URL: <https://www.euractiv.com/section/europe-s-east/news/ukraine-war-could-be-game-changer-for-un-security-council-france-says/>
2. Buromenskyi, M. V. Mizhnarodno-pravovi problemy postiinoho chlenstva Rosiiskoi Federatsii v Radi Bezpeky OON. Visnyk Pivdennoho rehionalnoho tsentru Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy - Bulletin of the Southern Regional Center of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine, 1, 2012., pp. 208-221 [in Ukrainian]
3. Trebin, M.P. OON na shliakhu reform // Visnyk Natsionalnoho universytetu «Iurydychna akademiia Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho». Serii: Filosofiia, filosofiia prava, politolohiia, sotsiolohiia. 2018. №4 (39). URL: <http://www.cceol.com/search/article-detail?id=735028>

Тищенко Юлія Вікторівна

канд.юрид.наук, доцент,

доцент кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права

Державний торговельно-економічний університет, Україна

Михайличенко Владислав Геннадійович

студент 4 курсу,

факультету міжнародної торгівлі і права

Державний торговельно-економічний університет, Україна

ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРІВ ЗА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИМИ КОНТРАКТАМИ В АСПЕКТИ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ

На даний час можна стверджувати про значні переваги укладання міжнародних договорів між суб'єктами приватно-правових відносин в електронній формі над письмовими договорами. Задля того, щоб укласти договір купівлі-продажу певного товару між суб'єктом приватно-правових відносин України і суб'єктом приватно-правових відносин Китаю необхідно лише обговорити всі необхідні деталі, викласти їх у формі договору, підписати електронним ключем, провести оплату і чекати на товар. Враховуючи сучасний стан розвитку технологій, правового регулювання в різних країнах, зокрема міжнародних приватних відносин, простіше цей процес неможливо і уявити, при цьому, щоб були гарантовані права всіх суб'єктів приватно-правових відносин у договорі, за якомога коротших строків доставки товару покупцю і отримання відповідної грошової суми постачальником.

Також такий перехід був вимушено пришвидшений пандемією COVID-19 на початку 2020 року, через що, більшість суб'єктів приватно-правових відносин, задля власної безпеки і безпеки контрагентів були вимушені вдаватися до електронної «комунікації». Запроваджені державні обмеження були тим поштовхом, що значно наблизили ту нову норму, яка, навіть після повного зняття всіх (або значної кількості) карантинних обмежень, залишиться і буде надалі використовуватися всіма зацікавленими суб'єктами приватно-правових відносин через свою швидкість і дешевизну.

Проте постає питання щодо того, як врегулювати ті чи інші спори, що виникають між суб'єктами приватно-правових відносин. Особливо зважаючи на те, наскільки завантажена судова система і те, наскільки важче стало особисто представляти власні інтереси іноземних суб'єктів господарювання в українських судах, сподіваючись на компетентність українських адвокатів.

Перш за все, варто надати визначення тим базовим термінам, які будуть використані в цій роботі.

Суб'єкт приватно-правових відносин (далі суб'єкт) – фізична чи юридична особа, що має відповідну правосуб'єктність і має іноземне громадянство, підданство (щодо фізичної особи) чи місце реєстрації в іноземній державі, основна діяльність проводиться в іноземній державі чи виконавчий орган цієї організації знаходиться в іноземній державі, по відношенню до контрагента.

Зовнішньоекономічний договір (далі – ЗЕД, договір, контракт) – домовленість двох або більше суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та їх іноземних контрагентів, спрямована на встановлення, зміну або припинення їх взаємних прав та обов'язків у зовнішньоекономічній діяльності [1]. В даній роботі будуть використовуватися такі

терміни як договір та контракт. В ці поняття вкладається однаковий сенс, тобто домовленість двох або більше суб'єктів з метою настання юридично значущих наслідків.

Електронна комерція (далі – е-комерція) – відносини, спрямовані на отримання прибутку, що виникають під час вчинення правочинів щодо набуття, зміни або припинення цивільних прав та обов'язків, здійснені дистанційно з використанням інформаційно-комунікаційних систем, внаслідок чого в учасників таких відносин виникають права та обов'язки майнового характеру [2].

На даний момент є два основні способи захисту своїх прав: позасудовий і судовий. Судовий спосіб захисту своїх прав має ряд переваг, серед яких можна виділити такі основні, як: державна гарантія виконання судових рішень; чітко визначена процедура проведення судового розгляду; поліінстанційність (тобто, можливість розгляду справи в трьох інстанціях і, в деяких випадках, в міжнародних судових інституціях). Ці аспекти надають можливість будь-якому учаснику приватно-правових відносин належним чином захистити свої права та інтереси за будь-яких обставин.

Проте, така процедурність та багатоінстанційність призводить до того, що для отримання остаточного та беззаперечного судового рішення доводиться чекати місяцями чи навіть роками. Також, не треба забувати і про те, що суди і арбітражі розглядають не одну справу, через що цей і, без того значний процес, може затягуватися на ще більш значні строки.

Зважаючи на це, більшість суб'єктів надає перевагу позасудовому або альтернативному способу [3, с.179]. Такий спосіб передбачає набагато більшу гнучкість і в тому, як буде вирішуватися спір, і в тому, хто буде посередником чи арбітром. Порядок вирішення спору повністю визначається сторонами і, як правило, цей процес набагато швидший від судового процесу. Окрім цього, знайшовши компроміс і вирішивши спір мирним шляхом, сторони можуть поновити співпрацю в майбутньому, без погіршення відносин, яке відбулося би у випадку судового розгляду справи.

Приходько А. В. наводить такі загальновизнані міжнародні засоби врегулювання спорів: міжнародний комерційний арбітраж, посередництво або медіація, переговори [3, с.180].

Переговори направлені на досягнення компромісного варіанту рішення питання. Перевагою такого способу вирішення конфлікту є його визначеність винятково суб'єктами. Тобто, сторони договору самі, без ніякого зовнішнього втручання вирішують як, коли і де будуть проходити ці переговори. Однак для ефективного проходження переговорів, вони повинні базуватися на взаємній повазі і такому же взаємному бажанню знайти рішення конфлікту.

Якщо ж переговори не призвели до бажаного результату, до альтернативного врегулювання долучається третя особа – посередник.

Посередник або медіатор – це фізична особа, яка пройшла базову підготовку медіатора в Україні або за кордоном [4]. Медіатор обирається за взаємним погодженням всіх сторін конфлікту задля проведення медіації. Важливо наголосити на обов'язковій сертифікації медіатора задля того, щоб він розпочав свою професійну діяльність. З одного боку це можна вважати порушенням принципу добровільності вибору медіатора, оскільки сама процедура медіації повністю базується на добровільній згоді всіх сторін, що, в свою чергу включає і вільний вибір будь-якої особи як медіатора. З іншого боку, законодавчі вимоги до статусу медіатора є тією мінімальною гарантією якості проведення медіації. На нашу думку, наявність тих вимог, що встановлені в Законі України «Про медіацію» є необхідною вимогою, оскільки інститут медіації врегульований законодавчо лише відносно нещодавно і офіційно, державно визнані медіатори, теж з'явилися відносно нещодавно. Тим паче, ніякий нормативно-правовий акт не забороняє сторонам запрошувати на свої переговори третіх осіб, які будуть виконувати схожі з медіаторами функції.

В цьому аспекті важливо зосередитися на правосуб'єктності медіатора. Медіатор допомагає налагодити комунікацію між сторонами. Медіатор не висловлює оцінок щодо змісту конфлікту (спору) та його учасників і не надає порад щодо його вирішення (за винятком оціночної медіації) та не приймає жодних рішень щодо конфлікту (спору) [5, с. 2]. Медіатор також зобов'язаний здійснювати підготовку до медіації та її проведення відповідно до цього Закону, правил проведення медіації та кодексу професійної етики медіатора і повідомляти сторони медіації до початку та під час проведення медіації про особисті обставини, відносини медіатора з однією із сторін медіації в будь-якій сфері, крім медіації, про конфлікт інтересів, які можуть викликати обґрунтований сумнів у його нейтральності, незалежності та неупередженості. У такому разі медіатор може проводити медіацію лише за наявності письмової згоди всіх сторін медіації та відповідно до свого внутрішнього переконання щодо дотримання ним принципу нейтральності, незалежності та неупередженості медіатора [4].

Тобто, як встановлено в Законі України «Про медіацію» і Типовому договорі про проведення процедури медіації, особливу увагу приділено неупередженості медіатора та рекомендаційному характері його «порад». Таким чином, сторони все ще мають значний вплив на хід медіації, будь-яка із сторін може в будь-який момент вийти з цього процесу без пояснення причин і обрати інший, більш ефективний на їх думку спосіб захисту своїх прав та інтересів. Проте, важливо зазначити, що за результатами проведення медіації, сторони будуть зобов'язані виконувати ту угоду, на яку вони погодилися. Однак ця угода не обмежує право на звернення до суду чи арбітражу.

Міжнародний комерційний арбітраж – будь-який арбітраж (третейський суд) незалежно від того, чи утворюється він спеціально для розгляду окремої справи, чи здійснюється постійно діючою арбітражною установою, який розглядає будь-які торгові угоди про поставку товарів або надання послуг чи обмін товарами або послугами; угоди про розподіл, торгове представництво; факторні операції; лізинг; інжиніринг; будівництво промислових об'єктів; надання консультативних послуг; купівля-продаж ліцензій; інвестування; фінансування; емісія облігацій, надання забезпечення за облігаціями; банківські послуги; страхування; угоди про експлуатацію або концесії; спільні підприємства та інші форми промислового або підприємницького співробітництва; перевезення товарів та пасажирів повітрям, морем, залізничними та автомобільними шляхами [6].

Міжнародний комерційний арбітраж не належить до конкретної правової системи, а керується лише положеннями договору, іншими домовленостями між сторонами та логікою. Що важливо, склад та порядок вирішення конфлікту також обумовлюється сторонами, часто в самому договорі. Такий розгляд також забезпечує можливість розгляду справи професійними юристами зі значним практичним досвідом за доволі незначний проміжок часу (звичайно, якщо процедура, обрана сторонами, не буде занадто формальною і масштаб справи не передбачатиме довгого розбору).

Кенет Р. Адамо вказує на те, що під час вибору арбітражу потрібно керуватися принципом «краще безпечно, ніж жалкувати потім». Тобто необхідно включити в положення договору чітке визначення матеріального права, яке буде використовуватися і передбачене процесуальне право, разом з потенційними законодавчими колізіями. На практиці майже не існує міжнародних договорів без положення про вибір матеріального права, в більшості арбітражних застережень, проте, не вказано про процесуальне право стосовно арбітражу, навіть без вказівки на місце арбітражу. Такі визначення є важливими, оскільки процесуальне законодавство буде застосовуватись, а місце арбітражу може бути вирішальним по відношенню до прав сторін і, зокрема, у виконанні цього рішення [7].

Отже, на нашу думку, найкращим способом врегулювання спору між сторонами є позасудовий спосіб. Такими є переговори, медіація і міжнародний арбітраж. Ми вважаємо,

що ці способи є своєрідними інстанціями щодо врегулювання спору між сторонами задля пошуку найкращого рішення, такого, що буде задовольняти всі зацікавлені сторони. Важливо відзначити і Закон України «Про медіацію», в якому передбачено баланс між автономією сторін щодо врегулювання спорів і державні гарантії якості роботи медіаторів.

Список використаних джерел:

1. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.1991 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text>
2. Про електронну комерцію: Закон України від 03.09.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#Text>
3. Приходько А. В. Теоретико-правовий аналіз існуючих альтернативних засобів врегулювання спорів у сфері міжнародного приватного права. *Цивільне, підприємницьке, господарське та трудове право*. 2014. № 3. С. 178-185. URL: http://scholar.googleusercontent.com/scholar?q=cache:QMBYeJlysEcJ:scholar.google.com/+%D0%B2%D1%80%D0%B5%D0%B3%D1%83%D0%BB%D1%8E%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F+%D1%81%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%B2+%D1%83+%D0%BC%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%83+%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%B2%D0%B0%D1%82%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%83+%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D1%96&hl=uk&as_sdt=0,5&as_vis=1
4. Про медіацію: Закон України від 16.11.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>
5. Приклад договору про проведення процедури медіації. Національна асоціація медіаторів України. 2016. URL: http://namu.com.ua/ua/downloads/organisationdocs/Mediation_Agreement_Template.pdf
6. Про міжнародний комерційний арбітраж: Закон України від 24.02.1994 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4002-12#Text>
7. Kenneth R. Adamo. Overview of International Arbitration in the Intellectual Property Context. *The Global Business Law Review*. 2011. URL: <https://engagedscholarship.csuohio.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1008&context=gblr>

Чубенко Віра Анатоліївна

кандидат юридичних наук,
молодший науковий співробітник

*Науково-дослідного інституту правового забезпечення інноваційного розвитку
Національної академії правових наук України, Україна*

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ

В більшості розвинених країн світу механізм державного замовлення, публічних закупівель вибудований таким чином, щоб не лише заощадити державні (публічні) кошти, а й стимулювати виробництво, постачання певних видів товарів та/або здійснення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт в певній сфері. Враховуючи, що наукоємна, високотехнологічна продукція, є товаром з високою доданою вартістю, а, відповідно, обсяги її виробництва та постачання суттєво впливають на загальний економічний розвиток держави, перевага надається стимулюванню виробництва саме такої продукції.

Разом з тим, в Україні, за словами представників бізнесу, який займається виробництвом високотехнологічної продукції, одним з двох найбільш затребуваних заходів державної підтримки вказаної діяльності, є державне замовлення (близько 19% респондентів) [3, с. 20].

Незважаючи на викладене, інститут публічних закупівель в Україні [4] є засобом раціонального та ефективного використання коштів замовника. Водночас, Законом України «Про публічні закупівлі» не визначається можливість вказаного інституту бути потужним засобом стимулювання розвитку виробництва та постачання високотехнологічної продукції в Україні, а будь-які обмеження або стимулюючі фактори щодо закупівлі такої продукції в Законі відсутні.

Разом з тим, в 2022 році набирали чинності зміни до законодавства про публічні закупівлі, щодо створення передумов для сталого розвитку та модернізації вітчизняної промисловості [5]. Підставою для вказаних змін стала відсутність факту використання потенціалу системи публічних закупівель як інструменту для залучення інвестицій та розвитку інновацій з метою стимулювання зайнятості, забезпечення технологічної спроможності вітчизняної промисловості. Натомість спостерігається високий рівень проникнення імпорту в публічні закупівлі, у тому числі, закупівлі високотехнологічної машинобудівної продукції, державний попит на яку може бути задоволений національними виробниками.

Так, Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про публічні закупівлі» [5] щодо створення передумов для сталого розвитку та модернізації вітчизняної промисловості» введено механізм врахування ступеню локалізації виробництва. При цьому, ступінь локалізації виробництва визначається як показник місцевої складової у питомій вазі вартості сировини, матеріалів, вузлів, агрегатів, деталей, складових частин і комплектуючих виробів, робіт, послуг та інших складових вітчизняного виробництва у собівартості товару, що є предметом закупівлі. Тимчасово, з 2022 року строком на 10 років, встановлюються певні особливості здійснення процедур закупівлі, якщо вартість предмета закупівлі дорівнює або перевищує 200 тисяч гривень. Зокрема, замовник здійснює закупівлю товарів, визначених Законом України «Про публічні закупівлі», виключно якщо їх ступінь локалізації виробництва дорівнює чи перевищує певний відсоток в конкретному

календарному році (у 2022 році – 10 відсотків; у 2023 році – 15 відсотків; у 2024 році – 20 відсотків; у 2025 році – 25 відсотків тощо).

Варто зауважити, що метою законодавців було стимулювання розвитку вітчизняної промисловості та підприємництва загалом, а не виключно високотехнологічних виробництв. Водночас, зазначений вище Закон, на нашу думку, є орієнтиром у формуванні нормативно-правової бази для перетворення електронних публічних закупівель в потужний механізм стимулювання виробництва високотехнологічної продукції. Так, в перелік товарів до яких потрібно застосовувати локалізацію включено ряд товарів, які є високотехнологічними (наприклад, електробуси, вертольоти, літаки, космічні та інші літальні апарати з двигуном, турбіни та мотори, парові турбіни тощо). Разом з тим, існують ризики, що положення щодо локалізації виробництв високотехнологічної продукції будуть суперечити міжнародно-правовим зобов'язанням України в сфері європейської інтеграції, зокрема Угоді про асоціацію [2], Директиві 2014/24/ЄС [1].

Висновки. За аналогією зі світовою практикою, в Україні публічні закупівлі можливо перетворити в потужний елемент стимулювання виробництва та постачання високотехнологічної продукції. Закон України «Про публічні закупівлі» не визначає окремого порядку, обмежень або стимулюючих факторів щодо закупівлі такої продукції. Разом з тим, зміни до законодавства про електронні публічні закупівлі в частині впровадження ступеню локалізації виробництва, створюють не лише, в певній мірі, передумови для стимулювання виробництва деяких найменувань високотехнологічної продукції в Україні, а й є певним орієнтиром для нормативно-правового регулювання вказаної сфери. Водночас, особливої уваги заслуговують питання уникнення суперечностей між таким стимулюванням високотехнологічного виробництва в Україні шляхом впровадження елемента локалізації в електронних публічних закупівлях та міжнародними актами, підписаними та ратифікованими Україною.

Список використаних джерел:

1. On public procurement and repealing Directive 2014/18/EC: Directive 2014/24/EU of the European Parliament and the Council of 26 February 2014 // *OJ*. 2014. L. 94. P. 65–242.
2. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Закон України від 16.09.2014 р. № 1678-VII. *Офіційний вісник України*. 2014. № 75. Том 1. С. 82.
3. Саліхова О. Б. Адресна державна підтримка як чинник стимулювання розвитку високотехнологічних виробництв в Україні. *Економіка і прогнозування*. 2011. № 2. С. 9–23.
4. Про публічні закупівлі : Закон України від 25.12.2015 р. № 922-VIII. *Офіційний вісник України*. 2016. № 15. С. 9.
5. Про внесення змін до Закону України «Про публічні закупівлі» щодо створення передумов для сталого розвитку та модернізації вітчизняної промисловості : Закон України від 16.12.2021р. № 1977-IX. *Офіційний вісник України*. 2022. № 7. С. 360.

Павленко Дмитро Юрійович

аспірант, здобувач освітнього ступеня доктора філософії (081 «Право»)
кафедри адміністративного та фінансового права юридичного факультету
Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна

ЗМІСТ ПОНЯТТЯ «АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ФУНКЦІЇ ПРОКУРАТУРИ»

Прокуратура України є одним із інституційних елементів конституційної системи захисту прав і свобод людини та громадянина та посідає в ній особливе місце, зумовлене її місцем у системі органів державної влади.

Немає єдності поглядів стосовно поняття «функції прокуратури» і в юридичній науці. Так, М. Якимчук зазначає, що функція є одним із основних понять, через яке розкриваються структура і весь зміст діяльності органів прокуратури. Поняттям «функції прокуратури» охоплюються такі напрямки діяльності її органів, які зумовлені завданнями, на вирішення яких вони спрямовані й повинні здійснюватися [1, с. 17].

У свою чергу, на думку А. Лапкіна, функції прокуратури – це основні напрямки діяльності прокуратури, що безпосередньо виражають її сутність і призначення, передбачають особливі форми, методи та тактику здійснення [2, с. 16].

М. Косюта визначає функції прокуратури як вид діяльності, спрямований на досягнення цілей і виконання завдань у межах предмету її відання та компетенції [3, с. 122], а М. Стефанчук пропонує під терміном «функції прокуратури» розуміти зумовлені історичними і політично-соціальними рівнями розвитку людства напрямки впливу прокуратури як окремої визначеної соціально значимої інституції на суспільно-правову систему в цілому, свідомість. Волю та поведінку учасників цієї системи, зокрема людини, групи людей, суспільства, держави, що мають стійкий та стабільний характер і віднаходять свою реалізацію в юридичній діяльності прокуратури через застосування публічно-правових методів впливу, в результаті чого можуть бути закріплені у відповідних нормативно-правових актах [4, с. 43].

Функції прокуратури можна поділити на державні (правоохоронні) та внутрішні організаційно-управлінські (адміністративні). О. Мартинюк, з яким ми цілком погоджуємось, вказує, що традиційний підхід до наукових розробок проблем функціонування органів прокуратури, як правило, надає можливості отримати уявлення про те, яким чином реалізуються їхні функції, які виникають проблеми, колізії і яким чином на практиці ці проблеми вирішуються. Для дослідження принциповим є питання, які внутрішньо-організаційні заходи необхідно здійснювати для ефективного забезпечення реалізації конституційних функцій прокуратури. Саме ці питання, на наш погляд, можуть розглядатись в якості адміністративної діяльності прокурорів щодо реалізації їхніх функцій. Фактично мова йде про те, що існує конкретно визначена конституційна функція, яка полягає у необхідності відповідного реагування прокурором і здійснення відповідної сукупності дій, проведення заходів, видання процесуальних та наглядових документів, а існують процедури – сукупність послідовних дій, які здійснюються як самим прокурором, так і іншими працівниками, і обумовлені потребою забезпечення реалізації функцій (процедури прийняття до розгляду відповідного провадження, управлінські рішення щодо розподілу проваджень, реєстрація, аналіз, розгляд тощо), які не носять процесуального або наглядового значення і мають організуючу і упорядковуючу природу [5, с. 137].

Функції управління органами прокуратури призначені для упорядкування діяльності самої системи державного органу. Вони припускають різні види управлінської діяльності,

здійснюваної з метою забезпечення успішної реалізації основних функцій. Щодо останніх функції управління носять допоміжний характер. Але кожна з них є відносно самостійною частиною управлінської діяльності, продуктом поділу праці та спеціалізації в управлінні, в результаті чого дані функції також поділяються на основні, вторинні та допоміжні [6, с. 212].

Функція як визначений вид управлінської діяльності характеризується відомою самостійністю, однорідністю і повторюваністю. Вона за допомогою відповідної їй організаційної структури забезпечує виконання завдань управління. Кожна функція має свою сферу дії і здійснюється специфічними методами та у відповідних формах [7, с. 27].

Отже, адміністративні функції прокуратури є функціями прокуратури, що пов'язані із управлінською діяльністю в прокурорській системі. Управління прокурорською системою значною мірою пов'язані з організацією взаємодії, що є основним змістом структури прокуратури і полягає у відносинах субординації координації і реординації елементів прокуратури.

Список використаних джерел:

1. Якимчук М.К. (2001). *Проблеми управління в органах прокуратури України: теорія і практика*. Київ: НАН України, Інститут держави і права ім. В.М.Корецького.
2. Лапкін А.В. (2017). *Основи прокурорської діяльності в Україні*. Харків: Право.
3. Косюта М.В. (2002). *Прокурорська система України в умовах демократичного суспільства*. Одеса: Юридична література.
4. Стефанчук М.М. (2016). *Діяльність прокуратури щодо представництва інтересів громадянина або держави в суді: проблеми теорії та практики*. Київ: Ін Юре.
5. Мартинюк О.Г. (2017). *Адміністративна діяльність органів прокуратури* (дис. ... канд. юр. наук : 12.00.07). ТНЕУ. Тернопіль, Україна.
6. Рибалка Н. О. (2004). Мета, завдання та функції управління органами прокуратури України. *Зовнішня торгівля: право, економіка, фінанси*, (2), 211-215.
7. Бандурка О. М. (2004). *Теорія і практика управління органами внутрішніх справ України*. Харків: НУВС.

Ярошович Анастасія Юріївна

здобувач молодшого спеціаліста юридичного відділення IV курсу
Галицький фаховий коледж імені В'ячеслава Чорновола, Україна

Науковий керівник: Скиба Віталій Михайлович

викладач права

Галицький фаховий коледж імені В'ячеслава Чорновола, Україна

ОБМЕЖУВАЛЬНІ ПРИПИСИ: ПИТАННЯ ЩОДО ПРАКТИЧНОГО ЗАСТОСУВАННЯ

Обмежувальний припис - це встановлений у судовому порядку захід тимчасового обмеження прав чи покладення обов'язків на особу, яка вчинила домашнє насильство, спрямований на забезпечення безпеки постраждалої особи. Даний правовий інструмент спрямований на забезпечення безпеки постраждалої особи [1].

Домашнє насильство - це один із найбільш розповсюджених злочинів по всьому світу. Кривдник - це особа, що вчинила домашнє насильство у будь-якій формі або насильство за ознакою статі.

Відповідно до статті 126-1 Кримінального Кодексу України домашнє насильство, тобто умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи [2].

Від насильства стосовно жінок страждають жінки будь-якого віку та походження, хоча деякі особливо вразливі. Насильство - наслідок нерівноправності між жінками та чоловіками в суспільстві, його підживлює культура нетерпимості та заперечення. Водночас воно є причиною та наслідком нерівних правоможних відносин між жінками та чоловіками в суспільстві [3].

Статистика домашнього насилля велика не лише серед жінок, а й дітей та рідше чоловіків.

Обмежувальний припис - це відносно новий механізм для України, що передбачає можливість швидкого і законного захисту жертви насильства. Цей обмежувальний захід з'явився у Законі ще у 2018 році.

Такі приписи спрямовані на усунення умов, які стали тригером для інцидентів домашнього насильства, та дозволяють перервати так зване «коло насильства». Рішення про видачу обмежувального припису або про відмову у видачі обмежувального припису приймається на підставі оцінки ризиків [4].

Боротьба з домашнім насильством потребує комплексного підходу до вирішення проблеми домашнього насильства. Основним принципом боротьби з домашнім насильством є притягнення правопорушників до відповідальності, припинення беззаконня та забезпечення правосуддя для постраждалих.

Обмежувальний припис застосовується на підставі судового рішення і підлягає негайному виконанню.

Право на таке звернення мають:

- постраждала особа або її представник;
- у разі вчинення домашнього насильства стосовно дитини – батьки чи інші законні представники дитини, родичі дитини (баба, дід, повнолітні брат, сестра), мачуха або вітчим дитини, а також орган опіки та піклування;

- у разі вчинення домашнього насильства стосовно недієздатної особи – опікун, орган опіки та піклування.

Обмежувальний припис не може містити заходів, що обмежують право проживання чи перебування кривдника у місці свого постійного проживання (перебування), якщо кривдником є особа, яка не досягла вісімнадцятирічного віку на день видачі такого припису.

Особливості розгляду судом справ про видачу і продовження обмежувальних приписів визначені в Главі 13 Розділу IV Цивільного процесуального кодексу України [5]. Даним приписом визначаються один чи декілька таких заходів тимчасового обмеження прав кривдника або покладення на нього обов'язків: заборона перебувати в місці спільного проживання (перебування) з постраждалою особою; усунення перешкод у користуванні майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності або особистою приватною власністю постраждалої особи; обмеження спілкування з постраждалою дитиною; заборона наближатися на визначену відстань до місця проживання (перебування), навчання, роботи, інших місць частого відвідування постраждалою особою; заборона особисто та через третіх осіб розшукувати постраждалу особу, якщо вона за власним бажанням перебуває в місці, невідомому кривднику, переслідувати її та в будь-який спосіб з нею спілкуватися; заборона вести листування, телефонні переговори з постраждалою особою або контактувати з нею через інші засоби зв'язку особисто та через третіх осіб [6]. Обмежувальні приписи можуть бути винесені судом строком до 6 ти місяців, а термін розгляду заяви про видачу обмежувального припису - 72 години.

Причиною відмови у видачі обмежувального припису часто є відсутність належного розуміння суддями сутності проблеми домашнього насильства.

Про видачу обмежувального припису кривднику суддя у встановлений законом строк має поінформувати уповноважені підрозділи органів Національної поліції України для взяття кривдника на профілактичний облік. Враховуючи неукомплектованість судів та завантаженість суддів, такі повідомлення, за свідченнями поліцейських, надходять або із запізненням, або взагалі не надходять. Це зумовлює необізнаність поліцейських про сам факт винесення обмежувального припису та неможливість належного здійснення контролю за дотриманням кривдником заходів тимчасового обмеження, проте, відповідно до Закону саме поліція здійснює контроль за виконанням кривдниками всіх спеціальних заходів протидії домашньому насильству протягом строку їх дії [6]. Отже, постає питання про вироблення ефективних засобів такого контролю.

На сьогоднішній день, звернень щодо обмежувальних приписів все більше. Зазвичай вони розглядаються в позасудовому порядку, що дуже зручно і швидко. Юристи-практики все частіше звертаються до суду щодо обмежувальних приписів, адже цей інструмент допомагає ефективно боротися з кривдниками. Я вважаю, що розробивши максимально просту і зрозумілу процедуру видачі обмежувальних приписів, можна буде надати якісний захист жертвам і досягнути максимальних результатів в боротьбі з домашнім насильством.

Висновки. З огляду на вищевикладене, можна підсумувати, що обмежувальний припис- це ефективний спосіб захистити жертв домашнього насильства, відокремивши від них кривдника. Домашнє насильство- це проблема загальнодержавна і держава напрацьовує ефективні механізми для її вирішення, як, наприклад, обмежувальний припис. Причини насильства, перш за все, пов'язані з економічною ситуацією, падінням моралі та байдужим ставленням до насильства. В боротьбі з домашнім насильством важливим є притягнення правопорушників до відповідальності і забезпечення правосуддя для постраждалих. Особи, які зазнали насилля, у тому числі діти, які стали його свідками, мають здобути належний захист та підтримку. Отже, не повинно бути так, щоб основоположні права людини порушувались у сімейних чи близьких до них відносинах, а суспільству і державі не має бути на це байдуже.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 17.01.2019 № 2671-VIII. Вилучено із <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. Вилучено із <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n2>
3. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція) Довідник для членів парламенту. (2013), 12. Вилучено із <https://rm.coe.int/1680096e45>
4. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. (2018). «ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО І НАСИЛЬСТВО ЗА ОЗНАКОЮ СТАТІ» науково-практичний коментар новел Кримінального кодексу України, 3. Київ. Вилучено із https://ukraine.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/FNOON_Kommentar_A5.pdf
5. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV. Вилучено із <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
6. Ковальова О.В, Дубенко О.М. (2020). Юридичний науковий електронний журнал. СПЕЦІАЛЬНІ ЗАХОДИ ЩОДО ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА НАПРЯМИ ЇХ ВИРІШЕННЯ, 165. Вилучено із http://lsej.org.ua/4_2020/40.pdf

Шека Юрій Юрійович

ад'юнкт відділу організації освітньо-наукової підготовки
Харківського національного університету внутрішніх справ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ДЕЯКИХ ПРИНЦИПІВ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ

Загальновідомо, що поліція України – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності та підтримання публічної безпеки і порядку. Законодавцем встановлено, що основними завданнями поліції є надання поліцейських послуг у сферах: а) забезпечення публічної безпеки і порядку; б) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; в) протидії злочинності; г) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.

Значущим є той фактор, що адміністративна діяльність поліції знаходиться на виду, від її якості та ефективності залежать практично всі інші види діяльності органів внутрішніх справ, а кожна людина по адміністративній діяльності поліції може сформулювати свою думку щодо якості її роботи.

Важливою складовою правомірної діяльності поліцейських є дотримання ними ряду принципів, закріплених як в основному законі – Конституції України, так і тих, що знаходять вираження в законах та підзаконних актах. Нагадаємо, що принципи діяльності поліції — це основні положення, закріплені в Конституції й інших законах України, на яких базується устрій, порядок функціонування і повноваження органів Національної поліції. Як вказують науковці, адміністративна діяльність поліції будується на різноманітних принципах, котрі сприяють реалізації ефективності адміністративної діяльності поліції. Саме тому усі принципи доцільно реалізовувати максимально комплексно, з метою досягнення певних позитивних результатів у конкретних напрямках діяльності [1].

Конституцією закріплено й визначено, що правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством. А отже, і органи державної влади, і органи Національної поліції, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Це положення є фундаментальним, в зв'язку з чим хотілося б зосередити увагу на найбільш значущих, на наш погляд, принципах, а саме: а) принцип верховенства права; б) принцип дотримання прав і свобод людини; в) принцип законності.

Принцип верховенства права – це базовий, головний та непорушний правовий принцип і правова доктрина. Це значить, що поліція у своїй діяльності повинна керуватися виключно конституційною засадою, відповідно до якої людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Суд застосовує принцип верховенства права з урахуванням судової практики Європейського суду з прав людини, а це значить, що значення принципу верховенства права полягає в тому, що право визнається як найвища цінність, досягнення, яке забезпечує права і свободи людей та публічний інтерес суспільства.

Не менш важливим є принцип дотримання прав і свобод людини. На етапі розбудови демократичної, правової, соціальної держави, становлення нової системи органів публічної

адміністрації, розвитку людиноцентристської концепції публічного управління цей принцип набуває особливої актуальності. Зміст принципу дотримання прав і свобод людини полягає в тому, що під час виконання своїх завдань поліція забезпечує дотримання прав і свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, і сприяє їх реалізації.

Зрозуміло, що обмеження прав і свобод людини допускається виключно на підставах та в порядку, визначених Конституцією і законами України, за нагальної необхідності і в обсязі, необхідному для виконання завдань поліції. Здійснення заходів, що обмежують права та свободи людини, має бути негайно припинене, якщо мета застосування таких заходів досягнута або немає необхідності подальшого їх застосування. Поліцейським за будь-яких обставин заборонено сприяти, здійснювати, підбурювати або терпимо ставитися до будь-яких форм катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання.

Необхідно підкреслити, що у діяльності поліції забороняються будь-які привілеї чи обмеження за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовною або іншими ознаками.

Розкриваючи значення наведених принципів, можна стверджувати, що без поваги, а також дотримання і захисту прав і свобод громадян, неможливо уявити собі ефективну адміністративну діяльність поліції [2, с.244].

Один із важливих принципів адміністративної діяльності поліцейських є принцип законності. Як відмічав Ж.Ведель, законність, на його думку – це відповідність закону, «закон» слід розуміти в найширшому сенсі рівнозначним «праву». Законність виражає відповідність праву і є синонімом юридичної відповідальності [3]. Цей принцип полягає в суворому і неухильному дотриманні, виконанні норм права всіма учасниками суспільних відносин. Однак учасники суспільних відносин різноманітні і залежно від цього принцип законності в їх діяльності відіграє різну роль. Так, якщо мова йде про реалізацію принципу законності стосовно фізичних осіб (громадян), цей принцип можна виразити наступними словами: «Усе, що не заборонено — дозволено». У даному випадку всі не заборонені законодавством дії будуть розглядатися як правомірні. Якщо ж мова йде про такого специфічного суб'єкта суспільних відносин, як державний орган, в основу діяльності якого покладений публічний інтерес, то принцип законності можна виразити словами: «Дозволене лише те, що передбачено законом». У діяльності правоохоронних органів, до яких відноситься і поліція, не повинно бути невизначеності.

Вважаємо, якщо за органами поліції законодавець закріпив визначений обсяг прав і обов'язків, то вони можуть здійснювати свою діяльність тільки в межах покладених на них державою повноважень і не більш. Сутність цього принципу визначається тим, що поліція діє виключно на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією та законами України. Поліцейському заборонено виконувати злочинні чи явно незаконні розпорядження та накази. Накази, розпорядження та доручення вищих органів, керівників, посадових та службових осіб, службова, політична, економічна або інша доцільність не можуть бути підставою для порушення поліцейським Конституції та законів України.

Отже, адміністративна діяльність поліції будується на найрізноманітніших принципах, кожен з яких виконує свою роль в її організації, а задля підвищення ефективності адміністративної роботи поліції всі принципи необхідно реалізовувати максимально комплексно. Тому лише при такому підході, як видається, можна домогтися позитивних результатів діяльності при виконанні своїх службових обов'язків.

Список використаних джерел:

1. Парасюк М.В. Принципи адміністративної діяльності поліції в сфері забезпечення прав і свобод громадян / Парасюк М.В., Грабар Н.М. // Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права ім. Короля Данила Галицького. - Серія Право. - 2019. - № 7. - С. 71-81.
2. Тіщенко В.В. Принципи адміністративної діяльності поліції у сфері забезпечення прав і свобод громадян / В.В. Тіщенко // Право і суспільство. – Актуальні питання юриспруденції. – 2020. - № 3. – С.240-247.
3. Юнін О.С. Пріоритетність захисту прав та законних інтересів людини в діяльності поліції / О.С. Юнін // Митна справа. - 2013. - № 1 (85). - Ч. 2. Кн. 1. - С. 401-405.

Скиба Вікторія Віталіївна

здобувач молодшого спеціаліста юридичного відділення IV курсу
Галицький коледж імені В'ячеслава Чорновола, Україна

Науковий керівник: Скиба Віталій Михайлович

викладач права
Галицький коледж імені В'ячеслава Чорновола, Україна

СУДИМІСТЬ

Судимість – це правовий стан особи, який виникає у зв'язку з її засудженням до кримінального покарання і за зазначених в законі умов характеризується настанням для неї певних правових наслідків.

Згідно ст. 88 Кримінального кодексу України (надалі ККУ), особа визнається такою, що має судимість, з дня набрання законної сили обвинувальним вироком і до погашення або зняття судимості.

Істотними ознаками судимості є те, що вона:

а) є наслідком засудження за вчинення злочину, який триває і після відбуття покарання;

б) становить собою особливий правовий статус засудженого;

в) полягає в обмеженнях, які застосовуються до особи, що має судимість, інших несприятливих для неї правових наслідках;

г) умови перебігу судимості та її кримінально – правові наслідки визначенні ККУ.

Судимість має строковий характер. Закон визначає, коли вона виникає (з дня набрання законної сили обвинувальним вироком), та встановлює підстави й припинення. Такими підставами є погашення судимості та її зняття. Як погашення, так і зняття судимості пов'язані зі спливом певних термінів, протягом яких особа повинна перетерпіти негативні наслідки та своєю поведінкою довести остаточне виправлення.

Погашення судимості є типовим і найбільш поширеним способом її припинення. При цьому особа втрачає статус судимого без будь-яких своїх додаткових зусиль, без прийняття спеціального рішення з цього приводу державним органом. Автоматичне погашення судимості впливає безпосередньо із КК.

Для того щоб судимість виявилася погашеною, необхідним є дотримання встановлених в КК умов, які диференційовані з урахуванням ступеня тяжкості вчиненого злочину, виду призначеного покарання, застосування звільнення від відбування покарання з випробуванням. Однак неодмінно вимагається, щоб з моменту набуття чинності обвинувальним вироком, яким засудженому призначене покарання, пройшов певний строк.

Умовами погашення судимості є:

1) відбування особою основного і додаткового покарання;

2) сплив строку погашення судимості, визначеного ст. 89. Такий строк становить від одного до восьми років і залежить від виду покарання, його тривалості, ступеня тяжкості злочину, за який засуджено особу;

3) не вчинення особою протягом цього строку нового злочину.

У строк судимості як правило включаються такі періоди:

1) час від вступу вироку в законну силу до початку виконання (відбування) покарання. подовжується на час такої затримки;

2) термін основного покарання;

3) термін додаткового покарання. якщо воно виконується після відбування основного покарання;

4) проміжок часу від закінчення відбування покарання до остаточного погашення судимості.

Строк погашення судимості починає текти з наступного дня після закінчення відбуття покарання. При призначенні штрафу таким днем слід вважати день, наступний після сплати його повної суми. Якщо особі було призначене додаткове покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, то строк погашення судимості починає текти після спливу останнього дня відбування цього покарання.

Спливає строк погашення судимості в останній день перебігу цього строку. Наприклад, вирок, яким особу засуджено за злочин середньої тяжкості до основного покарання на 4 роки позбавлення волі і додаткового у виді позбавлення права керувати транспортними засобами протягом 3 років, вступив у силу 15 липня 2002 р., під варту засуджений взятий 25 липня 2002 р. Покарання у виді позбавлення волі буде відбуте ним 24 липня 2006 р., додаткове покарання триватиме з 25 липня 2006 р. до 24 липня 2009 р. Строк погашення судимості розпочнеться з 25 липня 2009 р. і спливе 24 липня 2012 р. Починаючи з 25 липня 2012 р. судимість вважається погашеною, а вказана особа – такою, що не має судимості.

Посилаючись на ст.91 ККУ, якщо особа після відбуття покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі зразковою поведінкою і сумлінним ставленням до праці довела своє виправлення, то суд може зняти з неї судимість до закінчення строків, зазначених у статті 89 цього Кодексу.

Зразковою слід вважати таку поведінку в сім'ї, стосовно сусідів', членів трудового колективу, інших колективів, членом яких є засуджений, всього суспільства, яка соціальне схвалюється, з позицій суспільної моралі гідна для наслідування іншими особами. Сумлінне ставлення до праці насамперед передбачає, що 'особа бере участь у суспільне корисній праці в одній із існуючих організацій но-правових форм (робота за наймом, участь в підприємстві, виконання роботи за цивільно-правовими договорами, індивідуальна праця).

Особи, які відбули інші покарання, не мають права на дострокове зняття судимості. Строк погашення судимості після відбування покарань у виді штрафу, виправних робіт або арешту становить лише один рік. Скорочувати цей незначний термін закон вважає недоцільним, оскільки один рік - це мінімальний строк, протягом якого можна переконатися у виправленні засудженого.

Дострокове зняття судимості можливе після спливу не менше половини строку погашення судимості, встановленого законом. При визначенні початкових і кінцевих моментів цього строку слід керуватися положеннями, викладеними в ст. 90.

Висновок: Судимість - це специфічне (особливе) правове становище особи, яка засуджена обвинувальним вироком суду за вчинення злочину до конкретної міри покарання і зазнає несприятливих правових наслідків.

Особа визнається такою, що має судимість, з дня набрання законної сили обвинувальним вироком і до погашення або зняття судимості. (ч.1 ст. 88 ККУ), тобто судимість не може знятись на наступний день. Також, слід зазначити, що порядок зняття судимості встановлюється Кримінальним процесуальним кодексом Україною. Контроль за поведінкою засуджених, до яких застосовано обмежувальні заходи, здійснює орган пробації за місцем проживання засудженого, а в разі вчинення злочину військовослужбовцем – командир військової частини

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n490>
2. Коментар до ст.91 ККУ <https://ips.ligazakon.net/document/KK004593>
3. Правові наслідки судимості <https://kazanka-gromada.gov.ua/news/1619155883/>

SECTION 8.

INSTITUTE OF LAW ENFORCEMENT, JUDICIAL SYSTEM AND NOTARY

Колесюк Діана

Здобувач освітнього ступеня «магістр»
Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ, Україна

Науковий керівник: Наталія Костюк

кандидат юридичних наук, доцент кафедри права
Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ, Україна

РЕФОРМА КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

***Анотація.** У статті досліджено реформу конституційного правосуддя в Україні, внесення змін та удосконалення роботи даного органу, проблематика конкурсних відборів в кандидати на посаду суддів, необхідність якнайскорішого конституційного, законодавчого врегулювання проблем, пов'язаних з безпосередньою діяльністю Конституційного суду, необхідність невід'ємної від такого врегулювання зміни правового світогляду та підходів до діяльності суб'єктів конституційно-правових відносин.*

Актуальність теми. Дана тема є актуальною тому, що Конституційний Суд України є органом, який здійснює повноваження, спрямовані на захист прав і основних свобод людини і громадянин. Кожна особа має бути обізнана про його діяльність, перед тим як звертається до суду.

Метою є визначення організації та діяльності Конституційного суду згідно Конституції, Закону України «Про Конституційний Суд» та актів Конституційного суду України, що встановлюють організацію його внутрішньої роботи.

Викладення основного матеріалу. Остання конституційна реформа правосуддя відбулась в 2016 році, після чого відбулись значні зміни у конституційній юрисдикції. Впровадили новий Закон України про «Конституційний Суд України». Цей Закон визначає порядок організації та діяльності Конституційного Суду України, статус суддів Конституційного Суду України, підстави і порядок звернення до нього, процедуру розгляду ним справ і виконання його рішень.

Конституційний Суд України є органом конституційної юрисдикції, який забезпечує верховенство Конституції України, вирішує питання про відповідність Конституції України законів України та у передбачених Конституцією України випадках інших актів, здійснює офіційне тлумачення Конституції України, а також інші повноваження відповідно до Конституції України. [6]

Відповідно до ст. 147 Основного Закону України діяльність Конституційного Суду України ґрунтується на принципах верховенства права, незалежності, колегіальності, гласності, обґрунтованості та обов'язковості ухвалених ним рішень і висновків. Основна мета діяльності Суду полягає у забезпеченні через механізм конституційного контролю верховенства Конституції України, пріоритету прав і свобод людини і громадянина в усіх сферах суспільного та державного життя. Згідно зі статтею 148-1 Конституції України

держава забезпечує фінансування та належні умови для діяльності Конституційного Суду України. [8]

Якщо іноземні країни мають багаторічний досвід впровадження реформ, успішна практика діяльності та робота судової влади у судовій системі, то наша країна фактично переживала постійні зміни з моменту проголошення незалежності. Тобто аби захищати права, свободи та інтереси особи, запроваджуються нові установи, розширюються повноваження діючих установ, змінюються правові основи їх організації та діяльності тощо. [3]

Окремі процесуальні аспекти діяльності Конституційного Суду України як органу конституційної юрисдикції досліджували І. Е. Берестова, В. Д. Бринцев, О. Ю. Водяніков, В. О. Гергелійник, М. М. Гультай, Н. В. Камінська, В. М. Камп, О. М. Мироненко, А. В. Портнов, Х. В. Приходько, М. В. Савчин, А. О. Селіванов, В. Є. Скомороха, І. Д. Сліденко, А. А. Стрижак, М. В. Тесленко, Н. К. Шаптала та ін. [2]

З моменту, коли була прийнята Конституція і до сьогодні в Україні з'явилося дуже багато проєктів конституційної реформи. Проєкти змінювались, але сам процес внесення змін до Конституції затягувався у часі, оскільки ніхто з учасників політичного процесу не бажав поступатися владними повноваженнями.

Сучасний підхід до розробки Конституції потребує, щоб вона розроблялась при участі народу країни. А в основу новітньої конституційної доктрини має бути покладено три вихідні ідеї: по-перше, модернізацію системи стримувань та противаг між гілками влади; по-друге, забезпечення єдності виконавчої влади при збереженні її формування парламентом за результатами загальнонаціональних виборів; по-третє, розвиток народовладдя в Україні. Перед владою стоїть завдання перетворити пострадянську Україну на цивілізовану європейську державу, і сучасна Конституція повинна їй відповідати. [4]

Ефективна реалізація стратегічного конституційного курсу на повноправне членство Української держави в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору в умовах сьогодення, беззаперечно, передбачає повноцінне втілення фундаментального принципу верховенства права. Водночас панування принципу верховенства права в усіх сферах життєдіяльності людини, суспільства та держави досягається й через належне, повномасштабне функціонування Конституційного Суду України як органу конституційної юрисдикції, що реалізує свої юрисдикційні повноваження в процесуальній формі, яка втілена в конституційному юрисдикційному процесі. Серед елементів механізму підвищення продуктивності роботи Конституційного Суду України чільне місце належить саме конституційному юрисдикційному процесу, побудованому на якісних ознаках повноти, всебічності, послідовності, логічності тощо[8]. Необхідним є проведення низки реформ для запобігання в подальшому таких явищ, як несправедливість та змістовна суперечливість його рішень; використання вказаних рішень як інструментів в політичному процесі; фактична відсутність юридичної відповідальності за невиконання рішень Конституційного Суду України; низька доступність конституційного правосуддя для громадян України (іноземців, осіб без громадянства, юридичних осіб, що не є суб'єктами владних повноважень) та ін. [5]. Ефективний захист прав людини і громадянина, можливість впливу на нормотворчу діяльність держави спостерігається із запровадженням інституту конституційної скарги, проведенням конституційної реформи, реформи правосуддя тощо. Таким чином практика функціонування Конституційного Суду України демонструє еволюційний розвиток даного органу, позитивну динаміку та якісну характеристику результатів роботи. Зокрема, порівняно з періодом заснування даного органу за часів незалежності України, оновлено законодавчу базу і засади його організації та діяльності. Серед якісно нових інститутів конституційного права слід відзначити інститут конституційної скарги, запроваджений 2017 року в Україні, виходячи з позитивного зарубіжного досвіду та розширення

можливостей захисту прав і свобод людини і громадянина. Так, за част.3 ст.55 Конституції України кожному гарантується право звернутись із конституційною скаргою до Конституційного Суду України з підстав, установлених цією Конституцією. [3]

Конституційна реформа в частині правосуддя спрямована на забезпечення незалежності судової влади, підвищення вимог та професійних стандартів до суддівського корпусу, обмеження імунітету суддів до функціонального, оптимізацію системи судоустрою, забезпечення інституційної спроможності прокуратури, адвокатури та системи виконання судових рішень, а також на забезпечення безперервної та ефективної роботи органів судової влади на перехідний період. [5]

Є гостра потреба змінити правила за якими відбувається конкурс на посаду суддів КСУ, які гарантують належну перевірку кандидатів критеріям моральної якості, зокрема доброчесності, та професійної компетенції, а також забезпечать рівні права та можливості для усіх учасників. Щоб Конституційний Суд України представляли виключно найкращі з кращих українських правників.

При призначенні суддів КСУ Президентом, Верховною Радою та З'їздом суддів України фактично застосовуються різні конкурсні процедури, але всі вони мають однаковий недолік – недостатня перевірка кандидатів критеріям моральної якості (доброчесності) та професійної компетенції. Нікуди не зникає й ризик політичного впливу (на) кандидата.

Тож не дивно, що чинні з 2017 року правила конкурсу справедливо отримують критику як від українського суспільства, так і від наших міжнародних партнерів за їх політизованість, недостатню прозорість, недосконалість, а інколи – навіть неконституційність окремих положень[1]. Судді мають бути повністю незалежними та дійсно ухвалювати рішення винятково за своїм внутрішнім переконанням, суворо дотримуючись норм матеріального та процесуального права. Та, на жаль, трапляються випадки, коли судді з тих чи інших причин недобросовісно виконують покладені на них державою високі обов'язки. Відтак, держава обов'язково повинна мати діючі механізми контролю та покарання суддів, які відходять від принципів судочинства. Практика знає досить мало випадків, коли суддю притягували до кримінальної відповідальності, а єдиним діючим механізмом притягнення судді до відповідальності на сьогодні є подання скарги до Вищої ради правосуддя. Україна отримала статус кандидата в Європейський Союз разом із сімома рекомендаціями Європейської Комісії, однією з яких є реформування Конституційного суду України. Тому і Президент, і Парламент взяли на себе зобов'язання в короткі терміни виконати усі рекомендації Єврокомісії. Одним із перших пунктів є реформа Конституційного Суду України – зміна процедури конкурсного добору суддів КСУ на основі оцінки їх доброчесності та професійних навичок кандидатів на посаду. Це давнє проблематичне питання, вирішення якого очікує ЄС та вимагає українське суспільство. Саме задля цього сьогодні парламент ухвалив у першому читанні відповідний законопроект 7662. Цей законопроект допоможе подолати недолік - недостатню перевірку кандидатів критеріям моральної якості (доброчесності) та професійної компетенції. Нікуди не зникає й ризик політичного впливу (на) кандидата. Венеційська комісія неодноразово наголошувала на потребі удосконалення чинної системи конкурсного відбору суддів, за принципом прозорості та конкурентності. Існує також гостра потреба змінити правила за якими відбувається конкурс на посаду суддів КСУ, які гарантують належну перевірку кандидатів критеріям моральної якості, зокрема доброчесності, та професійної компетенції, а також забезпечать рівні права та можливості для усіх учасників. Щоб Конституційний Суд України представляли виключно найкращі з кращих українських правників.

Очевидно, що ситуація з діяльністю єдиного органу конституційної юрисдикції в Україні залежить від загального стану справ в державі, де недостатньо ефективно діє

система органів державної влади в цілому, де низька правосвідомість еліти і народу створюють придатне підґрунтя для розвитку шкідливих антидержавницьких явищ. Наведені проблеми (або таке їх сприйняття суспільством) говорять самі за себе, відповідаючи на запитання щодо необхідності чи відсутності необхідності реформувати конституційне правосуддя в Україні. Але підхід до даного питання має бути комплексним, науково обґрунтованим та стратегічно виваженим. Зрозуміло, що запровадженням лише одинарних реформ окремих інститутів конституційної юстиції, без модернізації всього державного механізму та роз'яснення правової природи та місії Конституційного Суду України широким верствам народу не обійтися[7].

Висновки. Реформа Конституційного суду України є першочерговою вимогою для набуття Україною повноцінного членства у Євросоюзі. Реформа має зробити відповідальність суддів КСУ реальною, а не декларативною. Передумовами подальшого зростання ефективності діяльності КСУ є удосконалення механізму його діяльності в цілому та структурних підрозділів, упровадження сучасних інформаційно-комунікативних технологій, забезпечення прозорості, гласності та відкритості, правдивого та об'єктивного висвітлення функціонування Суду в засобах масової інформації. Тенденції діяльності Суду створюють впевненість про його ефективність і в майбутньому. Отже, можна констатувати, що протягом наступних декількох років конституційний юрисдикційний процес в Україні вийде на новий етап законодавчого реформування, метою якого є усунення недоліків у процесуальній діяльності Конституційного Суду України для ефективнішої реалізації ним своїх ключових завдань щодо захисту конституційних прав і свобод людини та громадянина, а також утвердження в державі верховенства Конституції України та принципу верховенства права.

Список використаних джерел:

1. Добір суддів КСУ: що передбачають нові правила конкурсу. *Українська правда*: веб-сайт. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2022/09/6/7366293/>
2. Конституція України: Закон України № 254к/96ВР від 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр/conv#n4905>
3. Костицький М.В., Камінська Н.В. Діяльність Конституційного Суду України. *Європейські перспективи* №3. 2019
4. Кузнецова З.В. Політико-правові засади механізму вдосконалення конституції України. *Правова держава*. 2015
5. Летнянчин Л.І. Конституційна судова реформа: проблеми та перспективи. *Питання конституційного та адміністративного права*. 2016. Харків
6. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13.07.2017р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19#Text>
7. Різник С.В. Реформа конституційного правосуддя в Україні: питання теорії та практики. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. Вип.26.
8. Спінчевська О. М. Перспективи удосконалення конституційного юрисдикційного процесу в Україні. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2021. Київ

SECTION 9. BIOLOGY AND BIOTECHNOLOGY

НАУКОВО-ДОСЛІДНА ГРУПА:

Чіков Ігор Васильович

молодший науковий співробітник

Національний дендрологічний парк «Софіївка» НАН України, Україна

Чеканов Михайло Михайлович

молодший науковий співробітник

Національний дендрологічний парк «Софіївка» НАН України, Україна

Фабрика Марина Рахматуловна

молодший науковий співробітник

Національний дендрологічний парк «Софіївка» НАН України, Україна

Діденко Інна Петрівна

канд. біол. наук, завідувач відділу трав'янистих рослин

Національний дендрологічний парк «Софіївка» НАН України, Україна

ОЦІНКА ДЕКОРАТИВНОСТІ *BUTOMUS UMBELLATUS* L. В УМОВАХ ПРАВОБЕРЕЖНОГО ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ

Різноманітність гідрофітів та їх декоративних якостей приваблює до себе погляд людей та створює у них особливе внутрішнє естетичне відчуття у різні пори року. Від їх декоративності залежить вибір відповідного рослинного матеріалу, який підкреслить шарм та загальне враження самої ділянки, а правильний добір рослин підвищує довговічність та експлуатаційний період об'єкту влаштування.

Питаннями вивчення декоративних властивостей та перспектив використання в озелененні водойм гідрофільними рослинами займалися Р.М. Данилик [3], В.П. Кучерявий [6], В.М. Голуб [1], Н.П. Голуб [2], Д.В. Дубина [5], Т.П. Мазур [7], М.Я. Дідух [4], О.К. Редько й А.І. Кушнір [9], Г.А. Чорна [11] та інші.

З огляду на декоративний елемент водної поверхні найбільше значення мають водні квіткові рослини та сформовані ними угруповання. Для цієї мети використовують види, які характеризуються високодекоративними морфологічними особливостями – широкими або розсіченими листками й ефектними квітками (види родів *Batrachium* (DC.) S.F. Gray, *Butomus* L., *Nymphaea* L., *Nuphar* Sm, *Hydrocharis* L., *Potamogeton* L., *Nymphoides* Ség., *Trapa* L., *Sagittaria* L., *Stratiotes* L., *Urticularia* L., тощо) [3].

Метою наших досліджень було з'ясувати декоративні властивості *Butomus umbellatus* L., як перспективного виду для озеленення водойм.

Дослідження проводили впродовж 2014-2022 рр., в культурі Національного дендрологічного парку «Софіївка» НАН України.

Згідно літературних джерел, у дендропарку *B. umbellatus* був висаджений у 1999 р. Найбільше місцезростання було зосереджене на Соколиному ставку (в минулому

Нерестилище) (квартал 42) [2]. Але при інвентаризації 2010 р., даний вид не було знайдено [4]. Повторно його було інтродуковано з лівого берега р. Дніпро (м. Херсон, у вересні 2012 р. та м. Київ, у середині червня 2014 р.) й висаджено на дослідно-інтродукційній ділянці ім. В.В. Мітіна (кв. 3). Декоративність окремої особини чи групи рослин у насадженнях оцінювали за шкалою В.М. Остапка й Н.Ю. Кунець [8]. Розроблена шкала включає 20 основних ознак, які характеризують загальний вигляд, декоративні якості квітки, суцвіття, пагонів, листка, плоду й особини в цілому (табл. 1).

V. umbellatus - монотипний представник родини Butomaceae Rich. Багаторічна, довгокореневищна, вегетативнорухлива, пучкокоренева рослина, геліофіт, мезотроф [10].

На дослідно-інтродукційній ділянці парку, у штучній міні-водоїмі (2,5×1,2 м), що є 0,4 м завглибшки, з рівнем ґрунту від поверхні води від 0-10 см, було висаджено 6 кореневищ (4-7 см завдовжки), на відстані 15-20 см і від 5-15 см завглибшки (від поверхні води), по західній стороні водоїми (1,2 м завдовжки), в умовах повного освітлення. Впродовж 2014-2022 рр. досліджений вид зарекомендував себе, по відношенню до екологічних факторів, як гідрофіт, мікротермофіт, геліофіт, мезотроф та нейтрофіт. Росте в угрупованнях з *Schoenoplectiella mucronata* (L.) J.Jung & H.K.Choi, *Nymphoides peltata* (S. G. Gmel.) O. Kuntze, *Lysichiton camtschatscensis* (L.) Schott., *Equisetum hyemale* L., *Carex strigosa* Huds., *Pontederia cordata* L., *Orontium aquaticum* L. й *Schoenoplectus lacustris* (L.) Palla (рис. 1).

Рис. 1. Угруповання гідрофітів, за участі *V. umbellatus* у культурі Національного дендрологічного парку «Софіївка» НАН України

При візуальній оцінці декоративності досліджуваного виду, ми спостерігали загальний вигляд рослини та груп рослин, які формують декоративні композиції (табл. 1, рис. 2, 3, 4).

Оцінка декоративності *B. umbellatus* в умовах культури Національного дендрологічного парку «Софіївка» НАН України
(за шкалою В.М. Остапка й Н.Ю. Кунець (Остапко))

Ознака	Амплітуда оцінки (min-max)	Оцінка ознаки	Пояснення
Особина: період декоративності	2-5	3	окремий період вегетаційного сезону (літо (VI, VII))
тривалість цвітіння	3-15	15	тривалість цвітіння більше 30 днів
характер цвітіння	6-10	6	один раз на сезон
Пагін: міцність квітконоса	2-10	8	при досяганні плодів квітконоси схильні до вилягання
забарвлення	1-5	2	світлий сизо-зелений колір, що контрастує з кольором листя
Лист: формації листя	1-5	2	прикореневі листки
забарвлення	3-15	6	салатовий колір
стійкість до вигорання	2-10	4	колір листя вигорає, що знижує декоративність
довговічність	3-5	4	найбільша декоративність в період цвітіння
Суцвіття: кількість на генеративному пагоні	2-10	2	одне суцвіття на генеративному пагоні
кількість одночасно відкритих квіток в суцвітті	3-15	9	30 % від загальної кількості
щільність	6-10	6	вид з рихлим суцвіттям, що розпадається
Квітка: кількість одночасно відкритих квіток на рослині	9-15	9	менше 50 %
діаметр квітки (парцели)	1-5	5	діаметр квітки більше 2 см
забарвлення	3-15	6	світлий колір віночка
стійкість до вигорання	2-10	4	вигорає та змінюється відтінок
обсіпання	4-10	10	обсіпання квіток до 20 %
Плід: забарвлення	3-15	12	плоди добре помітні, але не викликають захоплення
обсіпання	4-10	10	обсіпання насіння, не більше 20%
Сума балів	40-200	123	висока декоративність

Рис. 2. Декоративність *B. umbellatus* під час бутонізації у культурі Національного дендрологічного парку «Софіївка» НАН України

Рис. 3. Декоративність *V. umbellatus* під час квітучання у культурі дендропарку «Софіївка»

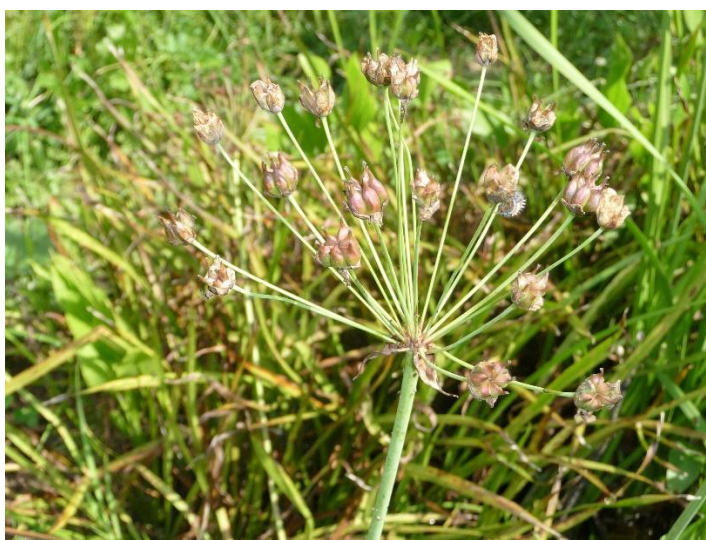

Рис. 4. Декоративність *V. umbellatus* під час плодоношення у культурі дендропарку «Софіївка»

Висновки. Сума в 123 бали підтверджує наше естетичне враження і говорить про високу декоративність *V. umbellatus* в умовах культури (від бутонізації до плодоношення), а метод вирощування даного виду в штучних міні-водоїмах - є перспективним для промислового використання.

Список використаних джерел:

1. Голуб, В.М., Голуб, Н.П. (2002). Декоративні гідрофіти Правобережного Лісостепу України та перспективи використання їх в озелененні водойм. *Інтродукція рослин*, 2002, (1), 129-132.
2. Голуб, Н.П. (2001). Прибережно - водні рослини дендрологічного парку «Софіївка» НАН України та перспективи їх використання в озелененні рекреаційних зон. *Інтродукція рослин*, (3-4), 147-151.
3. Данилик, Р.М. (2004) *Еколого-біологічна характеристика рослинності водних екосистем зеленої зони міста Львова (трансформація, фітоіндикація, відновлення)* (автореф. дис. ....канд. біол. наук). Дніпропетровський національний університет. Дніпропетровськ, Україна.
4. Дідух, М.Я., Чіков, І.В. (2011) Колекція водних та прибережно-водних рослин Національного дендропарку «Софіївка» НАН України. *Автохтонні та інтродуковані рослини*, (7), 9-15.
5. Дубына, Д. В. (1982). *Кувшинковые Украины*. Київ: Наукова думка.

6. Кучерявий, В.П., Данилик, Р.М. (1997) Водні та прибережно-водні рослини в озелененні м. Львова. *Проблеми експериментальної ботаніки та екології рослин*. (1), 248 -251.
7. Мазур, Т.П. (2000) *Водойма у саду (латаття – види, сорти, гібриди, особливості розвитку та догляду за ними)*. Київ: Квіти України.
8. Остапко, В.М., Кунець, Н.Ю. (2009). Шкала оцінки декоративності петрофітних видів флори Юго-востока України. *Інтродукція рослин*, (1), 18-22.
9. Редько, К.О., Кушнір, А.І. (2013). Особливості добору декоративних рослин для озеленення водних устроїв на різних садово-паркових об'єктах. *Науковий вісник України: Актуальні проблеми лісового та садово-паркового господарства*. (23.6), 222-228.
10. Тарасов, В. В. (2012) *Флора Дніпропетровської і Запорізької областей*. Видання друге. Доповнене та виправлене. Дніпропетровськ: Ліра.
11. Чорна, Г.А. (2006) *Флора водойм і боліт Лісостепу України. Судинні рослини*. Київ: Фітосоціоцентр.

SECTION 10. VETERINARY SCIENCES

Karpenko O.A.

6th year student

Faculty of Veterinary Medicine

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine

---

RELEVANCE OF GIARDIASIS

Giardiasis (lambliosis) is a zoonoanthroponotic disease of small intestine in animals and humans. It's caused by the protozoan flagellate parasite *Giardia* spp. In general, the clinical signs of giardiasis are a predominant functional disorder of the duodenum (abdominal discomfort and diarrhea). There are could be allergic and neurological symptoms in some cases. [1] Refer to the group of "forgotten diseases".

This condition can be found all over the world, according to the Centers for Disease Control and Prevention (CDC). It's more common in overcrowded developing countries that lack sanitary conditions and water quality control. [2]

Based on the European Surveillance System (TESSy) report, 19,437 confirmed human cases of giardiasis were reported in the EU and EEA in 2017. Although the level of reports remained stable between 2013 and 2017, the annual number of cases has steadily increased. Lambliosis is seen in 10% of well cared for dogs, in 50% of puppies and in all stray or kennel-dwelling dogs, fairly common in ferrets. In cats, it is rare (approximately 11%). [4]

Nowadays, giardiasis is an urgent medical and veterinary problem. The difficulty in detecting this disease is due to the fact that it is asymptomatic or its clinical manifestations are often masked by various clinical variants of gastroenterological pathology: functional disorders of the digestive tract, syndrome of excessive growth of intestinal microflora in the small intestine, malabsorption syndrome and allergic reactions (hives, dermatitis).

Giardia duodenalis (*G. lamblia*, *G. intestinalis*) are single-celled microscopic parasites in the proximal parts of the small intestine and are the connecting link in the evolution between bacteria and multicellular organisms.

Research proves that the dog has its own species of *Giardia*, called *Giardia canis*. It is morphologically similar to *G. intestinalis* in humans. Dogs can also occasionally become infected with *G. intestinalis*. In cats, the pathogen is *Giardia felis*.

There are eight genetic groups (subtypes) of *G. duodenalis*. Two of which are dangerous for humans and animals; the others infect only animals. Clinical manifestations vary depending on the genotype. *Lamblia* occur in two morphological forms, vegetative (trophozoites) and cystic (cysts). Trophozoites multiply by longitudinal binary fission, remaining in the lumen of the proximal small bowel where they can be free or attached to the mucosa by a ventral sucking disk. The trophozoite is pear shaped, 10-12µm long and 5-7µm wide, bilaterally symmetrical, has two median bodies and four pairs of flagella, and has two nuclei. They can only be found in rare faeces in no more than 5% of *Giardia*-infected individuals. As they pass through the intestine, the trophozoites turn into oval-sized cysts. The *G. lamblia* cyst is egg-shaped, and measures 8-14µm by 7-10µm. [3] Cysts are a major source of infection and reinfection of animals, especially when large numbers of animals are kept together (kennels, shelters). They remain viable in surface water and are resistant to normal levels of chlorination in drinking water.

Transmission through water is the main source of infection. Contamination is caused by the ingestion of cysts with contaminated food and care items (wool). Mechanical vectors of transmission are flies, cockroaches, mealworms and dung beetles. Passing through the digestive tract of these insects, the cysts do not lose their viability.

As there are no pathognomonic (disease-specific) clinical signs, giardiasis is often a trigger for chronic gastrointestinal disease or a concomitant disease. Many infected dogs can be asymptomatic hosts for months to years. The disease has a severe progression in puppies and kittens, especially when stressed. The acute form begins suddenly with pain in the epigastric region and liquid stools without pathological impurities. Owners notice decreased appetite, nausea, regurgitation, flatulence and diarrhoea in the animal. The peak of the disease is benign and lasts 5-7 days, ending with elimination of symptoms, especially with the use of enterosorbents. In the long-term course of giardiasis, the appearance of the animal is changed: the skin becomes dirty (seborrhoea), the appearance or intensification of acne, increased hair loss, dull and brittle hair.

Diagnostic problems often exist because the pathogen isolation is variable and cysts with trophozoites are difficult to identify. Diagnosis is made by detection of cysts in a fecal sample by flotation or swabbing. Trophozoites and their flagella can be observed in motion in fresh excrements. Diagnosis is also made by identification of the microorganism in fresh feces, duodenal contents, antigen retrieval (ELISA), molecular testing for DNA of the parasite in feces (PCR) or immunochromatographic test. The examination of liquid stools or duodenal juice can be identified mobile pathogens in the form of a "falling leaf". Semi-lunar cysts are detected in the formalized faeces (isotonic sodium chloride solution and iodine solution are added). [4]

The difficulty of treating giardiasis is that the first thing to do is to get the cysts out of the organism. Unfortunately, no medication has yet been developed to kill protozoa completely, and existing medicaments have many side-effects. The microorganisms are also able to adapt to chemical preparations. There are effective medications of the nitroimidazole, benzimidazole and nitrofurantoin groups. Treatment is also been with metronidazole, tinidazole or ornidazole preparations. [2]

The complex therapy should also include water-salt restoration and reduction of the intoxication symptoms. Enterosorbents (to remove toxins) and probiotics (to improve intestinal microflora) and a special diet are recommended. Treatment should only be carried out under a doctor's supervision due to the high toxicity of the drugs.

Primary prevention aims to avoid reinfection and to minimise the number of cysts released into the environment. [4]

References:

1. R. D. Pearson. Giardiasis: article // MSD Manuals – 2020. Available from: <https://www.msdmanuals.com/professional/infectious-diseases/intestinal-protozoa-and-microsporidia/giardiasis>
2. By Lucy J. Robertson . Giardiasis in Animals: article // MSD Manuals – 2021. Available from: <https://www.msdvetmanual.com/digestive-system/giardiasis-giardia/giardiasis-in-animals?autoredirectid=16609>
3. European centre for disease prevention and control. Giardiasis (lambliasis). Annual Epidemiological Report for 2017: surveillance report – 2017. Available from: <https://www.ecdc.europa.eu/en/publications-data/giardiasis-lambliasis-annual-epidemiological-report-2017>
4. E.Claerebout, T.Geurden, J. Vercruyssen. Giardiasis (giardosis, lambliasis, lambliosis): article // Researchgate – 2010. Available from: https://www.researchgate.net/publication/294263649_Giardiasis_giardosis_lambliasis_lambliosis

SECTION 11. ENERGY AND POWER ENGINEERING

Voitenko Serhii

Graduate of the Faculty of Power Engineering and Automation
Ukrainian Engineering and Pedagogical Academy, Ukraine

Oberemok Zlata

Graduate of the Faculty of Power Engineering and Automation
Ukrainian Engineering and Pedagogical Academy, Ukraine

Scientific adviser: Oliinyk Yuliia

Ph.D. ped. of Sciences,

associate professor of the Department of Physics, Electrical Engineering and Power Engineering
Ukrainian Engineering and Pedagogical Academy, Ukraine

THERMAL MODERNIZATION OF THE ADMINISTRATIVE BUILDING IN VYSHGOROD AS PART OF AN INTERNATIONAL PROJECT

Abstract. *The article is dedicated to implementing energy-saving measures in Ukraine. The energy strategy of Ukraine and the law “About changing the same laws of Ukraine for creation of conditionals for using comprehensive thermal renovation of buildings”. Thermal modernization measures are implemented on the example of an administrative building in the city of Vyshgorod, Kyiv region. The project was implemented thanks to the joint international cooperation of the Vyshgorod City Council, the City Council of the city of Eichenau (Germany), IBK Ingenieurbuero Koeberlein GmbH & Co. KG and the German federal foundation «SKEW - Engagement Global». The main goals are considered and fragments of the project implementation are given.*

Saving fuel and energy resources and reducing environmental pollution, thanks to the use of energy-saving technologies, does not lose its relevance. This direction was important in peacetime. Saving of electrical and thermal energy has gained in relevance on the one hand due to the invasion of the aggression country into the Ukraine and on the other hand due to the forthcoming heating season.

Energy conservation in Ukraine has long held a leading position and is under control at the state level.

Energy conservation can be characterized as implementing organizational, technical, economic measures, which are aimed at reducing the level of use of fuel and energy resources, while it is necessary to preserve the corresponding beneficial effect from the use of these measures. It is necessary to consider the volume of products that were produced, the list of works that were performed, and the services that were provided [3].

Energy saving and energy-saving technologies make it possible to solve the urgent and painful problem of preserving natural resources. Energy conservation is an urgent, acute problem that needs to be solved in a short period, and going forward, a lot of attention should be paid to it.

The energy saving program has the following implementation goals:

- Provision of the amount of fuel and energy resources of any building because of their savings
- Reducing the level of carbon dioxide emissions
- Use of energy-saving measures that contribute to the saving of electrical energy.

Energy-saving technologies are characterized as a set of measures aimed at increasing the efficiency and rationality of the use of fuel and energy resources. Using such technologies is carried out to save electricity, thermal energy, fuel of various types, renewable power sources. The result of implementing energy-saving measures is considered as a comprehensive characteristic. On the one hand, with the assistance of such measures, it is necessary to achieve an economic effect and profitability of production. On the other hand, reducing the level of carbon dioxide emissions reducing the negative impact on the environment [4].

As noted in the energy strategy of Ukraine for the period until 2030, the main principles of state policy in energy efficiency should be [1]:

- Introduction of mandatory energy management and energy audit at enterprises and institutions of all forms of ownership
- Development and implementation of mechanisms to stimulate energy distribution companies to ensure a reduction in electricity consumption by their customers;
- Establishing stricter energy efficiency standards during the construction and reconstruction of buildings and establishing rates for increasing the energy efficiency of existing buildings
- Promotion of measures to increase energy efficiency among the population.
- Stimulating the development of energy service companies (ESCOs) because of the creation of an appropriate regulatory framework and implementing EPC contract mechanisms.

The Law "On Amendments to Certain Laws of Ukraine Regarding the Creation of Conditions for the Implementation of Complex Thermal Modernization of Buildings" provides for several directions for implementing energy-saving measures and the development of a strategy for thermal modernization of buildings, among which it is necessary to focus on [2]:

- Reduction of the number of procedures and the time of their implementation for implementing energy-efficient thermal modernization of buildings;
- Creating the possibility of partial, rather than comprehensive, energy and thermal modernization;
- Implementation of a comprehensive approach to the formation of policy in energy efficiency of buildings through the strategy of thermal modernization of buildings in Ukraine and the creation of a national database of energy and operational buildings.

An important role in implementing such projects as thermal modernization of buildings is played by international cooperation and the accumulated experience of those countries where such directions are more developed.

One of the vivid examples of international cooperation in energy saving is the joint project of thermal modernization of the administrative building in the city of Vyshhorod, Kyiv region. Implementing the project was carried out with participation Vyshgorod City Council, sister city of Eichenau (Germany), IBK Ingenieurbuero Koeberlein GmbH & Co. KG and the German federal foundation «SKEW - Engagement Global».

Fig. 1. Estimated heat loss in the building

Energy-saving technologies that were used in the process of thermal modernization of an administrative building in the city of Vyshhorod, Kyiv region, comprise the following stages:

- replacement of windows;
- insulation of the roof;
- insulation of external walls;
- installation of an individual heat point;
- installation of recuperators in each room;
- reconstruction of fire and ventilation systems.

Currently, the replacement of windows, insulation of the roof and insulation of the external walls of the building has been completely completed.

Fig. 2. Replacement of metal-plastic windows of the administrative building

Replacement of windows from single-chamber double-glazed windows to three-chamber ones on the first floor with a total area of 236 sq.m. made it possible to save 26.8 kWh per sq.m and year of thermal energy.

Fig. 3. Insulation of the roof of the administrative building

Currently, work on the thermal modernization of the building is underway, and external insulation of the walls is being carried out.

Fig. 4. Insulation of the external walls of the administrative building

Conclusions. Analyzing all the above, it should be noted that energy saving is an important task, implementing which is supported at the state level. Reducing the consumption of fuel and energy resources, reducing pollution in the surrounding environment, saving utility and thermal bills are the main goals of conducting heat modernization measures.

The article discussed the project of thermal modernization of an administrative building in the city of Vyshhorod, Kyiv region. The project was implemented as part of international cooperation with the participation of the Vyshgorod City Council, the City Council of the city of Eichenau (Germany), IBK Ingenieurbuero Koeberlein GmbH & Co. KG and the German federal foundation «SKEW - Engagement Global». Currently, the replacement of metal-plastic windows with more energy-efficient ones has been completed, the roof and external walls have been insulated.

Also, the following stages are implemented - the installation of an individual heat point and recuperators in each room, as well as the reconstruction of the fire and ventilation systems.

References:

1. Енергетична стратегія України на період до 2030 р. Вилучено з <https://de.com.ua/uploads/0/1703-EnergyStratagy2030.pdf>
2. Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо створення умов для запровадження комплексної термомодернізації будівель». Вилучено з <https://www.rada.gov.ua/news/razom/226459.html>
3. Дзядикевич Ю.В., Брич В.Я., Джеджула В.В., Гевко Р.Б. (2018). Організаційно-економічний механізм енергозбереження Тернопіль: THEU. ISBN 978-966-654-497-4
4. Oliinyk, Y. The general trend of energy saving. Science, engineering and technology: global trends, problems and solutions with Proceedings of the International Scientific and Practical Conf. (pp. 156-159). September 25–26, 2020. Prague.

SECTION 12.

SYSTEM ANALYSIS, MODELING AND OPTIMIZATION

Стельмахова Олександра Миколаївна

магістр з маркетингу, аналітик, фахівець із зв'язків із громадськістю,
власник першої професійної медіа-платформи для представників медіа та експертів
Deadline, партнер Асамблеї докторів наук з державного управління
Україна

СТРАТЕГІЇ СУЧАСНИХ МЕДІА УКРАЇНИ: РОЛЬ ПРЕСИ, ЖУРНАЛІСТІВ ТА СФЕРИ ЗВ'ЯЗКІВ ІЗ ГРОМАДСЬКІСТЮ У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ РЕПУТАЦІЇ КРАЇНИ

***Анотація.** Динаміка сучасних трансформацій в умовах непередбачуваності та євроінтеграційний вектор розвитку держави як ніколи сприяють удосконаленню стратегій вітчизняних медіа. Фахівці та аналітики сходяться на думці, що для України неабияке значення мають ідеї створення нових інструментів та нових управлінських процесів для прискорення формування сильнішого національного бренду на світовій арені. Це питання конкурентоспроможності та притоку грошової маси в країну.*

Уявіть собі, що було б, якби водії авто, виїжджав на дорогу і казав собі щось на кшталт: «Тепер їздитиму як хочу! Поїду наліво, потім кругом обжену ось ту машину, потім зроблю поворот...». Які б наслідки були від такої поведінки? Тим, що водії підпорядковуються певним правилам, світлофорами, поступаючи дорогою, не є чимось дивовижним – це щеплення, за якими всі домовилися їздити і які прийняли як єдину систему поведінки. Прийняття такої поведінки – свідчення також довіри один до одного.

Час, коли держава відмовлялася або відкладала ідею адміністрування порядку денного у медіа, минає. За результатами проведеного аналізу останніх статистичних даних й власного моніторингу медіа-простору, видається за можливе виділити деякі явища, якими сьогодні характеризується нинішній стан вітчизняної медіа-галузі, зокрема прогрес у напрямку формування іміджу держави. У результаті вимушених трансформацій медіа-галузі в Україні можуть з'явитися нові види як державних та недержавних медіа-платформ, що сприятимуть підвищенню репутації держави.

Постановка проблеми. «Where are you from?» – чи виправдуєтесь ви відповідаючи на це запитання чи шукайте позитивні нотки в українській історії?..

Репутація країни є цінним активом і джерелом її конкурентної переваги. Подібно до корпорацій, уявлення людей про країни можуть суттєво впливати на їхні рішення та готовність подорожувати, інвестувати у нерухомість, новий бізнес чи купувати продукти, створені підприємствами країни. Все більше країн активно керують своєю репутацією, використовуючи зв'язки з громадськістю та інші стратегічні засоби комунікації. Хоча репутація країни відображає те, як її сприймають, незалежно від того, чи намагається хто-небудь активно керувати своїм іміджем чи ні, національний бренд, є результатом навмисного застосування принципів і стратегій брендингу для впливу на суспільний імідж країни [1]. Бізнес-історія, багато бізнес-історій - всі вони роблять внесок у національну

репутацію, формуючи додаткову ринкову вартість. Споживачі, які відчують ворожість стосовно країни, що розвивається, через історичні фактори взаємодії, не хочуть купувати її продукти, навіть якщо вони цінують престиж виробничої компанії, що знаходиться у країні. Матеріал цієї статті визначає ефективні сфери зв'язків з громадськістю, які слід висвітлювати в пресрелізах про країну, щоб допомогти накопичувати практику управління репутацією країни та підсилити ідею національного брендингу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Використовуючи інструменти та методи стратегічної комунікації зі ЗМІ (журналістами, медіа), професіонали зі зв'язків з громадськістю часто впливають на те, як країни сприймаються у свідомості місцевої або міжнародної спільноти. Питанням природою формування, розвитку бренду, бренду країни, його визначальними рисами присвятили свої праці провідні іноземні та українські фахівці, науковці університетов та спеціалісти й експерти у галузях політології, культурології, маркетингу, менеджменту, інших галузей науки, зокрема: Л. Ларссон [2], А. Ганьє, М. Гуле-Лантьє, А. Альтура [3], С. Анхольт, О. Зозулев, О. Зубик, Е. Галумова, М. Кавартзис, С. Каширьску, Ф. Котлера, З. Люльчак, М. Майланен, О. Мороз, Ю. Нестерова, А. Панкрухіна, Д. Райесто, Д. Хайде, Л. Шульгіна, О. Кабанова, В. Ковалевський, І. Крейцарова та ін.

Формулювання цілей статті. Метою статті є визначення рівня розвитку медіа країни та сфери зв'язків із громадськістю, їхні тенденції та імперативи.

Виклад основного матеріалу статті. Серед різноманітних джерел, які фахівці зі зв'язків з громадськістю використовують, щоб повідомити про події, роль ЗМІ як платформи для двостороннього спілкування відіграє ключову роль у головних кризах, з якими зіткнулася Україна в останні роки. ЗМІ відіграють складну роль як у пом'якшенні, так і в загостренні криз в Україні.

Використовуючи тактики зв'язків зі ЗМІ, такі як пресрелізи, прес-конференції та інші заходи, фахівці зі зв'язків з громадськістю прагнуть сформувати висвітлення країни у місцевих та національних ЗМІ, та у міжнародних редакцій.

Лише кілька нещодавніх досліджень вивчали управління репутацією країни та брендинг нації з точки зору зв'язків з громадськістю, наприклад, М. Гуле-Лантьє у 2018 вивчав аспекти залучення впливових осіб до участі в туристичних кампаніях, що здатні забезпечити приплив нових людей в країну, створюючи ефект неформальної мережі та ввів поняття «інфлюенсер» [4].

Гостра конкуренція її інтенсивність, між країнами, в середині країн, визначає глибину зв'язків між національними економіками та посилює глобалізацію світової економіки. Пошуки нових ринків збуту, боротьба за доступ до ресурсів стимулюють конкурентну боротьбу. У таких умовах актуалізуються питання не тільки формування конкурентних переваг і позитивного іміджу країни, але й трудового внеску кожної громади та бізнес-керівників в активи місцевої та глобальної економічної системи, а отже, національного брендингу. Національний бренд розуміють як цілісне символічне уявлення про державу, що склалося у свідомості цільової аудиторії на основі особистого досвіду або в результаті ряду цілеспрямованих інформаційних впливів в контексті реалізації інформаційної стратегії про країну від різних гравців (політиків, бізнес-керівників, правничих експертів, самозайнятих фахівців).

Серед різноманітних показників цінності публік рилейшнз репутація є найбільш загальноновизнаним результатом дій зі зв'язків з громадськістю. Теорія формування порядку денного [5] припускає, що повідомлення зі зв'язків з громадськістю можуть формувати репутацію через порядок денний засобів масової інформації, виступаючи джерелом інформації про політичні питання, а також об'єкти, такі як політичні кандидати, корпорації, продукти та країни. Подібним чином дослідники, які займаються вивченням формування порядку денного, стверджували, що засоби масової інформації мають здатність впливати на громадську думку, переносячи питання важливості чи виразності тем із ЗМІ на так би мовити громадський порядок денний. Перспектива формування такого

порядку стверджує [6], що повідомлення зі зв'язків з громадськістю впливають не лише на те, які проблеми та об'єкти, можуть представлятися у засобах масової інформації, а також про те, як саме вони представлятимуться.

Подібно до організацій, суспільне сприйняття певної країни визначає її репутацію та є джерелом її конкурентної переваги. Люди часто асоціюють країни з набору обставин, які суттєво впливають на успіх місцевого бізнесу, іноземних інвестицій, про що вони колиш чули чи читали у пресі. Іншими словами, репутація країни описується колективними переконаннями людей щодо її іміджу та ідентичності, які представляють або передбачають її майбутню поведінку.

Хоча і репутація країни, створена завдяки великому набору згадок у пресі, і національний бренд є відображенням того, що люди думають про країну, успіхи та реакція бізнес-брендів також є результатом управління тими аспектами, які можуть надавати чи відбирати конкурентну перевагу іміджу країни. Так, наприклад, за даними компанії, що публікує звіти про репутацію, Reputation Institute, якщо рівень репутаційного індексу (RepTrack Pulse) міста або регіону збільшується на 5 пунктів, це сприяє збільшенню притоку туристів на 7,2%.

Переходячи від репутації до показників фінансової діяльності, виявляється також, що репутація компанії в ЗМІ є важливим ресурсом, який має позитивний зв'язок із її загальною ефективністю [7].

Тобто, світовий досвід розвитку національного брендингу показує, що найбільш розповсюдженим інструментарієм для реалізації інформаційної стратегії щодо формування в масовій свідомості уявлення про країну від різних гравців є:

1. Вибір актуальних тем, які б мали зв'язок (цілі), схожі на ті, які допомагають виконувати економічні показники відповідних програм
2. Вибір риторики та графічних матеріалів, які б доповнювали тему
3. Залучення спікерів чи об'єднань для встановлення причинно-наслідкових зв'язків
4. Подальше комплексне управління процесом із загальними цілями та завданнями (спільний маркетинг).

Важливим етапом у життєвому циклі національного бренду є прискорення за короткий час, що дає можливість стрімко завоювати масове сприйняття на ринку. А оцінити «брендовість» можна, наприклад, завдяки відвідуваності країни, відгуках туристів, кількості студентів, які бажають навчатися в закладах освіти, або бажанні вести в країні бізнес.

Також з огляду на відносну доступність та безкоштовність у користуванні, інструмент Google Trends, теж здатний відображати новини, пов'язані з пошуковими фразами, накладаючи їх на графіки, та показувати, як події впливають на популярність. Нижче на рис. 1,2,3 із поглядом «з різних сторін» наведені прикладом дані щодо частоти згадок назви країни англійськими літерами «Ukraine» в електронних медіа по світу з 2008 року до вересня 2022 .

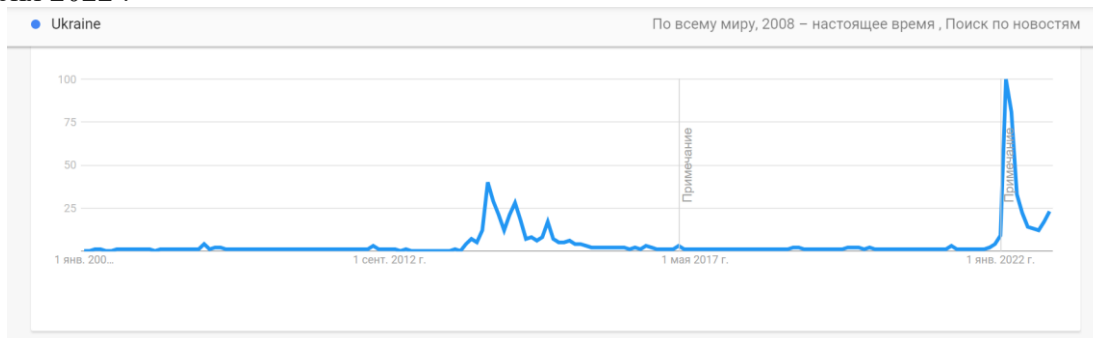
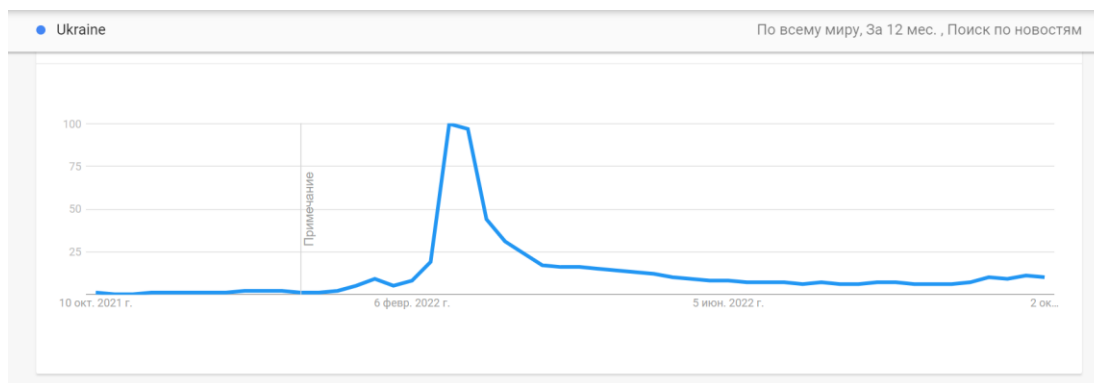

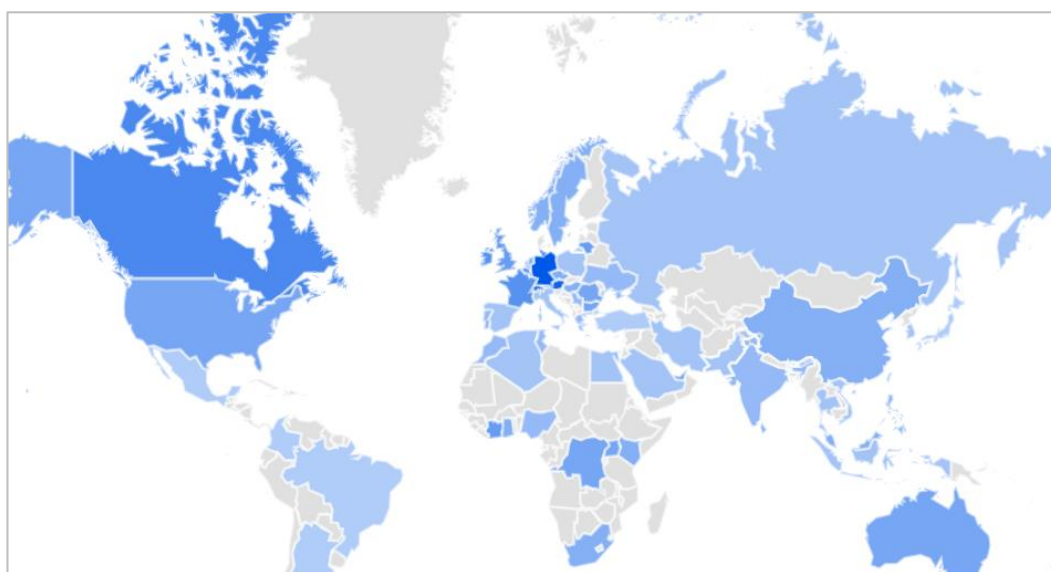
Рис. 1. Частота згадок назви країни англійськими літерами «Ukraine» в електронних медіа по світу з 2008 року до вересня 2022

Джерело: дані Google Trends [8]

Рис. 2 Частота згадок назви країни англійськими літерами «Ukraine» в електронних медіа по світу з січня 2022 року до вересня 2022

Джерело: дані Google Trends

Рис. 3. Частота пошуку назви країни англійськими літерами «Ukraine» з січня 2022 року до вересня 2022 по країнах світу (сині найактивніші)

Джерело: дані Google Trends

Найбільш популярні інтернет-пошукові запити за даними аналітичної системи Google Trends виглядає як: «war in ukraine», «guerre russie ukraine», «ukraine news live», «ukraine update», «russian ukraine war», «ukraine talks», «ukraine peace», «ukraine war map», «kherson», «ukraine refugees», «russian ukraine news», «bbc news ukraine», «macron ukraine», що показує певну тенденцію, але в подальшому дозволяє відстежувати динаміку трендів і робити певні прогнози на майбутнє, наприклад щодо швидкості змін таких трендів.

Але простих «асоціацій» замало. Окрім Reputation Institute, вивчають дослідження щодо «нематеріальних активів» країни команди Anholt Ipsos Nation Brands Index та Future Brand Country Brand Index.

Країни, які постійно інвестують у свій бренд, краще витримують потрясіння та зберігають своє місце у світі, незважаючи на хвилю економічної невизначеності, полемічні заголовки новин, популістську політику та навіть пандемію... На шляху розвитку бренду України експерти називають проблемою недостатню правову обізнаність у сфері інтелектуальної власності та шляхів її монетизації, невисокий рівень її поваги та культури споживання в суспільстві [9]. Так, програма моніторингу 2015 року виявила [10], що українські ЗМІ не розуміють, як ефективно висвітлювати проблему внутрішньо переміщених осіб, яка сталася внаслідок подій. Висвітлення в ЗМІ постраждало від

відсутності балансу, поганого використання джерел та відсутності різноманітності поглядів. Хоча українські ЗМІ виконали похвальну роботу, висвітлюючи конфлікт на сході та його вплив у свій час, фокус-група нещодавнього опитування вбуло помітним зниження інтересу до новин з фронту та зростання втоми від теми війни серед аудиторії, значиться у звіті.

Українські ЗМІ відіграють багатогранну роль у висвітленні конфлікту на сході, в Криму та у трансляції повідомлень, присвячених попередженню та контролю «військової операції Росії в Україні». Українські ЗМІ та організації громадянського суспільства не лише висвітлюють конфлікт, а й відіграють роль у згуртуванні громадської підтримки, наприклад, щодо збору коштів та припасів для солдатів, які борються за збереження територіальної цілісності країни. Щоб покращити розуміння громадськості щодо територіального конфлікту в Криму та над частинами східної України, Комісія з журналістської етики навіть підготувала рекомендації для журналістів щодо того, «як висвітлювати військову агресію» [11].

Декілька груп громадянського суспільства активно впливають на регулювання ЗМІ в Україні, включаючи Інтернет-асоціацію України та Національну спілку журналістів України. Детальніше є дослідження програми розвитку ООН (ПРООН) [12] про несамостійність медіа-редакцій, залежність від олігархів та слабку регуляцію ринку з боку держави. Довідник медіа-ландшафту [13] для України був досліджений і написаний майже випадково безпосередньо перед початком «військової операції Росії в Україні», у січні 2022 року.

Варто зазначити, що непрямий досвід людей із країною часто базується на інформації, яку вони отримують із ЗМІ. Цими днями, станом на зараз, важливу роль відіграє теорія формування порядку денного, згідно з якою засоби масової інформації справляють значний вплив на громадськість безпосередньо підбором тем, які вони висвітлюють. Методологія рамкового аналізу [14] не просте відображення реальності, а соціально сконструйована, відредагована учасниками редакторського процесу, реальність. Витоки цієї методології знаходимо на початку 1970-х років, першим охарактеризував такі медіа-пакування Ірвінг Гофман.

Ситуацію, про «примусове невідкладне формування порядку денного» можна пояснити тим, що українські ЗМІ є надто слабкими, щоб формувати свій власний порядок денний, змушені орієнтуватися скоріше на потужні світові інформаційні агентства. Отже, сама по собі agenda setting не є прямою маніпуляцією, однак саме з цієї теорії випливає priming («першочерговість») — процес, через який медіа впливають на громадську думку, висвітлюючи одні події чи проблеми та ігноруючи інші.

Основним постулатом встановлення порядку денного є рівень медіа-оприлюднення, або здатність ЗМІ мати позитивне чи негативне відношення до тієї чи іншої теми.

В корпоративних зв'язках з громадськістю висвітлення в засобах масової інформації теоретичної перспективи полягає в корпоративних фінансових показниках і зосереджена на взаємодії між впливом корпоративних повідомлень, таких як дії організації, та формуванням порядку денного «про що завтра, через тиждень, говорити публічно». Дослідницькі спроби емпірично перевірити здатність формування порядку денного та визначення порядку денного в різних контекстах з боку медіа самостійно, таких як національна репутація та результативність, є важливими для покращення нашого розуміння цих результатів і сприяння розвитку теорій зв'язків з громадськістю в галузі при побудові національного брендингу.

Таким чином, поточне адміністративне дослідження Deadline транслувало наведені теорії визначення порядку денного у практичний спосіб, оскільки іноземні теорії були попередніми науковими зусиллями.

При практичній роботі були підтверджені такі гіпотези, де помітність стосується уваги та швидкості роботи працівників редакцій ЗМІ, які створені в Україні.

Гіпотеза 1: Кількість пресрелізів та помітність для ЗМІ позитивно пов'язані.

Гіпотеза 2: Помітність бізнес-історій для ЗМІ та їх інформпривід позитивно пов'язані.

Гіпотеза 3: Виразність обставин бізнес-історій у пресрелізах та результат їх висвітлення в ЗМІ позитивно пов'язані.

Гіпотеза 4: Загальний тон бізнес-історій у пресрелізах і їх помітність для ЗМІ позитивно пов'язані.

Встановлення порядку денного та визначення порядку денного полягає в тому, що відповідальність за наголос на певних властивостях проблеми чи об'єкта, може вплинути на те, як люди думатимуть про таку проблему чи про її важливість у громадському порядку денному. Іншими словами, повідомлення зі зв'язків з громадськістю та конкретика висвітлення в ЗМІ можуть не лише впливати на те, про що думають люди, але й також як вони думають.

Наприклад, досліджуючи процес формування порядку денного в ділових новинах, М. Маккомбс у 2003 р. припустив, що обсяг висвітлення новин, який отримує фірма, обставини, які використовуються для його опису, і тон висвітлення в ЗМІ можуть суттєво впливати на обізнаність громадськості та сприйняття цієї фірми.

Адаптація обраної методологічної основи є таким типом досліджень, які одночасно застосовують теорії формування порядку денного та встановлення порядку денного в унікальному контексті репутації та ефективності бізнес-історій країни. Тож, емпіричне підтвердження зв'язку функції зв'язків із громадськістю з громадською думкою та бізнес-діяльністю, активністю в країні може виявити корисну інформацію для національного уряду та іноземних урядів.

Подібним чином Deadline також виявив підтримку ефектів формування порядку денного у своєму експерименті: у дослідженні було проаналізовано 800 пресрелізів від 400 користувачів Deadline. Результати сегментовані по темах та наведені у Таблиці 1.

Отже, у підсумку головний висновок – наявність в інформаційному просторі порядку денного, що «не є відірваним від життя» та гарно корелюється з подіями у конкретній громаді.

Крім цього, наведені результати свідчать про можливість самостійної роботи з позитивними темами у пресі.

З іншого боку, у ході дослідження Deadline, порядок денний, який би був необхідним при побудові національного брендингу, впливав би на масове сприйняття ринку у контексті урядових іміджевих тем, не був виявлений.

Таблиця 1

Сегментація пресрелізів порядку денного для ЗМІ України.

№	Сегмент теми пресрелізу (або пресконференції)
1	Країна має кваліфікованих/освічених людей
2	Країна має інноваційні продукти та/або послуги
3	Країна створює високоякісні продукти та/або послуги
4	Країна є творчим місцем із передовими ідеями та новими способами мислення
5	Країна багата історичними будівлями та пам'ятками
6	Країна має жваве міське життя та міські визначні пам'ятки
7	Країна приймає міжнародні заходи
8	Країна перевершує спорт
9	Країна має багату культурну спадщину
10	Країна є цікавим і захоплюючим місцем для сучасної культури, такої як музика, фільми, мистецтво та література
11	Гарне місце для навчання для отримання освітніх кваліфікацій
12	Країна має бізнес, у який можна інвестувати

Джерело автора: дані Deadline.com.ua

Національний брендинг (практика уряду у поєднанні з консультантами зі зв'язків з громадськістю) та окремі помітні корпоративні бренди, поки що не просувають певний імідж національної держави, але можуть стати швидким напрямком розвитку в подальшому, та охоплювати теми щодо:

- Гостинності людей в країні;
- Доброзичливості людей в країні;
- Компетентності та чесності управління;
- Поваги прав своїх громадян та справедливого ставлення до них;
- Відповідальності у сферах міжнародного миру та безпеки;
- Відповідальності щодо навколишнього середовища;
- Зусиль для зменшення бідності в країні;
- Природної краси та багатств;
- Бажання жити та працювати протягом значного періоду в країні, тощо.

Обговорення та висновки. Визначено, що в умовах загострення конкуренції на внутрішніх і зовнішніх ринках країн продуктивним інструментом виграшу в конкурентній боротьбі є створення унікального національного та регіонального контенту у ЗМІ, який акумулює в собі загальне уявлення та сприйняття економіки, стану ситуацій та ін., допомагає керувати загрозами і ризиками, формувати іміджеву економіку та робити наголос на позитивній діяльності.

Ця стаття обґрунтувала взаємозв'язок зв'язків з громадськістю та засобів масової інформації зі ставленням людей до країни. Більш конкретно, використовуючи теорії формування порядку денного та визначення порядку денного, дослідження перевірило, чи інформація представлена в пресрелізах, має будь-який зв'язок з її висвітленням у ЗМІ, а згодом чи може бути вона пов'язана із її репутацією та ефективністю. Висновки ілюструють цінність важливої функції зв'язків із громадськістю, зв'язків з пресою у створенні сприятливого медіа-іміджу країни і завдань на цьому шляху.

З точки зору конкретних властивостей репутації країни, потенційна сфера, яку виявило це дослідження, - це люди, які є учасниками пресрелізів. Мешканці країни становлять життєво важливий аспект її іміджу. Повідомлення зі зв'язків з громадськістю для засобів масової інформації мають прагнути підкреслити позитивні риси народу країни, такі що «люди цієї країни теплі, добрі та привітні, фахові». Позитивне висвітлення в засобах масової інформації може змусити іноземну громадськість повірити, що вони, наприклад, «впишуться» в спільноту, і змусить їх почуватися в безпеці, що в кінцевому підсумку вплине, зокрема, на їхні майбутні подорожі та інвестиції в країну.

З іншого боку, сферою, яка вже приділяє значну увагу пресрелізам, є продукти/послуги країни. Це могло бути пов'язано з тим, що більшість пресрелізів з країни були опубліковані на Deadline корпоративними джерелами. Тому, продукти/послуги були єдиною характеристикою, для якої спостерігався позитивний зв'язок між тоном, у якому вони описані в пресрелізах. Хоча успіх продукції/послуг країни є життєво важливим для її прогресу, інші аспекти її іміджу, такі як туризм, управління та люди, є не менш важливими. Вчені та аналітики стверджують, що репутація країни — це багатостороння конструкція, в якій кожен вимір відіграє значну роль у громадській думці. Тому пресрелізи країни повинні наголошувати на кількох із цих вимірів у спілкуванні з міжнародною пресою та громадськістю, а формування порядку денного мати адміністративний характер.

Наслідки. Основним внеском цього дослідження є вивчення ефективності зв'язків з громадськістю, дієвість в управлінні репутацією країни та причинно-наслідковий зв'язок із національним брендингом. Як показали результати, репутація держави відноситься до стратегічної сфери досліджень, а питання вимірювання та оцінки завжди буде ключовим для зв'язків з громадськістю.

Результати цього дослідження демонструють, як зусилля зі зв'язків з громадськістю можуть допомогти державі досягти кінцевих результатів у різних сферах міжнародної торгівлі, туризму тощо, шляхом стратегічного та системного використання засобів

масовою інформації як платформи для спілкування. Крім того, це дослідження сприяє та інформує про теорії формування та визначення порядку денного, застосовуючи їх до контексту репутації країни. Результати цього дослідження свідчать про те, що ці теорії можуть бути застосовані не тільки до політичних проблем і кандидатів, а й до широкого спектру контекстів і ситуацій.

Обмеження та майбутня робота. У цьому дослідженні проаналізовано дані Deadline як підтвердження результатів досліджень інших авторів. Подальші спроби можуть розширити виклад матеріалу, включивши також державні газети, які обслуговують певні міста чи регіони. Окрім медіа новин, можна проаналізувати інші медіа-платформи, такі як Facebook, Телеграм-канали, Twitter і блоги, щоб зрозуміти вплив інших типів медіа на репутацію країни та взаємозв'язок із зусиллями журналіста та редакціями медіа. Таке дослідження могло б допомогти зв'язкам з громадськістю визначити найефективніші платформи для комунікації з місцевою, приймаючою та міжнародною громадськістю та теми, що допомагали б рухатись до цілей різних стратегій місцевого та національного рівней («Стратегія розвитку культури 2025» [15], «Стратегія розвитку Києва 2035» [16], «Вектори економічного розвитку 2030» [17] тощо.)

Ще одне застереження полягає в тому, що порядок денний ЗМІ Україні поки що формується дипломатичними зв'язками країни з іншими націями завдяки пропозиції СНБО про об'єднання формування порядку денного [18]. Єдина інформаційна політика в державі поки що реалізовується через об'єднання роботи усіх загальнонаціональних телеканалів. Таке рішення було ухвалене з метою забезпечення єдиної інформаційної політики в період дії в Україні правового режиму воєнного стану. Цілком імовірно, що без цього рішення держава отримала б менше міжнародної уваги, з точки зору допомоги та перспектив. Але це рішення також підтверджує причинно-наслідковий зв'язок між різними адміністративними діями, що у кінцевому результаті впливають на суспільний імідж та репутацію України.

Загалом, управління репутацією є все більшою сферою досліджень і практики зв'язків з громадськістю, сподіваюся, що ця стаття сприятиме цим зусиллям в подальшому.

Список використаних джерел:

1. О. Кабанова (2018). Оцінка національних брендів в контексті формування іміджевої економіки [Assessment of national brands within forming the image economy]. *Міжнародні економічні відносини та світове господарство. Науковий вісник Ужгородського національного університету - International economic relations and the world economy. Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University* [in Ukrainian]. Вилучено з http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/17_1_2018ua/41.pdf
2. Л. Ларссон (2009). PR and the Media A Collaborative Relationship? [Чи співпрацюють PR та медіа?] *Освіта та соціальні науки, Університет Еребру - Education and Social Sciences, Örebro University* [in English]. Вилучено з <https://core.ac.uk/download/pdf/43557471.pdf>
3. А. Альтура (2018). Hiérarchisation de l'information et «agenda setting» sur Twitter: étude comparée entre la France et le Koweït [Ієрархія інформації та «порядок денний» у Twitter: порівняльне дослідження між Францією та Кувейтом]. *Інформаційно-комунікаційні науки. Університет Лілля - Sciences de l'information et de la communication. Université de Lille* [in French]. Вилучено з <https://tel.archives-ouvertes.fr/tel-01958593/document>
4. М. Гуле-Лантьє (2018). Le problème de l'influence sur les médias sociaux : étude d'une campagne stratégique de développement de notoriété sur Twitter [Проблема впливу на соціальні медіа: дослідження кампанії розвитку популярності в Twitter]. *Університет Квебеку в Монреалі - Université du Québec à Montréal* [in French]. Вилучено з <https://archipel.uqam.ca/12234/1/M15841.pdf>
5. Теорія «Agenda-setting» або теорія порядку денного — теорія, згідно з якою засоби масової інформації справляють значний вплив на громадськість вже самим підбором тем, які вони висвітлюють [Agenda-setting theory describes the «ability of the news media» to influence the importance placed on the topics of the public agenda]. *Матеріал з Вікіпедії - Material from Wikipedia* [in Ukrainian]. Вилучено з https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D0%B5%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%8F_%C2%A8Agenda-setting%C2%BB

6. В. Ковалевський. Порядок денний: теорія і метод структурування політичної реальності [Agenda: theory and method of structuring political reality]. *Наукова записка. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України - Scientific note. Institute of Political and Ethnonational Studies named after I. F. Kuras NAS of Ukraine* [in Ukrainian]. Вилучено з https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/kovalevskiy_poriadok.pdf
7. А. Кадян (2015). Impact of Corporate Social Responsibility on the Organisational Performance [Вплив корпоративної соціальної відповідальності на ефективність організації]. *Всесвітня Академія Науки, Техніки та Технологій, Міжнародний Журнал Гуманітарних та Соціальних Наук - World Academy of Science, Engineering and Technology, International Journal of Humanities and Social Sciences.* [in English]. Вилучено з https://www.academia.edu/65924101/Impact_of_Corporate_Social_Responsibility_on_the_Organisational_Performance
8. *trends.google.com*. Google Trends є публічним web-додатком корпорації Google, який показує, як часто певний термін шукають по відношенню до загального обсягу пошукових запитів у різних регіонах світу та різними мовами [Google Trends is a public web application of the Google Corporation that shows how often a certain term is searched in relation to the total volume of searches in different regions of the world and in different languages] .
9. *pravda.com.ua*. Д. Цьбовк (2021). Чи існує бренд «Україна» і який він? [Does the brand «Ukraine» exist and what is it?]. *Український Інститут Інтелектуальної Власності - Ukrainian Institute of Intellectual Property.* [in Ukrainian]. Вилучено з <https://www.pravda.com.ua/columns/2021/04/25/7291357/>
10. *thomsonfoundation.org* (2015). Thompson Foundation Report (2015). Monitoring reveals problems in coverage of Ukraine's IDPs [Моніторинг виявив проблеми з охопленням ВПО України]. Вилучено з <https://www.thomsonfoundation.org/latest/monitoring-reveals-problems-in-coverage-of-ukraines-idps/>
11. *cje.org.ua*. (2022). Рекомендації Комісії з журналістської етики щодо словника воєнного часу [Recommendations of the Journalistic Ethics Commission on the Wartime Dictionary]. *Рекомендації підготовлені за сприяння Міністерства оборони України - The recommendations were prepared with the assistance of the Ministry of Defense of Ukraine* [in Ukrainian]. Вилучено з <https://cje.org.ua/statements/rekomendatsii-komisii-z-zhurnalistiskoi-etyky-shchodo-slovnuka-voiennoho-chasu/>
12. *freedomhouse.org* (2021). Freedom House Report [in English]. Вилучено з https://freedomhouse.org/country/ukraine/freedom-net/2021#footnote4_rknj7sl
13. *cdacnetwork.org* CDAC Network (2022). Ukraine Media Landscape Guide [Путівник по медіаландшафту України]. [in English]. Вилучено з: <https://www.cdacnetwork.org/media-landscape-guides/ukraine>
14. Методологія медіа-досліджень/Agenda Setting, фреймінг та якісний контент-аналіз [Media research methodology/Agenda Setting, framing and qualitative content analysis] [in Ukrainian]. *Матеріал wikipedia.org*. Вилучено з <https://uk.wikibooks.org/wiki>
15. Документ «Стратегія розвитку культури 2025» [Document «Strategy for the Development of Culture 2025»]. *Інститут стратегії культури - Institute of culture strategy* [in Ukrainian]. Вилучено з: <https://isc.lviv.ua/wp-content/uploads/2019/02/strategiya-rozvytku-kultury-2025.pdf>
16. Проєкт «Стратегія розвитку міста Києва до 2035 року» [the project of the Kyiv City Development Strategy until 2035]. *Київська міська державна адміністрація. Департамент економіки та інвестицій - Kyiv City State Administration. Department of Economy and Investments* [in Ukrainian]. Вилучено з: <https://dei.kyivcity.gov.ua/content/strategiya-rozvytku-mista-kyieva-do-2035-roku.html>
17. *nes2030.org.ua*. Національна економічна стратегія України 2030 [National Economic Strategy 2030]. *Кабінет Міністрів України. Документ «Вектори Економічного розвитку 2030» [Cabinet of Ministers of Ukraine. Document «Vectors of Economic Development 2030»]* [in Ukrainian]. Вилучено з <https://nes2030.org.ua/docs/doc-vector.pdf>
18. Рішення РНБО (2022): «Зеонбуд» на період воєнного стану працюватиме у складі Концерну РРТ, а загальнонаціональні канали – спільно в марафоні «Єдині новини #Uarazom» [Decision of the NSDC: «Zeonbud» will work as part of the RRT Concern for the period of martial law, and national channels - together in the marathon «Single News #Uarazom»]. *Національна рада з питань телебачення та радіомовлення України - National Council for Television and Radio Broadcasting of Ukraine* [in Ukrainian]. Вилучено з <https://www.nrada.gov.ua/zeonbud-na-period-voyennogo-stanu-pratsyuvatyme-u-skladi-kontsernu-rrt-zagalnonatsionalni-kanaly-spilno-v-marafoni-yedyni-novyny-uarazom1/>

SECTION 13. SOCIOLOGY AND STATISTICS

Щур Наталія Миколаївна

магістр

Київський університет імені Бориса Грінченка, Україна

Вакулик Ірина Іванівна

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри журналістики та мовної комунікації

Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна

ОСНОВНІ ПСИХОЛОГІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ БУЛЕРІВ

Булер – це той, хто шукає собі «жертву» і задає їй ніщівного «удару» заради популярності чи самоствердження, психічного задоволення. Це попросту «кривдник». Проте хворобливий стан, у якому перебувають діти на початках його проявів може перерости на складні ситуації, якщо його не знищити на корені, не лікувати у широкому значенні цього слова [1]. Інакше людина, що роками насолоджувалась насильством, може перетворитись на кримінального авторитета, збочинця, насильника, або у розвої власного гніву увімкнути нейронно-ментальний перемикач і назавжди залишитись хворим. Якщо психічні розлади стають повторюваними, набувають системного характеру, гіперболізуються в уяві, незалежно від проєкції та локації вияву, відбувається «капітуляція» свідомості, і під впливом внутрішніх умов розвивається реактивний комплекс – час, простір, цінності нівелюються, мислення притуплюється, а образи гіпербалізуються не на користь головного мозку [2; 3; 4].

Дослідники теоретичної та прикладної психології (П. Блонський, Л. Виготський, Г. Костюк, С. Хол, М. Шпільрейн) неодноразово наголошували, що конкретні практичні проблеми завжди можливо вирішити – потрібно знайти першопричину, а потім надати психологічну допомогу залежно від складності життєвої ситуації. Від конкретного – до абстрактного; від фрагментарного до цілісного через призму психоаналізу та когнітивної поведінки, формування колективної думки.

Перші враження від збудливості, зашкал емоційності, рольові очікування – так формуються, а згодом й ідентифікуються міжособистісні відносини у колективах, де є представники «вищих» і «нижчих», «обрані» й «нікчемні». Це схоже на концепцію расової гігієни: на думку Г. Гімлера та А. Гітлера, сильніші правлять світом, і слабкі повинні поступитися перед величчю інших.

У такому колективі, де є розмежування на діаметрально протилежні клани [3; 5], неможливо досягнути емпатії, тому що еталонами виступають залякування, біль, зашквальні емоції та викрики, а відтак спрацьовують тваринні інстинкти. Головне – знайти мотив, стресову ситуацію, яка виб'є землю з-під ніг у одного, і надасть сили іншому. Це як фізичний закон протидії, сформульований ще І. Ньютоном у книзі «Математичні начала натуральної філософії» ще у XVII ст.

Булери можуть по-різному проявляти свою поведінку, як от:

1) систематично кепкуючи з будь-якого приводу (наприклад, привідом можуть стати зовнішній вигляд, фізичні вади, стать, національність);

2) застосовувати ненормативну лексику, вербально принижувати співрозмовника або учасника комунікаційного акту;

3) своїми діями проявляти задиркуватість, чіпляння, кидати виклик на «слабо?»;

4) застосовувати різноманітні фізичні і психічні приниження;

5) ігнорувати своїх колег і навіть їх байкотувати;

6) псувати особисті речі тощо.

Відповідно до закону України «Про освіту», командою правників було запропоновано внести зміни, зокрема до частини першої статті 1: «Типовими ознаками булінгу (цькування) є:

– систематичність (повторюваність) діяння;

– наявність сторін – кривдник (булер), потерпілий (жертва булінгу), спостерігачі (за наявності);

– дії або бездіяльність кривдника, наслідком яких є заподіяння психічної та/або фізичної шкоди, приниження, страх, тривога, підпорядкування потерпілого інтересам кривдника, та/або спричинення соціальної ізоляції потерпілого» [7].

Тому хочеться почувати себе соціально захищеним від усіляких -змів, що наповнили наше стрімке життя.

Ми розрізняємо пасивних та активних булерів. Вони є представниками неформальної соціальної групи, з ініціативи яких порушуються норми співіснування, міжособистісних відносин, комунікації за рахунок аморальної поведінки. Пасивні – це пристосованці, мовчазні потукачі спражнього булера, його своєрідний почт (мета: «Так вигідно», «Так популярно», «Так простіше», «Так безпечніше», «Так прикольно», «А чому б і не спробувати» і т.п.). Активні булери усім своїм еством, своєю поведінкою та вчинками демонструють своєму оточенню власну зверхність, моральні, фізичні і психологічні розправи. При цьому вони отримують не лише емоційне задоволення, вони увіходять у стадію кайфу – отримують відчуття насолоди хай і негативними психо-емоційними станами. «І там, де булер відчуває слабинуку у фізичній силі однокласника, боязкість жертви щодо того, щоб дати відкоша, тобто він не буде проігнорований, наростає схильність до прямої або непрямой агресії. Головне, щоб у жертви була низька «опірність», а «інакшість» можна знайти у будь-якої людини. Самовпевненість булера у безкарності дозволяє йому вдаватися до неодноразових дій проти жертви» [6].

Сьогодні, коли в країні відбуваються зміни в шкільному середовищі викликані появою НУШ, карантинними обмеженнями і дистанційним навчанням, спостерігається надмірне психологічне навантаження на всіх учасників освітнього процесу. Коли йдеться про булінг у шкільному середовищі, передусім на думку спадає цькування дітей однолітками. Проте, жертвами булінгу нерідко стають і вчителі – вони потерпають не лише через психологічне, а й через фізичне насилля з боку учнів та їхніх батьків. У зв'язку з переходом учнів на дистанційне навчання останнім часом вчителі почали масово ставати жертвами булінгу. Пункт 1 статті 54 Закону України «Про освіту» зазначає наступне: «Педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники мають право на: ... справедливе та об'єктивне оцінювання своєї професійної діяльності; захист професійної честі та гідності; <...> безпечні і нешкідливі умови праці ...» [7]. Ця графа Закону захищає вчителів від ситуацій, коли батьки та учні без належної пошани ставляться до їхньої праці. У Законі України «Про булінг», прийнятому у 2019 році, йдеться про всіх учасників освітнього процесу: і про булінг дітей щодо вчителів, і вчителів щодо дітей, і дітей поміж собою.

Список використаних джерел:

1. Булінг: звичайне явище, що руйнує психіку. *Біологія*. 2015. № 34–36. 28–33.
2. Вакулик І. І. Виховання як соціальний інститут: до джерел. *Гуманітарні студії: педагогіка, психологія, філософія*. 2022. 28-38.

3. Вакулик І. І. Духовно-моральне виховання сучасного покоління: від витоків формування світобачення до сьогодення. *Антропологічні виміри філософських досліджень*. Дніпропетровськ. 2012. 136-144.
4. Вакулик І. І. Спілкування як екзистенція людського буття. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Філологічні науки»*. 2012. № 2 (4). 160-162.
5. Веленко А. Протидія булінгу. Цикл практичних занять для підлітків. *Психолог*. 2019. № 1. 60–73.
6. Закалик Г. М., Войцеховська О. В., Шувар Н. М. Булери та жертви булінгу як соціально-психологічна проблема безпеки особистості в освітньому просторі. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Психологічні науки*. 2018. Вип. 1(2). 124-130. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvkhpr_2018_1%282%29__24
7. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» (2019). *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2019, № 5, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-19#Text>

Шедяков Владимир Евгеньевич

доктор социологических наук, кандидат экономических наук, доцент,
независимый исследователь

Украина

ХАРАКТЕР И КАЧЕСТВО СОЦИАЛИЗАЦИИ / ИНДИВИДУАЛИЗАЦИИ В ПОЛЕ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ОБЩЕСТВА И ЛИЧНОСТИ

*Бог ведь поставил законом и зверю, и птице и рыбе
Чтоб пожирали друг друга. На то им неведома Правда.
Человеку ж бог Правду послал...
Гесиод*

Прочность и предназначение личности, как и миссия народа выявляются в соотношении с индивидуальным и социальным наследием, историческим опытом и традициями. Соответственно, развёртывание новой эпохи требует усилий по перестройке жизни и сознания, что отпечатывается в задачах социальной педагогики и социетального управления. При кардинальном возрастании возможностей осуществления выбора, когда и культура всё более открыта для человека и общества (в частности, через ресурсы Интернета), и подходы из самых разных слоёв и эпох доступны, каждый испытывается полноводьем информации её понимания, отбора и применения. Соответственно, перед каждым обществом и человеком выстраивается очередь решений, которые, в конечном итоге, сводятся к генерализующим максимам доминант: плыть «по течению» или думать самостоятельно, жить для себя или других, реализовывать подходы и интересы отечества или же доминирующей в данный момент цивилизации. Умение сочетать органичную целостность соборности с разнокачественностью источников развития – важнейший фактор безопасности и устойчивости культурно-цивилизационного мира [1-4].

Одновременно нарастает и недостаточность готовности к критичности восприятия, а то и нежелание ответственного выбора. Легче скользить по привычной жизненной колее. Инфантилизм – неготовность и нежелание воспринимать общественную жизнь как личное дело, тяготение к «хате с краю». Оно фиксируется в доминировании тех или иных черт государства, в частности, «полицейского и милитаризованного государства» олигархата либо «социально-ориентированного народного государства» не только имеет исторический характер, но и тесно связано с политико-экономическими, социокультурными особенностями, общественной идеологией и психологией народов, а также соотношением сил в обществе. Несомненная вина сервильных фриков либерально-националистической этнократии – создание тоталитарной среды, отрицающей и искореняющей рефлексивное мышление и критическое рассуждение. Противостояние международного олигархата и поднимающих головы народов находит воплощение в массе подходов и решений стоящих перед ойкуменой проблем. По принципиальным вопросам «власть имущие» порой пытаются сформировать пропагандистскую тотальность и единообразие. Между тем, (прежде всего, благодаря предоставлению множественности альтернативных моделей решения) «иначемысле» – важнейшее условие как развития, так и общественной безопасности. Умение достижения качества соборности как гармоничного баланса при взаимодействии разнородного – элемент профессиональной пригодности организатора в условиях перехода к постглобальности, проявление социальной ответственности и

зрелости. Разумеется, ответственность – удел отнюдь не только действующих, но и позволяющих (в т.ч. и себе) бездействие или же промедление / затягивание. Особой тщательности и ювелирной точности требует и рассмотрение путей оптимизации социализации / аккультурации, где они переходят в социальную педагогику и социальную инженерию. Разумеется, серьёзной потерей для ойкумены стало варварское уничтожение культур и их продуктивного творческого потенциала при колониальных оккупациях территорий Африки и Америки. Несомненная вина сервильных фриков этнократии – разрушение традиционных основ органичного развития в попытке вписаться в догмы и шаблоны вульгарного мультикультурализма либерал-национализма. Ставка же на апелляцию к эмоциям разъедает соответствие реальности подаваемых текста и «картинки». Суть всякого (в т.ч. политического) инфантилизма – в эгоцентризме, подрывающем полилог, разъедающем саму культуру дискуссии и передачи информации. Тиражирование на весь мир идолов перепотребления и беззаботности, доступных наиболее преуспевающим прослойкам населения, стимулирует скачок от ориентаций на труд к ситуации, где жаждут денег как средства получения удовольствий, от трудовой этики к «поведению дельфина». Растут искусы соскальзывания в деградацию общего поля как аналитики, так и журналистики. Ширятся последствия фейковых вбросов, сугубо провокационных посылов, нагнетается агрессивность среды, безальтернативность подачи и т.д. Производство материальной и духовной культуры происходит в пересечении потоков уровня: всей ойкумены, конкретного культурно-цивилизационного мира и отдельных локаций (мест жизнедеятельности). Качество аккультурации во многом предопределяется овладением человеком базовых ценностно-смысловых комплексов культурно-цивилизационного мира. Манипулирование властью имущими (в частности, через общественные каналы, низводимые до «разноцветных» PR и GR) и подсовывание ими лжи и имитации вместо реальности, инсинуаций вместо анализа способствует нарастанию дефектной социализации и инвалидных коммуникаций [5-8].

Инвалидность коммуникаций, дефектная социализация, технологизация пиара, подсовываемые вместо реальности, искривляют социальный ландшафт, внедряют в общественное сознание ложные ценности [9-15]. Восприятие происходящего как стимулирующего социально-политическое неравенство может стать серьёзной и экономической (препятствуя циклам воспроизводства), и политической проблемой. И в настоящий момент особенно большое значение имеют отношения творчества как прямого, универсального, доступного и потому демократического и свободного пути развития, которое преодолевает элитарное, социально и политически разделённое положение социального потенциала в пределах отчуждения. При этом творчество совпадает с трудом только в их сущностном бытии, отличаясь на конкретном уровне. Творчество связано с процессами взаиморазвития личностей, а не преклонением перед новизной как таковой, и интегрирует разнообразные проявления жизни. Если в труде как таковом социальное отношение складывается и реализуется наряду с деятельностью, то в творчестве социальное отношение – суть деятельности. Поэтому как отчуждённый труд с неизбежностью порождает «человека экономического», так свободное самодеятельное творчество массовидно воспроизводит «человека творческого», радикально изменяя типы общественного поведения и механизмы его детерминирования, усиливая специфическое для каждого культурно-цивилизационного мира соотношение факторов общественных отношений и повышая требования к свободе и ответственности каждого на основании освоения путей сотрудничества, народных традиций, исторического опыта и социального наследия. Длительная и системная рецессия экономики Запада – ускоритель радикальных изменений. И совсем не искусственные формальные конструкты, а именно качество жизни и возможности творчества определяют прогресс страны; новые горизонты открываются тем государствам, где общественный строй максимально способствует развитию и

реализации творческого потенциала граждан, что кардинально меняет требования к моделям социализации [16-20]. Само содержание общественной жизни всё больше задаётся не «руководящей элитой», а повседневными контактами личностей между собой.

Соответственно, грамотное социальное управление должно активно привлекать понимающих, что одним из важнейших измерений прогресса человечества становится мера общественной востребованности реализации глубоко индивидуальной комбинации сущностных сил каждого, соотношение внешнего принуждения и внутреннего побуждения конкретных форм их проявления [21-29]. Развитие Интернета, социальных коммуникаций предоставляет новые средства для волеизъявления народа (в частности, путём электронной демократии). Для развития и реализации творческих сил отношение к инакомыслию приобретает значение не только показателя перемен, но и системообразующего общественного фактора. На данный момент правящие на постсоветском пространстве группировки олигархата и чиновничества в целом так или иначе выполняют волю олигархата мирового. Между тем, обеспечение власти народа над государственным капитализмом – очевидное условие не только эффективного и гуманного управления, но и реального суверенитета. К тому же, превалирование функции самозащиты, а не подавления масс, обеспечивает именно социально-ориентированное государство с сильным участием трудящихся не только в контроле, но и в управлении [30-34]. Не только обилие возможностей и угроз, даруемых эпохой, но и особенности переходного периода требуют дополнительной ответственности топ-менеджеров. Вместе с тем, механизмы социализации могут быть ориентированы и на достижение общественного единства отнюдь не на основе подходов развития. И, если у старших поколений – серьёзная прививка от манипулирования и привычка к критичному отношению к происходящему, то молодые поколения входили в жизнь под тотальным навязыванием вирусов внешних штампов – и без информационно-критичных прививок (как и многих других), что кардинально ослабило их «иммунные системы восприятия». СССР готовил всех граждан к напряжённому труду: в команде и с индивидуальной ответственностью, на преодоление планки мировых горизонтов и глобальных достижений – и участию каждого в управлении / самоуправлении (по известному примеру, вплоть до гражданственности всякой кухарки). Для этого, начиная с дошкольного и включительно школьный и послешкольный периоды воспитания вырабатывали не только привычку к самобытному творчеству, критичность мышления, но и обучали методологии освоения и применения на практике знаний, интегрируя образование и профессионально-трудовое обучение. В этом контексте очевидно, что перспективные для укоренения инновации – производны от глубинных традиций и базовых ценностно-смысловых комплексов. Инновации предоставляют традициям новые формы, адекватные изменившимся условиям. Соответственно, черты и среда «социализированного» и «традиционного» государства отнюдь не конфликтуют, не антагонистичны друг другу, а взаимодополнительны.

Список использованных источников:

1. Шедяков В.Е. Взаиморезонирование индивидуального и социального в экзистенции изменений. *Суспільні науки: виклики і сьогодення*: Матер. Міжнар. наук.-практ. конф. Одеса, 2018. С. 87-93.
2. Шедяков В.Е. Качество социализации / индивидуализации как фактор общественной адаптации к переменам межпарадигмального уровня. *Регіональні студії*. 2020. № 23. С. 71-76. DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2020.23.13>
3. Шедяков В.Е. Взаиморезонирование процессов индивидуализации / социализации на переломе эпох. *Virtus*. 2021. Issue 55. June. P. 159-163.
4. Шедяков В.Е. Цифровизация социального пространства и качество общественных коммуникаций. *The European development trends in journalism, PR, media and communication: Proceed. of Intern. Scient. and Pract. Conf. Wloclawek, 2021*. P. 23-26. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-042-1-5>

5. Шеїна Л.О. Студентське самоврядування як засіб соціалізації молоді: Автореф. дис. ... канд. пед. наук. Луганськ, 2010. 20 с.
6. Зоркая Н.А. Современная молодежь: к проблеме «дефектной» социализации. *Вестник общественного мнения. Данные. Анализ. Дискуссии*. 2008. Т. 96. № 4. С. 8-22.
7. Васецкий А.А., Малькевич А.А. «Новые СМИ» в процессе политической социализации молодежи. *Управленческое консультирование*. 2011. № 3. С. 43-48.
8. Горбатова Н.В., Малькевич А.А. Современные СМИ как инструмент политической социализации молодежи. *Управленческое консультирование*. 2015. № 5. С. 52-63.
9. Кляйн Н. Доктрина шока: Становление капитализма катастроф. М.: Хорошая книга, 2009. 656 с.
10. Ларина Е.С., Овчинский В.С. Мировойна. Все против всех. М.: Книжный мир, 2015. 416 с.
11. Engdahl F.W. A Century of War: Anglo-American Oil Politics and the New World Order. Pluto Press, 2004. 312 p.
12. Saunders F.S. The Cultural Cold War: The CIA and the World of Arts and Letters. 2-nd ed. UK: The New Press, 2000. 448 p.
13. Лаваль К. Человек экономический. Эссе о происхождении неолиберализма. М.: Новое лит. обозрение, 2010. 429 с.
14. Амин С. Вирус либерализма: перманентная война и американизация мира. М.: Европа, 2007. 162, [6] с.
15. Галин В. Тупик либерализма. Как начинаются войны. М.: Алгоритм, 2011. 544 с.
16. Валлерстайн И. После либерализма. М.: Едиториал УРСС, 2003. 256 с.
17. Энгель У. Боги денег. Уолл-стрит и смерть американского века. СПб.: Питер, 2011. 326 с.
18. Шедяков В.Е. Экономическое мышление за пределами либерализма. *Содружество*. 2016. № 5. С. 90-94.
19. Buchanan P.J. The Death of the West. USA: St. Martin's Press, 2001. 320 p.
20. Gamble A. Crisis Without End? The Unravelling of Western Prosperity. UK: Palgrave Macmillan, 2014. 240 p.
21. Голохвастова Н.В. Крепостные служащие в системе управления уральского горнозаводского имения в конце XVIII – первой половине XIX века: На примере пермских вотчин Строгановых: Дисс. ... канд. ист. наук, 2001. 273 с.
22. Шедяков В.Є. Управління суспільними процесами: методологічні можливості й обмеження. *Соціальна психологія*. 2013. № 55. С. 157-165.
23. Шедяков В.Е. Метаморфозы ресурсно-методологических баз управления при переходе к «умному обществу». *Актуальні напрями забезпечення ефективності економіки країни*: Матер. Міжнар. наук.-практ. конф. Запоріжжя, 2016. Ч. I. С. 107-110.
24. Shedyakov V. Post-globality as a changing of condition of international and domestic opportunities and threats. *Current issues of security management during martial law*. Košice: Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach, 2022. P. 46-57.
25. Шедяков В.Е. Соборность как характеристика гармоничного соединения партнёрства и конкуренции. *The Modern Economic Research: Theory, Methodology, Practice: Proceed. of II Intern. Scient. Conf. Kielce*, 2019. P. 29-31.
26. Шедяков В.Е. Терпимость к инакомыслию – условие развития. *Розвиток сучасного суспільства в умовах глобальної нестабільності*: Матер. Міжнар. наук.-практ. конф. Одеса, 2018. С. 79-85.
27. Шедяков В.Е. Язык как среда социокультурных коммуникаций и средство управления. *Вплив суспільних наук на процес розвитку суспільства: можливе та реальне*: Матер. Міжнар. наук.-практ. конф. Київ, 2018. С. 34-39.
28. Шедяков В.Е. Языковая толерантность в контексте постсовременного взаимодействия культурно-цивилизационных миров. *Языковая толерантность как фактор эффективности языковой политики*: Матер. Междунар. научно-практ. конф. Пермь, 2015. С. 347-359.
29. Шедяков В. Е. Учёт языковой среды реализации смыслов в системе социальной работы как фактор совершенствования PR-отношений. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2017. № 16. С. 161-164.
30. Митрофанова А.С. Развитие социальной ответственности бизнеса как напрям соціалізації капіталу. *Духовно-моральнісні основи та відповідальність особистості у долі людської цивілізації*: Матер. Міжнар. наук.-практ. конф. Харків, 2015. С. 371-374.

31. Шедяков В.Е. Развитие социальной ответственности бизнеса и совершенствование социального партнёрства: удар по своей конкурентоспособности или расширение её ресурсной базы в условиях глобальной нестабильности? *Проблеми та розвиток економічних систем в умовах глобальної нестабільності*: Матер. Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю. Миколаїв, 2014. С. 8-11.
32. Шедяков В.Е. Усиление социальной ответственности государственных топ-менеджеров – условие успеха межпарадигмального перехода. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Міжнар. екон. віднос. та світове господарство. 2019. Вип. 23. Ч. 2. С. 137-141.
33. Шедяков В.Е. Социальная ответственность как условие продуктивной основы гармонии интересов. *Economy and Society: modern foundation for human development*: Proceed. of Intern. Scient. Conf. Leipzig, 2016. Part II. P. 66-68.
34. Шедяков В.Е. Формирование комплексных механизмов обеспечения социальной ответственности – условие выживания и развития человечества. *The Modern Trends in the Development of Business Social Responsibility*: Proceed. of Intern. Scient. Conf. Lisbon, 2017. P. 88-90.

SECTION 14. PHILOLOGY AND JOURNALISM

Tetiana Semashko

Doctor in Philology, Associate Professor,
Professor of the Department of Journalism and Language Communication
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine

---

STEREOTYPES-IMAGES IN ADVERTISING DISCOURSE PRACTICES

In the modern world, the problem of the existence of cultural and linguistic phenomena – stereotypes – as a factor in the emergence, formation and functioning of advertising is relevant and promising both in practice and in the theory of philosophy, psychology, sociology, ethnolinguistics. In the theories of the study of stereotypes (works by E. Bartminsky, V. Krasnykh, E. Selivanova, N. Sluhay, V. Teliya, Yu. Stepanov and others) the latter appear to be complex and ambiguous phenomena; changeable in the socio-cultural conditions of existence; significant both for one individual and society; updated at various levels – emotional, cognitive, mental; recognizable even in the presence of certain transformations; correlated with culturally, historically and socially significant texts or situations [3, p. 163].

A stereotype in linguistics is «a certain structure of the mental-lingual complex, formed by an invariant set of valence connections attributed to a given unit and representing the image-representation of the phenomenon behind this unit in its national and cultural marking with a certain predictability of directed associative connections» [1, p. 232]. Like precedent phenomena (the concept of a cultural and linguistic stereotype in linguistics is correlated with the concept of a precedent phenomenon – a unit that has its own stable set of differential features that make it possible to understand the phenomenon correctly and unambiguously), stereotype representations are stored in the mind in the form of a frame structure, the edges of which are stamps of consciousness. Developing the concept of a precedent phenomenon, V. Krasnykh highlights such main features of phenomena that can be considered precedent: 1) good fame among representatives of the national-linguo-cultural community; 2) relevance in cognitive (cognitive and emotional) terms; 3) the recurrence of address in the speech of representatives of the national-linguo-cultural community [1, p. 170]. Stereotypes, existing in the language, materialize in words, idioms, phraseological units, texts, in particular, and advertising, containing elements of stimulation and persuasion. These are precisely the forms that can be implemented in manipulative discourse at the cultural and linguistic level, confirming the idea that «natural language, when it performs the function of a weapon in relation to culture, takes on the role of the language of culture: two-sided units of natural language become the «bodies» of cultural signs» [2, p. 27].

The structure of the advertising text is precisely determined by dual ethno-cultural stereotypes, the full potential of which is used in the structure of the ideal advertising text. The pragmatic orientation of the advertising text is to encourage the addressee to perform certain actions programmed by the advertiser, and occurs through the use of verbal and non-verbal means of influence that are most appropriate to achieve the communicative intention of the addresser. Advertising, in fact, aims to create language acts and texts that form the context of a persuasive discourse, the information content of which is ensured by the coexistence of two levels of information: explicit (actual and conceptual) and implicit (presuppositions and subtext).

The style and working methods of advertisers are dictated by culture, communication, language, and if they do not take into account a person's perception of certain verbal and non-verbal structures, the target audience may simply not understand the messages. Given the fact that the advertised product forms a picture of the "thing" world, the advertiser's task is to present the target audience with the features of the advertised product using stereotypes. At the same time, it is necessary to take into account the «significance» of any culture, which leads to the need to immerse the advertising product in the linguocultural element, and therefore it becomes possible to use stereotypes that form the preferences of a native speaker. The result of this is the creation of a nationally marked, dynamic conceptual framework.

It follows from the foregoing that the advertising essence of stereotypes is to a certain extent national, it is the national component that controls the processes of stereotyping, the factors of which are the cultural unconscious, since «the ways of conceptualizing the world are laid down in the language, and the roots of their differences for different peoples must be sought, first of all, in differences national characters» [4, p. 193]. As an example, let's consider the basic constant beauty, which is involved in the process of forming a positive advertising product, and follow the stereotypes-images that generalize the national ideal of physical beauty of the representatives of the Ukrainian ethnic group.

Beauty is one of the universal forms of being of the material world in the mind, which causes moral pleasure. All attempts to find the canons of physical beauty (beginning with the ideals of the Stone Age, known to us from the so-called Paleolithic Venuses, the ancient Greek «golden section» and ending with modern calculations) have failed, and are unlikely to lead to a generally recognized ideal. Even if we do not take into account human subjectivity, it is clear that the era and the national mentality always make their own amendments to the concept of the ideal of beauty. Note that despite the different individual criteria and tastes of a person, the description of the national ideal of physical beauty is possible only through belonging to a certain group. As for the aesthetic ideal, it has a spiritual and practical form, since it is addressed to the emotional, sensual spheres of a person or arises in a concrete sensual image, and is also determined by a deep social meaning.

The appearance of Ukrainians is perceived and evaluated according to individual criteria of beauty, but in many respects it is consistent with the generally accepted standard «beautiful – ugly». Among the objectifications that reproduce the stereotypical images of physical beauty, the seme 'white' traditionally occupies a dominant position, since it is a defining feature of the skin – face, arms, legs, neck, body, which has found its expression in advertising stereotypical images *біле обличчя, білі руки, ноги білі, біла шия, біле тіло*, where *white* is not a reference *white*, but serves as a description of the body, internally antagonistic to the *black*. The amplifier of the stereotypical image behind the original color feature 'white' is a comparison, where this 'white' is emphasized both by established objects of comparison, in particular, *крейдою*, and extraordinary ones – *а шматом габи, чумацькою сорочкою*, producing expressive axiological character. As a result, the *white* attribute, which by its nature is associated with daylight and symbolizes purity and joy, acquires distinctly negative connotations, motivated by comparisons like *як шмат габи, як крейда, як чумацька сорочка*.

It follows from the foregoing that stereotypes-images are formed regarding the evolution of the social and cultural life of society, and then embodied in advertising texts, making them recognizable, nationally marked, and, accordingly, effective.

References:

1. Krasnykh V. V. «Own» among «strangers»: myth or reality? Moscow : Gnosis, 2003. 375 p.
2. Kharchenko N. P. Headlines-citations in modern newspaper journalism: theses Proceedings of the international scientific conference «The Changing Language World». Perm, 2001. [Electronic resource]. Access mode: <http://language.psu.ru/bin/view.cgi?art=0006&th=yes&lang=rus>.
3. Teliya V. N. Cultural and linguistic competence. *Cultural meanings in phraseological units*. Moscow, 1999. S. 19–29.
4. Stern I. B. Concept. *Selected Topics and Lexicon of Modern Linguistics: Encyclopedic Dictionary of Theoretical Humanitarian Disciplines and Humanitarian Informatics*. Kiev, 1998. S. 191–193.

Мороз Тетяна Василівна

кандидат філологічних наук, доцент

кафедри методики викладання суспільно-гуманітарних дисциплін

Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області, Україна

АНГЛІЦИЗМИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ: ЛЕКСИЧНЕ ЗБАГАЧЕННЯ ЧИ МОВНА АГРЕСІЯ?

Загальновідомим є твердження про те, що не існує жодної мови, у лексиці якої не було б іншомовних запозичень. Такий процес відбувався і відбувається, оскільки жоден народ не живе ізольовано від інших. Так, найдавнішими запозиченнями в лексичній системі української мови є слова, засвоєні насамперед зі старослов'янської. Найдавнішими запозиченнями із неслов'янських мов є грецизми і латинізми, які потрапили до української безпосередньо або через посередництво старослов'янської мови.

З англійської в українську мову запозичення почали проникати з кін. XIX – поч. XX ст., однак на кін. XX – поч. XXI ст. вони стали чи не найчисленнішими з-поміж інших неслов'янських запозичень. Зрозуміло, що активність запозичень з англійської мови в останні десятиліття зумовлена науково-технічним прогресом, зокрема комп'ютеризацією і розвитком інтернету, у зв'язку з чим у ній з'явилася величезна кількість нових понять і слів-термінів для їх позначення, що набули інтернаціонального значення. На сучасному етапі особливе місце в українській лексичній системі посідають інтернаціоналізми англійського походження: *бізнес, бренд, відео, інтернет, імідж, комп'ютер, імпічмент, провайдер, сервер, чат*. Якщо такі лексичні інтернаціоналізми вводяться в мову поширення через науковий стиль, то вони, як правило, не мають точних / абсолютних відповідників. Водночас кожна мова й українська зокрема має у своєму арсеналі такі лексичні одиниці, що можуть відповідати змістові понять, позначуваних словами-інтернаціоналізмами, наприклад: *бігборди* – великі рекламні дошки, *брокер, маклер* – посередник, *дилер* – торговець, *екзитпол* – опитування на виході, *дистриб'ютор* – розподілювач, *комісіонер* – представник, *маркетинг* – збут, вивчення ринку, *провайдер* – постачальник, *ріелтер* – торговець нерухомого майна, *трейдер* – гуртовий торговець.

На початку 90-х років XX століття на запозичені елементи в українській мові виділялися два погляди. Одні дослідники (зокрема В. Виноградов) визначали позитивний вплив іншомовних слів на лексичну систему мови, наближаючи таким чином українську мову до світових досягнень у суспільно-політичній, економічній та ін. сферах. Такої ж думки дотримується й сучасна українська мовознавиця Оріся Демська: «*Ми хочемо жити в світі, схожому на англосаксонський з його впорядкованістю, охороною здоров'я, освітою, економікою, високими зарплатами, тому поволі звикаємо до нього на рівні слова. Ми переймаємо «девайси» не тому, що не придумали своїх відповідників, а для того, щоб стати своїм серед тих, хто їх винайшов»* [6]. Тобто представники цієї групи вчених вважають запозичення природнім процесом збагачення мови.

Інша група дослідників (зокрема М. Шанський) зазначає, що перевантаження й засмічення рідної мови чужими лексемами відбувається за наявності українських відповідників. Представники цієї групи вчених кваліфікують іншомовні запозичення як потік слів, що порушує стабільність та самобутність сучасної української мови.

В цілому варто зауважити, що активізація залучення іншомовної лексики, зокрема англіцизмів, в українську мову зумовлює різні дискусії не лише в колі мовознавців, але й у суспільстві.

Так, відомий український дослідник В. Радчук [4] зазначає, що англійські слова і звороти останнім часом активніше поповнюють наш лексикон, ніж російські; наша вимова,

морфологія, синтаксис зазнають з боку англійської мови чимало впливу. Причини цього, на думку вченого, очевидні: комп'ютеризація, потяг до міжнародних стандартів ділового партнерства, до науки й освіти Заходу, передове товаровиробництво в англомовних країнах, зрештою – лідерство англійської мови як мови міжнародного спілкування. Проте чимало англіцизмів попросту витісняє з обігу питомі українські слова. З метою показати надмірну кількість англіцизмів у мовленні сучасних українців Віталій Радчук запропонував своїм студентам перекласти текст українською мовою і довести таким чином номінативну спроможність української мови щодо позначення понять інтернаціонального значення/вживання: «*Гадаєш, піпл буде без бонусу й пресингу толерувати інвазію офшорних брендів у прайс-листах наших маркетів і на бігбордах?*» – зі смайлом на фейсі проартикулював бой-френд іміджмейкер офіс-менеджерці за бізнес-ланчем з брендів й чикен-кйів у снєк-барі фітнес-центру...» [4, с. 37].

Відома українська мовознавиця Ірина Фаріон [6] називає такий англомовний наступ «другим фронтом окупації» сучасної української мови (перший фронт наступу – росіянізми – Т. М.). Більшість українських дослідників підтверджує тезу про те, що серед не дуже освічених людей існує звичка хизуватися малозрозумілими для оточення словами. Свого часу відомий український поет і перекладач М. Рильський у своїй статті «Про іноземні слова» писав: «*Один науковий працівник, бажаючи зробити приємність іншому, сказав: «Нашому колективу дуже хотілося б, щоб цю роботу очолила така одіозна постать, як ви».* Його спокусило, очевидно, «пишне звучання іноземного слова «*одіозний*», яке в його уяві асоціювалося, мабуть, із «*грандіозний*». Коли тому науковцеві пояснено було, що термін латинського походження *одіозний* означає *ненависний, небажаний, неприйнятний*, то він, звичайно, зникнув. Але потяг до прикрашання своєї мови непотрібними і раз у раз неправильно чи неточно вживаними іноземними слівцями властивий багатьом нашим товаришам, і він, цей потяг, здається мені лихом, проти якого треба боротись» [5]. Адже, як стверджує Б. Олійник: «Найпоказовішою ознакою провінціалізму є неперебірливе перевдягання в чуже» [6].

Так, сьогодні стало модним, на жаль, *говорити про контент, а не вміст; створювати пост, а не допис; робити репост, а не поширювати; ставити лайки, а не вподобайки; робити челендж, а не виклик; залишати фідбек, а не відгук; проводити івенти, а не заходи; попереджати булінг чи аб'юз, а не цькування чи насилля* тощо.

Такої ж думки дотримується і С. Караванський [1], який вважає, що необхідність появи нових англіцизмів в українській мові значно перебільшена і що їх появу породжує зовсім не потреба спілкування. Зокрема, найбільшу кількість англіцизмів активно використовують і поширюють користувачі соціальних мереж. На основі англійських лексем у т. зв. інтернет-стилі з'явилися навіть сленгові утворення, наприклад: *нет* (від англ. internet) – інтернет, *загуглити* (від англ. Google) – знайти необхідну інформацію за допомогою однойменної пошукової системи, *соряннич* (від англ. sorry) – вибач, *стрім, стрімити* (від англ. stream) – показувати відео наживо, *таска* (від англ. task) – справа, завдання, *фейспалм* (від англ. face-palm «обличчя-долоня») – використовують тоді, коли хтось каже дурниці, *постити* (від англ. post) – робити дописи в блозі, *чатитися* (від англ. to chat) – листуватися в чаті.

На жаль, інтернет-макаронічна лексика сьогодні з віртуального спілкування переходить до реальних щоденних побутових розмов. Все частіше читаємо такі слова не лише на форумах, чатах, але й чуємо такі слова в усному мовленні сучасних українців. Зрозуміло, що вебкомунікація має свої особливості й інтернет-сленг – це реакція соціуму на інформаційні виклики сьогодення, однак будь-які порушення правил і норм мовної системи призводять до порушення мовної картини світу, бо порушення мовного коду спричиняють порушення коду генетичного [3].

Таким чином, збільшення кількості англіцизмів, темпи їхнього поширення і засвоєння в різних функціональних стилях сучасної української мови зумовлюють необхідність

спеціального дослідження запозиченої з англійської мови лексики, а складні процеси в українській лексико-семантичній системі, що відбуваються у зв'язку з інтенсивним запозиченням англословної лексики, потребують окремого наукового аналізу й узагальнення.

Список використаних джерел:

1. Караванський С. Пошук українського слова, або боротьба за національне «я». Київ: Академія, 2001. 240 с.
2. Лаврінець О.Я., Симонова К.С., Ярошевич І.А. Читай і знай! – 2: Довід.-практикум з фонетики, орфоєпії, орфографії, лексикології, фразеології сучасної української мови. Київ: Києво-Могилянська академія, 2009. 206 с.
3. Мороз Т.В., Пінцак В.І. Молодіжні субкультури: особливості спілкування в сучасному інформаційному просторі. URL: <https://mail.google.com/mail/u/0/#starred>
4. Радчук В. Параметри і взаємодія мов. *Дивослово*. 2005. № 6. С. 36-44.
5. Рильський М. Про іноземні слова. URL: <http://kulturamovy.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine4-1.pdf>
6. Фаріон І.Д. Мовна норма: знищення, пошук, віднова (культура мовлення публічних людей): монографія. Вид. 3-тє, доп. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2013. 332 с.
7. URL: <https://www.uezd.com.ua/ukrajinish-mova-pryvvyd-chy-hovirka-majbutnoho/>

Мартінова Юлія Валеріївна

здобувач вищої освіти факультету РГФ
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, Україна

Науковий керівник: Коккіна Ліліта Рейнісівна

канд. філологічних наук, доцент кафедри французької філології
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, Україна

ДОСЛІДЖЕННЯ ЕМОТИВНОСТІ В ІНТЕРНЕТ-ВІДГУКАХ НА САЙТАХ БРОНЮВАННЯ ГОТЕЛІВ

Сьогодні туризм є масовим соціально-економічним явищем світового масштабу. Цей культурний феномен дав унікальну змогу до перетину не тільки культур, а й мов та світоглядів. Туристична індустрія охопила майже усі галузі життя, та найяскравішим прикладом його впливу є поява лінгвістичних досліджень, спрямованих на вивчення туристичного дискурсу, як особливого різновиду мовної діяльності. Саме тоді, логічно постало питання щодо дослідження та систематизації туристичного дискурсу, що зумовило **актуальність** нашого дослідження.

Туристичний дискурс – це, насамперед, розповіді про подорожі на дискусійних форумах чи на сайтах туристичних агентств. Основними учасниками туристичного дискурсу є фахівці зі сфери туризму, які заохочують туристів до спілкування зі своєю компанією. До того ж, туристичний дискурс майже завжди супроводжується фото та відео-матеріалами [1]. Особливість туристичного дискурсу полягає у наявності аргументативного потенціалу, що сприяє ефективному переконанню адресата поїхати в подорож з метою відпочинку або самоосвіти. Під час дослідження туристичного дискурсу найцікавішим його сегментом нами був визначений жанр інтернет-відгуку.

Туристичний інтернет-відгук – це суб'єктивна оцінка, комунікація серед туристів після повернення з подорожі з метою обміну оцінними думками щодо подорожі та пов'язаними з нею атрибутами галузі туризму. Основними причинами появи цього жанру стали: перехід людського спілкування із реального простору в Інтернет-простір та переключення туристичних компаній на нові форми взаємодії з потенційним споживачем [3]. Наша мова є завжди носієм інформації, але живе спілкування завжди забарвлене емоціями, які виникають в момент нашої особистої оцінки якогось заходу, явища, тощо. Емоції, що є нашим відображенням навколишнього світу: позитивні, негативні чи нейтральні, будують наш світогляд та «емоційний» досвід. Туристичний дискурс стає ідеальним простором для дослідження емотивності через його мультикультурну особливість. Емотивно-маркована лексика слугує засобом вираження ставлення автора тексту до дійсності, побутових реалій, що змальовуються у тексті. Це пов'язано із тим, що емоції та оцінки пов'язані причинно-наслідковими відношеннями. Оцінка та емоції взаємодіють таким чином: оцінка – це думка суб'єкта про цінність об'єкта для нього, а емоція – це переживання суб'єктом цієї думки [2].

Оскільки наше дослідження зосереджено на аналізі емотивно-маркованої лексики в жанрі Інтернет-відгуку, добірку фактичного матеріалу було здійснено на сайтах бронювання готелів. Корпус складається з 840 коментарів, які дають оцінку 20 готелям різного рівню комфорту, від 3 до 5 зірок. Для дослідження було обрано 10 готелів із рейтингом вище ніж 8,5 із 10 балів та 10 готелів із рейтингом 5-6 балів. Треба зауважити на те, що при опрацюванні матеріалів із різних туристичних сайтів, було відзначено певну

дивергенцію в оцінках готелів та готельних послуг саме через суб'єктивність даного жанру. При читанні коментаря зрозуміло, що суб'єктивний досвід оцінювача має безпосередній вплив на емотивний тон думки.

В процесі дослідження на лексичному рівні було виокремлено частини мови, які є найбільш емотивно забарвленими та проаналізовано їх за чисельністю вживання. Серед них: іменники («... *Domage pour un si bel immeuble*» [6]), прикметники («...*Belle salle de sport avec de beaux équipements*» [8]), прислівники («*Un séjour trop court malheureusement...!*» [9]), вигуки («...*Une note particulière concernant la gentillesse et la disponibilité du personnel.Bravo!*» [5]) та дієслова («*Globalement nous ne regrettons pas ce choix*» [7]).

На стилістичному рівні, аналізуючи емотивний ряд туристичного дискурсу на базі Інтернет-відгуків увагу було зосереджено на вживанні різноманітних художніх засобів. У ході дослідження ми виділили 4 художні тропи. Наявність метафор в Інтернет-відгуках туристів допомагає висловити і передати гіпотетичним туристам емоційну оцінку проведеної відпустки («*Poudre aux yeux. Attention de ne pas trop profiter de l'emplacement courchevel 1850*» [8]). Присутність епітетів у жанрі Інтернет-відгуку має різні конотації: як позитивні, так і негативні («*Accueil chaleureux, personnel très aimable*» [4]). Провівши ретельне вивчення коментарів, ми визначили, що епітети із позитивною конотацією переважають за чисельністю вживання. Всього у дослідженні було виокремлено 55 емоційно-забарвлених прикметників: 33 позитивної конотації та 21 прикметників негативної конотації. Для посилення впливу емотивної лексики достатньо часто використовуються прислівники, роль яких полягає в своєрідному градуванні почуттів («*Personnel de l'établissement très sympathique, que ce soit de la réceptionniste au employée d'entretien très gentilles, et très serviable*» [7]). Завдяки гіперболі відбувається явне і навмисне перебільшення для посилення виразності та підкреслення сказаної думки, що є характерним для жанру інтернет-відгука («...*J'ai lui dit cent fois de prendre mes bagages dans ma chambre*» [8]). Доволі часто у жанрі Інтернет-відгуку зустрічається стилістичний прийом іронії, коли автор шляхом вживання слова у протилежному йому значенні та з прямо протилежною конотацією висловлює осудження якогось явища («...*sympa d'écouter le voisin ronfler en pleine nuit*» [9]). Наявність порівнянь також є невід'ємною складовою туристичного інтернет-відгуку, коли індивід сприймає нову інформацію через призму минулого досвіду («...*Un ascenseur comme avant chez ma grand mère parisienne*» [7]). Риторичні запитання, роль яких полягає у використанні запитання, що містить у собі ствердну відповідь, систематично зустрічається у жанрі Інтернет-відгуку як спосіб акцентування уваги читача на його основному коментарі автора («*Alors il ne lise pas les cartes d'évaluation remplie par leurs client?*» [5]).

Окрему зацікавленість для нашого дослідження становить присутність у жанрі Інтернет-відгуку стилістичних особливостей «сторітеллінгу», який є поліфункціональним сучасним інструментом Інтернет та медіа-комунікацій та направлений на широку аудиторію чи відкритий доступ. Використання першої особи (однини та множини), відповідає на вимогу переказати власний досвід у формі розповідь шляхом розміщення коментарів, де саме власний досвід є найважливішим критерієм оцінки («...*J'ai beaucoup aimé l'idée de l'hôtel à les années deux milles et le fait que même à 50 ans j'ai pu séjourné*» [4]).

Також у ході дослідження ми звернули увагу на такі особливості притаманні жанру, як наявність стильової варіативності: автори відгуків використовують молодіжний сленг («...*Gentillesse des employés, ils nous ont laissé faire le check-in à 9h et prendre le petit-déjeuner le premier jour. C'était chouette!*» [8]), жаргонізми («*Au calme, aucun boucan ni dehors ni dans les couloirs*» [4]) та скорочення («...*Le frigo le long c'est pas net*» [9]) для вираження емотивно-експресивної цільової установки.

Елементи, здатні забезпечити емоційність досліджуваному жанру, були також виявлені і на синтаксичному рівні. До них ми віднесли невідповідність синтаксичним та

пунктуаційним нормам сучасної французької мови («*Le petit-déjeuner à 18€ n'en vaut pas la moitié...!!!! J'espère qu'hôtel.com va réagir?!!!!*» [7]) та спонукальні речення, як вираження емотивності дієслів («*...Allez y les yeux fermés!*» [6]).

Аналізуючи особливості обраного нами жанру, не можна оминати увагою використання графічних символів та емодзі, як індикаторів якості рівня обслуговування у готелі («*Le + : accueil chaleureux de Carmen toujours souriante... Le - : l'odeur de tabac dans l'entrée de l'hôtel*» [8]).

Таким чином, в якості попередніх висновків, зробимо висновки, що емотивність в туристичному інтернет дискурсі є складним та багатоаспектним феноменом. Засоби передання емотивності представлено на всіх рівнях мовної системи: фонетичному, морфологічному, синтаксичному, лексичному та стилістичному. Презентуючи власний досвід, автор відгуку водночас надає власну суб'єктивну оцінку та аргументує її певними об'єктивними фактами та прикладами, що вмотивувало нашу дослідницьку зацікавленість темою та дозволило окреслити перспективи подальших досліджень, серед яких – компаративний аналіз франкомовних та україномовних відгуків.

Список використаних джерел:

1. Гурова І. Туристичні нарративи: від записок мандрівників до інтернетблогів. Культурологічний альманах. Вінниця, 2016. Вип. 2. С. 85-88.
2. Конєва М.З. Оцінка у фокусі функціонально-комунікативної парадигми. *Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. Серія: Іноземна філологія*. 2014. Вип. 78. С. 126-131.
3. Терских М.В. Жанр Интернет-отзыва в туристическом дискурсе (маркетинговый материал). *Политическая лингвистика*. Екатеринбург, 2014. Вып. 4. С. 274-283. Вилучено з: <https://cyberleninka.ru/article/n/zhanr-internet-otzyva-v-turisticheskom-diskurse-marketingovyy-potentsial/viewer>
4. Agoda.com. Вилучено з: <https://www.agoda.com/>
5. BluePillow.com. Вилучено з: <https://www.bluepillow.com/>
6. Booking.com. Вилучено з: <https://www.booking.com/>
7. Expedia.com. Вилучено з: <https://www.expedia.com/>
8. Hotels.com. Вилучено з: <https://fr.hotels.com/>
9. TripAdvisor.com. Вилучено з: <https://www.tripadvisor.fr/>

Мицик Діана

магістранта факультету іноземних мов

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Україна

НАРАТИВНА СТРУКТУРА «LE SPLEEN DE PARIS» ШАРЛЯ БОДЛЕРА

Анотація. У статті йдеться про нарративне моделювання поезій у прозі Шарля Бодлера. За внутрішньою жанрово-стильовою домінантою у творах французького митця можна виділити оповідь з лірико-імпресіоністичними елементами, епіко-реалістичні вкраплення, а також драматизація оповіді.

Генологічна природа поезій у прозі неодноразово поставала у центрі уваги дослідників літератури (С. Бернар, О. Бігун, А. Підпалый та ін.). Як відомо, поезія в прозі Шарля Бодлера є класикою для визначення цього жанру. Твори поета вбирають в себе яскраву гру образів, прояви модернізму. Для поезій в прозі характерний родо-жанровий синкретизм, в основі якого лежить переплетення епічного, ліричного, а також драматичного начал [1, с. 5]. Подієвість у творах редукована.

Щодо епічної розповіді, її веде автор-розповідач, який є посередником між читачами і зображуваним у самому творі. Інформація про долю та відносини з персонажами відсутні. Автор мало говорить про свої почуття або ж взагалі не вказує. Яскравим прикладом із збірки можна зазначити поезію «Un Plaisant», де яскраво зображено опис міста, а також постають конкретні прояви: «*chaos de boue et de neige, traversé de mille carrosses, délire officiel d'une grande ville*» [2, с. 67]. Тут оповідач є самотнім чутливим поетом, якого не приймає суспільство. Проте поет зі злістю дивиться на місто. Для поета місто – шум та хаос. Дії відбуваються в Парижі, адже автор сам зазначив термін «une grande ville».

Те що у збірці «Паризький сплін» є ліричне начало задає її рамкову конструкцію. Мрія Шарля Бодлера відійти від реальності, намагається змінити повсякденне існування, за допомогою уяви створюючи «штучний рай». Співвідношення мрії та реальності присутнє у вірші в прозі «La chambre double». Тут показано умовну атмосферу, які творять ніжні тони, неймовірні звуки та аромати: «*Une chambre qui ressemble à une rêverie, une chambre véritablement spirituelle*» [2, с. 77]. Тут показано зв'язок звуку, запаху та кольору. Поет прагне звільнитися від буденності. Душа ж його може втекти тільки на певний час. Поет повністю описує кімнату та її атмосфера змішує світло та темряву, та сам поет зображує контраст світлого та темного. Він описує меблі, стіни: «*ont des formes allongées*», «*Sur les murs nulle abomination artistique*» [2, с. 78]. Якщо порівняти поезії «Le Crépuscule du soir» і «La Chambre double» можна побачити певну паралель. У першому творі поет старається сховати себе, тримати соціум на відстані, тоді у другому творі – це цілий світ, який сам стукає до поета та порушує його простір.

У творах яскраво проступають відносини поета із шаленим, сучасним містом, а саме Парижем. Поет не бачить себе у цьому натовпі. У деяких творах автор просто відчуває огиду до самого міста, а також має величезне бажання втечі. Проте автор зображує поета, який одночасно зачаровується містом та відчуває огиду до нього. Воно його водночас відштовхує та приваблює. Це все потрібно поету для натхнення, але водночас він прагне втекти від міста та його жителів, прагне знайти ідеал у мрії. Проте наявність ідеалу це просто ілюзія. Відносини поета і міста показано в останньому рядку епілогу «Le Spleen de

Paris», тому збірка завершується саме вигуком людини, яка є сповнена почуттів: «*Je t'aime, ô capitale infâme!*» [2, с. 220].

Отже, у поезіях у прозі можна виокремити дві форми наративного моделювання за внутрішньою жанрово-стильовою домінантою: оповідь з переважанням лірико-імпресіоністичних елементів та епіко-реалістичних елементів.

Список використаних джерел:

1. Бігун О. Типологія жанру поезії в прозі (французька та українська літератури кінця ХІХ - поч. ХХ ст.): автореф. дис. .... канд. філол. наук: 10.01.05 - порівняльне літературознавство / О. А. Бігун ; ТНПУ ім. В.Гнатюка. Тернопіль, 2008. 20 с.
2. Baudelaire Ch. *Le Spleen de Paris* (Petits poèmes en prose). Paris: Flammarion, 1987. 224 p.

Осінські Ксенія Олександрівна

здобувач вищої освіти факультету іноземних мов
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, Україна

Науковий керівник: Серебрянська І.М.

доктор філологічних наук, професор кафедри прикладної лінгвістики
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ ГЕРМАНСЬКОЇ ГРУПИ МОВ (НА ПРИКЛАДІ КАЗКИ БРАТІВ ГРИММ “БРЕМЕНСЬКІ МУЗИКАНТИ”)

Анотація. Стаття розглядає схожості та відмінності перекладу художнього тексту, а саме казки братів Грім “Бременські музиканти” німецькою, англійською, українською та російською мовами. Проаналізовано 4 тексти. Визначено їхні спільні риси та розбіжності.

Постановка проблеми. Перекладачі використовують різноманітні виражальні можливості рідної мови, для яких годі підшукати рівноцінний іншомовний відповідник. Відмінність підходів і тенденцій в історії перекладу особливо помітна, якщо зіставити перекладні версії одного й того ж твору. Низка таких перекладних версій творить серію, що й відрізняє переклад від оригіналу, який має унікальний характер. Критерії точності перекладу є предметом постійних дискусій. *Буквальний переклад*, навіть зі споріднених мов, практично неможливий, бо точність передачі лексичних, синтаксичних, версифікаційних особливостей оригіналу супроводжується втратою важливих змістових нюансів, а дослівне калькування фразеологізмів призводить до комічних ефектів. Вільний переклад використовує образні засоби, невластиві першотворові, з метою відтворити його дух. Багато дослідників пропонують оцінювати переклади за критеріями «точність» і «вірність». Де вірність — це художність, якість, а точність — збереження обсягу, форми тощо.

Аналіз останніх досліджень. Переклад є однією з важливих форм міжкультурних взаємин. Оскільки знання іноземних мов і в давні часи, і сьогодні не можна назвати масовим, перекладачі виступають посередниками між народами, які спілкуються в найрізноманітніших сферах життя. Окрім посередницької функції, перекладні твори виконують і творчу, продуктивну місію, бо завжди були важливим стимулом розвитку національних мов, літератур, культур.

Метою нашого дослідження є аналіз схожостей та відмінностей при перекладі художнього тексту між чотирма мовами.

Виклад основного матеріалу. Переклад - це дуже давній вид людської діяльності. Однак лише у середині ХХ століття процес перекладу став об'єктом всебічного наукового дослідження. Під процесом перекладу звичайно розуміють міжмовні перетворення, трансформацію тексту на одній мові в текст іншою мовою. Такі перетворення обов'язково обмежені рамками конкретних мов. Тим самим завдання науки про переклад зводяться до порівняльного вивчення мовних систем, до деякого комплексу проблем часткової теорії перекладу. Однак процес перекладу не є простою заміною одиниць однієї мови одиницями іншої мови.

Художній твір, який був обраний для перекладу, стала казка братів Грім “Бременські музиканти”. Тож давайте розглянемо можливі варіанти перекладу між чотирма мовами, а саме німецькою, англійською, українською та російською.

Отож, “Бреєменські музиканти” - казка, яка увійшла у I том збірки, створеної братами Грімм у 1819 році під назвою *Der Tod und der Gänschirt*. В другому виданні ця казка мала назву “*Die Bremer Stadtmusikanten*”.

Уже починаючи з назви можна спостерігати певні схожі та відмінні риси. Оригінальний твір був написаний братами Грімм у Німеччині у 19 столітті і мав назву *Volksmärchen „Die Bremer Stadtmusikanten“ von den Brüdern Grimm*.

Перший переклад на англійську - *Fairy tale by the Brothers Grimm "Town Musicians of Bremen"* або ж “*Bremen Town Musicians*” (Grimm Brothers).

Як ми можемо спостерігати, різні перекладачі пропонують різні варіанти перекладу англійською мовою. Перший варіант - “*Town Musicians of Bremen*”, а другий - “*Bremen Town Musicians*”. Імена авторів також представлені по-різному: *the Brothers Grimm* або ж *Grimm Brothers*. На наш погляд, другий варіант в обох випадках є більш вдалим.

Що стосується другого перекладу на українську мову, то він є таким - казка “Бреєменські музиканти” братів (Якоб і Вільгельм) Грімм або ж казка “Бреєменські музики” братів Грім. Перший варіант перекладу (казка “Бреєменські музиканти” братів (Якоб і Вільгельм) Грімм) був використаний раніше. За новими пошуками я знайшла другий варіант перекладу - казка “Бреєменські музики” братів Грім. Різниця полягає у перекладі слів “музиканти” та “музики”. Ми вважаємо, що переклад як “музики” є більш сучасним. Також ми звернули увагу на переклад імені авторів *Brüder Grimm* як Грімм та Грім. Різні перекладачі пропонують різні варіанти, ми схилиємося до першого.

Третій варіант перекладу на російську мову - казка “*Бреєменские музыканты*” братьев Гримм.

Ми можемо спостерігати наступні тенденції: брати Грімм позиціонують свій твір як *Volksmärchen* — дослівно, народна казка. При перекладі ця деталь не була вказана жодним із перекладачів. Навіть імена братів Грімм/Грім у різні часи були перекладені по-різному. Переклад на англійську та українську мову пропонує два варіанти — наближений до оригіналу і вільний в обох випадках залежно від часопростору. Переклад російською мовою точний.

Отже, навіть під час перекладу назви твору є кілька варіантів. Сам текст також можна перекласти по-різному (так як описана вище казка була написана ще у 1819 році і мала першу назву іншу), залежно від часопростору, читацької аудиторії, особистості автора та інших факторів.

Висновки. Таким чином, аналіз досліджуваного матеріалу дозволив зробити висновки про особливості перекладу художнього тексту різними мовами.

Перспективою дослідження вважаємо детальніший аналіз особливостей перекладу художніх текстів задля наближення їх до оригіналу.

Список використаних джерел:

1. *Бордюк Л. В.* Переклад як міжкультурна комунікація: англійська — українська мови: навч. посіб. для філол. спец. / М-во освіти і науки України, Нац. ун-т «Львів. Політехніка». — Львів: Вид-во Львів. Політехніки, 2015. — 128 с.: іл. — Режим доступу: . — Тит. арк. та текст парал. Англ. — Бібліогр.: с. 97-100, с. 112 (9 назв).
2. *Льницький М., Будний В.* Порівняльне літературознавство: в 2 частинах, частина 1. Лекційний курс: Навчальний посібник. — Львів, 2007. — стор. 67—76.
3. Історія перекладу та думок про переклад у текстах та коментарях: Ч. 2: Пізня античність. Перекладачі — творці писемностей: навч. посіб. для студентів ВНЗ / О. А. Кальниченко, В.О. Подміногін, Н.М. Кальниченко. — Харків: Народна українська академія, 2005. — 159 с.
4. *Коптілов В.В.* Теорія і практика перекладу: Навч. посібник для студентів. — Київ: Юніверс, 2003. — 280 с.
5. *Лановик З.* Художній переклад як проблема компаративістики // Літературознавча компаративістика. — Тернопіль, 2002. — С. 256—271.
6. Переклад – міст між мовними світами: темат. бібліогр. покажч. / уклад.: Л. П. Болдуреску, О. Г. Краснова. – Миколаїв, Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2017. – 104 с.

Журавська Крістіна Олександрівна

здобувач вищої освіти факультету української філології, культури і мистецтва
Київський університет імені Бориса Грінченка, Україна

Науковий керівник: Динниченко Тетяна Анатоліївна

канд. філол. наук, старший викладач кафедри світової літератури
Київський університет імені Бориса Грінченка, Україна

ПОЗИТИВІСТСЬКИЙ ДИСКУРС В РОМАНІ О. ВАЙЛДА «ПОРТРЕТ ДОРІАНА ГРЕЯ»

Роман Оскара Вайлда «Портрет Доріана Грея» (1891) літературознавці визначають як інтелектуальний. Дійсно, у передмові до твору автор виклав основні засади естетизму. Митці об'єднання «Aesthetic movement» (О. Вайлд, А. Саймонс, В. Пейтер та інші) обстоювали принцип «мистецтва для мистецтва», свободу творчості і культ краси, а також принципову відмову від етичних критеріїв в оцінюванні художнього твору. На їхню думку, мистецтво не має виконувати якусь прагматичну функцію у суспільстві – критикувати дійсність, виховувати, повчати тощо, а тому навіть аморальний твір може бути прекрасним.

Проте, роман «Портрет Доріана Грея» можна вважати інтелектуальним ще в одному аспекті: в ньому відтворено зміни в уявленні людства про себе та навколишній світ наприкінці ХІХ ст. Ці зміни у свідомості людей відбувалися внаслідок стрімкого розвитку науки, яка піддавала сумніву усталений порядок та моральні цінності. В філософії утверджувався позитивізм – світоглядна система, яка оголошувала єдиною правильною формою світобачення наукове (позитивне) знання про світ. В широкому сенсі позитивізм став певним культурним явищем і позначився на всіх сферах буття людини. Інтерес до науки, різноманітних дослідів, розробки нових технологій був у суспільстві настільки великим, що численні наукові й мистецькі товариства організовували так звані конversaціони (conversazione) – громадські зібрання, на яких лектори популярно розповідали про нові наукові відкриття. У вікторіанській Британії такі освітні, культурні публічні заходи стали важливим засобом поширення серед громадськості наукових знань та її заохочення до використання технічних інновацій.

Позитивізм у своєму розвитку пройшов кілька етапів. Так званий «перший» позитивізм виник у 30-40-х рр. ХІХ ст. ґрунтувався у першу чергу на природничих науках (фізиці, біології і т. д.), закони яких намагався розповсюдити і на соціальні науки. До кінця 70-х років оформився «другий» позитивізм (емпіріокритицизм), що орієнтувався на результати, отримані в психології, яка бурно розвивалася у другій половині ХІХ ст. і, здавалося, дасть відповіді на численні питання, пов'язані з людиною і соціумом. «Другий» позитивізм сконцентрувався на аналізі людської свідомості, чинників формування характеру та поведінки людини.

Досягнення природничих наук і психології спиралися насамперед на експериментальні дослідження, тому не випадково в художній літературі другої половини ХІХ ст. експеримент часто ставав «основоположною фігурою побудови сюжету» [Лахманн, 209, с. 129]. Оскільки особливий інтерес викликала в той час психологія, з'явилася ціла низка художніх творів, де в центрі сюжету знаходилися експериментальні маніпуляції з душею людини. Темою роману О. Вайлда «Портрет Доріана Грея», на думку німецької дослідниці Р. Лахманн, є саме «експериментаторство шляхом удосконаленого методу впливу» [Лахманн, 2009, с. 135]. Дійсно, письменник описує «науковий» дослід аматора

психології Генрі Воттона, який замислює і здійснює трансформацію душі Доріана Грея шляхом навіювання йому власних ідей (ідей естетизму).

Феномен впливу однієї людини на іншу завжди притягував увагу письменників, особливо це стосувалося таких явищ, як навіювання, гіпноз тощо. На початку XIX ст. ці явища зображувалися як щось містичне, непояснювальне (наприклад, у творах романтиків Гофмана, Готорна та ін.), але з розвитком науки це змінюється. Зображення навіювання починає спиратися на сциєнтичне підґрунтя, а саме – на позитивістський дискурс. Загалом, вплив одного індивіда на іншого став предметом наукового дослідження наприкінці XVIII ст., коли доктор медицини Віденського університету А.-Ф. Месмер (1736-1815) отримав стійкі позитивні результати лікувальних магнетичних сеансів у Франції. Вчений назвав свою теорію «тваринним магнетизмом» і вважав, що в основі впливу лежить універсальний матеріальний флюїд.

До А.-Ф. Месмера подібний вплив пов'язувався з магією, чаклунством тощо, але досліди з пошуку флюїду стали першим кроком психології на шляху від описової до експериментальної науки. Вже у 1843 році шотландський лікар Джеймс Брейд відкинув теорію флюїду і висунув «психонейрофізіологічну теорію», а замість терміну «тваринний магнетизм» увів термін «гіпнотизм». Цим новим терміном дослідник позначав суто механічний процес, викликаний гіпнотизером у мозку пацієнта, який може здійснюватися і шляхом словесного навіювання. Таким чином, у другій половині XIX ст. на зміну «магнетизерам» натуралістичного толку прийшли «гіпнотизери», виховані в душі позитивізму.

Гіпноз став в цей період важливим методом лікування нервової системи і «моральних порушень» (алкогольну чи наркотичну залежність, kleptomaniю, патологічну брехливість, лінощі тощо [Кінгсбурі, 1891, с. 77-78]. Гіпнотичне навіювання здійснювалося різними методами: вербально, за допомогою письма чи жесту. Тема гіпнозу, навіювання, впливу викликала в суспільстві великий інтерес, а в аристократичних салонах слово «influence» стало дуже модним, і, можливо, нав'яло О. Вайлду сюжет роману «Портрет Доріана Грея».

У цьому творі один з центральних персонажів – лорд Генрі цікавиться дослідями в галузі природознавчих наук, однак експерименти з рослинами й тваринами вважає «надто тривіальними»: «його притягує структура й динаміка душі» [Лахманн, 2009, с. 136]. Він гадає, що психологія, як і фізіологія, може бути точною наукою і за допомогою експериментального методу здійснити «науковий аналіз пристрастей» [Вайлд, 1890, с. 58]. Розтин душі («вівісекцію», за його власним визначенням) Генрі Воттон розпочав з себе, а потім перейшов до розтину душ інших людей.

Лорд Генрі уявляє себе об'єктивним дослідником: люди викликають у нього суто науковий інтерес і він ставиться до них, як до піддослідних тваринок. Ефективність впливу цього дилетанта-психолога на людей зумовлена його природними здібностями, ерудицією, впевненістю в собі, спостережливістю, вмінням викликати довіру. Він належить до харизматичного типу людей, котрі, як магніт, притягують інших: вони «забувають себе і радо йдуть на клич його сопілки», хоча й відчувають, що його вплив загрозливий для їхніх душ [Вайлд, 1890, с. 42].

Генрі Воттон цілком свідомо використовує свою здатність впливати на людей і постійно удосконалює методи впливу. отримуючи збочену інтелектуальну насолоду від руйнування чужих душ. Він застосовує популярне наприкінці XIX століття навіювання без гіпнозу, яке здійснюється завдяки регулярному пропагуванню певних ідей: неодноразово повторені, вони поступово знаходять відгук у свідомості об'єкта впливу. Свої спостереження за людською психологією він вирішує перевірити шляхом експерименту, і зразковим піддослідним йому видається юний, наївний, недосвідчений Доріан Грей. Старший друг Доріана Безіл одразу усвідомлює небезпеку і намагається зупинити лорда

Генрі: «Не намагайся впливати на нього. Твій вплив мав би згубні наслідки». [Вайлд, 1890, с. 42, с. 14].

Проте, Генрі Воттону чужі моральні докори і він безжально спотворює душу Доріана Грея шляхом добре спланованого психологічного експерименту. Він свідомо навіює юнаку свої ідеї, свою волю, грає на його душі як «на вишуканій скрипці» [Вайлд, 1890, с. 36] і формує його свідомість за певним зразком. Трансформація «психе» (душі) піддослідного Доріана – це «психотехнічно викликана метаморфоза», яка здійснюється навіюванням двома засобами – мовленнєвим потоком та книгою [Лахманн, 2009, с. 136]. Лорд Генрі навіює Доріану під час розмов свої цинічні судження, які у вигляді образів закріплюються в його свідомості за допомогою читання роману Ж.-К. Гюїсманса «Навпаки». Вибір книги зумовлений стратегією суб'єкта впливу: цей роман пропагує декадентські смаки, а його головний герой репрезентує декадентську свідомість і спосіб життя.

Отже, метаморфоза душі Доріана Грея відбувається в результаті цілеспрямованого психологічного експерименту Гері Воттона. Інструментом штучної трансформації його свідомості є навіювання, здійснене психотехнічними засобами – заохочувальним усним та писемним словом. Таким чином, в романі Оскара Вайлда «Портрет Доріана Грея» імпліцитно репрезентований позитивістський дискурс XIX ст.: головуюча роль науки в пізнанні світу і людини, дослід як головний інструмент наукових досліджень на той час, використання навіювання без гіпнозу в психологічній практиці тощо.

Список використаних джерел:

1. Alberti, S. (2003). *Conversaciones and the Experience of Science in Victorian England*. Journal of Victorian Culture. Vol. 8, No. 2, pp. 208-230.
2. Brown, W. (1922). *Suggestion and Mental Analysis*. University Of London Press Limited.
3. Kingsbury, C. (1891). *The practice of hypnotic suggestion*. Wright.
4. Wilde, O. (2012). *The Picture of Dorian Gray*. Penguin.
5. Лахманн, Р. (2009). Дискурсы фантастического (пер. с нем. Н. Борисова). Новое литературное обозрение.

Косюк Оксана Михайлівна

канд. філол. наук, доц. кафедри соціальних комунікацій
Волинський національний університет імені Лесі Українки, Україна

РОЗВИТОК АНТИФЕЙКОВИХ ЗМІ В ЕПОХУ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У наш непростий час аудиторія потребує засобів, які би розвінчували неправду й слідкували за тим, щоб аудиторія отримувала лиш якісну інформацію, тому за останні декілька років слово "фактчекінг" набуло неабиякої популярності (не лише в медіасередовищі). І саме тому якісні ЗМІ наймають у редакції спеціальних людей (фактчекерів-верифікаторів). Вже навіть з'явилися спеціалізовані на цьому спільноти. Надзвичайна популярність й необхідність спростувань викликана випадками недотримання міжнародних стандартів, поширенням дезінформації та пропаганди у формі розсіювання ідеологічних меседжів Особливо – на тлі віроломної війни Росії проти України 2022 року).

У цій розвідці (за допомогою контент-аналізу, порівняння та моделювання) ми відслідкуємо історію появи та розглянемо стратегії діяльності перших фактчекінгових ЗМІ (у планетарному та національному обсягах). Ґрунтовних досліджень на цю тему поки немає – публікуються переважно посібники для практичних тренінгів та роботи зі студентами у вищих навчальних закладах (наприклад: Гороховський. О. "Фактчек як тренд розслідувань: можливості та перспективи", Мудра І. "Поняття „фейк” та його види у ЗМІ").

Фактчекінг (з англ. – перевірка даних) – один зі способів журналістського контролю: перевірка фактів, спрямована на виявлення невідповідностей між наявним та дійсністю [1]. Верифікація наче завжди була присутня в журналістиці, переважно розслідувальній, Однак, якщо раніше журналісти користувалися фактчекінгом, щоб не подати оманливу інформацію, зараз профіль діяльності розширився.

Виділяють декілька видів фактчекінгу: перший (стандартний), коли дані, викладені у матеріалі, проходять перевірку на достовірність, другий (ідеологічний) – аналіз неправдивих заяв політиків у медіа та соціальних мережах, контроль дезінформації й пропаганди [2].

Фактчекер покликаний забезпечити повну перевірку матеріалу, який потрапив у медіапростір, аби спростувати чи підтвердити його. При цьому він послуговується певними методами ідентифікації даних [3]. Передусім перевіркою тексту, що передбачає декілька етапів. Спершу слід переконатися, що текст – першоджерело, а не репост. Далі варто визначити автора цього медіапродукту. Потім – з'ясувати наскільки правдивий ресурс, що опублікував дані. І останній крок – перевірка дати події та заяви, про яких ідеться в меседжі. Наприклад, Міністр оборони Пакистану Хаваджа Асіф свого часу написав у Твіттері, що Ізраїль, погрожуючи Ісламабаду ядерною зброєю, забуває, що Пакистан – теж ядерна держава. При цьому Асіф покликався на Твіттер, де, начебто, міністр оборони Ізраїлю заявив: Пакистан під будь-яким приводом відправить війська до Сирії і знищить її ядерним ударом. Звісно, ця інформація – відвертий фейк. Відразу з'ясувалося, що представники міністерства оборони Ізраїлю та інших відомств нічого такого не писали й не говорили. Більше того, у повідомленні переплутали декілька статусів, навіть Моша Яалон, який подався як міністр оборони, на той час уже був у відставці.

Не менш важливою є також перевірка зображень, бо фотографії, які використовують у медіаматеріалах, також можуть бути неправдивими й сфабрикованими за допомогою спеціальних програм, чи банально не мати органічного зв'язку із вербальним супроводом.

Щоб перевірити світлини, варто визначити їх авторство й першоджерельну платформу, а також підтвердити дату й місце появи. Доречно також проаналізувати світлини на «природність» (зайві елементи, незвичне розташування предметів, відсутність тіней у сонячний день, чи відображень на дзеркальних поверхнях). Також суттєво не забувати про отримання дозволу від автора на використання інтелектуальної власності. Аналогічно перевіряються й відеоматеріали.

Особливого підходу потребує перевірка публічних заяв і тверджень. Загалом такий матеріал може бути наповнений правдивою інформацією: фото і відео відповідатимуть дійсності, текст не нестиме фейкових повідомлень, однак подані у публікації заяви людей можуть бути наповнені недостовірними даними. Так, не перевіривши ретельно інформацію, авторитетний британський медичний журнал *Lancet* опублікував якомсь заяву противника щеплення від кору та краснухи Ендрю Вейнфілда. ЗМІ констатував, що вакцина від цих хвороб може спричинити аутизм. Пізніше журналісти-розслідувачі перевірили матеріал видання й саму заяву Ендрю Вейнфілда і з'ясували, що противник вакцини свідомо сфабрикував результати дослідження, щоб на цьому "нажитися" [4]. Річ у тім, що раніше він запатентував експрес-тест на виявлення в організмі слідів вірусу кору, який мав би стати джерелом його прибутку в 28 млн євро. Слід зауважити – стаття британського медика таки справила ефект й призвела до спалаху кору у Великій Британії (у листопаді 2008 року на кір захворіло стільки ж людей, як протягом всього 1996-го).

Спеціалізовані фактчекінгові засоби масової інформації з'явилися й розпочали діяльність порівняно недавно. Найперше – в Америці, але згодом досвід таких проєктів перейняли європейська та українська медіасфери. Прийнято вважати, що першим сервісом з перевірки правдивості інформації, заснованим у 2007 році, став *PolitiFact*. Він перевіряв, наскільки політики дотримуються власних публічних заяв і виконують їх. У роботі *PolitiFact* брали участь журналісти та редактори флоридського видання «*Tampa Bay Times*». Медіаколектив аналізував заяви адмінресурсу Сполучених Штатів: посадових осіб, кандидатів на посади, лідерів політичних партій та політичних активістів усіх рівнів – від уповноважених округу до сенаторів США (включно із членами міської ради та працівниками адміністрації президента). Також *PolitiFact* перевіряв заяви експертів, оглядачів, блогерів, політичних аналітиків, ведучих і гостей ток-шоу та інших фігурантів політичної медіадіяльності. Кожній фразі, яка потрапляла під аналіз «*PolitiFact*», присвоювався спеціальний рейтинг «*Truth-O-Meter*».

Того ж року в Америці виник ще один фактчекінговий проєкт *The Washington Post «Fact Checker»*. Його створили для оцінки фактичної точності заяв політиків у контексті президентської кампанії 2008 р., після якої діяльність ЗМІ призупинилася, але вже у січні 2011 р. активувалась під керівництвом кореспондента *The Washington Post* Гленна Кесслера.

FactCheck.org та *FactCheckEd.org* стали першими непартійними та некомерційними вебсайтами, які замірювали рівень обману та плутанини в політиці США й слугували освітнім ресурсом для викладачів та студентів широкого спектру спеціальностей. *FactCheck.org* обирав матеріали для аналізу із недільних ток-шоу на каналах ABC, NBC, CBS, Fox News та CNN, аналізував телевізійні оголошення президентських кампаній, відеоролики рекламних ЗМІ. Особливо все те, що стосувалося законодавчих актів, публічних заяв президента, включно із пресконференціями, скриптами CQ з коментарями федеральних політиків, керівників партій, представників медійних органів (вебсайтів, пресрелізів, соціальних мереж тощо) [5].

З 2008 року розпочала діяльність фактчекінгова організація «Слово і діло» в Україні. Вона, як й американські аналоги, перевіряла заяви політиків та замірювала рівень виконання їх обіцянок.

А 2 березня 2014 р. (вочевидь, з початком війни Росії проти України) на теренах медіапростору з'явилися ще дві українських платформи: StopFake – волонтерський проект для боротьби з фейками пропаганди та VoxCheck, який аналізує економічні статті щодо їх експертспроможності. 2016-го року, за аналогією до американських порталів, з'явилося медіа FactCheck, що також аналізує вербальний дискурс українських політиків.

Найзручніший засіб для поширення фейкової інформації – соціальні мережі. Тому, з набуттям широкої популярності й частковою втратою контролю над контентом, вони теж стали боротися із неправдивими повідомленнями. Так, з 2017 року, Фейсбук маркує пости з неперевіреною інформацією позначкою «Disputed», що з англійської перекладається – «заперечується» (але тільки за умови, що на таку публікацію надходить багато скарг і вона вже потрапила під підозру й перевіряється). Таким чином, після численних скарг, Facebook наклав обмеження на російські засоби масової інформації "Звезда", "РИА Новости" тощо, які за допомогою соціальних мереж поширювали нісенітницю про "військову операцію" в Україні після 24 лютого 2022 р. [6].

Сьогодні вже не виникає жодного сумніву, що засоби фактчекінгу важливі, особливо в реаліях повномасштабного вторгнення Росії в Україну, адже люди повинні мати змогу отримувати якісну та достовірну інформацію, котра, в теперішніх умовах, до речі, може коштувати їм життя. А отже, сфера розвиватиметься й потребуватиме додаткових, глобальних та локальних, досліджень.

Список використаних джерел:

1. Тертишина Олександра. Хто такий “фактчекінг” і хто його сюди покликав? Студпарламент КНУ. URL: <http://sp.knu.ua/%D1%85%D1%82%D0%BE-%D1%82%D0%B0%> (дата звернення: 14.10.2022)
2. Фактчекінг – данина моді чи запобіжник брехні?. ZMINA - центр прав людини. URL: <https://zmina.info/articles/faktcheking-cze-danyna-modi-chy-bazovyj-standart/> (дата звернення: 14.10.2022)
3. «Звідки ви це знаєте?»: якими інструментами фактчекінгу треба володіти. НСЖУ. URL: <https://nsju.org/navchannya/zvidky-vy-cze-znayete-yakymy-instrumentamy-faktcheking-treba-volodity-rofesijnym-zhurnalistam/> (дата звернення: 14.10.2022)
4. «Дело Уэйкфилда»: как журналист доказал, что вакцины не вызывают аутизм. Заборона. URL: <https://zaborona.com/ru/kak-zhurnalist-dokazal-chto-vakcziny-ne-vyzyvayut-autizm/> (дата звернення: 14.10.2022)
5. Shevchenko V. FactCheking and verification in the journalism activity. *Obraz*. 2018. Vol. 1(27). P. 140–153. URL: [https://doi.org/10.21272/2415-8496-2018-1\(27\)-140-153](https://doi.org/10.21272/2415-8496-2018-1(27)-140-153) (date of access: 14.10.2022)
6. Facebook банить сторінки російських ЗМІ, які пишуть про війну в Україні. ФОКУС. URL: <https://focus.ua/uk/digital/507757-facebook-i-banit-stranicy-rossiyskih-smi-kotorye-pishut-o-voynе-v-ukraine> (дата звернення: 14.10.2022)

SECTION 15. PHILOSOPHY AND POLITICAL SCIENCE

Сафаров Карен Артурович

студент 2-курса

факультета «Социальных наук»,

кафедры «Философии и логики» по направлению: «Философия»

Национальный Университет Узбекистана имени Мирзо Улугбека. Узбекистан

ПОНИМАНИЕ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ДИАЛЕКТИЧЕСКОГО МЕТОДА

***Аннотация:** В данной статье ставится цель рассмотреть развитие и изменчивость художественного искусства путём диалектического осмысления. Разбираются основные особенности и методы работы художников в определённых эпохи и приводится попытка рассмотреть их через призму диалектического познания.*

Диалектика – наука о наиболее общих законах развития природы, общества, мышления и основанных на этом методов познания и преобразования окружающего мира. Предметом диалектики является развитие, объектом – природа, общество, мышление.

Вся ныне существующая история искусства представляет собой не только историю прогрессивного накопления технических навыков, но и главным образом историю меняющихся идей и критериев. Искусство есть один из способов познания мира, отражение как материального начала, так и начала идеального, как субъективного, так и объективного. Роль художественного искусства в жизни общества в целом и индивидуума в частности сложно переоценить. Любое фундаментальное переустройство общества всегда сопровождалось прямым участием искусства. Так было и в Древней Греции, и в эпоху Возрождения, и последующих революций. Где неизбежно ставится вопрос об изменении всех общественно-социальных, экономических и политических институтов - там неизбежно свое развитие получает новый вид искусства, который наиболее соответствует созревшей вокруг одного радикального перестроение всего общества.

Художественное искусство представилось нам еще на заре человеческого становления как разумного существа. На первых парах художественное искусство служило неким обрядом: рисуя охоту, первобытный человек верил, что данная "сцена" поможет ему в охоте. Примитивный художник еще не видел разницы между реальностью и изображением. Из этого следовало, что первобытный художник не мог вносить кардинальные изменения в свою работу. И все же в рамках установленных обычаев всегда есть некое пространство выбора, допускающее проявления собственного вкуса и мастерства художника. Художественное искусство как ритуал не меняет своего значения, однако первобытный художник начинает применять более сложные методы работы: если до этого рисунок первобытного художника имел лишь примятые линии и примитивные фигуры, зачастую олицетворяющие те или иные части тел человека или животного, то позже первобытный художник развил методы построения своих рисунков и на смену прямым линиям и примитивным фигурам пришел объем и детализированность объектов художественного образа.

Особо четко мы это прослеживаем в эпоху Древнего Египта, когда художник уже научился рисовать людей и животных с невиданным до этого отображением огромного количества деталей. Связано это было, в первую очередь, с верованием египтян. Древнеегипетские правители, умирая, забирали с собой своих слуг и рабов. Позже такие обычаи сошли на нет, и на смену жестоким обычаям пришло искусство. Считалось, что чем точнее и масштабней художник распишет все владения царя, тем больше таких владений царь сможет забрать с собой в потусторонний мир. От художника требовалось отобразить все это с предельной точностью к деталям. Такое требование к деталям выявило особый метод построения художественной формы: формы головы лучше всего видны в профиль, но глаз мы мысленно видим анфас; так они и показаны. Верхняя часть тела, плечи и грудь, наиболее полно воспринимаются с фронтальной позиции, поскольку так видны сочленения рук с корпусом. Но кисти рук и ступни хорошо обрисовываются только при виде сбоку. Все это объясняет, почему фигуры людей в египетском искусстве выглядят такими странно плоскими и словно искривленными.

Похожая характерность искусства прослеживалась и у Древних Греков. Отличие состояло в том, что греки стремились к свойствам простоты и ясного членения форм. На вазе чернофигурного стиля мы видим сюжет «Ахилл и Аякс за игрой в шашки», около 540 г. до н.э. Обе фигуры даны строго в профиль, а глаза изображены анфас. Однако в обрисовке тел, в постановлении рук, ладоней художник отступает от египетской манеры. Он явно намеревался представить, как на самом деле выглядят два человека, сидящих друг против друга. Соблюдая единую точку зрения, греческие художники еще стремились обрисовать человеческое тело с предельной ясностью и возможной полнотой. Старая, выработанная столетиями формула все еще основывалась для них отправной точкой. Они только перестали считать ее священной и неприкосновенной во всех частностях. Именно тогда в греческих полисах были поставлены под сомнения старые традиции и мифы о богах, появились люди, которые, отбросив предубеждения, погрузились в изучение природы вещей. Именно в это время мир впервые узнал философию и науку.

Первые контакты Рима с изобразительным искусством уходят еще в эпоху эллинизма. Во II в. до н.э., после покорения Греции, связь стала более интенсивной. В Италии существовали разнообразные эллинистические течения, которые в период упадка Рима смешались с провинциальными направлениями. Таким образом, в Риме установился художественный плюрализм. Древние римляне не были создателями искусства, а были его ценителями. Они впервые систематизировали вывозимые из Эллады шедевры, введя понятия "Архаика" и "Классика". Живопись для древних Римлян являлась средством передачи образов и от нее не требовалось обладать корпусностью и пластической грузностью. Она сводилась к уравновешенности цветовых пятен, света и традиции и обращается к греческим образцам. В период наивысшего расцвета Римской Империи на одной из ее окраин, - в провинции Иудее, - зародилось христианское учение. В последствии в римское искусство, начиная с первого века нашей эры, проникает христианская философия, и, наоборот, христианское искусство для выражения своих идей использует образы из античной мифологии.

Церковь начала использовать искусство намного позже официального признания христианства. Раннехристианские общины изображением своих религиозных сюжетов особенно не интересовались. Отсутствие христианских изображений и частое обращение к классической иконографии объясняется сложностью и общей напряженностью в области культуры того времени. Христианству предстояло дать новое направление отживавшему свой век классическому искусству, пересоздать его, очистить от языческих наростов, а в этом очищенном виде применить к своим потребностям. В христианском искусстве античный идеал внешней пластической красоты слился с идеалом духовного совершенства, молитвенной сосредоточенности, пассивного созерцания. Целью искусства стало

выражение внутреннего смысла образов и явлений, а не внешней их привлекательности или характерности.

В эпоху Возрождения культура получила качественное перерождение. Средневековые каноны уступили место гуманистическому, светскому и реалистичному направлениям. В основе ренессанса лежит интерес к идеалам античности. Яркая культура эпохи ренессанса нашла свое отражение в изобразительном искусстве. Люди эпохи Возрождения привнесли в него линейную и пространственную перспективу. В этот период появляются знания пропорций и усиливается внимание к анатомии человеческого тела.

Далее хотелось бы остановиться на искусстве супрематизма, ибо именно в эту эпоху художник максимально отошел искусства, которое считалось проецируемым: вся история искусства до этого времени было отражением природы, ее объективной части в субъективном выражении. К. Малевич разработал новый стиль, основанный на философской концепции мастера, который считал задачей художника отобразить на полотне сущность искусства, не прибегая при этом к привычным образам. Супрематизм считается высшей степенью беспредметного и абстрактного искусства, которое выражено в идеальных конструкциях, четких геометрических фигурах, а также объемах и плоскостях. В традиционном понимании стиль не имеет сюжета, рисунка, пространственной перспективы. Определяющий фактор – открытый цвет и геометрические фигуры. Идея супрематизма основывалась на том, что внешняя оболочка предмета — это скорлупа, скрывающая его суть, а цель художника — увидеть эту суть и донести ее до зрителя. Прежний подход к живописи объявлялся устаревшим, а картины с материальными образами — не соответствующими требованиям современности. Предметное искусство вторично, поскольку содержит лишь образы ощущений, тогда как супрематизм передает сами ощущения в их чистом виде. Живопись была эстетической стороной вещи, но никогда не была самобытна и самодельно. Философия супрематизма отрицает всякое творчество предыдущих эпох: «И наша современность должна иметь лозунг: всё, что сделано нами, создано для крематория» - Говорил К. Малевич, «О музее». «Художество служит лишь средством, украшающим творческие утилитарные формы природы, предназначенные к техническим целям. Птица оперена цветистыми перьями, бабочка расцвечена узором, орнаментирована, автомобиль выкрашен в цвет, дом расписан и раскрашен, человек узорит себя цветными костюмами, но их назначение как формы было техническим интуитивным преодолением бесконечного движения природы. Конструкция и система вещи есть знак уже совершившегося преодоления, ибо сложение формы — уже преодолевающее движение, и система организма является вместе с искусством, художеством новой симметрией расположения элементов, поэтому оно едино и неразрывно. Художество как таковое не может быть выше и впереди всего, оно придалок к форме и отдельно не имеет ни времени, ни пространства и возникает тогда, когда во времени и пространстве возникает творческая форма изобретения. Эволюция в искусстве движется дальше и дальше, ибо движется и все в мире, и не всегда в искусстве бывает эволюция, а и революция» - К. Малевич, «О новых системах в искусстве.»

В действительности, мы можем проследить развитие истории искусств, как и любого материального объекта, имеющий постоянное развитие и изменение. Изменчивость искусства в различные моменты истории связана с определёнными общественными условиями. Дальнейшее развитие должно было разрушить эти условия. Разрушение этих условий порождало новое искусство и новые идеи, которые наиболее близко олицетворяли дух той эпохи, в которой данное искусство развивалось. Искусство различных эпох вбирало в себя общественно-социальные условия и проецировало тем самым это в художественных формах, методах работы художников, идей картин. Своё развитие искусство завсегда получало путём резких общественных изменений, в которых само искусство и пребывало. Новые переоценки ценностей и традиций также заставляли из эпохи в эпоху

пересматривать отношение и к переоценке художественного искусства, стилей, приёмов и проецируемых идей.

Список использованных источников:

1. Древнеримское искусство [Электронный ресурс]: Википедия. Свободная энциклопедия. – URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Древнеримское_искусство (дата обращения: 21.10.2022).
2. Гомбрич Э.Х. История искусства. Санкт-Петербург, ООО «Издательство АСТ», 1995
3. [Электронный ресурс] Белякова О. Ю. Искусство древнеримской цивилизации. <https://www.bibliofond.ru/view.aspx?id=77669>
4. Древнеримское искусство [Электронный ресурс]: Википедия. Свободная энциклопедия. – URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Раннехристианское_искусство (дата обращения: 21.10.2022).
5. Произведения искусства эпохи Возрождения: картины, скульптура, литература, музыка. [Электронный ресурс]: art-dot. – URL: <https://art-dot.ru/epocha-vozhrozhdeniya> (дата обращения: 22.10.2022).
6. Все о направлении супрематизм в живописи: картины, художники, история [Электронный ресурс]: art-dot. – URL: <https://art-dot.ru/suprematizm/> (дата обращения: 22.10.2022).
7. Малевич К. С.: [сборник] / Казимир Северинович Малевич. – Москва: Издательство АСТ, 2021. – 512 с. – (Эксклюзив: Русская классика).

Ахмедов Кайрат Нурсеитович

студент 3-курса

факультета «Международных отношений» по направлению «Политология»

кафедры «практическая дипломатия»

Университет международной экономики и дипломатии, Узбекистан

РОЛЬ СРЕДСТВ МАССОВОЙ ИНФОРМАЦИИ В ВЕДЕНИИ ДЕМОГРАФИЧЕСКОЙ ПОЛИТИКИ

***Аннотация:** В данной работе ставится цель рассмотреть сущность, свойства и механизмы использования направленной информационной политики как инструмента регулирования демографических процессов.*

Управление демографическими процессами населения возникло как одно из направлений общественной политики с момента появления первых государств централизованного типа управления. Как известно, численность населения является важнейшим фактором определения свойств государств и регионов, и именно этот параметр, наряду с географией, определяет характер и особенности поведения стран по отношению к мировой и внутренней политике. Исторически сложилось, что именно число проживающих в стране людей влияет на политическую силу, площадь территорий, размер вооруженных сил, потому как является основой экономической составляющей страны, исходящих из промышленности, сельского хозяйства и услуг: а значит, имеющих непосредственный эффект на стабильность и благосостояние государства.

Одной из групп инструментов демографической политики является социально-воспитательная, являясь наиболее «мягкой» по отношению к человеку, при том же, будучи наиболее «сложной» в применении. Данная группа мер включает в себя агитацию через воздействие на психологию, религиозные взгляды, философию, культуру и традиции как целого общества, так на отдельные его социальные группы. Вне зависимости от выбора инструмента влияния на демографию, общество и государство воздействуют при этом средства массовой информации: интернет, печать, радио, телевидение. Они являются наиболее сильными рычагами регулирования численности населения, оказывая эффект на репродуктивное поведение людей, которое можно представить в следующей последовательности психических компонентов:

Репродуктивные потребности → Установки → Мотивы → Интересы → Планы → Решения → Действия → Результаты действий.

Наиболее показательным примером является сравнение приростов населения развитых стран западной Европы, принимающих экономические и административные меры для повышения показателей с развивающимися странами центральной Африки, где нет подобных мер, но в обществе преобладает традиционная, консервативная и, следовательно, более лояльная к репродуктивным потребностям психология человека.

Во второй половине XX в. в научной среде появилось определение «Семейная политика», которое рассматривало меры по укреплению традиционных семейных ценностей, включая следующие агитационные меры:

- Половое воспитание в семье и учебных заведениях;
- Различные службы, в том числе органы управления на местах, занимающиеся диагностикой и статистикой состояния семей, содействие в решении проблем, конфликтных ситуаций;

- Массовые и плановые издания научной и популярной литературы, рассчитанных на а) семьи б) молодёжь в) одиноких;

- Популяризация образа «традиционной семьи» в СМИ

Наиболее полезным являются меры, принимающиеся в обществах разных стран, принимавших национальные концепции по регулированию демографических процессов. Опыт Китайской Народной Республики является наиболее обширным в мировой практике, за счёт колоссальных по своим масштабам действий и спорных конечных результатов.

Помимо внушительных экономических мер, как поощрительных, так и ограничительных, правительство Китая вкладывало значительные усилия в информационную политику по агитированию населения к концепции «Одна семья – один ребёнок» при помощи средств массовой информации и общественных организаций. Национальный комитет по планированию семьи разработал лозунг "Ван Си Шао" 1973 – 1979 годов. Эта национальная идея поощряла более поздние браки и рождение меньшего количества детей. Однако эта политика не была эффективной для обеспечения развивающегося идеала иметь меньше детей, поскольку это была такая новая концепция, которая никогда не встречалась в других регионах мира. Различные проблемы, возникшие во время первоначального введения политики, постепенно видоизменялись.

Поскольку невозможно напрямую заставить своих жителей следовать строгим директивным указам, правительство разработало стратегии, которые смогли побудить и продвинуть людей взять на себя эту ответственность самостоятельно. Распространённым приемом было делать акцент на семейных узах и на том, как наличие одного ребенка в семье увеличит эмоциональные связи между родителями и отпрысками, а также на том, что расширенная семья уделяет все свое внимание меньшему количеству детей. В то время как сообщение о сокращении численности населения было срочным и требовало немедленного внимания, для правительства было более важно прекратить зачатия и новые беременности. Вместо этого Комиссия по планированию семьи смогла распространять пропаганду, размещая картинки и изображения на предметах повседневного обихода. Помимо вывесок и плакатов на рекламных щитах, рекламные объявления размещались на почтовых марках, упаковках продуктов питания и других предметах домашнего обихода, чтобы продвигать идею преимуществ, которые дает рождение одного ребенка.

Молодому поколению через СМИ агитировали идеи, в которых подчеркивались важность планирования семьи и мер контроля рождаемости, которые обеспечат стабильность нации. Молодые поколения граждан стали основной целевой аудиторией данной информационной политики, поскольку политика одного ребенка продолжалась, поскольку они составляли значительную часть населения, которая способствовала бы дальнейшему росту, если бы политика не была введена в действие.

Правительство Индии в 1951 г. Провозгласило программу планирования семьи в качестве официальной государственной политики. Сначала ставилась цель перехода от традиционной многодетной к двух- и трехдетной семье (основными лозунгами были «Два или три ребенка — достаточно!», «Малая семья — счастливая семья!»). Однако, перепись населения 1991 г. показала больший рост населения, чем это ожидалось, программы планирования стали призывать к двухдетной семье, обеспечивающей простое воспроизводство и нулевой прирост в XXI в. Несмотря на схожие меры обоих правительств, результат оказался разным: В Китае суммарный коэффициент рождаемости снизился с 4,8 в начале 1970-х годов до 1,7 в 2003 году. В Индии, где рождаемость оставалась заметно более высокой, соответственно, с 5,4 до 3,1.

Некоторые страны с низким коэффициентом рождаемости принимали обратные меры, направленные на повышение роста. Наиболее остро вопрос был поставлен в Российской Федерации, где с конца XX в. наблюдается существенный демографический кризис, решением которому, наряду с административными и экономическими мерами,

ставится ряд социально-психологических. В концепции демографической политики РФ до 2025 года так же подчеркнута необходимость введения информационной кампании, направленной на активизацию родительского труда.

Согласно российской концепции, в основу данной информационной политики вложены следующие идеи:

- «Полноценная семья» – семья с 3 и более детьми
- Наличие у человека детей повышает его социальный статус
- Родительство способствует самореализации, улучшению отношений, отсутствию одиночества, выполнению «чувства предназначения»
- Наличие детей улучшает материальное положение родителей в будущем, что является экономическим преимуществом

Исходя из мер правительств разных стран, можно сделать вывод, что при составлении долгосрочной стратегии по регулированию данных процессов необходимо вводить информационные инструменты наряду с экономическими и административными, комплекс действий которых приводит к определенным результатам, исход которых предугадать является сложным процессом и соответствующий анализ приводится к каждому региону по отдельности, на основе религиозных, этнических и культурных свойств.

Список использованных источников:

1. Бреева, Е. Б. Основы демографии: учеб. пособие / Е. Б. Бреева. — М.: Дашков и Ко, 2005. — 120 с.
2. The World Bank: World Development Indicators DataBank 2021.
3. Lewis, Norah L. (1987). "Implementing Social Change: China and the One Child Policy". *International Review of Modern Sociology*. 17 (2): 237–255.
4. М. А. Клупт. Теория демографического развития: институциональная перспектива. "Общественные науки и современность", №2, 2005, с. 139-149
5. А. П. Багирова, О. М Шубат, И. В. Полушкина. Концептуальные основы информационной политики в демографической сфере. "Приоритеты России", 19 (256) - 2014, с. 2-5.

SECTION 16. PEDAGOGY AND EDUCATION

Yuliia Sobko

Career Consultant

Master of Science in College Counseling and Student Development

University of Texas at Dallas, United States of America

ENGAGING DIVERSE STUDENT POPULATIONS IN CAREER DEVELOPMENT

Career development is the lifelong process of gaining new skills and knowledge, finding the mission and purpose of work, and advancing a career path. When people are working on building their careers, it is crucial to understand that career development is a complex process influenced by a variety of factors. Career decisions can be limited by socialization, access to guidance, societal and self-stereotypes, isolation from networks, and early schooling experiences (Kerka 2003). Barriers and challenges that individuals might face include financial constraints, lack of mentors, discrimination, and less access to education.

Research on career development sometimes neglects essential factors such as racism, sexism, family background, and opportunity structure (Walsh et al. 2001). Additionally, individuals vary in their readiness to engage in career development activities. Based on the level of readiness, career services providers can develop tailored outreach strategies and unique programming for diverse populations.

An effective strategy for engaging with students who might not be ready for career development activities could be embedding career-related material into the curriculum and inviting guest speakers to share their perspectives and experiences. It might create a unique learning opportunity if guest speakers share similar backgrounds and identities with students. Culturally congruent practices tailored to specific groups are associated with increased career intervention effectiveness (Arthur & Collins, 2011; Byars-Winston & Fouad, 2006; Carter et al., 2003; Fouad & Bingham, 1996; McWhirter et al., 2017).

When creating tailored career programming for diverse student populations, it is vital to consider the intersectionality of identities. Intersectionality is the interconnected nature of social categorizations such as race, class, gender identity, sexual identity, and disability as they apply to a given individual or group, regarded as creating overlapping and interdependent systems of discrimination or disadvantage (Lockwood, 2019). Many diverse populations might be first-generation college students who need more support in career development. Strategies to engage diverse populations in career development might include personalized advising focusing on multicultural counseling, creating tailored events and programming for students, embedding career content into the curriculum, and facilitating student experiential learning opportunities.

Fouad and Bingham (1995) developed the culturally appropriate career counseling model to include cultural factors working with racial/ethnic minorities. The model incorporates cultural background into the career counseling process. The proposed model introduces aspects that impact career development, identity, gender roles, personality, family expectations, cultural values, and structural barriers.

A model for culturally appropriate career development includes the establishment of a culturally appropriate relationship, information gathering, identification of cognitive, social, emotional, environmental, behavioral, and external influences, assessment of cultural, gender, and efficacy variables, career assessments, selection, administration, and interpretation of culturally appropriate instruments, career development practitioners' awareness of their identity, values, and attitudes.

To enhance the value of career counseling work with diverse student populations, it is crucial to develop multicultural competency, reflect on the lens career professionals look through, recognize possible implicit bias career professionals might have, and consider students' intersecting identities. To achieve this goal, it is vital to tailor career interventions to the specific needs of diverse student populations.

References:

1. Arthur, N., & Collins, S. (2011). Infusing culture in career counseling. *Journal of Employment Counseling*, 48(4), 147–149. <http://dx.doi.org/10.1002/j.2161-1920.2011.tb01098.x>
2. Brady-Amoon, P., & Hammond, M. (n.d.). *Best practices for engaging diverse college students in Career Development*. Best Practices for Engaging Diverse College Students in Career Development. Retrieved October 2022, from <https://www.ncda.org/aws/NCDA/>
3. Fouad, N. A., & Bingham, R. P. (1995). Career counseling with racial and ethnic minorities. In W. B. Walsh & S. H. Osipow (Eds.), *Handbook of vocational psychology: Theory, research, and practice* (pp. 331-365). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
4. Flores, L. Y.; Spanierman, L. B.; and Obasi, E. M. "Ethical and Professional Issues in Career Assessment with Diverse Racial and Ethnic Groups." *JOURNAL OF CAREER ASSESSMENT* 11, no. 1 (February 2003): 76-95.
5. Kerka, S. (2003). *Career development of diverse populations*. *ERIC Digest*. Columbus, OH: ERIC Clearinghouse on Adult Career and Vocational Education. (ERIC Document Reproduction Service No. ED482536)
6. Lockwood, J. (2019). Intersectionality. *SEE Change Happen: Inclusion & Belonging Specialists*. Retrieved from <https://seechangehappen.co.uk/intersectionality>
7. Walsh, W. B. et al., eds. *CAREER COUNSELING FOR AFRICAN AMERICANS*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 2001.

Nataliia Sarnovska

Lecturer

Kyiv National University of Culture and Arts, Ukraine

INTERCULTURAL COMMUNICATION AND THE USE OF ELECTRONIC EDUCATIONAL RESOURCES FOR FOREIGN LANGUAGE TEACHING IN CURRENT CONDITIONS

The issue of intercultural communications in the context of globalization is a very relevant topic and deserves great attention. The Ukrainian government has begun work on a bill concerning the functioning of English as a language of international communication. At the same time, this process increases the motivation of students and develops their creative abilities. Of particular importance is the activity of the teacher as a tutor who selects materials, guides the work of the student, and helps him. The expansion of the English language in Ukraine will enhance the process of Ukrainians' integration into the European community.

The need for intercultural communication skills arises whenever people from different languages and cultures come into contact. With the growth of tourism and international business, the percentage of students studying abroad who have difficulty communicating has increased. This raises the question of how to improve communication between different cultural groups of students in higher educational establishments.

Intercultural communication studies communication across cultures and social groups, or how culture affects communication. It describes a wide range of communicative processes and issues that naturally arise within an organization or social context made up of people of different religious, social, ethnic, and educational backgrounds, and examines how people from different countries and cultures act, communicate and perceive the world around them.

Effective intercultural communication plays an important role in everyone's daily life because it ignites or deters conflict. Because everyone is endowed with natural communication skills, some people communicate more effectively than others. Interpersonal communication occurs when information and thoughts are passed from one person to another when the sender conveys a message to the receiver.

When a society is made up of people of different races, ethnicities, genders, or religious backgrounds, these aspects tend to permeate most modern conversations. Therefore, verbal and nonverbal communication skills are critical to effective intercultural communication. The study of European languages should lead from pragmatic communication tasks, such as the ability to explain oneself at a domestic level, to an understanding of the cultures and mentalities of other peoples.

The issue of intercultural communication in the context of globalization is a very relevant topic. The particular importance of this concept has always been characteristic of teachers and students who are actively involved in interaction with representatives of other cultures: first and foremost, linguists and specialists in international relations. The main methodological aspect of the problem is the importance of intercultural communication to teach a foreign language. The final result of the communicative method should be an exit to foreign language communication. A necessary condition for the achievement of the goal (objective and adequate understanding of intercultural communication) is knowledge of culture and traditions as well as specifics of the cultural life of native speakers. "In the contemporary world, language teaching has a responsibility to prepare learners for interaction with people of other cultural backgrounds, teaching them skills and attitudes as well as knowledge." (Michael Byram, M., Wagner M., 2018)

"Expansion of the spheres of application of the English language in Ukraine will promote the processes of integration of Ukrainians into the European community within the framework of

the expected accession of Ukraine to the EU, the formation of the state subjectivity in the world globalization processes, increasing its competitiveness in the global market, as well as increasing its investment and tourist attraction”, – said the Deputy Minister of Culture and Information Policy. The Government of Ukraine has begun work on a bill regarding the functioning of English as the language of international communication. The draft law provides:

- establishment of the special status of the English language in Ukraine as an international communication;
- significant expansion of the scope of the English language in Ukraine;
- English will be mandatory in certain public areas of public life where international communications are present.

The maximum development of communication skills is the main task of a foreign language teacher. To solve it, it is necessary to master both new teaching methods aimed at developing all four types of language proficiency and fundamentally new teaching materials with which you can teach people to communicate.

Every year educational institutions have to adjust to the situation in the country and the world to provide students with quality knowledge. Ukrainian students in 2022 have problems with what the new academic year will be like. Due to Russia’s full-scale military aggression, the educational process in some regions of Ukraine is at risk of disruption. And in those where there is no military action, there is still a risk of missile attacks. Student safety is a top priority. Most universities continue to operate in the form of online learning after distance learning during the covid pandemic.

The educational process is saturated with new methods. It can be seen from practice that computer technologies also harmoniously fit into the educational structure, meet didactic requirements, and diversify the learning process, bringing it closer to real conditions. Computer training programs significantly expand the ability of the teacher to individualize learning. On the basis of the opportunities of the information technology means, the student is involved in the electronic environment, taking a direct part in compiling the content of the electronic resource. Such resources contain both authentic materials selected by teachers and works made by students, namely essays, presentations, projects, videos, and links to external resources that are appealing from the point of view of students and faculty. The use of information and communication technologies allows you to improve the content of the course, methods, tools, and forms of professional training, methods of monitoring and evaluating the level of knowledge, which creates the possibility of immediate adjustment of the learning process and educational and methodological support, focusing on the application of individual learning opportunities, characteristics, and needs of students. Students discuss real business cases, prepare presentations, and work on projects. Organizing classes with the use of video resources, discussions of materials from the Internet, virtual excursions, sites with authentic content, and the possibility of communication with native speakers not only allows the student to master the foreign language. Such classes motivate the student by providing opportunities for communication, intercultural communication, and world exploration. “The teaching of intercultural communicating competence needs to be conducted through activities because it involves skills and attitude training and development which cannot be carried out by lecturing alone”. (Jiang, B., Liu, L., Guo, Z. and Wang, Y., 2022)

Foreign language teachers are called upon to promote the formation of globalist values among students, thereby contributing to the development of intercultural interaction, and peaceful and effective coexistence of people in the modern multinational world space.

References:

1. Byram, M., & Wagner, M. (2018). Making a Difference: Language Teaching for Intercultural and International Dialogue. *Foreign Language Annals*, 51, 140-151. <https://doi.org/10.1111/flan.12319>
2. Jiang, B., Liu, L., Guo, Z. and Wang, Y. (2022) A Study of Intercultural Communicative Competence in ELT. *Advances in Journalism and Communication*, 10, 297-306. <https://doi.org/10.4236/ajc.2022.103018>

Стельмацька Радміла Альбертівна
здобувач вищої освіти факультету іноземних мов
Криворізький державний педагогічний університет, Україна

Науковий керівник: Гапоненко Лариса Петрівна
канд.пед.наук, доцент,
доцент кафедри англійської мови з методикою викладання
Криворізький державний педагогічний університет, Україна

ЗООФРАЗЕОЛОГІЗМИ В СИСТЕМІ ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ

Загальна концепція сучасного освітнього процесу націлена на розвиток креативної особистості та сприяє формуванню ключових компетентностей, які являються метою реалізації програми державного освітнього стандарту.

Важливе й значне місце у навчальному процесі відіграє саме соціокультурна компетентність учнів, яка цілком пов'язана зі сферою культурних норм та цінностей суспільства.

Поняття та процес формування соціокультурної компетентності учнів залишається актуальним та продовжує досліджуватись вітчизняними науковцями, лінгвістами, педагогами та методистами: О. Бігич, Г. Борецькою, Н. Бориско, Ю. Головач, О. Жорновою, І. Закір'яною, С. Ніколаєвою, В. Редько, М. Степаненко, І. Шилінговською та ін.

За визначенням С. Ніколаєвої «соціокультурна компетентність – це здатність особистості набувати різноманітних, культурологічних, (лінгво)країнознавчих, соціокультурних і міжкультурних знань і користуватися ними для досягнення своїх цілей в іншомовному спілкуванні» [3].

Вивчення іноземної мови, а саме англійської мови, має безпосереднє відношення до сучасного життя, тому головним завданням вчителів іноземної мови є формування соціокультурної компетентності, тобто надавання учням не тільки комунікативної підготовки, а й орієнтування їх на практичне використання англійської мови в житті та майбутньої професійної діяльності.

На прикладі вивчення фразеологізмів англійської мови, які називаються ідіомами, учні знайомляться та поглиблюють знання про культуру, особливості традицій народів Великої Британії та США, збагачують лексичний запас та розвивають мовленнєві навички.

Яскравим прикладом демонстрації різноманітності та своєрідності англійських ідіом на уроках іноземної мови можуть слугувати ідіоми, пов'язані з тваринним світом або зоофразеологізми. Описуючи зовнішність та характер людини, ми можемо застосовувати багато означень, схожих з описом та поведінкою різних тварин, які стали в подальшому ідіомами та зоофразеологізмами, наприклад в англійській та українських мовах: «as strong as an ox» - «сильний як бик» - витривала, сильна людина; «as free as a bird» - «вільний як птах» - вільна людина, яку порівнюють з птахом; «busy as a bee» - «працювати як бджілка» - працелюбна та дуже зайнята людина; «as hungry as a wolf» - «голодний як вовк» - голодна людина, у прямому й переносному значенні; «as cunning (sly) as a fox» - «хитрий як лисиця» - хитра людина та ін.

Але існує безліч ідіом, які не перекладаються дослівно на українську мову й мають значення, які потрібно тільки запам'ятовувати, наприклад: «the dog days» – дуже спекотні дні; «to be dog (old dog) at something» - добре знатися на чомусь; «the black dog» - хандра, нудьга; «to rain cats and dogs» - злива, проливний дощ; «barber's cat» – балакун, базікало; «a

horse of a different colour» - зовсім інша справа; «to work like a horse» – багато працювати; «to be on the wrong horse» - помилятися, припускатися помилки; «to beat a dead horse» або «to seek a hare in a hen's nest» – займатися марною справою, витратити сили даремно; «hold your horses» - зупинись, почекай; «when pigs fly» - ніколи; «to cry wolf» – піднімати помилкову тривогу; «the world is your oyster» - світ у ваших ніг, все життя попереду; та багато інших [1].

Таким чином, використання ідіом на уроках англійської мови на прикладі зоофразеологізмів або ідіом, пов'язаних з тваринним світом, сприяє формуванню соціокультурної компетентності учнів, підкреслюючи яскравий і неповторний колорит іноземної мови та багатогранність національної культури. Важливо розуміти зміст та метафоричне значення англійських ідіом, щоб зуміти вміло використовувати їх у спілкуванні або на письмі.

Список використаних джерел:

1. Баранцев, К. Т. (2006). *Англо-український фразеологічний словник*. Київ: Знання.
2. Дмитренко, К. А. (2018). *Звичайні роботи – новий підхід: розвиваємо ключові компетентності*. Харків: Основа.
3. Николаева, С. Ю. (2013). *Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика*. Київ: Ленвіт.
4. Першукова, О. О. (2008). На шляху до міжкультурної свідомості : етапи розвитку соціокультурного компонента змісту навчання іноземної мови в європейській освіті. *Іноземні мови в навчальних закладах*, (1), 60–68.

Крохмаль Ірина Миколаївна

канд. пед. наук,

доцент кафедри документознавства та інформаційної діяльності

ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, Україна

ІНФОРМАТИЗАЦІЯ ОСВІТИ – АКТУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ СЬОГОДЕННЯ

Актуальність статті полягає в тому, що в умовах інформатизації суспільства та освіти, розширення сфери використання сучасних інформаційних технологій виникають нагальні потреби підготовки фахівців, які повинні вміти використовувати комп'ютерні технології для вирішення різноманітних професійних завдань.

Метою статті є з'ясування значущості використання комп'ютерних технологій у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців інформаційно-документознавчої сфери у сучасному закладі вищої освіти.

Кінець ХХ століття відзначився інтенсивним розвитком та впровадженням у всі сфери суспільства інформатики. Це проявилось в інтенсивному вдосконаленні засобів обчислювальної техніки та техніки зв'язку, у появі нових і в подальшому вдосконаленні існуючих інформаційних технологій, а також у реалізації прикладних інформаційних систем. Саме сьогодні Україна робить рішучі кроки для влиття до світового інформаційного простору, убачаючи одним з пріоритетів інформатизацію освіти як запоруку майбутнього інтелектуального потенціалу нації. Так, в Указі Президента України „Про національну доктрину розвитку освіти” зазначено: „Освіта – основа розвитку особистості, суспільства, нації та держави, запорука майбутнього України. Вона є визначальним чинником політичної, соціально-економічної, культурної та наукової життєдіяльності суспільства. Освіта відтворює і нарощує інтелектуальний, духовний та економічний потенціал суспільства. Освіта є стратегічним ресурсом поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення авторитету і конкурентоспроможності держави на міжнародній арені” [1].

Інформатизація суспільства – це глобальний соціальний процес, особливість якого полягає в тому, що домінуючим видом діяльності у сфері суспільного виробництва є збір, накопичення, продукування, опрацювання, зберігання, передача та використання інформації, здійснювані на основі сучасних засобів мікропроцесорної та обчислювальної техніки, а також на базі різноманітних засобів інформаційного обміну, і власне процес інформатизації характеризує сучасний період розвитку цивілізованого суспільства.

Процес інформатизації торкнувся й документаційних галузей. Їх радикальне вдосконалення та пристосування до сучасних умов стало можливим завдяки масовому використанню новітньої комп'ютерної та телекомунікативної техніки, формування на її основі високоефективних інформаційно-управлінських технологій. Нові технології, засновані на комп'ютерній техніці, мережі Інтернет вимагають радикальних змін організаційних структур документаційного забезпечення управління, його регламенту, кадрового потенціалу, системи документації, фіксування та передачі інформації [2].

Інформатизацію освіти розглядають як комплекс соціально-педагогічних перетворень, пов'язаних з насиченням освітніх систем інформаційною продукцією, засобами й технологією; упровадження до установ системи освіти інформаційних засобів, заснованих на мікропроцесорній техніці, а також інформаційної продукції й педагогічних технологій, що базуються на цих засобах. Це процес забезпечення сфери освіти теорією й

практикою розробки та використання сучасних, нових інформаційних технологій, орієнтованих на реалізацію психолого-педагогічних цілей навчання й виховання [3].

Дослідник І. Роберт уточнює, що в сучасних умовах інформаційного суспільства масової глобальної комунікації „*інформатизацію освіти* розглядають як *нову галузь педагогічної науки*, що включає підсистеми навчання, виховання, освіти та яка інтегрує психолого-педагогічні, соціальні, фізіолого-гігієнічні, техніко-технологічні науково-практичні дослідження, що перебувають у певних взаємозв'язках, відношеннях між собою і які створюють певну цілісність, що забезпечує сферу освіти методологією, теорією і практикою розробки та оптимального використання засобів інформаційних і комунікаційних технологій (ІКТ), які використовуються в комфортних і здоров'язберігаючих умовах” [4].

Інформатизація освіти є складником процесу інформатизації суспільства, який розглядають як один з визначальних чинників повороту до високоорганізованої стадії цивілізації.

Необхідно зазначити, що інформатизація суспільства безпосередньо пов'язана з появою інформатики.

Дослідники О. Кузнецов, С. Бешенков та О. Ракітіна у своїх працях подають таке визначення: „*Інформатика* – це наукова дисципліна про закономірності протікання інформаційних процесів у різних середовищах (системах), а також про методи й засоби автоматизації цих процесів. А *інформаційні процеси* – фундаментальна реальність навколишнього світу й визначальний компонент сучасної інформаційної цивілізації” [5].

Важливим є те, що нагальну потребу вдосконалення системи освіти традиційними методами задовольнити неможливо, тому постійно проводяться спроби створити нові більш досконалі й ефективні засоби навчання. У світлі нових можливостей досить актуальними є *комп'ютерні технології навчання*.

Саме комп'ютеризація навчання надає значний вплив на всі компоненти сучасної освітньої системи: цілі, завдання, зміст, методи, технологію. Формування в здобувачів освіти комп'ютерної обізнаності й грамотності, а також комп'ютерної культури є загальною метою комп'ютеризації навчання.

Отже, процес інформатизації освіти ми розглядаємо як можливість використовувати комп'ютер у навчальному процесі у двох напрямках: як *об'єкт* вивчення і як *засіб* навчання, виховання, розвитку й діагностики засвоєння змісту навчання. При першому – засвоєння знань, умінь і навичок веде до усвідомлення можливостей комп'ютерних технологій, до формування вмій їх використання при вирішенні різноманітних завдань. При другому – комп'ютерні технології є могутнім засобом підвищення ефективності організації навчально-виховного процесу [6].

Сучасне інформаційне суспільство зацікавлене в підготовці компетентних, професійно мобільних фахівців, здатних у короткий час опанувати новими знаннями, уміннями й навичками, швидко адаптувати свою професійну діяльність відповідно до зміни змісту праці. Слід ураховувати, що професіоналізм будь-якого працівника залежить від рівня його освіти, професійної спрямованості й особистісних характеристик.

Отже, комп'ютерні технології наразі є невід'ємною частиною цілісного освітнього процесу підготовки майбутніх фахівців інформаційно-документознавчої галузі, що значно підвищує його ефективність. Саме комп'ютерні технології в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців-документознавців можуть бути використані як *засіб* і як *об'єкт* навчання. При першому – засвоєння знань, умінь і навичок веде до усвідомлення можливостей комп'ютерних технологій, до формування вмій їх використання при вирішенні різноманітних завдань. При другому – комп'ютерні технології є могутнім засобом підвищення ефективності організації навчально-виховного процесу.

Список використаних джерел:

1. „Про Національну доктрину розвитку освіти” (Указ Президента України). № 347/2002. (2002). Вилучено з <http://www.president.gov.ua/documents/151.html>.
2. Крохмаль, І.М. (2018). Сучасні інформаційні технології в професійній підготовці майбутнього фахівця-документознавця у вищій школі. *Науковий та інноваційний потенціал сьогодення*, (Т.6.), 62 – 65.
3. Батышев, С. Я. (1998). Энциклопедия профессионального образования. (Т. 1) ; Москва: АПО.
4. Роберт, И. В. (2008). Теоретические основы развития информатизации образования в современных условиях информационного общества массовой глобальной коммуникации. *Информатика и образование*, (5), 3 – 15.
5. Кузнецов, А. А. (2008). Академический учебник и образовательный стандарт нового поколения. *Информатика и образование*, (1), 3 – 6.
6. Крамаренко, Т. А. (2011). До питання підготовки фахівців в системі вищої освіти до використання комп’ютерних технологій. *Гуманітарна освіта та виховання у технічному навчальному закладі*, (3), 98 – 100.

Нелуп Вадим Михайлович

аспірант

Державний університет телекомунікацій, Україна

викладач

Київський фаховий коледж зв'язку, Україна

Гетманець Олексій Володимирович

кандидат технічних наук, вчитель фізики

Спеціалізована школа №115 імені І. Огієнка, Україна

МІЖПРЕДМЕТНІ ЗВ'ЯЗКИ ПРИ НАВЧАННІ У ПРОФІЛЬНІЙ ШКОЛІ

Проблема використання міжпредметних зв'язків в навчанні в школі відома вже не одне століття і неодноразово порушувалась педагогами як більш віддаленого минулого, так і вчителями сьогодення.

Зокрема, видатний чеський мислитель і педагог Ян Амос Коменський (1592 – 1670) стверджував: “Все, що знаходиться у взаємному зв'язку, має викладатись у такому ж зв'язку”. Він вважав, що школа повинна давати дітям всебічну освіту, яка б розвивала їхній розум, моральність, відчуття і волю.

Інший відомий німецький філософ, психолог і педагог Йоганн Фрідріх Герbart (1776 – 1841) у своїх працях писав, що “розумова діяльність школярів безпосередньо залежить від зв'язку між навчальними предметами” [1].

Значущість міжпредметних зв'язків доводив педагог і правознавець українського походження Костянтин Дмитрович Ушинський (1823 – 1870), який у своїй книзі “Людина як предмет виховання” визначає різні асоціативні зв'язки між навчальними предметами, зокрема за схожістю, місцем і часом, розсудливою частиною тощо. На думку К.Д. Ушинського відсутність таких зв'язків, які актуалізуються в рамках вивчення предметів, не призводить до формування в учнів системних і цілісних знань, що є головною вадою схоластичної школи.

Актуалізація питання використання у навчанні міжпредметних зв'язків саме сьогодні пов'язана з впровадженням в Україні профільної освіти, яка має бути орієнтована на потреби здобувача освіти, у першу чергу його майбутньої професійної діяльності і реалізації як особистості у сучасному суспільстві.

Профілізація освіти в старшій школі є цілком виправданою і зрозумілою тенденцією сучасної школи, яка має подолати попередню тенденцію, що у більшій мірі ґрунтувалась на підході здобуття знань заради самих знань, без розуміння того, де і як ці знання будуть використані у повсякденному житті та майбутній професійній діяльності. Перехід до профільної освіти має стати одним з важливих мотивуючих факторів для учнів у їхньому прагненні до розвитку, здобуття знань, навичок і умінь, а отже і отримання компетенцій, вкрай важливих у сучасному мінливому житті.

Відповідно до одного з визначень, міжпредметні зв'язки – це логічні зв'язки між навчальними дисциплінами, що сприяють формуванню цілісного уявлення про явища природи, допомагають використовувати власні знання у вивченні різних навчальних предметів [2].

З визначення стає зрозумілим, що міжпредметні зв'язки є тим інструментом, який, по-перше, сприяє підвищенню якості навчання за рахунок використання знань з одного предмету при отриманні нових знань з іншого, по-друге, забезпечує формування в учня

цілісної картини навколишнього світу та розуміння практичних можливостей застосування тих чи інших знань, навичок і умінь, отриманих під час навчання.

Реалізацію міжпредметних зв'язків при вивченні природничих предметів у старшій школі зручно розглянути на прикладі математики, обравши одну із тем, наприклад, “Інтеграл і його застосування”.

Аналіз міжпредметних зв'язків даної теми з іншими предметами шкільної програми свідчить про її інтегрування в фізику, інформатику, хімію, біологію, а також і ряд предметів фінансово-економічного профілю. Зокрема, приклади використання інтегралу в суміжних з математикою предметах такі [3]:

I. Фізика – знаходження переміщення тіла по відомій початковій швидкості і прискоренню, роботи сили при переміщенні предмета з однієї точки в іншу, ваги стержня з лінійним розподілом його густини тощо;

II. Інформатика – значна кількість задач на моделювання різноманітних явищ і процесів;

III. Хімія – розрахунок кількості заряду при електролізі за проміжок часу, середньої та істинної теплоємності тіла, зміни ентропії при нагріванні (охолодженні) тіла;

IV. Біологія – визначення чисельності певної популяції, загальної біомаси популяції, переміщення тварин або перельоту птахів через певну ділянку простору;

V. Економіка, фінанси – розрахунок капіталу при відомих інвестиціях, об'єму продукції по відомій продуктивності праці, тощо.

Насправді перелік використання інтегралу у суміжних предметах значно ширший і далеко не обмежується наведеними вище прикладами, що, у свою чергу, говорить про значний потенціал використання міжпредметних зв'язків при навчанні природничим предметам у середній школі. На жаль, у сучасних підручниках з математики та суміжних предметів питанню реалізації міжпредметних зв'язків приділяється вкрай мало уваги, а це не сприяє високій якості отримуваних учнями шкіл знань та умінь.

На користь якомога ширшого використання міжпредметних зв'язків при викладанні природничих дисциплін можуть свідчити експерименти проведені зі старшокласниками 11 класу київської Спеціалізованої школи № 115 імені І. Огієнка та Центру технічної творчості молоді Дарницького району міста Києва.

Зокрема, в Центрі технічної творчості молоді Дарницького району старшокласники були розділені на дві підгрупи, в одній з яких впродовж двох тижнів вивчення теми “Інтеграл і його використання” здійснювалось з максимальним використанням завдань на основі міжпредметних зв'язків, а в іншій впродовж того ж терміну зазначена тема вивчалась за програмою математики для профільного рівня. За підсумками двотижневого навчання проведено тестування учнів обох підгруп.

У Спеціалізованій школі № 115 імені І. Огієнка було проведено експеримент на уроці фізики з вивчення теми “Досліди М. Фарадея. Закон електромагнітної індукції” в двох 11 класах. В одному класі дана тема розглядалась традиційно, за програмою авторського колективу під керівництвом О.І. Ляшенка для рівня стандарту, а в паралельному класі ця ж тема розглядалась також і з математичних позицій із згадуванням теми “Інтеграл і його використання” з посиланням на конкретні завдання з математики для підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання.

За дотримання всіх інших рівних умов експерименту для кожної з підгруп, тестування засвідчило, що підгрупа, в якій завдання з міжпредметними зв'язками широко застосувались, показала значно кращі результати як по бальній шкалі тесту, так і емоційній складовій – заняття проходили більш активно та цікаво, що засвідчили самі учні.

Багатомісячний досвід, вимоги сучасності, результати експериментів у сучасних навчальних закладах України одноставно засвідчують важливість і доцільність значно ширшої реалізації міжпредметних зв'язків при навчанні предметам в середній школі, у

тому числі старшій профільній школі, що передбачає проведення цілеспрямованої роботи щодо доповнення сучасних підручників темами та завданнями, які інтегрують знання та практичні навички з декількох суміжних предметів, розробки відповідних методичних матеріалів з відповідними рекомендаціями вчителям щодо навчання з використанням міжпредметних зв'язків, а також спільну роботу вчителів-предметників у напрямку гармонічного поєднання спільних для їх предметів понять, визначень, фактів, теорій, практик в єдину цілісну картину знань, а отже формування у здобувача освіти наукового світогляду, спонукання його до всебічного пізнання навколишнього світу, реалізації своїх знань та навичок у практичній діяльності.

Список використаних джерел:

1. О.І. Глобін. Міжпредметні зв'язки в умовах профільного навчання математики. Методичний посібник. – К.: Педагогічна думка, 2012. – 88с.
2. Словник-довідник з професійної педагогіки/ За редакцією А.В. Семенової. – О.: Видавництво “Пальміра”, 2006. – 221 с.
3. М.І. Шкіль, З.І. Слєпкань, О.С. Дубинчик. Алгебра і початки аналізу. Підручник для 10-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів. – Видавництво: “Зодіак-ЕКО”, 2001. – 656 с.

Пилипенко Тетяна Дмитрівна
студентка 13-ДО групи
факультету дошкільної освіти
Глухівський НПУ ім. О. Довженка, Україна

Аторіна Вікторія Миколаївна
доктор філософії, старший викладач
кафедри дошкільної педагогіки і психології
Глухівський НПУ ім. О. Довженка, Україна

ОБРАЗОТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ МИСТЕЦЬКО-ТВОРЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ

Актуальним завданням дошкільної освіти на сучасному етапі розвитку нашого суспільства є формування всебічно розвиненої особистості дитини, зокрема розвиток її творчих здібностей. Перед закладами дошкільної освіти поставлено важливе завдання: створити умови для інтелектуального, творчого розвитку кожної дитини, що відображено у Базовому компоненті дошкільної освіти України.

Успішна реалізація змісту освітнього напрямку «Дитина у світі мистецтва» нової редакції Базового компоненту дошкільної освіти України передбачає формування в дітей мистецько-творчої компетентності. Вона представляє собою «здатність дитини практично реалізовувати свій художньо-естетичний потенціал для отримання бажаного результату творчої діяльності на основі розвинених емоцій та почуттів до видів мистецтва, елементарно застосовувати мистецькі навички в життєвих ситуаціях під час освітньої та самостійної діяльності» [1].

Одним із найефективніших засобів розвитку мистецько-творчої компетентності в дітей дошкільного віку є образотворча діяльність. Творчість в образотворчій діяльності дошкільника – це здатність знаходити ідеї в незвичних ситуаціях, нестандартно бачити й використовувати реальні предмети; здатність змінювати форму об'єкта, щоб він виступав у новій якості; здатність оригінально використовувати й поєднувати різні засоби художньої виразності з елементами інтеграції видів образотворчої діяльності, результатом чого є власний художній твір. Залежно від матеріалу і прийомів роботи з ними, образотворча діяльність дітей дошкільного віку поділяється на такі основні види: малювання, ліплення, конструювання, аплікація, плетіння, вишивка та ін.; за матеріалом: робота з папером, фарбами, тканиною, деревом та ін.

Ми переконані, що при організації занять з образотворчого мистецтва вихователям закладів дошкільної освіти варто:

– усвідомити, що дитина має право експериментувати, самостійно освоювати різні художні матеріали, знаходити способи передачі образу в малюнку, ліпленні, аплікації тощо;

– пам'ятати, що розвиток творчих здібностей відбувається ефективніше за умови комплексної активізації всіх видів сприймання.

– усвідомити, що організація образотворчої діяльності не може обмежуватися лише традиційними заняттями.

На наш погляд, для того, щоб образотворча діяльність сприяла розвитку мистецько-творчої компетентності в старших дошкільників, вихователь закладу дошкільної повинний дотримуватись таких принципів:

- принципу свободи вибору.
- принципу відкритості.
- принципу діяльності.
- принципу зворотного зв'язку.

У процесі образотворчої діяльності дитина створює продукт. Він може бути матеріальним (картина, колаж, виріб із тіста, глини тощо) або нематеріальним (пісня, танець, театральний образ, пластичний етюд). Проте він завжди привласнений дитиною, оскільки це спосіб дошкільників заявити про себе.

О. Половіна пропонує використовувати твори образотворчого мистецтва в оформленні побуту, під час освітньої та самостійної художньої діяльності. Це твори живопису (портрети, натюрморти, пейзажі), графіки (естампи, гравюри, офорти, книжкові ілюстрації), малі скульптурні форми (вироби з фаянсу, гіпсу, дерева), твори декоративно-ужиткового мистецтва (кераміка, художнє скло, народні декоративні вироби та ін.) [2]. Ми підтримуємо думку науковця, що використання творів образотворчого мистецтва дозволить залучити дітей до мистецтва, сприятиме забезпеченню розвитку їхньої пізнавальної активності, створюватиме умови для самореалізації та самовираження під час створення образів, що виключає наслідування зразка, шаблонність, стереотипність, нав'язування дорослим певних способів дій.

Отже, у процесі розвитку мистецько-творчої компетентності систематична організація занять з образотворчої діяльності дошкільників сприятиме елементарній обізнаності у специфіці видів мистецтва, розширенню їх кругозору, розвитку впевненості у власному виборі засобів, способів, технік створення образу, ціннісному ставленні до мистецької діяльності, прагненні сприймати мистецтво.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти України. Документ підготовлено авторською групою: Байер О. М., Безсонова О. К., Брежнева О. Г., Гавриш Н. В., Загородня Л. П., Косенчук О. Г., Корнєєва О. Л., Лисенко Г. М., Левінець Н. В., Машовець М. А., Мордоус І. О., Нерянова С. І., Піроженко Т. О., Половіна О. А., Рейпольська О. Д., Шевчук А. С. Наказ МОНУ № 33 від 12.01.2021 р. «Про затвердження Базового компоненту дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-bazovogo-komponenta-doshkilnoyi-osviti-derzhavnogo-standartu-doshkilnoyi-osviti-nova-redakciya>. (дата звернення: 10.10.2022)
2. Половіна О. «Дитина у світі мистецтва. Впроваджуємо Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція)». *Дошкільне виховання*. №2. 2021. С. 3-8.
3. Сухорукова Г. В. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі : підручник / за заг. ред. Г. В. Сухорукової. Київ, 2019. 376 с.

Пащенко Валентина Василівна

аспірантка кафедри інноваційних технологій з педагогіки, психології та соціальної роботи
Університет імені Альфреда Нобеля (м. Дніпро), Україна

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ПРОЦЕСУ КОМАНДОУТВОРЕННЯ ЯК ПЕРЕДУМОВИ СТВОРЕННЯ КОМАНДНО-ЦІЛЬОВОЇ МОТИВАЦІЇ ДЛЯ НОВИХ ЧЛЕНІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ГРУПИ

Ефективна діяльність особистості в будь-якій сфері передбачає насамперед досить високий рівень мотивації. Дослідження закономірностей розвитку мотивації робить можливим прогнозування щодо поведінки особистості в тій чи іншій ситуації, в тому числі й при ухваленні рішення щодо успішної реалізації певної управлінської задачі. З високою мотивацією роботи персоналу пов'язують його ефективність, саме тому керівники, які розуміють, яким чином задіяти мотиви підлеглих, досягають, як правило, значних успіхів у вирішенні питання управлінських завдань та створення командно-цільової мотивації, що постає одним із основних аспектів вивчення сучасної психологічної науки та менеджменту.

Не менш важливим завданням у процесі формування професійної групи постає питання створення ефективної команди.

Під командуванням розуміємо процес цілеспрямованого формування особливого способу взаємодії людей в організованій групі, що дозволяє ефективно реалізовувати їх енергетичний, інтелектуальний та творчий потенціал відповідно до стратегічних цілей групи.

Результатом вивчення проблеми командування за кордоном є такі підходи, як: рольова концепція командування Р. Белбіна, М. Геллера та К. Новака, І. Адізеса; оціночна модель ефективності командної взаємодії Ч. Маргерісона та Д. Мак Кенна; модель розвитку команди Б. Такмена, Дж. Катценбаха.

У контексті нашого дослідження розглянемо підходи, які виокремив М. Бір (M. Beer) [3]. Автор виділяв чотири підходи до формування команди: цілеспрямований, міжособистісний, рольовий та підхід управлінської решітки. Перші три підходи він вважав основними способами формування команд:

– *цілеспрямований підхід* (заснований на цілях) ґрунтується на покращенні вміння членів групи орієнтуватися в процесах вибору та реалізації групових цілей, які можуть бути стратегічними за своєю природою або можуть бути встановлені відповідно до специфіки діяльності, як зміна внутрішнього середовища або будь-яких процесів;

– *міжособистісний підхід* (інтерперсональний) - сфокусований на поліпшенні міжособистісних взаємин у групі й полягає в тому, що міжособистісна компетентність збільшує ефективність існування групи як команди, метою є збільшення групової довіри, заохочення спільної підтримки та збільшення внутрішньо-командних комунікацій;

– *рольовий підхід* передбачає проведення дискусії та переговорів серед членів команди щодо їхніх ролей, ґрунтується на припущенні, що команди в рольовому плані складаються з ареалів ролей, що частково перекривають одна одну, у командній поведінці багато може бути зрозуміло та змінено за рахунок зміни їх виконання, а також індивідуального сприйняття цих ролей.

Як зазначають О. Долженков [3], О. Сакалюк [3], сучасним менеджерам освіти важливо бути поінформованими щодо таких основних підходів з питань командування:

– підхід, центрований на розвиток й узгодженні цілей команди - командоутворення визначається як розвиток здатності групи людей досягати своїх цілей;

– інтерперсональний підхід або підхід, орієнтований на аналіз процесів і поліпшення міжособистісних взаємин, – процес командоутворення спрямований на збільшення міжлюдських обмінів групи й ґрунтується на припущенні, що за рахунок цього команда зможе функціонувати більш ефективно;

– рольовий підхід командоутворення – це поліпшення роботи команди за рахунок збільшення ясності ролей, у результаті чого кожен член команди знає, яка його роль і які ролі інших, які очікування є в нього щодо інших і в інших щодо нього;

– підхід до командоутворення, центрований на розв’язанні проблем, – команда стає більш ефективною в результаті спільного розв’язання проблем усіма учасниками команди, тобто в процесі командоутворення члени команди визначають головні проблеми, займаються їх пропрацюванням та активно планують свою діяльність.

Дослідниця В. Горбунова в монографії «Психологія командотворення: ціннісно-рольовий підхід до формування та розвитку команд», аналізуючи різноманітні підходи до командотворення в зарубіжній та вітчизняній науковій думці [2], звертає увагу як на сильні сторони концептуальних моделей, так і на окремі обмеження, що несуть у собі ті чи інші технології командотворення. Проведений ученою ґрунтовний аналіз існуючих моделей командотворення дозволив їй виокремити такі підходи: діяльнісно орієнтований та суб’єкт-орієнтований, інтеграційний, який за своєю сутністю, на думку дослідниці, є найбільш ефективним насамперед через рефлексію зумовленості командного розвитку міжлюдськими взаєминами, специфікою потреб, очікувань і цінностей осіб, а також неможливістю психологічного аналізу поза контекстом праці, що об’єднує групу.

Процес командоутворення містить відповідні складові, серед яких ми виокремили основні:

1. Формування та розвиток навичок командної роботи (team skills): гармонізація спільної мети з персональними цілями; прийняття відповідальності за результат команди; ситуаційне лідерство та гнучка зміна стилю відповідно до особливостей завдання; конструктивна взаємодія та самоврядування; прийняття єдиного командного рішення та його узгодження з членами команди.

2. Формування командного духу (team spirit), тобто сукупності психологічних феноменів, що характеризують неформальні відношення співробітників до колег та організації: посилення почуття згуртованості, розвиток довіри між співробітниками, розуміння та прийняття індивідуальних особливостей один одного; розвиток мотивації до спільної діяльності; створення досвіду високоефективних спільних процесів.

3. Формування команди (teambuilding) – механічні дії з підбору, оптимізації структури команди та функціонально-рольового розподілу: ефективне використання сильних сторін складу команди; розподіл ролей у команді для оптимального досягнення результатів.

Створення команди – складний та тривалий процес, який включає ряд етапів: знайомство, згуртування, вироблення єдиних цілей та завдань, визначення ролі кожного члена команди, розробка методів роботи в кризових ситуаціях, вибір механізмів мотивації, моніторинг продуктивності діяльності.

Процес командоутворення – це одна з ланок системи мотивації, адаптації, управління персоналом, яка має існувати в організації в сучасних умовах.

Список використаних джерел:

1. Горбунова В.В. Психологія командотворення: Ціннісно-рольовий підхід до формування та розвитку команд : монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 380 с.
2. Долженков О.О., Саклюк. О.О. Командоутворення як метод управління колективом у закладі освіти. Інноваційна педагогіка. 2019. Вип. 10. Т. 2. С. 171–176.
3. Beer M. Organization Change and Development: A System View. Scott, Foresman&Co, Glenview, 1980.

НАУКОВО-ДОСЛІДНА ГРУПА:

Москалюк Наталія Володимирівна

канд. пед. наук, доц. кафедри ботаніки та зоології

Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка, Україна

Кравець Марія Ярославівна

вчитель біології

Стрийська ЗОШ I -III ст., Збаразька міська рада, Україна

Прокопів Ірина Богданівна

зав. навч. лабораторії експериментальної

біології кафедри ботаніки та зоології

Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка, Україна

Ярема Анастасія Русланівна

ст. П к. факультету іноземних мов

Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС

На сьогоднішній день політичні і соціальні зміни в державі суттєво впливають на освітній процес. Упродовж останніх років інтенсивно відбувається процес переходу від традиційних форм навчання – до навчання з використанням комп'ютерних технологій. Даний процес пришвидшився з введенням бойових дій на території України, що зумовлене необхідністю навчати і навчатися на відстані, пересилати інформацію з одного кінця світу в інший, вільно спілкуватися і поширювати інформацію в online режимі тощо. На сьогоднішній день, опираючись на Державний стандарт вищої освіти, Національну доктрину розвитку освіти, Закон «Про вищу освіту» [4], Положення про дистанційне навчання [7], «Концепцією розвитку дистанційної освіти в Україні» [5] у закладах вищої освіти прогресивно розробляється концепція використання дистанційної освіти. Українські педагоги тримають свій освітній фронт, продовжуючи працювати у важких умовах війни, формують унікальний педагогічний досвід, переоцінюючи роль освіти, її ціннісні складники та беруть на себе відповідальність стосовно виховання майбутніх поколінь.

Саме дистанційне навчання стає одним із головних шляхів навчання, інформатизації і автоматизації освіти й використання новітніх технологій у навчанні, служить підвищенню ефективності освіти в умовах сьогодення.

Аналіз літературних джерел засвідчив, що розвиток дистанційного навчання відбувається поряд із традиційним навчанням і дозволяє навчати і навчатися незалежно від місця і часу в зручний час. Дистанційній освіті присвячено роботи ряду науковців, а саме: В. Бикова, Н. Думанського, В. Кухаренка, В. Олійника, К. Обухової, Г. Молодих, Н. Морзе, О. Захар, П. Камінської, Л. Романишиної та ін. Теоретичні дослідження з питань дистанційного навчання базуються на методологічних працях С. Архангельського, Ю. Бабанського, С. Гончаренка, М. Махмутова, Г. Костюка, Н. Талізіної та інших. Запровадження технологій дистанційного навчання розглядали зарубіжні вчені, зокрема, Дж. Андерсон, Ст. Віллер, Дж. Мюллер, Р. Філіпс, Н. Хара та інші. Т. Бондаренко, Ю. Запорожченко, Ю. Носенко досліджують можливості використання сучасних

інформаційно-комунікаційних технологій для забезпечення доступності та розвитку інклюзивної освіти.

Згідно С. Гончаренка, дистанційне навчання – це «форма навчання, коли спілкування між викладачем і студентом, або вчителем і учнем, відбувається за допомогою листування, комп'ютерних мереж, кабельного та супутникового телебачення, телефону чи телефаксу» [2, с. 92].

На думку В. Кухаренко, дистанційне навчання – форма навчання, яка для здобуття освіти стоїть поряд з очною та заочною, при якій в освітньому процесі використовуються кращі традиційні та інноваційні засоби, а також форми [6].

В свою чергу Н. Думанський приділяє увагу самостійності у навчанні і репрезентує дистанційне навчання як «сукупність методів, форм і засобів взаємодії з людиною у процесі самостійного, але контрольованого засвоєння нею певного масиву знань» [3].

У всьому світі зростає кількість студентів, які навчаються за сучасними технологіями, збільшується кількість закладів освіти, які впроваджують і вже використовують дистанційне навчання в освітньому процесі. На сьогоднішній день, заклади вищої освіти України працюють на дистанційній, а також на змішаній формах навчання. Використання дистанційного навчання в Україні викликало хвилю як негативних, так і позитивних відгуків і коментарів людей. Причини цього – страх перед невідомим, різні підходи до його організації у різних освітніх закладах, відсутність загальної концепції та стандартів, що веде до виникнення певної недовіри до дистанційної форми навчання.

Звичайно, дистанційне навчання має ряд позитивних моментів порівняно з традиційними формами навчання, а саме:

- мобільність і доступність навчання і усіх навчальних матеріалів;
- можливість навчатись в будь-якому місці і за індивідуальним графіком;
- можливість навчатися в спокійній обстановці і без відриву від професійної діяльності;
- можливість самостійно здійснювати контроль та аналіз своєї навчальної діяльності, а викладачам – керувати навчальною роботою студентів, контролювати й аналізувати їх діяльність;
- можливість розвивати навички комп'ютерної грамотності;
- можливість підвищувати особисту кваліфікацію, за допомогою он-лайн курсів та вебінарів тощо.

Використання дистанційних технологій у процесі навчання надає можливість приступити до навчання з телефона, планшету чи комп'ютера з доступом до мережі Інтернету. Відсутність необхідності щодня відвідувати освітній заклад – великий плюс для людей у військовий час, з проблемами і обмеженими можливостями здоров'я, для тих хто живе у віддалених місцевостях, матерів у декретній відпустці, чи з маленькими дітьми тощо. Використання дистанційних технологій підходить також і викладачам для організації індивідуального підходу навчання та оперативної роботи з студентами.

Разом з тим, дистанційне навчання має ряд недоліків:

- неможливість ідентифікувати дистанційно особу студента, а відтак і можливість необ'єктивної оцінки знань студента;
- невисокий рівень комунікабельності і недостатнє вироблення практичних вмінь та навиків у студентів;
- проблеми із забезпечення технічними засобами зв'язку і проблеми із мережевим покриттям;
- проблеми з фінансовими витратами та витратами на енергоресурси;
- складність контролю самостійності виконання завдань студентами;
- втрата мотивації до навчання та контролю;

- недостатнє фінансування для забезпечення матеріальної бази ЗВО щодо використання дистанційного навчання;
- прогалини у законодавчій базі України щодо широкого впровадження дистанційної форми навчання;
- недостатнє фінансування розробок і впровадження дистанційних технологій у вищих навчальних закладах;

На думку Варзар Т. вищі навчальні заклади використовують різні моделі, технології та форми організації й використання освітніх контентів, що ускладнює обмін позитивними результатами і досягненнями та ефективний інформаційний обмін [1, с. 116].

Досить великий об'єм навчального матеріалу студенти, які навчаються на дистанційній формі навчання опрацьовують та освоюють самостійно, що потребує від нього певної сили волі, відповідальності та самоконтролю, адже ніхто його підганяти чи заохочувати до навчання не буде, тому підтримувати потрібний темп навчання без контролю з боку вдається не всім.

Проте незважаючи на проблеми, дистанційне навчання широко впроваджується у вищу школу, вченими розробляються його методичні та методологічні основи, а спеціалістами з інформаційних технологій програмні засоби його реалізації. У сучасній системі організації навчання у закладах вищої освіти, застосування технологій дистанційного навчання є невід'ємною складовою для забезпечення якісного навчання, використання якої розкриває можливості позитивного впливу на підвищення рівня якості освіти, забезпечує реалізацію потреб майбутніх фахівців в освітніх послугах, підвищує професійну мобільність та активність.

В Україні система дистанційної освіти лише робить впевнені перші кроки, постійно удосконалюється й розширюється. Сподіваємося, що успішний досвід дистанційного навчання інших країн буде використаний і у нас, й усі бажаючі зможуть отримувати освіту в найбільш зручний для них спосіб.

Список використаних джерел:

1. Варзар Т. Дистанційна освіта в сучасній освітній діяльності. *Українознавство*, 2005. № 1. С. 116–119.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
3. Думанський Н. О. Класи сучасних технологій дистанційної освіти. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*, 2008. № 26 (610). С. 119–25.
4. Закон «Про вищу освіту»: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення 12.09.2022).
5. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні. URL: <http://194.44.29.29/Files/PublicItems/FldDoc/7/Distance.doc>. (дата звернення 12.09.2022).
6. Кухаренко В. М., Рибалко О. В., Сиротенко Н. Г. Дистанційне навчання та умови застосування. Харків, 2002. 320 с.
7. Про затвердження Положення про дистанційне навчання: веб-сайт. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13> (дата звернення 13.09.2022).

Гошовська Аліса Володимирівна

канд.мед.наук, асистент кафедри акушерства, гінекології та перинатології
Буковинський державний медичний університет, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС В ЗАКЛАДАХ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ

***Анотація.** Впровадження інноваційних технологій у навчально-виховний процес вищих медичних навчальних закладів України є, безумовно, важливим і правильним з огляду на швидку модернізацію освітньої системи. В даній статті висвітлені питання процесу впровадження інновацій як доцільно розподілити на основні етапи практичні заняття, враховуючи теоретичну та практичну підготовку студентів - медиків.*

Таким чином, освітній процес в Україні має численні перспективи в галузі медицини, а українські дослідники не припиняють наукових розвідок з цієї галузі з метою піднести якість вітчизняної освіти на найвищий європейський щабель, відповідаючи передовим стандартам навчально-виховних критеріїв освіти.

Вступ. У використанні інноваційних технологій для студентів – медиків важливим є вибір актуальності науково - медичної теми, чітке формулювання студентам поширеності даного захворювання, етіологічних чинників виникнення, класифікації, клінічних проявів, основних симптомів даного захворювання, діагностики, спільних та відмінних ознак з подібними захворюваннями та основними напрямками лікування. Доцільність застосування науково-методичного обґрунтування інновацій, залучення до їх упровадження авторитетних, творчих студентів, які в змозі подолати супротив іншої частини студентської спільноти.

Мета Дослідити особливості застосування інноваційних технологій у навчально – виховний процес у студентів – медиків.

Обговорення. Найбільш перспективним кроком для більш ініційованих студентів необхідним є створення гуртків з відповідної дисципліни, які візьмуть на себе відповідальність за аналіз, демонстрацію та розбір типових і нетипових випадків, систематичного контролю ефективних ідей, технологій, концепцій, які можуть бути використаними у медичній практиці. Такий підхід дасть змогу об'єднати зусилля студентів щодо медичних нововведень із зорієнтованими на інноваційну діяльність медиками, створити сприятливе інноваційне середовище.

Щодо практичного заняття відповідно до модульної системи в ідеалі будується таким чином: по-перше, викладач називає тему та пропонує студентам почергово висловити їхню думку. Після цього студентам пропонується стати на певну позицію «так», «ні», чи «не знаю» і аргументовано відстоювати її. По-друге, студентам пропонується підготуватися до обґрунтування своєї позиції, тобто самостійно або в групі своїх однодумців дібрати декілька найбільш сильних аргументів, які зможуть переконати; висловити свої аргументи аудиторії. У цей час іншим учасникам рекомендується уважно вислухати аргументи та пропозиції однокурсників. Якщо після обговорення дискусійного питання студенти змінюють думку, то вони пояснюють причину своїх дій, а також називають найбільш переконливу ідею чи аргумент протилежної сторони, спираючись на думки інших студентів. Підсумки роботи підводить викладач. Метод «власної позиції» найбільш ефективний при вивченні медичних дисциплін, де особливої актуальності набуває формування вмінь етично і коректно аргументувати своє ставлення до даної проблеми.

Таким чином, впровадження інноваційних технологій у навчально-виховний процес вищих медичних навчальних закладів України є, безумовно, важливим і правильним з огляду на швидку модернізацію освітньої системи. Хоча цей процес має як переваги, так і недоліки. Як ми бачимо на прикладі застосування модульно-кредитної системи, перевагою є тенденція систематичного накопичення балів для отримання модулю (іспиту), яка передбачає підготовку студента до кожного практичного заняття і, зрозуміло, усну відповідь. У разі, якщо студентові достатньо лише отримати модуль з дисципліни, є можливість вибору: чи то участь у роботі групи під час практичних занять, чи то якісна підготовка до модульно-контрольних робіт (КМР) і виконання контрольної самостійної роботи (КСР), активна участь у профільному гуртку, виступах на студентських конференціях. Недоліком інноваційної модульно-кредитної системи навчання є суттєві труднощі для набрання студентом 90 і вище балів (відмінно) під час модулю. 1-2 непідготовлених чи пропущених занять можуть позбавити студента можливості отримати «відмінно», навіть якщо студент повністю прослухав і досконало засвоїв курс. У цьому випадку реформування потребують деякі засади МКС, які б, наприклад, дозволяли студентові набрати втрачені бали через певний час при виконанні індивідуального завдання. Вагомим негативним чинником також є перепони до ефективного упровадження модульно-рейтингової технології навчання. Однією з таких перепон постають педагогічні стереотипи викладачів, їх надмірна перевантаженість та економічні проблеми в Україні, що унеможливають гідну оплату науково-педагогічної діяльності, яка наразі набула дуже високого рівня інтенсивності та інтелектуального напруження. Незважаючи на це, впровадження інноваційних технологій в освітній простір в закладах охорони здоров'я України з кожним роком посилюється і виходить на новий рівень. Так, на сьогодні поява нових методів викладання, роботи зі студентською молоддю за допомогою різних комп'ютерних програм, дистанційних курсів не є чимось незвичайним. Студенти, молоді викладачі зазвичай звикають і швидко пристосовуються до інновацій у навчальному процесі, що, в свою чергу, сприяє взаємодії «студент-викладач» і навпаки як у професійній, так і в міжособистісній площині.

Висновок Освітній процес в Україні має численні перспективи в галузі медицини, а українські дослідники не припиняють наукових розвідок з цієї галузі з метою піднести якість вітчизняної освіти на найвищий європейський щабель, відповідаючи передовим стандартам навчально-виховних критеріїв освіти.

Список використаних джерел:

1. Інноваційна теорія Йозефа Шумпетера: сучасне звучання економічних та управлінських ідей: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. – К. : Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2016. – 324 с.
2. Абасов З. А. Понятійно-терминологічний апарат інноваційної педагогічної діяльності / З. А. Абасов // *Філософія освіти*. – 2017. – №1(15). – С. 56 – 62.
3. Мазоха Д. С., Опанасенко Н. І. Педагогіка [Текст] : навчальний посібник / Д. С. Мазоха, Н. І. Опанасенко. – К. : Центр навчальної літератури, 2015. – 232 с.
4. Козлова О. І. Основні стратегії педагогічного впливу при традиційному та інноваційному підходах до навчання / О. І. Козлова // *Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи: Збірник наукових праць* / Ред. кол. Л. І. Даниленко та ін. – К. : Логос, 2020. – С. 239 – 245.
5. Кремень В. Г. Вища освіта в Україні і Болонський процес: навчальний посібник. – К. : Освіта, 2017. – 384 с.
6. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія / А. М. Алексюк // *Підручник для студентів, аспірантів та молодих викладачів вищих навчальних закладів*. – К. : Либідь, 2018. – 560 с.
7. Ягупов В. Педагогіка: Навчальний посібник / В. Ягупов // *Навчальний посібник*. – К. : Либідь, 2020. – 559 с.
8. Фіцула М. Педагогіка: Навчальний посібник / М. Фіцула // *Навчальний посібник, 2-ге вид., виправлене, доповнене*. – К. : Академвидав, 2015. – 559 с.

Вусик Настасія Сергіївна

студентка 2Б(Д) групи

*Комунальний заклад вищої освіти «Барський гуманітарно-педагогічний
коледж імені М. Грушевського», Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДІТЕЙ З УКРАЇНСЬКОЮ НАРОДНОЮ ІГРАШКОЮ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Оновлення сучасного суспільного життя в Україні потребує формування національно свідомих громадян, тобто виховання нового покоління повинно відігравати першочергову роль у нашому державному просторі. Особливого значення набувають культура, мистецтво, власне те, що духовно збагачує людину. У цих умовах варто замислитися, чи може існувати культура без національного коріння, без генетичної пам'яті, без набутої у віках духовної спадщини. Тому збереження народної творчості як основи етнічної культури – одне з основних завдань сучасних українців.

У Законі України про дошкільну освіту зазначено, що одним із завдань дошкільної освіти є виховання в дітей любові до України, шанобливого ставлення до родини, поваги до народних традицій і звичаїв, державної та рідної мови, національних цінностей українського народу, а також цінностей інших націй і народів, свідомого ставлення до себе, оточення та довкілля.

Як визначено в Коментарі до Базового компоненту дошкільної освіти в Україні, іграшка є засобом формування світосприймання. Дитина сприймає іграшку як образ предмета реального чи казкового світу, партнера, товариша. Розуміє її зовнішні особливості та інші характеристики як утілення художньої, технічної та інших видів культур. Іграшка є складником предметно-ігрового середовища та передумовою розвитку дитини. Дитина застосовує образ іграшки в предметно-ігровому середовищі та використовує її відповідно до призначення, змісту, класифікації, знає варіативні можливості використання різних іграшок, застосовує іграшку для відображення соціальних взаємин людей, розрізняє народну та сучасну іграшку, знає її призначення, роль, використання [1].

Українська народна іграшка містить момент істини, своєю мовою виголошує правду про народ, його земну сутність та історичне призначення, вона здавна привертає увагу дослідників чарівним світом своїх образів, сповнених поезії та казковості, що упродовж століть панували в уяві дітей, пробуджуючи фантазію і спонукаючи до творчості.

Народна іграшка має також неабиякі високі мистецькі якості й широкі виховні можливості. Емоційна дія образів, утілених у народній іграшці, широко застосовується педагогами в національному вихованні дітей, допомагає залучати їх до споконвічної духовної культури свого народу.

Сучасні дослідження в галузі педагогічної науки та мистецтвознавства наголошують на тому, що мистецтво української народної іграшки є особливим типом художньої творчості, що інтегрує в собі різні види народного мистецтва, поєднує матеріальні й духовні здобутки української культури, стверджує талановитість нашого народу. Використання її в роботі закладів дошкільної освіти на заняттях з образотворчого мистецтва та художньої праці сприятиме формуванню творчої особистості, яка буде продовжувачем народних традицій. На підставі поліфункціонального характеру української іграшки, було виділено окремі її функції: інформаційну, мотиваційно-

стимулюючу, сенсорну, гедоністичну, евристичну, аксіологічну, культурологічну, навчальну, розвивальну, виховну [7, с. 29].

Народна іграшка – витвір специфічний. Своєю простотою і досконалістю, витонченістю форм, різноманітністю використаних природних матеріалів, образністю й естетичною довершеністю українська іграшка розвиває духовний світ дитини, пробуджує відчуття рідного коріння. Вона несе дітям цілком доступні знання про працю, відпочинок людей у давнину, їхній побут, мистецтво, життя загалом. Про її багатство свідчить діапазон змістовно–образних градацій: від «примітивних» пташок-свищиків, архаїчних вузлових ляльок, семантично реліктових тварин, птахів, фантастичних звірів, виготовлених із глини, дерева, соломи, сиру і тіста до авторської іграшки – скульптури [3, с. 4].

О. Найден зазначає, що народна іграшка – це галузь українського народного мистецтва, що об'єднує вироби з кераміки, дерева, лози, соломи, паперу та іншого матеріалу; це унікальне явище традиційної народної культури українців, своєрідний світ художніх образів зі своїм особливим розумінням законів краси. Іграшка – пам'ять етносу, нації, народу, людства про своє історичне та доісторичне минуле. Її форма є однією з початкових субстанціональних форм щодо освоєння людиною навколишнього середовища. Народна іграшка є спадщиною подібно до рідної мови, казки, пісні, вона перевірена дитячою любов'ю до неї, дитячою грою, несе у собі художню культуру народної творчості, розвиває самобутні риси естетики свого народу [5, с. 59].

Українська народна іграшка як створений дорослими для розвитку дітей предмет культури має освітнє і виховне значення лише тоді, коли використовується за призначенням – дитина повинна розуміти іграшку, хотіти з нею творчо діяти. Педагогічна цінність українських народних іграшок полягає у тому, що вони дають простір творчій активності, орієнтують у навколишньому світі, привчають до праці, розвивають мовлення дітей. Розвиваючи творчі здібності дітей, педагоги, батьки повинні не лише зацікавлювати дошкільників іграми з українськими народними іграшками, а й навчати її бачити та сприймати їх як певні образи, тобто витвори мистецтва, зразки високої традиційної культури, спадкоємцем багатств якої є дитина.

Виховна цінність іграшки полягає в тому, що вона сприяє формуванню самостійності, творчої діяльності дітей. Під час гри дошкільник розвивається, пізнає світ, наслідує і засвоює соціальний досвід. Народна іграшка є засобом передачі культурного досвіду народу від покоління до покоління, яка повинна не тільки нести пізнавальну інформацію, а й бути естетичною, втілювати оригінальну ідею. Використання її в закладах дошкільної освіти, а також у сім'ї збагачує та урізноманітнює ігрову діяльність дітей, розширює сферу пізнання світу і своєї місцевості, усього народу, розвиває традиційні для національної, господарської, побутової культури навички [6, с. 7].

Залучати дітей до культурних цінностей народу необхідно з дошкільного віку. Необхідною умовою результативності ознайомлення дітей з народною іграшкою є система роботи, яка полягає в забезпеченні наступності в змісті та об'ємі інформації, різноманітності пізнавальних завдань, враховуючи їх вік.

Знайомити дітей з народною іграшкою варто уже в молодшій групі на заняттях, під час читання творів усної народної творчості, проведенні ігор. У середній групі вихователь знайомить уже з більшою кількістю народних іграшок. Дітям цього віку пропонують малювати нескладні візерунки, якими прикрашені українські народні іграшки площинного зображення. Ознайомлення з ними педагог планує і в повсякденному житті, коли звертає увагу дітей на ту чи іншу іграшку, пропонує уважно її розглянути, сам розповідає та спонукає дітей до висловлювання своїх вражень і роздумів про неї [7, с. 37].

У старшому дошкільному віці дітей ознайомлюють з особливостями пропорцій, кольорів та зображень на іграшках. На заняттях дошкільників спонукають до самостійного створення окремих візерунків, орнаментів, характерних тільки для іграшок певного

регіону, знайомлять з процесом їх виготовлення, історією. Діти ліплять і розфарбовують глиняні іграшки, самостійно добирають характерні кольори для іграшок різних регіонів; дізнаються про історичний і регіональний аспекти їх виготовлення та традиційні особливості.

У процесі ознайомлення з народною іграшкою вихователі використовують різні методи навчання, враховуючи вікові особливості дітей:

- словесні: розповіді вихователя про історію та технології створення народної іграшки, про народних майстрів, читання віршів;

- наочні: показ різних видів народних іграшок, демонстрація етапів створення народної іграшки та матеріалу, з якого вона створена, показ картин та зображень народних майстрів;

- практичні: проведення дидактичних ігор і виконання вправ з народною іграшкою, залучення дітей до сюжетно-рольових ігор, виготовлення різноманітних народних іграшок тощо.

Проведення занять, на яких дітей ознайомлюють з іграшками, якими гралася українська дітвора в минулому, вимагають забезпечення принципів інтеграції, систематичності, комплексності при доборі пізнавального матеріалу, відповідного способу організації дітей та структури проведення цих занять [4, с. 61].

Отже, як найістотніший компонент гри іграшка виконує важливу освітню, розвивальну, виховну функції. Так само, як гра, вона є важливим фактором розвитку творчих здібностей та психічного розвитку дитини, забезпечуючи поступовий перехід до здійснення різних видів діяльності на більш високому рівні.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні, ЗУ «Про дошкільну освіту», «Про освіту», Державна національна програма «Освіта України XXI століття», Конституція України, Концепція розвитку дошкільної освіти та ін. Харків: Школа, 2019. – с. 547.
2. Закон України «Про дошкільну освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text>
3. Васильєва Т. Українська традиційна іграшка // Дитячий садок. – 2012. - № 3. с. 3-4.
4. Кільова Г. Народна іграшка як засіб виховання дітей. Рідна школа. 2018. №6. С. 59–63.
5. Найден О. С. Українська народна іграшка Історія. Семантика. Образна своєрідність. Функціональні особливості. Тернопіль: Крок, 2015. с. 47-60.
6. Омеляненко Н. Народна іграшка в життєдіяльності дошкільнят. Палітра педагога. 2017. №4. С. 3–10.
7. Фіголь Д. І. Українська народна іграшка. Львів: Час, 2014. с. 156.

Зінченко Юлія Олексіївна

здобувач вищої освіти Навчально-наукового інституту
електричної інженерії та інформаційних технологій

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського, Україна

Черниш Поліна Олегівна

здобувач вищої освіти Навчально-наукового інституту
електричної інженерії та інформаційних технологій

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського, Україна

Науковий керівник: Грицюк Олена Сергіївна

канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри інформатики і вищої математики

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського, Україна

ПЕДАГОГІЧНІ МЕТОДИ ТА ЗАСОБИ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ НА УРОКАХ ІНФОРМАТИКИ

Однією з головних завдань сучасної школи є не тільки повідомлення учням певної суми знань, а й розвиток у них пізнавальних інтересів, творчого ставлення до справи, прагнення до самостійного «добування» і збагаченню знань і умінь, застосовуючи їх у своїй практичній діяльності.

В основу навчального курсу «Інформатика» для 5–11 класів закладів загальної середньої освіти в Україні покладено розвивально-компетентнісний підхід, який, в тому числі, передбачає формування в учнів розвиненого прагнення до пошуку, пізнання знань, їх аналізу, бажання до самостійності, тобто реалізації принципу активної діяльності.

Принцип активної діяльності учнів є одним з основних в педагогіці. Під цим розуміється така за обсягом діяльність і така її інтенсивність, що дає позитивні результати, характеризується високим рівнем мотивації, усвідомленою потребою учня в засвоєнні знань і умінь, результативністю і відповідністю соціальним нормам. Такого роду активність є наслідком цілеспрямованого запровадження педагогічних методів і засобів навчання, їх оптимального поєднання [1].

Зацікавленість учня у навчанні суттєво залежить від активності, яку він проявляє на уроці. На думку науковців, дослідників та педагогів практиків з метою активізації пізнавальної діяльності учнів на уроці необхідно застосовувати елементи інноваційних технологій, дидактичні ігри, творчі проблемні завдання, що забезпечують розвиток тих здібностей і якостей, які перебувають у стадії формування та розвитку, враховуючи сучасні компетенції та вікові особливості учнів [2].

Зупинимо увагу на педагогічних методах та засобах, які доцільно використовувати на уроках інформатики для учнів підліткового віку.

Методичний прийом «Сніжна грудка» дозволяє сформулювати ланцюжок знань з певного питання. Вчитель оголошує завдання, яке учні мають висвітлити по черзі, не втрачаючи зв'язку та суті. Наприклад, для закріплення знань та вмінь в певній комп'ютерній програмі: – один учень називає комп'ютерну програму, другий – її призначення, третій – спільні елементи вікна, четвертий – відмінні елементи вікна; – учні по черзі називають назву вкладки, групу інструментів, кнопку на ній, призначення кнопки.

Методичний прийом «Зірка». Основа методичного прийому – зображення зірки, в центрі якої записано запитання, на променях зірки розміщують короткі відповіді які

надають учні. Наприклад, при вивченні розділу «Поняття комп'ютерної графіки» на інтерактивній дошці, або іншому носії намальована «зірка», учні по черзі записують (називають) на її променях графічні формати, одночасно описуючи їх основні переваги та недоліки.

Методичний прийом «Асоціативний куш» учитель може використовувати під час будь-якого етапу уроку та різними способами. Наприклад, на початку уроку для актуалізації опорних знань вчитель одним словом нагадує про вивчений на попередньому уроці матеріал. Учні, по черзі, згадують основні поняття, що виникають в пам'яті. Вчитель, або учень розміщує будь-яким способом відповіді у вигляді схеми («куща»), який поступово збільшується і набирає форму графа.

Методичний прийом «Знайка» дозволяє перевірити знання або підбити підсумки уроку. Наприклад, у кінці уроку, вчитель пропонує учням згадати, що ж нового вони вивчили та найкраще їм запам'ятали. Учні по черзі та без повторень мають висловитися лише одним реченням, починаючи своє речення зі слів «Я знаю...». Для перевірки правильності відповіді, вчитель відбирає групу найсильніших учнів. Вони мають уважно слухати виступаючих, і при виникненні помилок, їх виправити починаючи словами «А я знаю...».

Засобом активізації пізнавальної діяльності є творчі завдання: складання і розгадування ребусів, кросвордів на певну тему, підготовка коротких доповідей до уроків, виконання проєктів тощо.

Методичний прийом «Дешифратор» за допомогою ребуса, або прикладів шифрується слово, яке пов'язане з темою, що вивчається.

Для реалізації цього прийому доцільно використати «Ребуси №1»: генератор ребусів (<http://rebus1.com/ua/>) – українськомовну онлайн-платформу, що містить бібліотеку цікавих ребусів, дозволяє згенерувати ребус на будь-яке слово або фразу.

Метод проєктів – це гнучка модель організації освітнього процесу, орієнтована на творчу самореалізацію учня чи групи учнів, розвиток їх можливостей у процесі створення нового продукту у визначений термін, реалізацію міжпредметних зв'язків інформатики та інших навчальних предметів.

Всі описані вище методи є інтерактивними методами навчання, які можна використати для засвоєння, перевірки чи актуалізації знань.

Сьогодні у школі навчаються учні – діти покоління Z – діти, народжені в XXI столітті. Вони прийшли у цей світ у цифрову епоху і вже ніколи не зможуть уявити своє життя без Інтернету та різноманітних гаджетів. Від самого народження вони звикають жити у світі без кордонів, але дуже часто цей світ обмежений екраном.

Умови в яких сьогодні функціонує школа вимагають від учителя уміння використовувати різноманітні засоби для навчання (он-лайн платформи, застосунки і додатки) як для комп'ютерів так і для смартфонів; створювати або використовувати готовий контент для проведення уроків, в тому числі нестандартних).

Розглянемо найпопулярніші онлайн сервіси для активізації пізнавальної активності учнів.

LearningApps.org – онлайн сервіс для підтримки навчання та викладання за допомогою невеликих інтерактивних модулів, які можуть створювати вчителі і учні. Мета роботи онлайн сервісу: створити загальнодоступну бібліотеку незалежних блоків (вправ), придатних для повторного використання та змін. Розробники пропонують різноманітні форм роботи: кросворди, пазли, флешкартки, тестові оболонки, числові прямі, завдання на відповідність та ін.

Word It Out (<https://worditout.com/>): створення хмар слів – зручний у використанні англomовний онлайн-сервіс, який дозволяє візуалізувати термінологію з певної теми у більш наочний спосіб.

Хмара слів (хмара тегів, або зважений список) – дидактична технологія – візуальне відтворення списку слів, категорій, міток чи ярликів на єдиному спільному зображенні. Це сприяє швидкому запам'ятовуванню інформації. Вчитель може розмістити в хмарі нові терміни, запропонувати учням знайти їх визначення, таким чином активізувати пізнання нового матеріалу.

Canva (https://www.canva.com/uk_ua/stvoryty/infografika/), Venngage (<https://ua.venngage.com/>), PowerPoint – сервіси й програмні засоби для створення інфографіки та комп'ютерних презентацій – добірки зображень, діаграм і мінімального обсягу тексту, що роблять огляд навчального матеріалу легкозрозумілим. Вчитель або учень може створити дизайн з нуля за допомогою зручних інструментів та шаблонів.

Одним із найпопулярніших засобів для активізації пізнавальної активності учнів є відео, які переважно розміщені на YouTube (найбільший відеохостинг у світі) або Vimeo. (<https://vimeo.com/>). Зважаючи на особливості покоління Z, частина учнів – візуали, а тому їм легше сприймати інформацію у форматі відео.

Не зважаючи на обмеження живого спілкування з вчителем, використання онлайн за стосунків і навчального контенту в електронному вигляді має свої переваги, а саме: дозволяє зробити урок і домашнє завдання цікавішим, використати нестандартні форми роботи, наприклад організувати невеликі квести; дає можливість багаторазово повертатися до навчального матеріалу що був пропущений чи незрозумілий учню, при цьому ніхто не буде за цим слідкувати (безліч разів продивлялись записані відео/презентації, читати навчальний матеріал уроку, прослуховувати аудіо матеріал, користуватись можливостями різних месенджерів і консультації онлайн тощо).

Отже, відео та презентації набувають нових значень та функцій. Крім подання нових знань, їх використання може допомогти повністю змінити стиль навчання, додати родзинку до звичних уроків чи допоможе розслабитися під час вивчення дуже складної теми.

Одними із педагогічних прийомів підвищення пізнавальної активності учнів є перевірка знань учнів шляхом тестування. Хороші оцінки позитивно впливають на мотивацію учнів до подальшого навчання, погані результати тестування спонукають учнів ще раз повернутись до вивченого матеріалу і знайти відповіді на питання які він не знав. Для перевірки знань учнів використовуються різні онлайн платформи. Найбільшу популярність серед вчителів сьогодні мають тести розміщені на Національній освітній платформі «Всеосвіта» та освітній проєкт «На урок». Обидва застосунки мають велику бібліотеку тестів, що систематизовані за класами й темами, дозволяють оперативно перевірити знання школярів.

Нами розглянуто незначну частину педагогічних методів та засобів, які сьогодні вчитель має в своєму арсеналі для активізації пізнавальної активності учнів на уроці та в позаурочний час. Головнє завдання вчителя їх правильно впроваджувати в освітній процес, враховуючи вікові особливості учнів, рівень їх підготовки, наявність програмних та технічних засобів.

Список використаних джерел:

1. Ягупов В.В. Педагогіка: навч. посібник. Київ: Либідь, 2002. 560 с.
2. Власій О.О., Дудка О.М., Стефанишин М.І. Інтерактивні технології як засіб підвищення ефективності навчання. Івано-Франківськ: Гірська школа Українських Карпат, 2020. № 23. С. 128–132.

Лук'янець Галина Геннадіївна

канд. філол. наук, доцент,

в.о. зав. кафедри іноземних мов професійного спрямування

Національний університет харчових технологій, Україна

ПІДХОДИ ДО ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ: ЗАВДАННЄВИЙ ТА ПРОЕКТНИЙ

Існує чимало традиційних та новітніх методик та підходів до вивчення іноземних мов, спрямованих на ефективне опанування здобувачами лексичного й граматичного матеріалу та розвиток комунікативних навичок. У тій чи іншій мірі в їх основі лежить ідея виконання ряду завдань, запропонованих викладачем, виконання яких гарантуватиме результативність навчання. Розглянемо два поширені у закладах вищої освіти підходи: завданнєвий та проектний.

Традиційний підхід, за якого викладач розробляє окремі завдання та вправи, відповідно до робочої програми дисципліни, враховуючи завдання, що стоять перед ним для опанування програмних результатів навчання, отримав назву *task-based* – завданнєвий – та має численні переваги [1, с.1-3]. По-перше, чітке формулювання навчального завдання, окреслений час та спосіб виконання, напр., вправи на підстановку чи заповнення пропусків при вивченні правил граматики англійської мови. По-друге, послідовне виконання ряду таких завдань, як правило, систематизованих викладачем відповідно до поставлених цілей заняття, є результативним способом опанувати та витренувати необхідні навички, напр., використовувати лексичні одиниці із певної професійно-орієнтованої теми у окреслених ситуаціях професійної діалогічної взаємодії чи сполучні слова чи фрази для побудови логічного та послідовно-узгодженого письмового повідомлення чи статті. Іноземна мова у такому разі є інструментом виконання вправ у першу чергу, а засобом ведення комунікації – у другу. Успішність опанування мовою досягається дотримання канонічного алгоритму навчання: виконання підготовчих вправ, власне вправ та аналітичних після вправ на опрацювання допущених помилок.

Проектний підхід – *project-based* – поєднує ряд завдань та творчих дій здобувачів, вбачаючи кінцевою ціллю виконання творчого проекту, напр., презентації, науково-дослідної роботи [2, с. 31-40]. Іншими словами, фокус ставиться на вищу ціль – проект – виконуючи який, студенти практикують іншомовні вміння та навички, а зробивши який, студенти отримують практичний та професійно-орієнтований результат. Для проектного підходу до вивчення іноземних мов характерними є наступні характеристики: існування центральної теми, яка вивчається та обговорюється; наявність доступу до дослідницьких матеріалів за темою; організація способів комунікації між учасниками проекту; нагляд за виконанням та допомога в організації зі сторони викладача, який спрямовує дослідження у потрібне русло та пропонує ефективні способи виконання проекту; отримання фінального результату виконаної роботи – готового проекту.

Враховуючи зазначене вище, очевидним виявляється різна масштабність запропонованих для аналізу підходів. Завданнєвий підхід часто використовується у межах проектного, коли перед виконавцями проекту ставляться конкретні завдання, виконання яких гарантуватиме розвиток проекту. Завданнєвий підхід також зберігає свою актуальність у ситуаціях, коли є потреба відпрацювати конкретні вузькі комунікативні цілі. Однак, очевидною перевагою проектного підходу є підвищення мотивації здобувачів до вивчення мови та опанування практичними комунікативними

навичками, оскільки вони мають можливість застосовувати отримані знання у конкретних практичних проектах.

Список використаних джерел:

1. Plastina, A. F. (2015). Editorial–Technology-Mediated Task-Based English Language Learning. *Teaching English with Technology*, 15(2), 1-3.
2. Pourmandnia, D., Mohseni, A., Rahmanpanah, H., & Rostami Abusaeedi, A. A. (2022). Development of EFL Learners' Referential and Expressive Writing Performance: Task-based Instruction vs. Project-based Instruction. *International Journal of Foreign Language Teaching and Research*, 10(40), 31-40.

НАУКОВО-ДОСЛІДНА ГРУПА:

Корсак Костянтин Віталійович

д-р.філос.наук, професор

ПВНЗ «Київський медичний університет», Україна

Кірик Тамара Вікторівна

канд.пед.наук, доцент

ПВНЗ «Київський медичний університет», Україна

Корсак Юрій Костянтинович

канд.філос.наук, ст.н.сп.

Інститут вищої освіти НАПН України, м. Київ, Україна

Ляшенко Лариса Миколаївна

канд.пед.наук, доцент

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

Бойчук Олена Сергіївна

ст.викл.

Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана, Україна

Бойчук Наталія Олександрівна

маг.філол.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

ПРО ДВІ ГЛОБАЛЬНІ СУЧАСНІ НООРЕВОЛЮЦІЇ, МЕГАПОДВИГИ НОСІЇВ УКРАЇНСЬКИХ ГЕНІВ ТА ВЕРНАДСЬКО-ВІДРОДЖЕННЯ-XXI

Наукове щастя авторів — можливість надання читачам, заклопотаним труднощами життя в умовах війни-2022 і зусиллями для перемоги над ворогом, новітньої, правдивої і дуже потрібної інформації про чотири мегаподвиги носіїв українських генів у минулому. Вони дощенту знищують всі гори брехні, що накопичилися за століття зусиль східних і західних ворогів, які злісно заперечували існування не тільки української мови як вагової частини слов'янської та індоєвропейської мовних сімей, а й самих українців. Насправді, як свідчать найновіші наукові досягнення, Доля (чи Бог) ще 50 тис. років тому обрав наших пращурів для здійснення подвигів, які рятували все людство (включаючи невдячних майбутніх великоросів).

Якщо пояснення правдивої історії українців є першим нашим завданням, то другим ми обрали докази початку в XXI столітті одразу двох великих меганоореволюцій — виробничої (№1) і гуманітарної (№2). Перша змінює засади життєдіяльності й рятує від пандемій і колапсів, а друга ліквідує всі міфи і вигадки про історію людства та мислення і спроможності кожного Ното.

Фантастично великий обшир тематики примушує нас діяти нетрадиційно для наукових текстів і надати перевагу не реченням з 5-10 і більше рядків, а інфографічним методам. Тому замість екскурсів в океан праць попередників ми побудуємо виклад на основі двох авторських рисунків. Розпочнемо з рис. 1, що досить точно відтворює і переддень ноореволюції-1, і її майбутні досягнення.

Імпульсом для його появи було наше бажання «миттєво» пояснити молоді зміст і пропозиції американського соціолога і футуролога Е. Тоффлера (1928-2016) з його великих текстових книг про «три цивілізаційні хвилі» та виклики і загрози майбутнього. Спершу ми

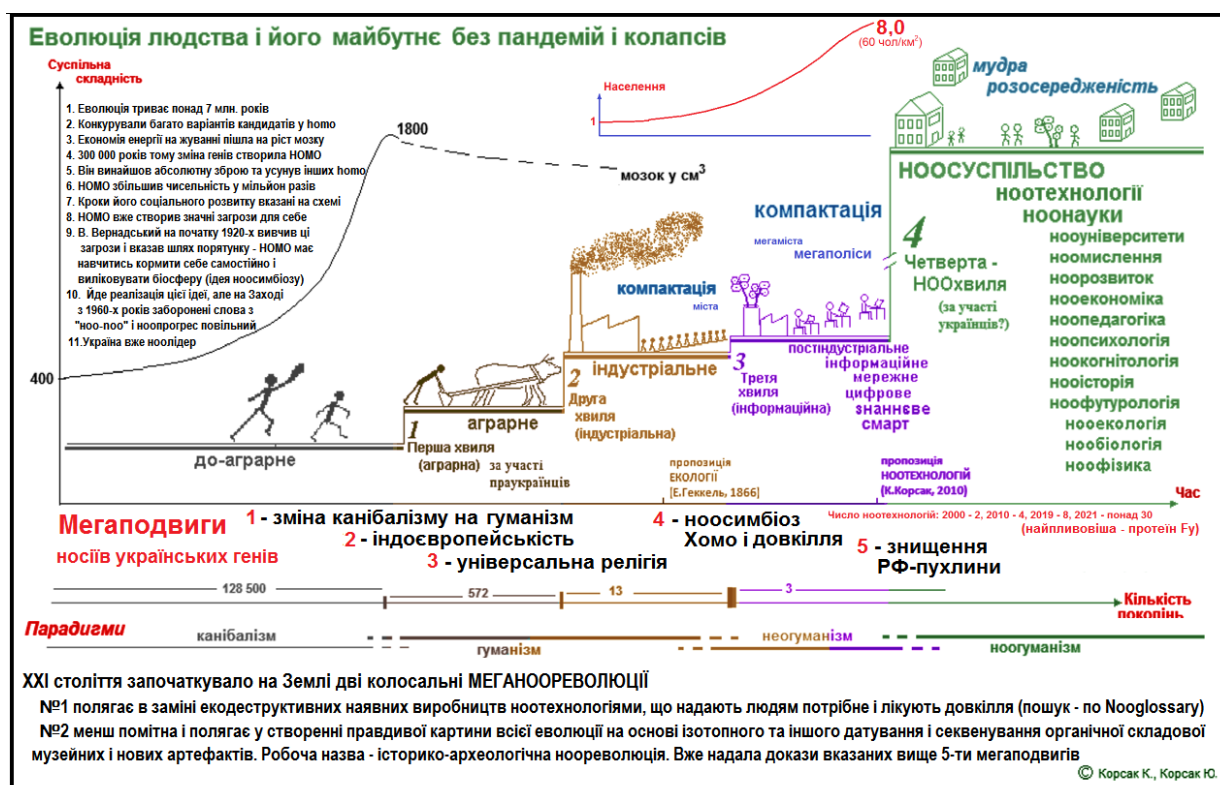

Рис. 1. Повна схема всієї еволюції Номо і ноомайбутнього

створили схему з трьома сходинками 1, 2 і 3, де третя, як усіх переконував Е. Тоффлер, набагато вища від попередніх. Потім виникли сумніви в цьому, пізніше накопичилися докази її неспроможності змінити засади життєзабезпечення все більшої кількості Номо, тому вже у 1990-х студенти бачили малу хвилю-3.

Події нового століття примусили нас усе активніше доповнювати рисунок чужими і власними відкриттями, основою яких було намагання стежити за всіма науковими проривами і технічними досягненнями. Це робило наші лекції цікавими для студентів і давало змогу здійснювати власні відкриття.

Загалом у нас чимало досягнень (частина вказана у Вікі-статті «Корсак Костянтин Віталійович»), але головним є все те, що пов'язано з «ноо» — ноотехнології, ноонауки, нооісторія і т.д. Пощастило помітити в потоці нанотехнологій перші дві рятівні й екологічно ідеальні процеси (нанофотокаталізацію і бактеріальне виробництво біопластиків) ще у 2000 році, в 2010-му увести в обіг поняття «**ноотехнології**» (від слів «ноосферні технології»), пізніше створити Нооглосарій і легітимізувати 225 «ноослів з майбутнього» ([2] та ін.). Радимо здійснити пошук в Інтернеті по «Nooglossary».

Як і слід було сподіватися з вивчення історії наук і винаходів — нам ніхто не повірив щодо можливості екологічно ідеальних виробництв (Е. Геккель запропонував екологічні науки ще в 1866 р., а сприйняли його ідею в 1950-х). Наш оптимізм живить явище мимовільного «розмноження» ноотехнологій, адже з весни 2019 року їх кількість зростає по експоненті (ми знаємо >30), тому після катаклізмів 2022-го року людство просто **змушене буде їх помітити**.

Так окрім цієї неприємної недовіри і впливу на читачів ефекту Лачинса (автоматичне відхилення цілковито нової й несподіваної інформації), для поширення нооідей існує дуже серйозна і все ще не подолана нами перешкода, що полягає у формуванні в 1960-1970-х роках у науковому світі (у виданнях Sciences&Arts) **заборони на використання всіх термінів з літерами «ноо-ноо»**. Дозволена їх присутність тільки у слові «ноосфера», що має означати запропоновану П.Т. де Шарденом у книзі «Феномен людини» spirit-сферу

навколо Землі, утворену поєднаними думками мільярдів Номо. Для всього простору природничих і гуманітарних наук використання ноотермінів у даний момент неможливе. Наші спроби поширити нооінформацію «на Захід» невдалі на 100% (ніколи не мали навіть е-відмов з редакцій — тотальне мовчання). В Україні ставлення до ноотехнологій амбівалентне. Зрідка хвалять екологи, але не філософи і представники гуманітарних наук. Все частіше редакції і рецензенти нам відмовляють зі словами «все, що ноо — то не наука, щонайбільше — паранука». Заборона «ноо-ноо» вже реально гальмує прогрес.

Невикористання слів ноотехнології, ноорозвиток, ноонауки, ноопроекти, ноофілософія, ноомислення, нооекологія, ноопедагогіка й інших примушує тисячі зарубіжних науковців використовувати непридатні комбінації літер. Прикладів — море: отримання для наномедицини нанокільок срібла на основі бактеріальних ноотехнологій називають «ферментацією» (скисанням). Та набагато гірше те, що ігнорування ноотехнології «протеїн Фу» і кількох подібних не дає змоги швидко і назавжди ліквідувати на планеті голод, індустріальне тваринництво і вирішити багато інших проблем [3].

Ми не втрачаємо оптимізму тільки тому, що збільшення чисельності науковців PhD-рівня та удосконалення приладів дає ріст «ноо» по експоненті. Все, що ми відтворили у правій частині рис. 1, вже поступово стає реальністю, тому виробнича меганоореволуція №1 має шанси на швидкий розвиток.

А от з меганоореволуцією №2 справи набагато складніші не тому, що вона стартувала нещодавно, а через необхідність спільного виконання одразу двох завдань: а) свідомої відмови від усього вже накопиченого про минуле всіх народів і про риси самого Номо; б) повноцінного поєднання знань генетиків та інших представників точних наук з методами і позитивною частиною доробку істориків, археологів та всіх інших «гуманітаріїв». Це й справді складно.

Ми запропонуємо читачам тільки фрагмент з №2, який стосується *історико-археологічної ноореволуції*, що спирається на вже значні досягнення в ізотопних та інших датуваннях артефактів і дешифруванні (секвенуванні) органічної складової. Все більшу і більшу сукупність фактів в палеогенетиці, археометрії, нооантропології й інших молодих науках ми пропонуємо назвати «*нооісторією*» — знаннями ХХІ століття. На основі даних нооісторії ми створили рис. 2, який використаємо для відтворення правди про всю довгу еволюцію носіїв українських генів. Були використані багато праць науковців різних країн з наголосом на найновіші, що з'явилися вже після 2020 року.

Основою рисунка слугує видатна книга американського науковця Дж. Даймонда [1], з якої ми запозичили лінії поширення землеробства з Близького Сходу. Але ми включили багато нових даних, уважно відстежуючи всі досягнення у генетичних дослідженнях. Нагадаємо, що ледь десять років тому науковці розшифрували тільки п'ять геномів пращурів, а навесні 2022 р. лабораторія провідного генетика світу Д. Райха мала їх 16 000 (більше від суми всіх інших вимірів, узятих разом). Тому саме Д. Райх пропонує «здійснити кілька кроків назад», полишити в спокої бібліотек і сховищ всю сукупність історико-археологічних описів, припущень, здогадок, гіпотез, вигадок й відвертої брехні про минуле (українці постраждали найдуже), і заново розпочати створювати правдиву (нооісторичну) картину всього дуже тривалого розвитку популяції людей [5]. Але виокремимо «українську нооісторію».

Ось перші нооісторичні факти: десь 7 млн. років тому наші ще цілком тваринні пращури зіп'ялися на дві ноги й зайнялися вдосконаленням використання рук. Аж 99,5% всього часу соціальної еволюції Хомо належав до фауни, виконував закони і правила тваринного світу: змагався з усіма подібними до себе за повне оволодіння екологічною нішею, винищував усіх самців з сусіднього племені й захоплював у полон молодих самиць. У цій ніші було кілька різних «*Homo sapiens*», частина з яких мала більші мізки і сильніші м'язи. Та приблизно 300 000 років тому Доля обдарувала «наших пращурів» (*Homo Sapiens*

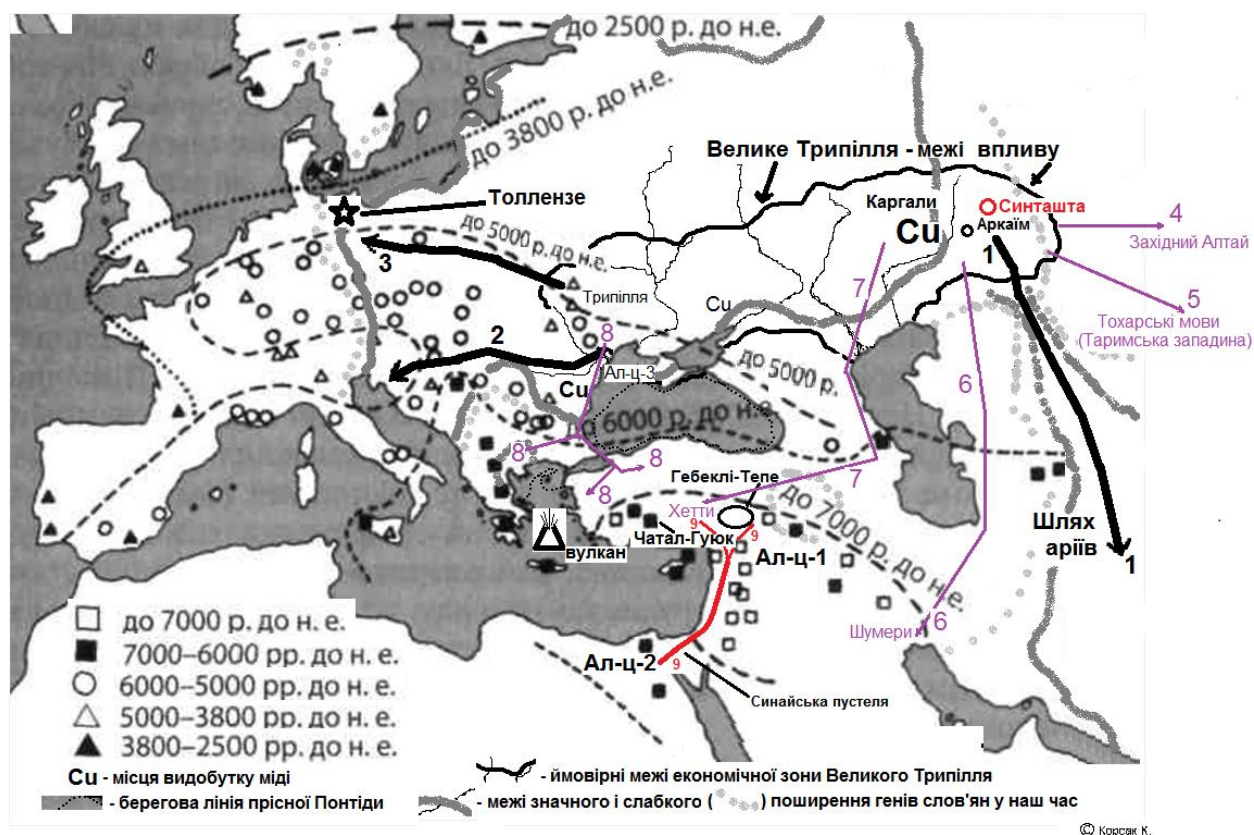

Рис. 2. Факти щодо мегаподвигів — внесків носіїв українських генів у прогрес людства в часи їх найбільшої активності в Євразійському степу

Sapienses — HSS) цілою групою фрагментів ДНК, які посилили цікавість до доквілля, потяг до експериментів і поглибленість мислення.

Спершу «обдаровані» не втямили обсягу і значення свого щастя, але розпочали розумнішати після невдалої «першої активності». Це була інвазія в Європу через висохле в черговий раз Середземне море, що мала наслідком повну поразку від більш пристосованих і потужних неандертальців.

Друга інвазія виявилася вже глобальною і цілковито успішною. Вона спиралася на використання групами HSS «абсолютної зброї» — достатньо досконалих луків зі смертельно отруйними стрілами. З часу винаходу чисельність HSS зросла в мільйон разів. Як вказано на рис. 1 — до 8 млрд. осіб.

Наші безпосередні генетичні пращури були серед низенько-слабеньких і ховалися від загроз в очеретах дельти Нілу. Довго ніхто не знав, як вони опинилися аж в Анатолії, але зовсім нещодавно велика група науковців довела, що в короткому інтервалі 56-44 тис. років тому непрохідна для пішоходів Синайська пустеля раптом стала привітною, зеленою, зі струмками і дичиною. Пращури досягли виключно багатих на поля диких однорічних злаків з великим насінням теренів. Зерна збирали старші особи і частина молоді з різних племен.

В інтервалах між дозріванням різних рослин вони дискутували про все важливе, побоюючись спалаху канібалізму. Один з пращурів, якого назвемо «Y», винайшов спосіб переходу від канібалізму до гуманізму, що полягав у поширенні нового світогляду й одомашненні рослин і тварин. Для виховання молоді були створені десятки задуманих ним кільцевих мегалітичних арен в Гебеклі-Тепе й інших місцях розкопок. Спершу здійснили виховання нових генерацій, трохи пізніше — винайшли аграрне життєзабезпечення. Відомі нам науковці помилялись у своїх теоріях, стверджуючи, що гуманізм з'явився тільки після появи стабільних селищ. Ми пропонуємо «біблійну» черговість подій: «Спочатку було Слово...». Вся історія соціальної еволюції Хомо свідчить про формування великих

колективів на основі привабливих ідей, а не через роздавання мідяків чи мішечків з гречкою або печивом.

Все щойно написане ми пропонуємо назвати *першим мегаподвигом носіїв українських і праєвропейських генів*. Наші пращури винайшли гуманістичний архетип життєдіяльності й подарували тим, хто захотів обрати мир, спокій, високу якість життя, рівність статей та ін..

Другим мегаподвигом наших пращурів на теренах Трипілля і Великого Трипілля — ВТ (рис. 2) в інтервалі 7 — 3,5 тис. років тому стало формування індоєвропейськості — сім'ї мов, світогляду, системи цінностей, надвисоких технологій, праукраїнського гуманістичного архетипу. Основою всього стало злиття на чорноземах генів землеробів і аріїв (гаплогрупа R1a) [4].

Приблизно 5 000 років тому до Атлантики зі східної частини Великого Трипілля вирушили в Іспанію через Близький Схід, Єгипет і Північну Африку носії чоловічої гаплогрупи R1b (ербіни). Вони керувались агресивним архетипом, а тому порівняно легко організували виявлене Д. Райхом зникнення чоловічих генів європейських землеробів. На межу 4 000 років тому в Західній Європі разом з генами землеробів зник гуманістичний архетип й утвердився практично протилежний до нього «західноєвропейський» або «атлантичний».

Про наслідки цього (постійні сутички, геноциди, колоніальні загарбання, публічне спалення найгарніших жінок, світові війни та ін.) знають усі. Тому нагадаємо тільки те, що початок його існування відзначений грандіозною нерівновагою статей: на одного ербіна припадало 17-18 місцевих жінок. Невдовзі ербіни спробували знищити всіх носіїв гаплогрупи R1a. 3250 років тому великою для тих часів армією і з повною впевненістю в перемозі напали на лужицькі слов'янські племена, які взагалі не мали укріплених міст. Наші пращури (генетично – поляки та трипільці) чекали нападу, добре підготувалися і в битві на переправі через подібну до Ірпеня болотисту річку Толлензе знищили ворогів так ґрунтовно, що ті затихли аж на 2000 років. Все подальше ми вчили в школі, а тут вкажемо тільки на те, що генетичні фактори успішно пояснюють і безмежно сердечну допомогу всіх поляків, і упередженість й небажання підтримувати українців у війні-2022 німців, французів, угорців.

Наприкінці років зникнення приатлантичних європейських фермерів у східній частині Великого Трипілля у поселенні Синташта на однойменній річці жив наш генетичний пращур «Z», який став відомий як «Заратуштра». Йому пощастило **здійснити індивідуальний мегаподвиг №3**, значення якого зростає навіть у наші дні. Заратуштра не тільки винайшов перший варіант універсального для всіх Хомо релігійного вчення, а й через унікальність особистісних рис (про нього не існує жодних негативних спогадів!) спромігся поширити його на дуже великі терени й уберегти цим від занепаду чи повного розпаду. Від нього пішло пояснення всього буття вічним протистоянням Добра і Зла – двох богів (безтілесних духів). Кожна людина зобов'язана обрати когось з них для індивідуального служіння. Його ідея монотеїстичної релігії змінила світ у давні часи, засвідчує великий вплив і зараз, хоч релігій стало «забагато».

Ми пропонуємо вважати *мегаподвигом №4 носіїв українських генів* наукові досягнення генія і нащадка запорізьких козаків В. Вернадського, здійснені на початку 1920-х років у Парижі. Їх чимало, але в цілості вони є правильною теорією будови Землі, законів біосфери і впливу на неї популяції Ното, передбаченням загрози колапсів і пропозицією способів порятунку через припинення деструкції довкілля. Однак, ці засоби з'явилися тільки в 2000 р., отримали від нас назви з літерами «ноо» й своє місце на рис. 1.

В. Вернадський всі надії на появу спроможності Хомо продукувати собі їжу самостійно покладав на хімічний синтез [6], але наступні покоління науковців не змогли його здійснити. Цілком реальним і набагато легшим для реалізації стало те, що ми пропонуємо називати «*одомашнення найпростіших*» — використання природних чи трохи модифікованих бактерій, грибів або вірусів для здійснення бажаних ноопроектів. На

запитання студентів про «найкращу ноотехнологію» ми називаємо не одну з двох найперших, а «протеїн Fu», про який ми вже згадали при описі рис. 1.

Наближаючись до закінчення нашого викладу нагадаємо також про те, що В. Вернадський першим знайшов докази того, що Земля складається не з заліза і «шлаків» (піску, глини і т.д.), а з величезної кількості водню (59% всіх атомів), кремнію, магнію й багатьох легких елементів (залізо теж є, але небагато). Вернадський був переконаний у тому з глибин Землі йде виділення водню у великих обсягах, що дає змогу його вловлювати і зробити головним джерелом енергії, ліквідуючи шкідливе для біосфери спалювання вуглеводнів. Тільки зараз до його порад стали прислухатися й загалом на планеті йде щось подібне до справжнього Вернадсько-Відродження — XXI.

Корисно вказати на успішність його рекомендації вивчати водневі процеси ще старанніше, як кисневі, бо вони «визначають все». Еманация водню (дегазація) зумовила розширення тіла Землі, появу в тріщинах океанів. Вивчаючи водневі реакції, науковці нещодавно створили правильну схему появи життя. Енергію для цього дав потік водню й воно спершу виникло у глибинах літосфери, що досконало захищені від зовнішніх випромінювань і бомбардувань каміняччям та льодом. Зміцнившись, вийшло назовні і створило ту прекрасну біосферу, яку нам доручено вилікувати і зберігати.

Є вагомій підставі назвати героїчну участь українців у війні-2022 п'ятим мегаподвигом, але остаточну оцінку цього зробить майбутнє. Наше завдання у даний момент полягає в поширенні нооїдей, виявленні та використанні все більшої кількості ноотехнологій і ноонаук. На рис. 1 ми вказали на те, що майбутнє людства полягатиме не в побудові Індустрії 4.0, що запланували на 2030 рік керівники України, а в реалізації Вернадсько-Відродження-XXI — успішного створення в Україні і на всій планеті нооекономіки і нооспільства.

Примхою Долі з України після тисячолітньої перерви другий раз йде потік пропозицій ноотехнологій і ноонаук, спроможних ліквідувати загрози для людства і забезпечити його ноосимбіоз з біосферою. Мріємо також про те, що якийсь з українських університетів стане першим на планеті **ноозакладом**, адже світ будуватиме те, що є в правій частині рис. 1. То чи будемо першими ?

Список використаних джерел:

1. Diamond, J.M. (1997). *Guns, Germs, and Steel: The Fates of Human Societies*, W.W. Norton & Co.
2. Korsak, K.V., & Korsak, Yu.K. (2019) *Certificate of copyright registration for a literary written work of a scientific nature «Nooglossary-2 – Noosciences for the Future without Collapse» («Nooglossary-2»)*. №89780. 13.06.2019. К.: Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine, Department of Intellectual Property (in English)
3. Korsak K., Kiryk T., Pokhresnyk A.... []... Shakun N. (2021). About emergency nooabilities of hunger elimination and treatment of the biosphere from industrial damages. *International scientific journal «Grail of Science», №9 (October, 2021) with the proceedings of the: II Correspondence International Scientific and Practical Conference “Globalization of scientific knowledge: international cooperation and integration of sciences”, October 22th, 2021 by NGO European Scientific Platform (Vinnytsia, Ukraine) LLC International Centre Corporative Management (Vienna, Austria)*. Pp. 339-351. (DOI 10.36074/grail-of-science.22.10.2021.59). (<https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/grail-of-science/issue/view/22.10.2021/614>) (in Ukrainian)
4. Korsak, K., Korsak, Y. & Pokhresnyk, A. (2022) Homo's Neolithic Transition from Cannibalism to Agrarian Humanism and its Manifestations in the Archetypes of Ukraine and Western Europe. *Humanities Studies. 10(87)*. 20-29 (DOI: <https://doi.org/10.26661/hst-2022-10-87-02>) (URL : <http://humstudies.com.ua/article/view/254695/251850>). (in Ukrainian)
5. Shaw D. (2022). Telling Humanity's Story through DNA. Geneticist David Reich rewrites the ancient human past / *Harvard Magazine, 124, 6, July-August* (URL: <https://www.harvardmagazine.com/2022/07/feature-ancient-dna>)
6. Vernadsky W. L'autotrophie de l'humanité // *Revue générale des sciences*. 1925. No. 17/18. Pp. 495–502 (URL: <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k171004/f500.item.zoom>).

Філімончук Анастасія Михайлівна

здобувач вищої освіти, магістрант факультету управління
та адміністрування інформаційною діяльністю
Ізмаїльський державний гуманітарний університет, Україна

Науковий керівник: Куліненко Лілія Борисівна

доктор філософських наук,
професор кафедри технологічної освіти та природничих наук
Ізмаїльський державний гуманітарний університет, Україна

ПРОФЕСІЙНЕ САМОВИЗНАЧЕННЯ УЧНІВ ЯК СКЛАДНИЙ ДИНАМІЧНИЙ ПРОЦЕС СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

Професійне самовизначення людини - це складний і тривалий процес, що охоплює значний період життя людини. Його ефективність, як правило, визначається ступенем узгодженості психологічних можливостей людини зі змістом і вимогами професійної діяльності, а також здатністю особистості адаптуватися до мінливих соціально-економічних умов у зв'язку зі структурою їхньої професійної кар'єри.

Процес професійного самовизначення включає розвиток самосвідомості, формування системи ціннісних орієнтацій, моделювання свого майбутнього, побудову стандартів у формі ідеального образу професіонала. Особисте самовизначення людини відбувається на основі вироблення суспільно розвинених уявлень про ідеали, норми поведінки та діяльності. Нині соціальна орієнтація значною мірою визначає професійну самосвідомість людини, її професійне самовизначення та професійний вибір [1]. Процес сучасного професійного самовизначення можна побудувати двома способами:

1 спосіб - процес професійного самовизначення, при якому враховуються лише соціальні та соціально-психологічні детермінанти, а характеристики особистості не визначальні. Тобто професійний шлях будується на зовнішній мотивації та стимулюванні. Суб'єкт у даному випадку є залежним від інших людей у своєму професійному розвитку.

2 спосіб - процес професійного самовизначення, при якому індивідуальні психологічні характеристики впливають на успішність професійного розвитку [4 с.12].

Через призму особистісних характеристик відносини із суспільством будуються в контексті професійного розвитку. Цей шлях професійного розвитку є більш адекватним і веде людину до успіху в професії. Процес прийняття остаточного рішення щодо вибору професії та професійного навчального закладу, виду роботи здійснюється у випускних класах загальноосвітньої школи. Для більшості молодих людей вибір професії ґрунтується на стереотипах, що існують у суспільстві, що ускладнює опинитися у світі професій та створює психологічні труднощі:

- Різниця між поняттями «робота» та «професія» ».
- Невідповідність між оплатою праці та власними інтересами.

Як результат, у ставленні сучасної молоді «через вищу освіту до високооплачуваної роботи» спостерігається брак або нехтування продуктивним ставленням, спрямованим на зростання та розвиток їх потенціалу: вважається диплом за «престижною» спеціальністю як можливість підвищити конкурентоспроможність на ринку праці та "допуск" до роботи з високими зарплатами.

Специфіка труднощів, пов'язаних із професійним самовизначенням, освітою та подальшим працевлаштуванням молоді в сучасних умовах, потребує пошуку нових форм

роботи для вирішення цих труднощів. Основою вибору професії сьогодні є уявлення людини про майбутнє, які виводять його за межі поточної ситуації і є програмою її розвитку.

Досвідчена людина орієнтується у світі професій: усвідомлює значення професійної діяльності, знає вимоги до професій та перспективи їх розвитку, вміє координувати професійну діяльність з іншими важливими життєвими контекстами. Поведінка такої людини на ринку праці передбачає загальну орієнтацію на соціально-економічну ситуацію, знання вакансій, а також наявність навичок у пошуку роботи, написання резюме, опитування тощо. Особа, яка не готова відповідати вимогам реальності стає незатребуваною. Відносна рівновага між попитом та пропозицією робочої сили може бути досягнута за допомогою професійної компетентності. Таким чином, вектор профорієнтації повинен бути зміщений з позиції "Ким бути?" на позицію "Як стати?" [2 с. 31]. Сьогодні, коли інформаційний потік повідомлень про шляхи працевлаштування (вибір навчального закладу для продовження навчання, тимчасова та сезонна зайнятість, гуртки та секції, в яких можна розвинути свої здібності, набути додаткових навичок тощо) є великим і фрагментарним, для випускника, який хоче продовжити свою освіту (або знайти роботу), все важче зробити свій вибір.

Часто учням середнього загальноосвітнього закладу з достатньо великою кількістю вищих навчальних закладів у місті важко зробити вірний професійний вибір, і відбувається це через недостатню профорієнтаційну роботу (випускники не готові обрати спеціальність найкращу для них, яка відповідає їх особистісним характеристикам і схильностям), так і через брак інформації про навчальні заклади. У цьому випадку перевага надається не закладу, де є наявні спеціальності, які відповідають його індивідуальним особливостям і найбільш підходять для нього, а закладу, який ближче до дому, де конкуренція менше, де друзі навчаються, і рекомендують батьки. Часто потенційний претендент, який психологічно та морально не готовий до професійного вибору, подає документ до декількох університетів з однією установкою - «просто поступити». Швидше за все, такий підхід до вибору майбутньої спеціальності негативно вплине на нього як на нового фахівця і вплине на його кваліфікацію [6 с. 55].

Для вирішення цих проблем необхідно, організувати систематичну профорієнтаційну роботу в школах, починаючи з поступового ознайомлення дітей із світом професій. Завдяки переходу до ринкових відносин розширилося і коло вибору професії. Однак через недостатню обізнаність студенти мають неправильне уявлення про світ професій. Тому одне з головних завдань методистів з профорієнтації - привернути увагу старшокласників до тих професій, на які є вакансії, розповісти про них детальніше [5 с. 12].

Результати експериментальних досліджень показали, що багато випускників загальноосвітньої школи обирають професію без достатнього обґрунтування, що ускладнює мотивацію їх вибору. Цей вибір у підлітковому віці може бути здійснений під впливом випадково виникаючих інтересів чи зовнішніх обставин, під впливом батьків. Навіть якщо вибір професії вмотивований, успіх професійного самовизначення не може бути повністю гарантованим. Формування стійкого позитивного ставлення до професії відбувається лише в процесі самої професійної діяльності.

У вітчизняній літературі результати експериментальних досліджень щодо професійного самовизначення залежать від таких факторів, як характер взаємовідносин учнів один з одним та з викладачами (на етапі формування професійних намірів), специфіка дидактичної системи професійної підготовки (на етапі підготовки до обраної професійної діяльності), характер вимог, що пред'являються до працівника, особливості сфери міжособистісних відносин на робочому місці (на вхідному етапі в професію). При цьому ми спостерігаємо гострий дефіцит досліджень, які б представляли цілісну картину впливу різних факторів на динаміку професійного самовизначення, на всіх етапах професійного

розвитку людини. Відсутність достатньо глибокої професійної орієнтації серед випускників не виключає можливості її формування в період навчання в інституті. Тому завдання школи (також сім'ї та суспільства) - зробити вибір професії логічним наслідком поступового підвищення рівня професійної орієнтації, тобто формування в процесі навчання та життєдіяльності в учнів активної єдності (формування життєвого сенсу) та об'єктивно-ефективних (вибір діяльності) аспектів діяльності [3 с.7]. Розвиток професійної орієнтації вимагає такої організації студентської діяльності, яка б актуалізувала суперечність між вимогами бажаної діяльності та її особистим значенням для людини. Задоволеність обраною професією, а отже, і успіх у ній, залежить від того, наскільки обраний вид діяльності відповідає типу людини. Для ефективного професійного вибору необхідні наступні складові: раціональність вирішення життєвих проблем; досягнення самостійності; орієнтація на майбутнє; формування професійних інтересів та загальних трудових навичок; початковий практичний досвід.

Список використаних джерел:

1. Бех І. Д. Праця – головний вихователь школярів: психологічний аспект трудового виховання молодших школярів / Іван Дмитрович Бех. – К., 1983. – 32 с.
2. Буркова Л. В. Соціомічні професії: інноваційна підготовка фахівців у вищих навчальних закладах : монографія / Л. В. Буркова. – К. : Інформ. системи, 2010. – 278 с.
3. Грецов А. Психология жизненного успеха для старшеклассников и студентов / А. Г. Грецов. – СПб. : Питер, 2007. – 208 с.
4. Климов Е. А. Психология профессионального самоопределения / Е. А. Климов. – М., 2007. – 301 с.
5. Морін О. Л. Формування професійних намірів старшокласників до професій сфери інформаційно-комунікативних технологій : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.07 / Морін Олег Леонідович ; Інститут проблем виховання АПН України. – К., 2009. – 21 с.
6. Пряжников Н. С. Профессиональное и личностное самоопределение / Н. С. Пряжников. – М. : Ин-т практической психологии, 1996. – 256 с. 115.

Швай Роксоляна Іванівна

д-р. пед. наук, професор, професор

Вища Поморська Школа в Старогарді Гданському, Польща

СІМ'Я ЯК СЕРЕДОВИЩЕ ВИХОВНОГО ВПЛИВУ

Сім'я є складним і багатоаспектним середовищем виховного впливу, в якому дитина соціалізується та інкультурується. Сім'я має великий, але іноді несвідомий вплив на розвиток дитини і незалежно від структури є референтною групою, завдяки їй молода людина формує свої погляди, звичаї, отримує зразки поведінки. Саме в сім'ї відбувається процес виховання та соціалізації дітей. Сім'я у гуманістичній інтерпретації - це "певний природний, суспільно-культурний простір, з яким індивід або соціальна група мала або має прямий і опосередкований контакт, в результаті чого він (цей простір) став джерелом індивідуального або колективного досвіду та специфічним засобом задоволення потреб цього індивіда або групи, набуваючи таким чином для нього особливого значення в суб'єктивному і об'єктивному вимірі" [4, с.139].

Сучасна сім'я долає різноманітні труднощі, які порушують її повноцінне функціонування. Виховання дитини вимагає багато часу, відданості, однак сучасне суспільство відчуває дефіцит часу, що пов'язано з виконанням професійних обов'язків і прагненням створити дитині належні соціально-побутові умови. Відтак багато батьків через брак часу зводять свої виховні обов'язки лише до елементарної опіки, дбаючи здебільшого про матеріальний добробут дитини. Тоді дитина втрачає відчуття зв'язку з батьками, її прагнення та бажання інколи залишаються непомітними.

Позитивний емоційний зв'язок дитини з батьками характеризується "рівновагою між членами сім'ї та здатністю гармонійного співіснування з іншими людьми поза родинним колом. Такого балансу можна досягти лише в здоровій інтегрованій сім'ї, яка забезпечує своїм членам почуття безпеки. Потреба в безпеці є однією з елементарних потреб дитини, забезпечення якої є істотним чинником правильного розвитку її емоційного життя" [3, с. 53].

Усе частіше діти виховуються в неповних або реструктурованих сім'ях, що, безсумнівно, породжує багато виховних проблем і негативно впливає на навчання дитини. Будь-які зміни в житті дитини (розлучення батьків, смерть одного з них, переїзди, виїзд на роботу одного з батьків в іншу місцевість, країну тощо) викликають порушення в її функціонуванні, а також можуть виявитися в негативній поведінці дитини. Таким чином, втрата почуття безпеки, розрив сімейних зв'язків виявляються в бунтарстві дитини, яка часто не може зрозуміти ситуацію, в якій вона опинилася. Реструктуровані сім'ї з невідповідною атмосферою, патології (алкоголізм батьків, наркоманія) негативно впливають на розвиток дитини. Правильна батьківська опіка забезпечує успішність освітнього процесу дитини. Стиль виховання повинен бути адаптований до рівня розвитку дитини, а занадто поблажливе чи дуже суворе ставлення негативно впливає на психоемоційний розвиток та досягнення учня. Особливе значення для успішності учнів має ставлення сім'ї до шкільних обов'язків і навчання. На майбутні успіхи дитини також впливає рівень освіти батьків та усвідомлення потреб дитини в освіті та розвитку. Високий рівень освіти батьків позитивно впливає на формування у дитини відповідних звичок і установок, починаючи з раннього дитинства. Сім'я знайомить дитину зі світом науки, культури, створюючи специфічний фундамент її знань і вмінь, готуючи дитину до нових ролей в суспільстві. На кожному етапі навчання батьківська підтримка та розуміння визначають успіх та високі досягнення дитини. Більшість батьків усвідомлюють переваги

якісної освіти дітей, тому все більше беруть участь в житті школи, опосередковано впливають на зміст освітніх програм та методів роботи вчителів. Спільне навчання, виконання домашніх завдань, розвиток захоплень та інтересів впливають не лише на формування позитивних емоційних зв'язків дітей і дорослих, а також є формою профілактичної діяльності, спрямованої на подолання виховних проблем. У сім'ї дитина природним чином засвоює певні моделі поведінки і звички, вибудовує власну систему цінностей і власну самооцінку. Однак існує небезпека негативного впливу на психоемоційну сферу дитини, що пов'язано з надмірними очікуваннями батьків. Бажання отримати від дитини високі результати, пов'язані з цим стресові ситуації порушують освітній процес і призводять до низького рівня успішності учнів.

Найбільш небезпечним і тривожним явищем, що впливає на рівень шкільних досягнень, є застосування до дитини насильства як фізичного, так і психічного. Психологічне насильство є небезпечне і загрожує розвитку дитини на багатьох рівнях її функціонування. Відсутність соціальної захищеності позбавляє дитину можливості отримати якісну освіту.

Обов'язок сім'ї – створити належні соціально-побутові умови, щоб дитина могла гармонійно розвиватися та бути успішною у житті.

В умовах війни в Україні “багато сімей сьогодні знаходяться у сепарації. Тато воює на фронті, а мама з дитиною часом змушена покинути свою домівку” [1]. Сім'я в умовах війни для багатьох стала головною опорою. Змінюються підходи до розподілу ролей у сім'ї, відбуваються зміни на ринку праці, оскільки жінки все більше перебирають на себе основні функції родини, а чоловіки, своєю чергою, захищають країну. “Населення використовує сімейні зв'язки для виживання, для того, щоб організувати свою життєдіяльність. Саме в таких умовах більше цінується і сімейна солідарність, і сімейна взаємодопомога. Тому що саме в умовах кризи ці зв'язки допомагають налагодити життєдіяльність кожної особи в сім'ї завдяки обміну послугами, і емоційна підтримка, обмін матеріальними потоками, грошовими потоками. Такі є два напрями впливу на українську родину цих складних і навіть трагічних подій” [2].

Висновки. Дитина розвивається і росте в сім'ї з людьми, які забезпечують їй всебічний розвиток, завдяки чому вона може набувати соціальні компетенції, необхідні для виконання багатьох соціальних ролей. Правильно організована батьківська турбота має великий вплив на успішність дитини в усіх сферах життя. Війна негативно впливає на устрій сім'ї, на психоемоційний стан дітей. Наслідки війни на рівні родини можуть виявлятися у різний спосіб – демографічною кризою, надто емоційною або навіть агресивною поведінкою батьків, що повернулися з війни.

Сім'я має становити безпечне середовище та створювати усі умови для навчання і розвитку дітей.

Список використаних джерел:

1. *Українська сім'я в умовах війни має особливі рани* (2022). Вилучено з <http://catholicnews.org.ua/ukrayinska-simya-v-umovah-viyni-maie-osoblivi-rani-glava-ugkc-u-235-y-den-viyni> 16.10.2022.
2. *Українці під час війни і кризи шукають опори в родині* (2016). Вилучено з <https://www.radiosvoboda.org/a/27562451.html> 19.02. 2016.
3. Domagała-Kręcioch A. (2008). *Niedostosowanie społeczne uczniów a niepowodzenia szkolne*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej.
4. Kawula S. (red.) (2003). *Pedagogika społeczna, dokonania – aktualność – perspektywy*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.

Гошовська Аліса Володимирівна

канд.мед.наук, асистент кафедри акушерства, гінекології та перинатології
Буковинський державний медичний університет, Україна

ШЛЯХИ ПЕДАГОГІЧНОГО ВПЛИВУ НА СТУДЕНТІВ – МЕДИКІВ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

***Анотація.** В даній статті висвітлені найефективніші шляхи педагогічного впливу на студентів – медиків у вищій школі, переваги, недоліки кожного із методів та шляхи вирішення певних труднощів, які виникають для кращого засвоєння нового матеріалу.*

Отже, якщо педагог вищої медичної школи успішно реалізує всі функції своєї професійної діяльності, має задоволення від результатів праці, ефективно організовує освітній процес й позитивно характеризується студентами, які цінують та поважають його як викладача, наставника та науковця, його індивідуальний стиль професійної діяльності може вважатися оптимальним.

Вступ. Ознаками сучасної вищої медичної школи є звернення до особистості викладача та студента, визнання їх суверенності і цінності. У випадку студентів справа стоїть просто – вони здебільшого є людьми із достатньо сформованим світоглядом і, здавалось би, поле діяльності для викладача є безмежним. Однак, саме тут починаються певні труднощі.

Мета. Визначити найефективніші шляхи педагогічного впливу на студентів – медиків у вищій школі.

Обговорення. Для найефективнішого методу кращого засвоєння викладач має дбати про те, аби перетворити навчальний процес на ефективну співпрацю із студентами, а не на стосунки керівника та підлеглих. Коли ставлення педагога до студента є ставленням до особистості, до ймовірного колеги – медика у майбутньому – це підносить студента на належний щабель і є найкращим стимулом. А ще – таке ставлення допоможе йому самому навчитись у викладача багатьом корисним речам. Вчитись можна і варто протягом всього життя. І не лише студентам. Розглядаючи суть педагогічного впливу у вищій медичній школі необхідно зазначити, що головним його напрямком є виховання загальнолюдських цінностей: добра, правди, краси, користі, совісті, любові, гідності, чесності; національно-патріотичних: пошани до рідної землі, бажання її захищати, історичної пам'яті, сміливості, жертвовності; родинних: пошани до найстарших членів сім'ї, до батька й матері, подружньої вірності, любові до дітей, пам'яті про предків, вірності вірі своїх попередників тощо. Що стосується методів педагогічного впливу, то вони формувалися віками і виділено «універсальні», які сприяють формуванню, вдосконаленню особистості., як: методи переконання, тренувальні методи (методи вправ), методи стимулювання поведінки, методи самовиховання. До методів переконання відносимо в основному методи словесного впливу, такі як пояснення, розповідь, бесіду, приклад, дискусію, доповідь, диспут. Застосовуючи ці методи, впливаємо на свідомість, почуття і волю студентської молоді, формуємо у них необхідні для правильної життєвої організації риси. Пояснення полягає в тому, щоб на основі інформації про конкретні факти, явища, події довести студентові важливість прийняття тих чи інших рішень, акцентувати його увагу на доцільності свідомого ставлення до майбутньої професії, важливості людського життя, своїх прав і обов'язків. Метод пояснення застосовуємо як в індивідуальній роботі зі студентами, так і в колективній при висвітленні тем практичного заняття. Використовуємо розповідь для

донесення студентам актуальної інформації з даного предмету, захворювання, типових та нетипових випадків в практиці лікаря. Вже стало традицією в нашому навчальному закладі проведення інформативних (кураторських) годин. При їх проведенні особливу увагу звертаємо на те, щоб кожного разу інформація подавалася у різних формах, що дозволяє творчо підходити до проведення заходів, підвищити інтерес у студентів. Особливо студенти цінують бесіди-поради “Як раціонально навчатися стати лікарем”, “Що сприяє кращому запам’ятовуванню”, “Межі вільного часу і як його використовуємо”. Метод прикладу сприяє усвідомленню студентами правильності вибору рішення з приводу поведінки, організації лікарських дій з використанням у різноманітних ситуаціях. Значущим залишається приклад викладачів, визначних особистостей, друзів. Дискусія та диспут спонукає до пошуку істини, виявлення суттєвої інформації, правильної оцінки того, що відбувається в країні і цілому світі, активної розумової діяльності. Метод доповіді застосовуємо при проведенні студентських наукових конференцій. Через доручення варто формувати почуття обов’язку, відповідальності, діловитості, дипломатичності, виконавської дисципліни, підвищення рівня комунікативних здібностей, ініціативності, уміння долати труднощі. Цим методом студенти активно користуються при написанні історій хвороб тощо. Також студенти активно залучаються до навчально-дослідницької роботи.

Висновок . Отже, якщо педагог вищої медичної школи успішно реалізує всі функції своєї професійної діяльності, має задоволення від результатів праці, ефективно організовує освітній процес й позитивно характеризується студентами, які цінують та поважають його як викладача, наставника та науковця, його індивідуальний стиль професійної діяльності може вважатися оптимальним.

Список використаних джерел:

1. Марушкевич А.А. Педагогіка вищої школи. Теорія виховання (Цикл лекцій): Навчальний посібник. – К., 2015. – 107с.
2. Ортинський В.Л. Педагогіка вищої школи. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів К.: Центр учбової літератури, 2019. – 472с.
3. Сухомлинська О.В. Цінності у вихованні дітей та молоді: стан розроблення проблеми // Педагогіка і психологія. – 20017. - № 1. – С. 7.
4. Козлова О. І. Основні стратегії педагогічного впливу при традиційному та інноваційному підходах до навчання / О. І. Козлова // Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи: Збірник наукових праць / Ред. кол. Л. І. Даниленко та ін. – К. : Логос, 2020. – С. 239 – 245.
5. Кремінь В. Г. Вища освіта в Україні і Болонський процес: навчальний посібник. – К. : Освіта, 2017. – 384 с.
6. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія / А. М. Алексюк // Підручник для студентів, аспірантів та молодих викладачів вищих навчальних закладів. – К. : Либідь, 2018. – 560 с.
7. Ягупов В. Педагогіка: Навчальний посібник / В. Ягупов // Навчальний посібник. – К. : Либідь, 2020. – 559 с.
8. Фіцула М. Педагогіка: Навчальний посібник / М. Фіцула // Навчальний посібник, 2-ге вид., виправлене, доповнене. – К. : Академвидав, 2015. – 559 с.

Матвєєва Ольга Олександрівна

доктор пед. наук, професор,
професор кафедри музичного мистецтва

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, Україна

Гриньова Валентина Миколаївна

доктор пед. наук, професор,
професор кафедри початкової і професійної освіти

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, Україна

ЩОДО НЕОБХІДНОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ НЕ ДОСТАТНЬО ВИСВІТЛЕНИХ СТОРІНОК ДАВНЬОУКРАЇНСЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ

Зміна століть логічно пов'язана зі зміною орієнтирів людства, що характеризується занепадом і відродженням систем, ідей, практик. Те, що було першочерговим учора, – сьогодні відходить на другий план, його місце займає проблема до цього невагома або й зовсім забута. Але одним із завдань, складних питань у житті людини, що супроводжує все її життя, було і є складне питання навчання: його мети, організації, принципів, методів тощо.

Інтенсифікація європейського спрямування української освіти, її демократизації у результаті віроломної навали сусіда спрямовує науковців до звернення до педагогічних ідей людиноцентризму італійських гуманістів Маттео Пальмієрі, Леона Батісти Альберті, до основ християнського виховання нідерландських та німецьких мислителів Еразма Роттердамського та Мартіна Лютера, положень закордонних педагогів-новаторів ХІХ-ХХ століть. Ще більш цікавим та необхідним для вивчення у процесі існуючого геноциду українського народу, його культури є глибоке дослідження власної історії та культури, їх ще не достатньо висвітлених сторінок. Таке спрямування наукових розвідок необхідно для злиття з вселюдською культурою, її світорозумінням; звернення до забутого досвіду ведичної педагогіки є злободенним та важливим для подальшого розвитку як української науки та культури для усвідомлення власного коріння та залучення до вселюдської культури та освіти.

Нагадаємо, що педагогічна система стародавньої Русі була ведичною. У стародавній школі процес виховання дітей ґрунтувався на розумінні того, що взаємовідносини вчителя та учнів будувалися на вихованні один одного. За цих обставин учитель не просто вчив, а основою виховання та навчання був постійний пошук істини у царині пізнання світу, також найскладнішим етапом було пізнання та розцінювання світу очима іншої людини, сприйняття Всесвіту та усвідомлення його рівноцінності й значущості. Основоположним принципом ведичної педагогіки є принцип відповідності своєму роду, де закладено дбайливе ставлення до підростаючого покоління збоку старших.

Освітній процес тривав усе життя: від раннього дитинства до глибокої старості. Основною формою його організації був обряд. Тлумачні словники визначають «обряд» як сукупність усталених звичаєв дій, пов'язаних з побутовими традиціями або з виконанням релігійних настанов. Але таке визначення не враховує педагогічної спрямованості у житті людей стародавнього світу. Таким чином обряд виконував роль раціональної системи освітньо-виховних дій, які, збагачувались у віках та коригували життя русичів.

Таке виховання та навчання було глибоко індивідуалізованим, але відбувалося у невимушеній ігровій колективній формі. Воно було просякнуте духом взаємодії,

взаємоповаги та співтворчості. Обряди ведичності були одночасно і процесом виховання та навчання, і процесом контролю за якістю засвоєння знань. Екзаменаторами частіше виступали старійшини роду, вся громада, й суб'єкти, які складали іспит. Ось як це описано у Велесовій Книзі: «У той день також мали ігрища перед лицем старотців. І силу юнацьку показували. Юнаки бігали, співали, танцювали на їх честь» [1, с.23].

Розглянемо у стислій формі обряд Коляди, аналіз якого спрямовує нас до встановлення паралелей із сучасними уроками літератури, музики, хореографії. Обряд був спрямований не стільки на формування в дитини безальтернативних уявлень про світ, скільки на розкриття на підставі нових отриманих знань її творчого начала, того, що ототожнювало її з предками, з Творцем, бо «Правда така, що ми Дажбожі внуки в умі. А Ум Великий Божий є єдиний з нами, і тому творимо і говоримо з Богами воєдино» [1, с.10].

Гіпотетично можна припустити, що обряд складався з чотирьох етапів: ознайомлення, вивчення, закріплення, застосування. Ознайомлення передбачало сприймання нового матеріалу (ритмізація, епітети, порівняння), що відбувалося під час зустрічей різновікових груп дітей та молоді до святкування Коляди на вечорниці, толоки та інші зібрання, що поєднували співи під час роботи, танці під час гулянь тощо. Цей період тривав упродовж усього року. Вивчення, як наступний етап включав взаємодію дітей усередині різностатевих та різновікових груп. Під час зборів старші та більш обізнані у справі діти вчили менших. До вивчення підключалися також і родичі дітей та волхви. Великим здобутком було те, що вивчення нового матеріалу поєднувалося із залученням дитини до господарської діяльності разом із дорослими. Молоде покоління на основі прикладів здобувало розуміння, як краще складати вірші, як співати та організовувати танцювальний супровід. Період вивчення проходив ближче до зимового святкування, починаючи із завершення польових робіт. Період закріплення передбачав систематизацію отриманих знань. Хоровий та сольний спів, правила римування, словниковий запас дітей, танцювальні уміння й навички перевірялись під час взаємодії з вчителями, ролі яких виконували волхви, родичі, старші діти. Період застосування був кульмінацією попереднього процесу – Коляда. В цей час спів та танці учнів оцінювалися під час театралізованих дійств, визначалися знання з художньої літератури, відбувалася перевірка знань з астрономії, біології та інших дисциплін: у колядках учні у цікавій формі розповідали про принципи світобудови, залучали знання із садівництва та зоології, перевірялися вміння словом створювати образи далекого і близького майбутнього.

Таким чином, ми бачимо, що виховання у стародавній період не було набором хаотичних засобів впливу на дитину чи дорослого, а мало раціональну основу й обрядова система ведичної Русі була дієвою педагогічною системою, що навчала й виховувала дітей та допомагала їм пізнати світобудову.

Існування на території ведичної Русі налагодженої самобутньої та розвинутої системи виховання та навчання у дохристиянський період є беззаперечним фактом. Ця система є суттєво відмінною від загальноприйнятої класно-урочної системи, запропонованої Я. А. Коменським, основою якої були принципи, закладені ченцями-реформаторами з Константинополя, які були привезені князем Володимиром після прийняття християнства, коли той «наказав збирати дітей людей знаменитих і вчити їх, не зважаючи на супротив батьків» [3, с.100].

Зрозуміло, що реформа освіти, що слідувала мала супротив не тільки збоку батьків, а й збоку їхніх дітей. Офіційна політика монархів з X століття була спрямована на зближення руської соціально-політичної моделі з візантійською, що призвело до незворотних змін у житті населення (змінювалася культура, відбувалося цілеспрямоване нехтування національними майстрами на користь грецьких архітекторів, іконописців, хроністів). Великих втрат зазнала і система національної педагогіки: почалося знищення писемних джерел, викорінення способів передачі досвіду та знань від покоління до покоління.

Зараз зрозуміло, що потреба у реформуванні педагогічної системи Русі, створення централізованої Володимирової шкільної системи маємо сприймати як приклад цілеспрямованої акції по втіленню у життя того, що потрібно владі. Звичайна школа завжди є провідником ідеології, обраної державою. Щоб поширити на руських землях зразки імператорського устрою Другого Риму, зміцнивши основи Київського престолу, князю Володимирі із численними закордонними ідеологами потрібно було силою «вживити» у свідомість вірнопідданих нові ідеали, що часом не співпадали з усталеним світоглядом русичів.

Також, не можна вважати, що освіта у ведичній Русі спиралась на недосконалі та обмежені знання. Той факт, що русичі не були тісно знайомі із творами Аристотеля чи Гіппократа не дає підстави говорити про обмеженість їх знань. Вони мали космогонічні уявлення, що знаходять підтвердження у сучасній фізиці, які дали витoki багатьом цивілізаціям та культурам світу [4]. Українські веснянки, старіші за філософію Геракліта, де проводяться паралелі основи світу з вогню: «На твоїм дворі верба стояла, Тонкая, високая, листячком широкая, на тій вербі трійця горіла, три гискри випало – три морі стало» [2, с.101] тощо.

Реформування освіти ведичної Русі призвело до того, що досліджуючи розвиток педагогічної думки тих часів, науковці розпочинали підрозділи монографій та підручників із «Повісті минулих літ», «Повчання Володимира Мономаха», агіографічної літератури, наголошуючи, що наука прийшла на Русь із прийняттям візантійської віри; та й сама освіта набула соціального значення, отримавши підтримку збоку держави, тільки після зазначеної події.

Однак, зважаючи на всі спроби похитнути основи давньоукраїнської педагогіки, відтворити колишні моделі виховання та навчання ще є можливим. Вони існують у вигляді народних свят десятки століть в умовах утиску збоку пануючих ідеологій: християнства та атеїзму.

Список використаних джерел:

1. Велесова книга. К.: Велес, 2004. 256 с.
2. Ілля В. В річищі Великого стилю чи поза ним. Основа. 1993. № 25(3). С.81-119.
3. Новиков М.П. Христианизация Киевской Руси: методологический аспект. Отримано з: <https://esxatos.com/files/novikov-hristian>
4. Плачинда С. Лебедія (Як і коли виникла Україна). Есе. К.: Українська видавнича спілка, 2005. 160 с.

SECTION 17. PSYCHOLOGY AND PSYCHIATRY

Людмила Миколаївна Комарніцька

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри соціальної роботи,
психології та соціокультурної діяльності ім. Т. Сосновської
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут», Україна

Олександр Борисович Комарніцький

доктор історичних наук, професор,
професор кафедри історії України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, Україна

МОТИВАЦІЯ ТА ЕМОЦІЙНЕ ВИГОРЯННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Вивчення синдрому емоційного вигорання у здобувачів освіти є актуальним завданням сучасної психологічної науки та практики. Вигорання чинить широкий вплив не лише на продуктивність навчальної діяльності, а й на якість життя людини загалом. У широкому розумінні, емоційне вигорання здобувачів вищої освіти є комплексом психічних переживань, соматовегетативних реакцій та поведінки, що позначаються на їх працездатності, відношенні до навчання, фізичному та психічному самопочутті, а також на інтерперсональних відносинах здобувача.

Вигорання включає три стадії: виснаження, деперсоналізацію і редукцію персональних даних [1, с. 169]. На стадії виснаження людина відчуває емоційну втому та спустошеність, які викликані власною діяльністю. Деперсоналізація виявляється, насамперед, у тенденції бачити переважно «погані» сторони у характері та поведінці інших людей. Редукція особистих досягнень проявляється тоді, коли людина втрачає відчуття власної значущості у професійному плані, не бачить перспектив свого розвитку. Варто зазначити, що лише у комплексі ці три компоненти можуть формувати синдром емоційного вигорання.

Вигорання у студентів може мати «зовнішні» та «внутрішні» передумови. Психологічний клімат навчальної групи, особливості організації навчання, методи роботи зі студентами – це можна віднести до зовнішніх передумов вигорання. До внутрішніх передумов належать індивідуальні особливості студента, його комунікативні та соціальні навички, цінності та мотивація.

На окрему увагу заслуговують екзистенційні фактори, що призводять до емоційного вигорання здобувачів. Тут важливу роль відіграє усвідомлення сенсу свого перебування в закладі освіти, важливість здобуття освіти, цінність своєї майбутньої професії. Коли студент не усвідомлює всієї цінності свого перебування у ЗВО, стикається з труднощами у процесі навчання, до яких він не був готовий, він розчарувався у обраній спеціальності та у тому, що його очікування про вищу освіту не збіглися з реальністю. У цьому випадку ймовірність виникнення вигорання збільшуються.

Не менш вагомим є взаємозв'язок мотивації навчальної діяльності та емоційного вигорання. Мотивація навчальної діяльності – це особливий вид мотивації, який визначає

отримання нових знань здобувачам, характеризується складною структурою, однією з форм якої є структура внутрішньої та зовнішньої мотивації. Істотними є такі характеристики навчальної мотивації, як її стійкість, зв'язок із рівнем інтелектуального розвитку та характером навчальної діяльності. Дослідження ролі мотивації у розвитку емоційного вигорання нині досить розрознені і не дають загального уявлення про взаємозв'язок даних психічних явищ. Особливий інтерес щодо цього питання викликає дослідження Т. Кокса та А. Гріффітса, в якому автори описують синдром вигорання як взаємозв'язок сильної мотивації, несприятливої робочої обстановки та використання людиною неадекватних копінгових стратегій [3, с.103]. Автори відзначають, що в більшості підходів до пояснення синдрому вигорання звертається увага на вирішальну роль спочатку сильної мотивації, далекосяжних планів, очікувань, прагнень, а також ідеалізму та включеності до роботи [2, с. 31]. За словами А. Пайнс, для того, щоб «згоріти, необхідно горіти» [4, с. 71].

Таким чином, з метою запобігання та з метою корекції розвитку емоційного вигорання у здобувачів освіти пропонуються різноманітні профілактичні та психокорекційні методи роботи, зокрема такі, як працетерапія, імітаційні ігри, метод повної раціоналізації майбутньої події, навіювання, самонавіювання, психорегулююче тренування, театротерапія, книготерапія, арттерапія, гештальт-терапія, групи психодрами тощо.

Список використаних джерел:

1. Бойко В. В. Энергия эмоций в общении: взгляд на себя и на других. Москва, 1996. 346 с.
2. Ермакова Е. В. Изучение синдрома эмоционального выгорания как нарушения ценностно-смысловой сферы личности (теоретический аспект) // Культурно-историческая психология. 2010. Т. 6. № 1. С. 27-39.
3. Cox T., Griffiths A. The Burnout Companion to Study and Practice: A Critical Analysis (Issues in Occupational Health Series). 1st ed. CRC Press, 1998. 224 p.
4. Tomic W., Evers W., Brouwers A. Existential Fullfillment And Teacher Bournout // European Psychoterapy. 2004. Vol. 5. № 1. P. 65-73

Камінська Ольга Володимирівна

доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри загальної психології та психодіагностики
Рівненський державний гуманітарний університет, Україна

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ РЕФЛЕКСІЇ МАЙБУТНЬОГО ПСИХОЛОГА

Актуальність теми зумовлена тим, що соціально-політичні проблеми сучасного українського суспільства актуалізують потребу гуманізації освіти, зокрема, запровадження нових психологічно обґрунтованих її стратегій. Першорядного значення у цьому контексті набуває необхідність створення технологій, які стимулювали б саморозвиток особистості, її активну позицію по відношенню як до соціуму, так і до себе. Виходячи з цього особливої значущості набуває проблема розвитку рефлексії, як передумови успішної професійної діяльності майбутнього психолога.

Рефлексія – усвідомлення індивідом того, як його сприймають та оцінюють інші індивіди чи спільноти; вид пізнання, у якого суб'єкт стає об'єктом свого спостереження; роздуми, аналіз власного психічного стану [6, с. 579-580].

Аналіз досліджень проблеми рефлексії свідчить про наявність наступних основних аспектів її вивчення у вітчизняній психології: кооперативного, де рефлексія забезпечує проектування спільної діяльності індивідів з урахуванням координації їх професійних позицій та групових ролей; комунікативного, де рефлексію розглядають як суттєву складову спілкування та міжособистісного сприйняття, як специфічний процес пізнання іншої людини; інтелектуального, де рефлексія досліджується як вміння виділяти, аналізувати та співвідносити з предметною ситуацією власні дії, як психологічний механізм теоретичного мислення; особистісного, де рефлексія забезпечує самоорганізацію та самообілізацію особистості в різних умовах життєдіяльності [1].

Професійна рефлексія – рефлексивна сторона самосвідомості, яка є розумовим процесом, орієнтованим на внутрішнє «Я». Усвідомлення та оцінка власного «Я» стимулює психічну та інтелектуальну активність, сприяє розвитку механізмів самовдосконалення та самореалізації. Це своєрідна форма розумової діяльності людини, яка розкриває специфіку її духовного світу, схильність до аналізу власних можливостей та переживань [2].

У роботах сучасних учених розглядаються різні аспекти впливу рефлексії на успішність професійного самопроектування майбутніх спеціалістів. Так, активізація професійного самопроектування зумовлює інтеграцію особистісних смислів до актуальної, навчально-професійної та перспективної професійної діяльності шляхом встановлення когнітивних зв'язків між професійними образами власного сьогодення та майбутнього [4].

Т.П. Матяш підкреслила визначальну роль рефлексії у процесі професійного самопроектування у юнацькому віці. Проектування студентами професійного вектора власного життя відбувається шляхом рефлексії індивідуальності, потреб, інтересів, наявних життєвих досягнень та визначення на цій основі траєкторії перспективного саморозвитку [5].

Ментальний простір навчально-професійної діяльності студента, за І.О. Герасимовою, є ситуацією протиріч, вирішення яких засобами особистої рефлексії обумовлює гармонізацію інтеріндивідної та інтраіндивідної складових його життєвого світу [3].

Отже, розвиток рефлексії є важливим завданням, яке постає перед майбутнім психологом ще в процесі навчальної діяльності, та забезпечує краще розуміння себе та

оточуючих, розширює горизонти пізнання світу, забезпечує ефективне виконання професійних функцій надалі.

Список використаних джерел:

1. Виногородський, А. М. (1999). *Розвиток особистісної рефлексії підлітків (на матеріалі сприйняття музики)* [Автореф. дис. канд. психол. наук].
2. Воронова, О. (2016). Концептуальні підходи до вивчення поняття рефлексії. *Педагогіка і психологія професійної освіти*, № 1, 114-122.
3. Герасимова, И. А. (2013). Рефлексия, язык и логика. *Проблемы рефлексии в научном познании*, № 5, 105 -109.
4. Гріньова, О. (2015). Рефлексія як механізм професійного самопроектування особистості юнацького віку в умовах фахової підготовки. *Педагогіка і психологія професійної освіти*, № 3, 107-115.
5. Матяш, Т. П. (2008). *Сознание как целостность и рефлексия*. Ростов н/д: Изд-во Рост. ун-та.
6. Митюшин, А. А. (2003). *Философский энциклопедический словарь*. Энциклопедия.

Рудюк Наталія Леонідівна

викладач циклу спеціальних дисциплін
Державний заклад професійної (професійно-технічної)
освіти зі специфічними умовами навчання
«Житомирська академія поліції», Україна

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ, ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ТА ОСОБИСТІСНІ ЧИННИКИ ВИНИКНЕННЯ ТА ПЕРЕБІГУ СУЇЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ У МОЛОДІ

Як уже зазначалося, суспільне ставлення до суїциду було різним у різних народів і в різні часи. Наприклад, у Стародавньому Єгипті самогубство було цілком прийнятним останнім заходом для позбавлення від нестерпних умов життя. У Стародавній Індії прославляли жінку, яка після смерті чоловіка спалила себе на ритуальному багатті. Цей звичай називається саті, і його багатовіковий відгомін час від часу чути й сьогодні. З давніх часів в Японії альтруїстичне самогубство воїнів вважалося проявом високого благородства і героїзму. Самогубство також було радикальним способом позбутися сорому.

У суїцидальній поведінці підлітків можна умовно виділити 3 фази:

а) фаза обдумування, яка викликана свідомими думками про вчинення самогубства. З часом ці думки можуть вийти з-під контролю та стати імпульсивними. При цьому підліток замикається в собі, втрачає інтерес до сімейних справ, віддає цінні для нього речі, змінює стосунки з оточуючими, стає агресивним. Змінюється зовнішність, підліток перестає стежити за собою, може змінитися його вага (що пов'язано з переїданням або анорексією), з підлітком може статися нещасний випадок через зниження уваги;

б) фаза амбівалентності, що виникає за умов появи додаткових стресових факторів. Підліток може висловлювати близьким конкретні погрози або суїцидальні наміри, але цей «крик про допомогу» не завжди почутий. Однак саме в цей час підлітку ще можна допомогти;

в) якщо цього не зробити, тоді настає **фаза суїцидальної спроби**. Відбувається це швидко, тому що підліткам властиво швидко проходити цей період і переходити на третій.

Як зазначає дніпропетровський психолог В. П. Мушинський, «суїцидальна поведінка включає усі прояви суїцидальної активності – думки, наміри, висловлювання, загрози, спроби самогубства, – і являє собою ланцюг аутоагресивних дій людини, свідомо чи навмисно спрямованих на позбавлення себе життя через виникнення нестерпних життєвих обставин». Така поведінка є динамічним процесом і складається з таких етапів:

1. **Етап деструктивних тенденцій** – з'являються прямі чи непрямі ознаки, що означають зниження цінності власного життя, втрату сенсу життя, лінь жити; деструктивні тенденції проявляються в думках, намірах, почуттях або загрозах.

2. **Етап деструктивних дій** починається при реалізації умовних потягів; спроба самогубства – смерть самому собі, яка з незалежних від особи обставин була попереджена і не призвела до летального результату; більш деструктивні тенденції можуть обернутися повним суїцидом, результатом якого є смерть людини.

3. **Постдеструктивний кризовий етап** – триває від моменту суїцидальної спроби до повного зняття деструктивної тенденції.

До антисуїцидальних чинників належать усі чинники розвитку гармонійної, духовної, нормальної особистості. Однак серед них слід виділити ті, що протистоять безпосередньо

суїцидальним тенденціям, створюють особливий імунітет, запас протисуїцидальної міцності особистості.

Так, людина повинна мати активну життєву позицію, впевненість у тому, що вона сама відповідальна за свою долю, вірити в те, що все, що відбувається, – це результат її вільного вибору.

Якщо людина сприймає інших рівними собі, тобто їй не властиве почуття неповноцінності, якщо вона реалістично сприймає оточуючих, їх ставлення до себе, то вона стає стійкою до різних ситуацій, депресії і більш гнучкою у подоланні стану психологічної кризи.

У підлітка, крім обов'язків, має бути ще й “віддушину” у житті – спорт, хобі тощо – все, що не дозволяє навалюватися чорним думкам.

Важливо також мати не одну мету у житті, а декілька, щоб несподівані перешкоди на шляху її досягнення не затягнули підлітка у тенета відчаю. Він повинен мати й інші “замінні” інтереси, на які можна переключатися за будь-яких життєвих невдач

Список використаних джерел:

1. Євсюков О. П., Куфлієвський А. С., Лебедев Д. В. та ін. Екстремальна психологія. Підручник / За заг. ред О. В. Тімченка. К.: ТОВ «Август Трейд», 2007. 502 с.
2. Наугольник Л. Б. Психологія стресу: підручник Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2015. 324 с.

SECTION 18.

MEDICAL SCIENCES AND PUBLIC HEALTH

SCIENTIFIC RESEARCH GROUP:

Olha Ripetska

Danylo Halytsky Lviv National Medical University, Ukraine

Volodymyr Hrynovets

Danylo Halytsky Lviv National Medical University, Ukraine

Ihor Hrynovets

Danylo Halytsky Lviv National Medical University, Ukraine

Julija Vojcekhovska

Lviv Polytechnic National University, Ukraine

FOOD PRODUCTS' INFLUENCE ON THE DEVELOPMENT OF PERIODONTITIS

1. Introduction

There is no major opinion among scientists as to the influence of nutrition on the diseases of teeth and periodontum. It should be noted that a number of researchers noticed positive effects, in particular, of dairy products on condition of oral cavity. The modern investigations demonstrate the influence of nutrition on the inflammatory processes in the body, which, in turn influence upon the periodontum. Data testify that antioxidant-rich products are useful, while the products with a high level of refined (purified) carbohydrates cause the inflammatory processes.

Our aim is to receive the quantitative relationships pertaining to the nutrition and the condition of periodontum.

2. Materials and methods

50 students, 20-22 were to fill in the necessary data by themselves. The questionnaire consisted of three parts. The first part included the inquiry as to the consumption of definite types of food products and drinks, as well as going in for sports and smoking. The second part contained questions and answers as to hygienic habits, i.e. oral hygiene (toothbrushing, types of toothpastes, etc.). The third part was named as "map of stomatological investigation" and oriented on the diagnosis of condition of teeth and periodontum.

Statistical assessments were performed as to the condition of periodontum in boys. Three types of periodontum were under study: healthy (0), gingival bleeding (code 1), dental tartar (code 2). The following structure of these types of diseases is observed: 45,5% - healthy periodontum; 31,8% - signs of bleeding; 22,7% - dental tartar. The simultaneous combination of dental calculi and gum bleeding is very seldom.

3. Results

1) students with healthy periodontum consumed dairy products, on average, 9,66 times per week; fruit and vegetables -10,08 times weekly;

2) students with signs of gum bleeding consumed dairy products, on average, 5,54 times per week (a substantial decrease if compared with the first group); while consumption of fruit and vegetables -7,86 times weekly (is less than those consumed by healthy persons);

3) students with signs of dental calculus consumed dairy products, on average, 8,92 times per week, while consumption of fruit and vegetables - 9,8 times weekly, that is comparable with healthy persons.

The obtained results of investigation make it possible to conclude that there is an influence of consumption of both dairy products and fruit and vegetables on the condition of periodontum.

The similar method of approaching was used to determine the influence of foodstuffs on the condition of periodontum in group of girls.

The average consumption of dairy products by girls is equal to $x_{\text{mean}} = 6,45$, while the average number of carious teeth - $Y_{\text{mean}} = 7,98$. In comparison with the boys ($x_{\text{mean}} = 9,26$), the average dairy products consumption is much smaller (on 30%), while the number of diseased teeth is much greater, on average, on 24%.

The presence of correlative relationships between the amount of consumed products and the indices of condition of teeth make it possible to conclude that, generally, the influence of the amount of consumed products by young women is much less than in young men. It is confirmed, for example, by obtained evidence of correlation indices ($R_{\text{female}} = 0,15$; ($R_{\text{male}} = 0,30$), which are used to assess the interconnection between the number of diseased teeth and the milk consumption by group of women (R_{female}) and the group of men (R_{male}).

4. Conclusions

The statistical survey of the state of periodontium showed, that there is an effect of consumption from dairy products and vegetables, fruits on the state of periodontal disease. Thus, gum bleeding was observed in individuals (boys) who consumed significantly less dairy products and vegetables, fruits in comparison to healthy individuals. As for a dental calculus, the effect of these two product groups consumption is almost not observed.

Olga I.Gerasimenko

PhD, associated professor of Department of Hygiene and Ecology No 1
Kharkiv National Medical University, Ukraine

Pavlo O.Radchenko

Student of III Medical Faculty
Kharkiv National Medical University, Ukraine

STUDY OF CHANGES IN STUDENTS' DIET DURING MARTIAL LAW

Military operations cause not only direct damage to the civilian population in the form of destruction of housing and civil infrastructure, but also indirect damage - living conditions can significantly deteriorate. This also fully applies to the quantitative and qualitative composition of the diet. Starvation is a great stress for the body, which can become a trigger for the development of severe chronic diseases, and above all, autoimmune pathological processes and mental disorders [1]. The UN Security Council states that food and medicine shortages during hostilities cause more harm to the civilian population than the direct consequences of the bombing of populated areas in the form of casualties and injuries [2]. Prolonged starvation (or lack of food) has been proven to be associated with the development of hypertension, chronic heart failure and, to a greater extent, diabetes of type 2. In addition, lack of food reduces cognitive abilities [3]. That is why the study of changes in the diet of the population during military operations is very relevant for modern Ukraine.

The aim of our research was to evaluate the qualitative and quantitative changes in the diet of students during military operations in country, as well as to identify dyspeptic phenomena caused by this, which arose during the war.

By means of an anonymous survey, in which 71 students aged 17-24 took part, changes in the diet were investigated in comparison with the diet of students before the introduction of martial law. Among the respondents, the majority (84.3%) of respondents are women.

Before the introduction of martial law, 50.7 % of respondents used protein-containing products every day, 49.3 % used them at least 2-3 times a week. After the introduction of martial law, the proportion of those who use these products every day dropped to 38 %. 11.3 % of respondents use protein-containing products once a week. 50.7 % of respondents use protein-containing products at least 2-3 times a week.

Regarding the consumption of carbohydrate-containing products (cereals and pasta), it was found that before the introduction of martial law in 45.1 % of respondents, such food made up 50-70 % of the diet, in 38 % of respondents - 30-50 % of the daily diet. In 8.5 % of respondents, cereals made up less than 30 % of the diet, the same number of respondents said that cereals made up more than 70 % of the diet. These indicators almost did not change during the period of military operations, but the number of respondents whose consumption of these products makes up more than 70 % of the diet almost doubled.

When studying the peculiarities of the use of animal and vegetable fats, it was found that after the introduction of martial law, 25.4 % of respondents had the opportunity to consume fatty meat, fish and vegetable fats every day, which is 8.4 % less than in peacetime. The number of students using these products 2 times a month has increased (23.9 % compared to 18.3 % before the introduction of martial law). The percentage of respondents who hardly use or do not use at all has also increased (23.9 % vs. 21.1 %).

The amount of canned food in the diet increased slightly in 38 % of respondents, in 28.2 % it increased significantly, and in 33.8 % it did not increase or they do not use canned food at all.

Humanitarian aid products make up more than half of the diet of 19.7 % of respondents, 47.9 % have less than half of the diet, and 32.4 % do not consume humanitarian aid products.

More than half of the respondents (53.5 %) reported an increase in dyspeptic symptoms after the start of the war. The most frequent disorders are lack of appetite (19.7 %) and diarrhea or constipation (15.5 %).

Thus, quantitative and qualitative changes in the diet were found among the interviewed group. The share of protein-containing products in the diet decreased the most. The proportion of fatty meat, fish, and oil used has changed less. The rates of consumption of cereals and pasta in the diet have hardly changed. Qualitative changes are manifested in the increase in the share of canned products in the diet of most respondents. The statements of some respondents that they do not eat fatty meat and fish at all attract attention.

Thereby, the conducted research shows an existing tendency to decrease the well-being of students. A significant amount of humanitarian products in the diet indicates the deterioration of the material conditions of the population.

References:

1. United Nations. (2018) Adopting Resolution 2417, Security Council Strongly Condemns Starving of Civilians, Unlawfully Denying Humanitarian Access as Warfare Tactics. 8267th Meeting (AM) Retrieved from <https://press.un.org/en/2018/sc13354.doc.htm>
2. Arnold, M. J., Harding, M.C.& Conley, A.T. (2021) Dietary Guidelines for Americans 2020-2025: Recommendations from the U.S. Departments of Agriculture and Health and Human Services. *American Family Physician*, 104(5):533-536. Retrieved from <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/34783510/>
3. Jepkemboi, G. The effects of Hunger on Physical and Cognitive Development of Children. (2018) In book: *Assisting Young Children Caught in Disasters* (pp.105-114). doi 10.1007/978-3-319-62887-5_10

Pikul Kateryna

PhD, associate professor of the department of Endocrinology with children's infectious diseases
Poltava State Medical University, Ukraine

Ilchenko Valentina

PhD, associate professor of the department of Endocrinology with children's infectious diseases
Poltava State Medical University, Ukraine

Muravleva Oksana

PhD, associate professor of the department of Endocrinology with children's infectious diseases
Poltava State Medical University, Ukraine

THREAT OF DIPHTHERIA OUTBREAK IN UKRAINE IN THE PERIOD OF WAR TIME

The relevance of the topic is determined by the priority and importance of preserving the health of Ukrainian population by improving the current rate of vaccinated individuals against diphtheria. Diphtheria is assigned to one of the dangerous and life-threatening diseases in humans. Immunization is the only means of creating a favorable epidemic situation [1]. Ensuring of non-susceptibility of people to this infection prevents the incidence and spread of diphtheria in the population.

The aim of the paper is to analyze the current views on diagnosis and management of diphtheria in children. They have been analyzed, using the bibliosemantic method of study.

The WHO reports that epidemic situation in diphtheria morbidity has worsened in the world, particularly in Latin America, where a rise in incidence has not been recorded since 1990. Diphtheria remains a health threat in India, Venezuela, Yemen, Bangladesh (Cox's Bazar), where the intensive growth of the incidence of this infection began in 2017; 80% of all reported cases of diphtheria in Latin America were registered in Venezuela. Despite vaccination of Venezuela population, in 2018, 1.2 thousand cases of diphtheria were reported, of which more than 80 cases were lethal. In Haiti, about 250 cases were reported, of which 3 cases were lethal; in Colombia, about 10 cases were reported during the same period, which can be related to forced migration of the population from the countries where diphtheria infection cases are recorded. The comparison with the post-Soviet countries, for example, in the Republic of Kazakhstan, showed that long-term dynamics for 1990-2012 is characterized by the outbreaks of diphtheria in the period from 1993 to 1998, when local outbreaks with a peak of incidence in 1995 were recorded (1105 cases, including 31 lethal cases). According to the WHO reports of 2019, Ukraine is threatened with a diphtheria outbreak due to insufficient stock of anatoxin and low rate of vaccinated population in recent years [8]. In the last 9 years, sporadic cases of diphtheria have been reported in Ukraine annually (with the exception of 2017). In 2010-2018, a total of 56 diphtheria patients, including 12 children and 44 adults were registered. No lethal cases have been reported. The first 2 cases of diphtheria were registered in 2018 in the territory of Lugansk region, controlled by Ukraine. In November, 2019, 23 cases of diphtheria were registered, including 5 cases confirmed by laboratory tests: per 1 case among residents of Lugansk, Khmelnytsky, Ternopil, Zakarpatska regions and Kyiv city. 14 presumptive cases of diphtheria were reported among contact persons in Zakarpatska region and one case in Kyiv. The number of reported cases for the period of 2012-2019 increased 4.6 times: from 5 in 2012 to 23 – in 2019. In 2019, one case was registered in February (Lugansk region) and in August (Khmelnytsky region). The remaining 18 cases were reported in October. In 2019, among the diphtheria patients 19 cases were reported in adults. By localization of the lesion, in the Luhansk region diphtheria of the eye was reported, and in other cases diphtheria of the throat/ tonsils was registered. According to the results of bacteriological

examination, *Corynebacterium ulcerans* was reported in one patient from Kiev, in 18 other cases it was *Corynebacterium diphtheriae*. According to the Public Health Center, as of the end of 2019, 1542650 adults were vaccinated against diphtheria, accounting for 52.3% of the planned volume. The last epidemic of diphtheria in Ukraine was reported in 1991-1998. During its time, 495 adults died (MOH data for 1999), but according to the Internet resource, the total number was about 700 people, which is probably a picture in the following 2000- and years and infant mortality. According to the Ministry of Health of Ukraine, in 2003 the incidence among adults in Ukraine decreased by 53 % and constituted the intensive indicator of 0.33, while the infant diphtheria incidence was 0.44 and exceeded the similar values among the adult population by 25 %. At the end of 2003, the overall mortality rate for diphtheria in Ukraine among adults was 0.8 % and 5.7 % among children. Patients died from severe complications of myocarditis, polyneuropathy, infectious-toxic shock, and all of them were hospitalized late and had their last vaccination more than 10 years ago [2].

Vaccination coverage 2020-2022 in the Poltava Region and Ukraine

The name of the vaccination	2020 year		2021 year		9 months 2022 year	
	Region %	Ukraine %	Region %	Ukraine %	Region %	Ukraine %
Vaccination against whooping cough, diphtheria, tetanus of children under 1 year	89,8	80,1	90,6	80,1	72,5	46,9
Revaccination against whooping cough, diphtheria, tetanus of children in 18months	92,1	78,1	91,6	78,1	72,7	46,1
Revaccination against diphtheria, tetanus of children in 6 year	58,7	59,7	83,8	59,7	69,3	46,6
Revaccination against diphtheria, tetanus of children in 16 year	90,4	73,6	92,2	73,6	65,8	43,4
Revaccination against diphtheria, tetanus in adults	76,6	47,0	75,0	47,0	52,3	24,2

We have come across reports of a fiery outbreak of diphtheria in September 2022 in one of the western regions of Ukraine. Therefore, taking into account the overcrowding of the population under the conditions that prevailed during the martial law, it is necessary to keep the vaccination situation under control.

Conclusions

Thus, pediatricians, family doctors, infectiologists should carry out prophylaxis among the population regarding the need for timely vaccination against diphtheria, as it is a reliable measure of preventing morbidity and reduction the risk of complications and toxic forms, leading to lethal outcomes, especially among children [3].

References:

1. Dureab F., Al-Sakkaf M., Ismail O. et al. Diphtheria outbreak in Yemen: the impact of conflict on a fragile health system. *Confl. Health.* 2019;13:19. doi: 10.1186/s13031-019-0204-2.
2. Kateryna V. Pikul, Ludmyla M. Syzova, Valentina I. Ilchenko, Irina M. Zvyagolska. Diphtheria: current public health challenge in Ukraine and worldwide (literature review)/*Wiadomosci Lekarskie.* – 2021. – V. LXXIV, ISS.1– P. 137–143.
3. Picul E.V., Il'chenko V.I., Il'chenko M.N. et al. Problemy aktyvnoyi imunizatsiyi u ditey Poltavskoyi oblasti [Problems of the active children immunization in Poltava region]. /*World of medicine and biology.* 2010;4:48–53. (In Ukrainian).

Гаркуша М.А.

ас., канд.мед.наук, кафедри травматології та ортопедії
Харківський національний медичний університет, Україна

Борщова З.Г.

студентка 5 курсу, 4 медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Помазанов Д.О.

студент 5 курсу 4 медичного факультету
кафедра травматології та ортопедії
Харківський національний медичний університет, Україна

ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ГІАЛУРОНОВОЇ КИСЛОТИ ДЛЯ КУПІРУВАННЯ БОЛЬОВОГО СИНДРОМУ В КОМПЛЕКСНІЙ ТЕРАПІЇ ОСТЕОАРТРИТУ КОЛІННОГО СУГЛОБА

Вступ. Щодня понад 1600 і щорічно понад 600 тис., згідно з даними ВООЗ, виникнення випадків деструктивних змін в опорно-руховому апараті людини.

Остеоартрит: є поліетіологічним захворюванням із поліклінічними проявами та перебігом, що характеризується ураженням усього суглобового апарату. ВООЗ прогнозує, що до періоду з 2025 до 2050 років остаточно окреслиться зрушення патології опорно-рухового апарату в бік хронізації. Значним стане вплив на соціально-економічне життя населення дегенеративно-дистрофічних захворювань. Оскільки населення розвинених країн неухильно старіє, то й остеоартрит прогресує разом із ними. Соціально-економічне значення цієї нозології дає про себе знати, оскільки зростає кількість непрацездатного населення зі зниженою якістю життя. У кожній третій хворій людині з остеоартритом колінного суглоба, є різного ступеня вираженості больовий синдром.

Больовий синдром у хворих людей із хронічним прогресуючим остеоартритом спричиняє непрацездатність. У них значною мірою знижується якість життя, ніж у населення з цією патологією без хронічного болю. При остеоартриті зниження якості життя відзначають до 60-70 % пацієнтів, а з вираженим больовим синдромом - до 95 % спостережень. Своєчасне й ефективне купірування болю, а також терапія остеоартриту набуває величезного соціального й економічного значення.

Мета. Провести аналіз ефективності анальгезуючої дії препарату гіалуронової кислоти у пацієнтів з остеоартритом, як довготривало діючого знеболювального засобу при остеоартриті колінного суглоба, шляхом внутрішньосуглобового введення препарату.

Матеріали та методи. Дослідження проводилося на базі Комунального некомерційного підприємства "Міська клінічна лікарня швидкої та невідкладної медичної допомоги імені проф. О. І. Мещанінова" Харківської міської ради у відділеннях травматології. Робота проводилася в періоді з березня по серпень 2021 року. Були зібрані статистичні дані та проведений порівняльний аналіз результатів проведення анальгезуючої терапії шляхом внутрішньосуглобового введення гіалуронової кислоти хворим з остеоартритом.

Об'єктами спостереження були 63 пацієнти з первинним остеоартритом і наявністю вираженого больового синдрому. Вік варіював від 30 до 81 року. З подальшим поділом на дві групи: 1 група - пацієнти від 30 до 55 років - 25 (39,8%) і 2 група - пацієнти від 56 до 81

року - 38 (60,2%). Тривалість захворювання була в інтервалі від 3 до 40 років. Розподіл становив 19 (29,8%) чоловіків і 44 (70,2%) жінки. Також було підтверджено діагноз остеоартрит додатковими методами обстеження (рентгенографія, комп'ютерна томографія та магнітно-резонансна томографія), а також клінічно (обмеження рухів у суглобі, наявність контрактур різного ступеня вираженості, больовий синдром у колінному суглобі, відчуття "хрускоту" або "тріску" під час рухів суглоба). Було визначено стадію процесу за допомогою рентгенологічної класифікації за Келлгреном - Лоуренсом від 1957 року: 1 стадія - 15 (23,9%) респондентів; 2 стадія - 28 (44,3%) респондентів; 3 стадія - 20 (31,8%) респондентів.

Критеріями для цього дослідження були: пацієнти віком від 18 років, які дали свою згоду на проведені лікування; встановлений діагноз - первинний остеоартрит колінного суглоба; наявність больового синдрому з інтенсивністю болю понад 40 мм за шкалою VAS; Критеріями виключення з дослідження були: гостра фаза супутніх захворювань; субфебрильна температура й вище; ознаки запальної реакції в місці ін'єкції; наявність в анамнезі гіперчутливості до гіалуронової кислоти; застосування протягом останніх 6 місяців структурно-модифікувальних препаратів; використання в анамнезі гіалуронової кислоти.

Під час обстеження було також визначено дві групи пацієнтів за ознаками остеоартриту в одному або двох колінних суглобах. Так, одностороннє ураження було у 15 (23,9%) пацієнтів, двостороннє ураження - у 48 (76,1%) пацієнтів. Що корелювало з віком. Було виділено обтяжливі супутні захворювання, що виявляло собою високий рівень коморбідності пацієнтів. Пацієнти з одним супутнім захворюванням становили 14,3% (9 осіб), а з 2 і більше супутніми захворюваннями - 85,7% (54 особи). (Супутні захворювання такі: серцево-судинні захворювання (ІХС; ГБ) - 43 (68,3%) пацієнти; метаболічні порушення (цукровий діабет 2 тип; метаболічний синдром) - 55 (87,4%) пацієнтів; захворювання опорно-рухового апарату (остеохондроз; коксартроз; ревматоїдний артрит) - 23 (36,7%) пацієнтів.

Надалі було використано метод простого сліпого плацебоконтрольованого клінічного дослідження.

Респонденти були розділені на 2 групи відповідно до віку, статтю, стадією захворювання, ступенем вираженості больового синдрому, кількісним залученням у дегенеративний процес суглобів. Дані групи після розподілу представлені в таблиці 1.

Таблиця 1

Розподіл хворих з остеоартритом колінного суглоба на групи дослідження в зіставності із супутніми значущими факторами

Критерій		1 група	2 група
Усього (хворих)		31	32
Вік	від 30 до 55 років	12	13
	Від 56 до 81 року	19	19
Стать	жінки	22	22
	чоловіки	9	10
Ступінь	1 стадія	7	8
	2 стадія	14	14
	3 стадія	10	10
Двосуглобове/ односуглобове ураження	Односуглобове	7	8
	Двосуглобове	24	24
Супутнє захворювання	1 супутнє	4	5
	2 і більше	27	27

- Пацієнти першої групи отримували базисну терапію (фізіотерапію, НПЗП, симптом-модифікуючі препарати уповільненої дії), а також внутрішньосуглобове введення гіалуронової кислоти в порожнину суглобів.

- Пацієнти другої групи отримували базисну терапію разом із плацебо (2,0 мл 0.9% розчину натрію хлориду в порожнину суглобів).

- Випробовувані другої групи отримували базисну терапію разом із плацебо (2,0 мл 0.9% розчину натрію хлориду).

Препаратом гіалуронової кислоти був "Остеніл плюс". Препарат є комбінацією немодифікованої висококонцентрованої гіалуронової кислоти (ГК) нетваринного походження і манітолу. Висококонцентрована ГК (2%, 40мг/2мл) забезпечує швидку терапевтичну дію завдяки негайному відновленню в'язкопружних властивостей синовіальної рідини, зменшенню запальних процесів у суглобі, а також фізичній ізоляції больових рецепторів, що чинить анальгетичний ефект. Своєю чергою манітол є потужним антиоксидантом, який знешкоджує вільні радикали, що запобігає передчасному руйнуванню гіалуронової кислоти. Саме це дає змогу скоротити введення лікарського препарату "Остеніл Плюс" до одного разу. Відповідно до вищевикладеного було прийнято рішення використовувати цей препарат.

- Схема введення гіалуронової кислоти полягала в одноразовому введенні препарату. Після введення лише однієї ін'єкції «Остеніл Плюс», рівень вироблення власної ГК виявляється достатнім для отримання лікування на 6 місяців і більше.

Контроль виконувався до початку терапії, після ін'єкції, через 1 місяць терапії, після 6-го місяця.

Надалі, згідно з рекомендаціями щодо дизайну клінічних досліджень остеоартрозу (за Bellamy N., 1995), як метод оцінки результатів використовували індекси шкали болю VAS (Visual Analogue Scale) і функціональний індекс WOMAC.

Результати та обговорення. Під час аналізу отриманих даних було визначено, що функціональний індекс WOMAC та індекс вираженості больового синдрому VAS до лікування становили відповідно у пацієнтів 1 групи - $74,3 \pm 2,3$ бала і $68,8 \pm 6,4$ бала, а у 2 групі - $71,7 \pm 2,1$ бала і $69,6 \pm 4,7$ бала. Дані, що реєструються протягом усього дослідження, наведено в таблиці 2.

Таблиця 2

Індексований результат шкал WOMAC і VAS під час терапії у випробовуваній групі та групі - контроль упродовж березня - серпня місяців дослідження

	До проведення терапії		Через певний час проведення терапії			
			1 місяць		6 місяців	
	1 група	2 група	1 група	2 група	1 група	2 група
Індекс WOMAC	$74,3 \pm 2,3$	$71,7 \pm 2,1$	$31,2 \pm 3,2$	$43,7 \pm 2,3$	$31,2 \pm 3,6$	$47,2 \pm 3,7$
Індекс VAS	$68,8 \pm 6,4$	$69,6 \pm 4,7$	$16,8 \pm 5,3$	$40,1 \pm 3,6$	$16,8 \pm 5,7$	$52,7 \pm 5,2$

У подальшому, наприкінці 1 місяця терапії, під час оцінювання результатів, було зафіксовано значний спад показників: у пацієнтів 1 групи - $31,2 \pm 3,2$ бала і $16,8 \pm 5,3$ бала, а у 2 групі - $43,7 \pm 2,3$ бала і $40,1 \pm 3,6$ бала. Клінічно пацієнти відзначили поліпшення свого стану, порівняно до початку терапії.

Під час аналізу отриманих даних за 6-й місяць терапії значних відхилень показників у 1 групі помічено не було. У 2-й групі було помічено початок зростання показників, а клінічно пацієнти відзначили появу незначного дискомфорту, а також помірно посилення

більшових відчуттів у колінних суглобів. Результати склали: у пацієнтів 1 групи - $31,2 \pm 3,6$ бала і $16,8 \pm 5,7$ бала, а у 2 групі - $47,2 \pm 3,7$ бала і $52,7 \pm 5,2$ бала.

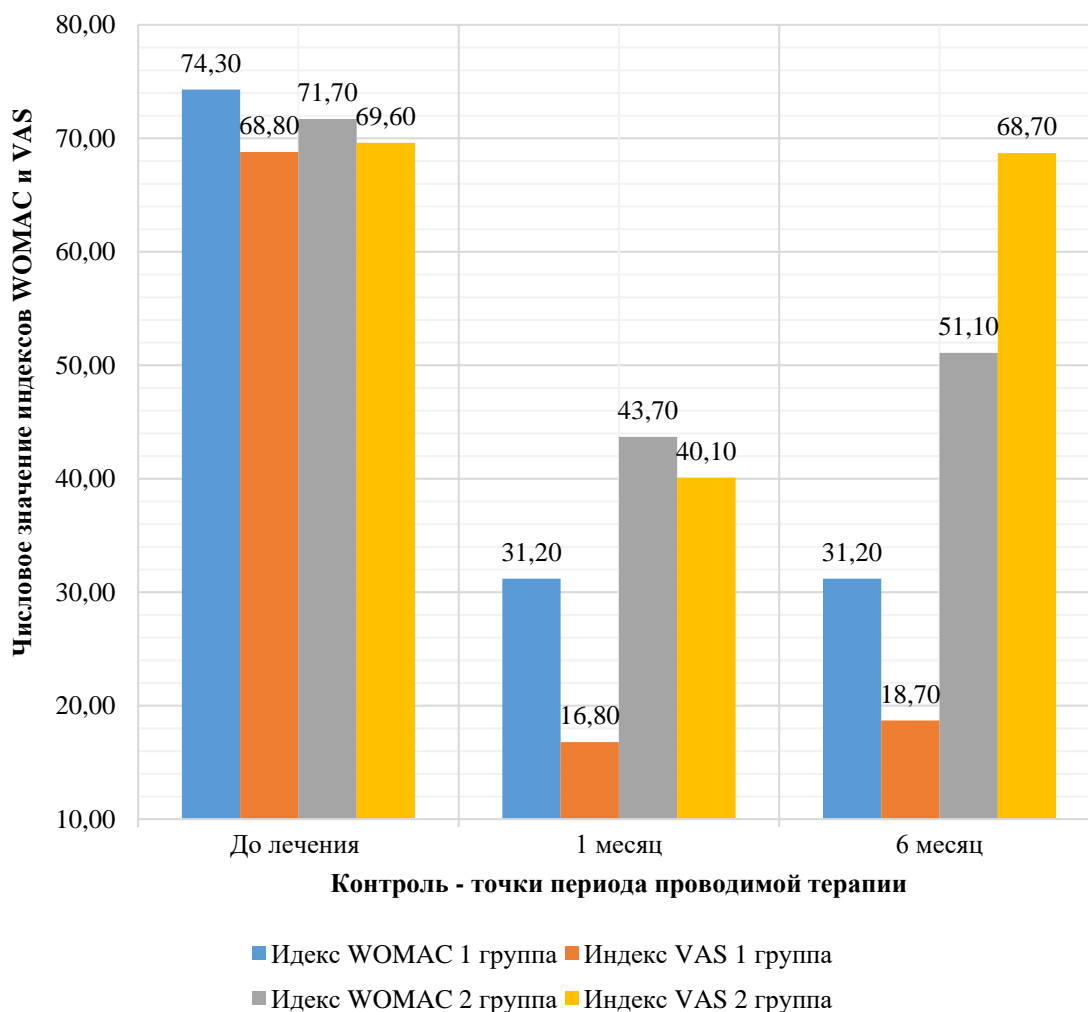

Рис. 1. Динаміка змін функціонального показника WOMAC і показника вираженості больового синдрому VAS протягом проведеної терапії

Курс терапії проходив без ускладнень. Переносимість лікарських препаратів була на задовільному рівні.

Висновок.

1. Дослідження довело наступне: при внутрішньосуглобовому введенні препарату «Остеніл Плюс», у складі якого знаходиться висококонцентрована гіалуронова кислота в комплексі з манітолом, а також проведення разом базисної терапії призводить до пролонгованої болезаспокійливої дії;

2. Зменшує вираженість больового синдрому на тривалий час за рахунок фізичній ізоляції больових рецепторів, що чинить анальгетичний ефект;

3. Відновлює функції суглобового апарату, за рахунок оновлення в'язкопружних властивостей синовіальної рідини колінного суглоба.

Виходячи з вищевикладеного зроблено висновок, що використання гіалуронової кислоти ефективно в комплексній терапії лікування остеоартриту колінного суглоба незалежно від стадії розвитку. Гіалуронова кислота має потенціювальний вплив на компоненти базової терапії, що доводить правильність комплексного підходу до терапії остеоартриту.

Список використаних джерел:

1. Moskowitz RW, Howell DS, Altman RD, Buckwalter JA, Goldberg VM. Osteoarthritis: Diagnosis and Medical/Surgical Management. 3rd ed. 2001:69–99.
2. Zeng C, Li H, Yang T, et al. Electrical stimulation for pain relief in knee osteoarthritis: systematic review and network meta-analysis. *Osteoarthr Cartil.* 2015;23(2):189–202. doi: 10.1016/j.joca.2014.11.014.
3. Alayat MSM, Aly THA, Elsayed AEM, Fadil ASM. Efficacy of pulsed Nd:YAG laser in the treatment of patients with knee osteoarthritis: a randomized controlled trial. *Lasers Med Sci.* 2017;32(3):503–511. doi: 10.1007/s10103-017-2141-x
4. The Royal Australian College of General Practitioners. Guideline for the Management of Knee and Hip Osteoarthritis. 2nd. East Melbourne, Vic: RACGP; 2018:1–71. Available from: <https://www.racgp.org.au/download/Documents/Guidelines/Musculoskeletal/guideline-for-the-management-of-knee-and-hip-oa-2nd-edition.pdf>. Accessed April8, 2021.
5. Cui A, Li H, Wang D, Zhong J, Chen Y, Lu H. Global, regional prevalence, incidence and risk factors of knee osteoarthritis in population-based studies. *EClinicalMedicine.* 2020; 29-30:100587. doi: 10.1016/j.eclinm.2020.100587

Рева Тетяна Василівна

доцент, кандидат медичних наук,
доцент закладу вищої освіти
кафедри внутрішньої медицини, клінічної фармакології та професійних хвороб
Буковинський державний медичний університет, Україна

Ткач Єлизавета Петрівна

доцент, кандидат медичних наук,
доцент закладу вищої освіти
кафедри внутрішньої медицини, клінічної фармакології та професійних хвороб
Буковинський державний медичний університет, Україна

Комар Оксана Богданівна

студентка 6 курсу, спеціальність 222 «Медицина»
Буковинський державний медичний університет, Україна

ПРОБЛЕМАТИКА ПСИХОСОМАТИЧНОГО ВПЛИВУ СТРЕСУ У ВИНИКНЕННІ ЦУКРОВОГО ДІАБЕТУ

Протягом останніх десятиліть пильну увагу при вивченні виникнення численних патологічних станів приділяють психоемоційним факторам. За даними різних досліджень, на частку психосоматичних захворювань припадає від 43 до 53% звернень за медичною допомогою [6].

Сьогодні вже відомо, що в основі виникнення психосоматичних порушень лежить стрес – навантаження, яке може спричинити розвиток патології. Але результат впливу цього чинника модифікується через особливості сприйняття його людиною. Проте кожний такий стрес впливає на функціонування організму, і в разі надмірної для конкретної людини афективної напруги та хронічного емоційного стану виникають вісцеро-вегетативні порушення [6]. Доведено, що стрес призводить до змін у функціонуванні гіпоталамо-гіпофізарної і симпато-парасимпатичної систем, психоемоційними проявами чого є тривога й депресія.

Встановлено, що у формуванні психопатологічних порушень, які передують виникненню або впливають на перебіг цукрового діабету (ЦД), вирішальну роль відіграють психоемоційні (фізична чи розумова перевтома, необхідність швидкого виконання складних завдань, біль, негативні емоції – горе, туга, страх, тривога, гнів, образа, ненависть, відчай) та психосоціальні (психологічні стреси внаслідок інтенсивної соціальної взаємодії чи її відсутності – загибель близьких, розлучення, втрата роботи, житла, самотність, страх за життя дітей, побутові або службові конфлікти) чинники [6].

Зростання захворюваності на цукровий діабет є актуальною та пріоритетною проблемою сучасної медицини. Відповідно до статистики наданої Всесвітньою організацією охорони здоров'я (ВООЗ), більше 1 270 929 є офіційно зареєстрованих хворих на цукровий діабет в Україні, з них 103 927 це особи, де вперше було діагностовано захворювання [1]. Варто наголосити, що кожна десята людина в світі зараз хворіє на цукровий діабет, крім того, щороку кількість нових випадків збільшується вдвоє [2]. За підрахунками Diabetes Atlas IDF у 2019 році, кількість офіційно зареєстрованих людей в Україні, що страждають на цукровий діабет, віком від 20-79, становить 2942,4 з перерахунком на тисячі. Поширеність діабету серед даної вікової категорії становить 7,6% [2, 3].

Якщо говорити про взаємозалежність трьох важливих, регуляторних систем нашого організму, а саме про нервову, ендокринну та імунну системи, значний вплив стресу навіть на одну ланку дасть збій у всій системі гомеостазу [4]. При цукровому діабеті, вплив певних стресових чинників дає гіперактивацію симпатoadреналової та гіпоталамо-гіпофізарної ланки [4]. Внаслідок тривалого впливу та стимуляції симпатичних нервів буде спостерігатися зменшення секреції інсуліну бета-клітинами острівців Лангерганца, які відповідальні за своєчасну та достатню його продукцію [5]. Це призводить до підвищення рівня цукру в крові. Варто наголосити і про психосоматичний вплив стресового чинника на зміну харчової поведінки у напрямку зростання апетиту. Особливо це стосується хворих на цукровий діабет, адже найчастіше у людей, в яких діагностується дане захворювання наявна надмірна вага [4, 5]. До основних моментів належить заїдання своїх проблем та переживань, надмірна обжерливість, що дають у підсумку тривалу гіперглікемію та виснажування інсулярного апарату. В іншому випадку формування хронічної гіперглікемії через невимовний страх за власне життя та постійні емоційні коливання. Найяскравіше та найвиразніше відображається вплив даних факторів при лабільному перебігу ЦД. Цей перебіг буде характеризуватися постійними та вираженими коливаннями вмісту глюкози в крові, що потребують негайної корекції та стабілізації стану. З емоційної точки зору у таких хворих є характерна постійна збудливість, лабільність настрою, уразливість та примхливість. У подальшому при виявленні та власне підтвердженні діагнозу цукровий діабет буде спостерігатися поява депресивних розладів [5].

Сучасні дослідження свідчать про виражений вплив стресу, як одного з основних катаболічних чинників розвитку даного захворювання. Згідно з опитуванням, 76% пацієнтів пов'язали початок хвороби з впливом різноманітних стресових факторів за типом дії психотравмуючих чинників [2].

У ході одного з досліджень пацієнтів із ЦД 2 типу встановлено, що у 76% із них виникнення захворювання пов'язане з тим чи іншим психотравмуючим чинником. Сімейно-побутові причини виникнення сильних емоційних переживань, такі як хвороба чи смерть близьких, розлучення, тривалі сімейні конфлікти, становили 77%. Стреси, пов'язані з роботою (звільнення, конфлікти в колективі), зазначалися в 1% випадків [7].

Шведське загальнонаціональне дослідження (n=4550892), в якому вивчалася залежність між професією та захворюванням на ЦД 2 типу, показало, що найвища поширеність цієї патології була в чоловіків – водіїв транспортних засобів (9,41%), а найнижчою – серед чоловіків – викладачів університету (3,44%) та жінок-фізіотерапевтів (2,20%). [7].

Було виявлено вплив сімейного конфлікту на перебіг ЦД 1 типу. Більш тяжкий сімейний конфлікт асоціювався з гіршим глікемічним контролем [7].

В даний складний час є необхідним врахування психосоматичного впливу, як складової у розвитку та формування перших проявів цукрового діабету, адже кожен громадянин України перебуває у величезному осередку стресу, спричинений нещадною та жорстокою війною, яка щоденно забирає та руйнує життя мільйонам українців [2]. Крім того, варто наголосити і про вплив постратматичного стресу, як одного з тригерів розвитку багатьох захворювань, зокрема дисстресу, відмого як життєве виснаження, при перебігу цукрового діабету [3]. Зростання захворюваності на ЦД у тих, хто пройшов війну, є відомим фактом Так, з 4503 обстежених у США жінок-ветеранів, які служили протягом 1965-1973 рр. у В'єтнамі, 17,7% захворіли на ЦД. 44% ветеранів США, що брали участь у військових конфліктах в Іраку, Кувейті та інших країнах, страждають від ожиріння і мають схильність до розвитку ЦД [7].

Для української популяції врахування психосоматичної складової у формуванні захворювання сьогодні є нагальною необхідністю, зокрема через те, що громадяни України перебувають під потужним стресогенним тягарем війни, яка кожного дня забирає життя та

здоров'я людей, їхніх близьких, родичів, примушує людей залишати насиджені місця внаслідок втрати оселі та майна. Як ніколи раніше, вкрай актуальною проблемою є вплив посттравматичного стресу (ПТС). Зростання захворюваності на ЦД у тих, хто пройшов війну, є відомим фактом. Незалежно від причини виникнення ПТС його наявність призводить до поширення психосоматичних захворювань, зокрема метаболічного синдрому та ЦД [1, 3, 7]. До того ж сполучення кількох патологічних станів за наявності ЦД посилює негативну психосоматику. Так, серед населення країн із високим рівнем доходу тяжка депресія та ЦД 2 типу є поширеним коморбідним станом, що призводить до втрати працездатності і навіть підвищення кількості летальних випадків. У хворих на ЦД поширеність депресії досягає 15-30% З огляду на актуальність проблеми, протягом 2015-2018 р.р. здійснювався міжнародний проект «International Prevalence and Treatment of Diabetes and Depression (INTERPRET-DD) Study», до якого долучилися 14 країн. Згідно з отриманими даними, в Україні з-поміж усіх обстежених пацієнтів із ЦД 2 типу у 2,7% випадків діагностовано значущий депресивний розлад, у 17% – помірно тяжку та тяжку депресію [7].

Висновки. Підсумовуючи наведені вище фактори є доведеною роль психоемоційний чинників у формуванні цукрового діабету у сучасному світі. Врахування психоемоційних і психосоціальних складових у хворих на ЦД допомагає краще зрозуміти ймовірні каталізуючі фактори маніфестації захворювання, особливості його перебігу, та підвищити ефективність терапії.

Список використаних джерел:

1. Jorm AF, Kelly SM, Morgan AJ. Participant distress in psychiatric research: a systematic review / *Psychol Med.* 2007 Jul; 37(7): 917-26. doi: 10.1017/S0033291706009779.
2. Пасічніченко А. Атлас "Діабет в Україні", 2021р. / https://issuu.com/annapasichnichenko/docs/block_atlas_prew
3. Moulton A, Kingstone T, Chew-Graham CA. How do older adults understand and manage distress? A qualitative study. / *BMJ Fam Pract.* 2020 May. 4; 21(1): 77. doi: 10.1186/s12875-020-01152-7.
4. Голдобін П.О. Психологічний та нутриціологічний підходи до модифікації стилю життя при цукровому діабеті / *Український медичний часопис.* – 2017. – №5. – С. 54–56.
5. Кабанцева А.В., Селіванова К.Г. Методологічні підходи до сучасних інформаційних технологій оцінки психічного здоров'я / *Diss.* Харків: Нац. аерокосм. ун-т ім. М.Є. Жуковського «Харків. авіац. ін-т», 2020.
6. Чабан О.С. Психосоматична медицина (аспекти діагностики та лікування) / О.С. Чабан, О.О. Хаустова.– К.: ТОВ «ДСГ Лтд», 2005.– 96 с.
7. Ховака В.В., Зінич О.В. Психосоматичні аспекти розвитку цукрового діабету / *Здоров'я України. Діабетологія, Тиреоїдологія, Метаболічні розлади.* – 2020. - № 1 (49). - С. 14-15.

SECTION 19.

PHYSICAL CULTURE, SPORTS AND PHYSICAL THERAPY

Вахняк Володимир Станіславович

вчитель фізичної культури

*Порічанський заклад загальної середньої освіти**I-II ступенів Яворівського району, Львівської області, Україна*

**ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА В УМОВАХ
НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ**

Освітня реформа «Нова українська школа» (НУШ), яка сьогодні впроваджується у середні класи закладів загальної середньої освіти повинна докорінно змінити ставлення учнів, вчителів та батьків учнів до освітнього процесу, адже змінює підходи до навчання та виховання здобувачів освіти. Міністерство освіти та науки України стверджує, що реформа має змінити заклади освіти на школу нових можливостей, оскільки це територія позитиву та розуміння [1]. Основними принципами освітнього процесу, який забезпечується в НУШ мають бути принципи співпраці між учнем та вчителем – дитиноцентризму та педагогіки партнерства. Відповідно до суті цих принципів в центрі освітнього процесу поставлена дитина з її індивідуальними особливостями, мотивами та потребами до навчання. Важливим компонентом освіти в НУШ є підтримка дітей та розвиток в них критичного, незалежного мислення, самоповаги та впевненості в собі [1], формування учня, який творчо та креативно підходить до здобуття знань, а не лише відтворює почуту інформацію та виступає пасивним виконавцем завдань під час уроку. Основним засобом навчання виступають ситуативні завдання, які використовуються з урахуванням теми, змісту, етапу уроку та підготовленості класу. Для проведення уроків рекомендований комунікативно-діяльнісний підхід, який з одного боку, створює умови для взаємодії, засвоєння теоретичних і практичних умінь та навичок; а з іншого – формує вміння орієнтуватися у різних видах діяльності [2]. З'являється більше ігрової практики, оскільки основний метод навчання учнів – ігровий, тому що саме через гру, через комунікацію, через ігрові моменти діти на уроці вчаться спілкуватися один з одним, приймати рішення, вирішувати спірні питання. Учні вчаться вигравати, програвати, знаходити спільну мову та гідно долати конфліктні ситуації. І тут роль вчителя дуже важлива, тому що насамперед він моделює певні ситуації, він показує, розказує, роз'яснює та спонукає учнів до пошуку шляхів вирішення кожної ігрової ситуації.

У вітчизняній науковій та методичній літературі на сьогодні спостерігається значна частина наукових праць присвячених впровадженню освітньої реформи у процес фізичного виховання учнів. Так системні дослідження щодо особливостей фізичного виховання, формування ключових компетентностей у фізичне виховання школярів Л. Гриневич (2016); С. Моїсєєв, С. Потеряйко (2019); Н. Москаленко, Н. Сороколіт, І. Турчик (2020); М. Лук'янченко, Р. Чопик (2021); Р. Шиян (2017); О. Римар, А. Соловей, О. Ханікянц, У. Шевців, В. Матвійв (2020); Б. Цюпак (2020) та інші. Науковці акцентували увагу на розроблені стандарту нової української школи та програмного забезпечення [1, 8, 10]; можливостях та ризиках запровадження компетентнісного навчання у фізичному вихованні [2, 3, 5]; формуванні готовності учителів фізичної культури здійснювати свої професійні

обов'язки в нових реаліях [4, 6, 7, 11, 14]; підборі ефективних засобів фізичного виховання в умовах нової української школи [12, 13, 15]. Незважаючи на значну кількість наукових публікацій, вважаю, що практичного розгляду особливостей фізичного виховання учнів вони не мали, а здебільшого зосередженні на науковому підході впровадження освітньої реформи. Тому в своїй роботі хотів би висвітлити питання особливостей впровадження реформи в практику закладів загальної середньої освіти.

Предмет «Фізична культура» в НУШ впроваджується на основі вимог модельної навчальної програми. Позитивними сторонами цієї програми є те, що вона є логічним продовженням попередньої навчальної програми – базується на принципі варіативності, має розподіл на інваріантну та варіативну складову. Це в свою чергу, легко сприймається в освітньому процесі вчителями. Однак, недоліком вважаю впровадження трьох, чотирьох одночасно в одному уроці. Це унеможливує, на мою думку, дотримання безпечного проведення уроку, а також не можна дотриматися принципу послідовності в навчанні руховим діям, тому що вчителю необхідно упродовж уроку давати знання, вміння та навички одразу з трьох чи чотирьох варіативних модулів. Ще одним недоліком вважаю – відсутність кількісних показників контролю за якістю засвоєння фізичних вправ. На мою думку, скасування оцінки за динаміку розвитку фізичних якостей та скасування орієнтовних навчальних нормативів, може негативно вплинути на рухову активність, фізичну підготовленість і, як наслідок, суттєво знизить рівень фізичного здоров'я учнів. Також не зрозумілим залишається питання інклюзії у фізичному вихованні. Виникають проблеми із розумінням того, які діти належать до дітей з особливими освітніми потребами у фізичному вихованні – діти з інвалідністю або ж діти, які за станом здоров'я скеровані до підготовчої чи спеціальної медичних груп? Зважаючи на специфіку предмета, до учнів підготовчої та спеціальної медичних груп має бути застосовано диференційований та індивідуальний підходи, а це є основні підходи в інклюзивному навчанні, проте ці діти не вважаються дітьми з особливими потребами законодавчо. Також не врегульоване законодавством є питання: «Як має працювати вчитель фізичної культури в інклюзивному класі – самостійно чи із асистентом вчителя»? Теж не зрозуміло, як укласти індивідуально-корекційні програми для дітей з особливими освітніми потребами.

Модельна навчальна програма з фізичної культури налічує 60 затверджених варіативних модулів. Чимала кількість є новими у фізичному вихованні та потребують додаткового навчання учителів та оновлення застарілої матеріальної бази шкіл – це теж створює проблеми для ефективного впровадження НУШ у фізичне виховання.

Таким чином, освітня реформа має низку переваг, однак її ефективне впровадження у фізичне виховання потребує значних зусиль. Деякі з них, які пов'язані з урегулюванням законодавчої бази, залежать від центральної влади, інші – від обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти та від органів місцевого самоврядування.

Список використаних джерел:

1. Гриневич, Л. (2016). *Нова українська школа : основи стандарту освіти*. 64 с.
2. Моїсєєв, С.О. & Потеряйко С.М. (2019). Ризики та можливості компетентнісно орієнтованого фізичного виховання учнів Нової української школи. *Проблеми і перспективи розвитку спортивних ігор і єдиноборств у вищих навчальних закладах: зб. стат. XV Міжнар. наук. конф. (м. Харків, 8-9 лютого 2019)*. Харків. т. 2. С. 101–105.
3. Москаленко, Н.В., Сороколіт, Н.С. & Турчик, І.Х. (2020). Ключові компетентності у фізичному вихованні школярів в рамках реформи «Нова українська школа». *Наук. часопис ім. М.П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт) : зб. наук. пр.* Київ. ЗК(123)20. С. 364–371.
4. Сороколіт, Н.С. (2021). Готовність учителів фізичної культури до реалізації основних положень Нової української школи у фізичному вихованні *Спортивний вісник Придніпров'я*. № 2. С. 137–146.

5. Сороколіт, Н.С. (2019). Можливості реалізації ключових компетентностей Нової української школи у фізичному вихованні школярів. *Спортивний вісник Придніпров'я*. № 3. С 167–174.
6. Сороколіт, Н.С. (2020). Порівняльний аналіз думки вчителів фізичної культури й учителів початкових класів щодо впровадження ключових компетентностей Нової української школи у фізичне виховання. *Інноваційна педагогіка*. Спец. вип. С. 64–68.
7. Сороколіт, Н. (2018). Ставлення учителів фізичної культури до освітніх нововведень реформи «Нова українська школа». *Спортивна наука України*. № 6(88). С. 53–59.
8. Сороколіт, Н.С. (2014). Ставлення учителів фізичної культури до сучасної шкільної програми. *Молода спортивна наука України : зб. наук. пр. з галузі фіз. виховання, спорту, здоров'я людини*, Львів. Вип. 18, т. 2. С. 150–55.
9. Турчик, І.Х., Сороколіт, Н.С. & Цюпак, Б. (2020). Формування громадських та соціальних компетентностей в учнів засобами фізичного виховання. *Наук. часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Вип. 1 (121). С. 102–107.
10. Шиян, Р. Б. Типова освітня програма першого циклу початкової освіти. Цикл І (1-2 класи), розроблена під керівництвом. URL: <https://mon.gov.ua>.
11. Moskalenko, N., Bodnar, I., Sorokolit, N., Rymar, O. & Solovey, A. (2020). Analysis of Attitudes to educational reforms in Ukraine of Physical Education teachers and primary education teachers. *Society. Integration. Education : proceedings of the International Scientific Conference (May 22th - 23th)*. Rēzekne, Vol. 2. P. 119–129.
12. Rymar, O., Solovey, A., Sorokolit, N., Shevtsiv, U. & Matviiv, V. (2020). Tools for children fitness in the physical education of primary school pupils. *Society. Integration. Education: proceedings of the International Scientific Conference (May 22th –23th)*. Rēzekne. Vol. 3. P. 540–551. <http://dx.doi.org/10.17770/sie2020vol3.4852>.
13. Rymar, O., Sorokolit, N., Solovey, A., Yaroshyk, M. & Khanikiants, O. (2021). The Effectiveness of Zumba Kids Implementation Into Physical Education of Elementary School Pupils. *Society. Integration. Education : Proceedings of the International Scientific Conference (May 28th-29th)*. Rēzekne. Vol. II.P. 548–557.
14. Sorokolit, N., Lukjanchenko, M., Turchyk, I. & Chopyk, R. (2021). New Ukarinian School Educational Reforms and Professional Mastership of the Physical Education Teacher. *Society. Integration. Education: Proceedings of the International Scientific Conference (May 28th-29th)*. Rēzekne. Vol. IV. P. 179–189.
15. Turchyk, I., Romanchuk, O., Sorokolit, N., Kemin, V. & Lukjanchenko, M. (2021). How sport and its values are perceived by adults in the USA and Ukraine: a cross-cultural comparison. *Physical Culture and Sport. Studies and Research*. Vol. 90. P. 50–62.

SECTION 20.

HISTORY, ARCHEOLOGY AND CULTUROLOGY

Шевцов Богдан Сергійович

здобувач вищої освіти II курсу магістратури
історичного факультету

Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна

Науковий керівник: Гуцало Л. В.

канд. іст. наук, доцент,

доцент кафедри всесвітньої історії

Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна

ІРАНСЬКЕ ПИТАННЯ У КОНТЕКСТІ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ Д. ТРАМПА

Іранське питання є однією з ключових проблем США в близькосхідному регіоні. Зокрема, питання ядерної безпеки та місцеві конфлікти, на які Іран має вплив: проблема в Ємені та Сирії, а також політика Ірану спрямована на займання лідерських позицій в регіоні.

Дана проблематика порушувалась у роботах вітчизняних дослідників О. Брусилівської [1], А. Мартинова, Ю. Седляр [2], О. Чебан [3], Л. Гуцало [4] та інших.

З приходом Д. Трампа до влади в США одразу ж стало зрозумілим, що країна відійде від політики його попередника Б. Обами, яка мала на меті стабілізувати відносини з Іраном та поступово інтегрувати економіку країни до світової задля безпеки в питанні ядерної загрози [5; 2, с. 141]. Ще за президенства Обами в 2015 р. було підписано ядерну угоду лідерами ряду країн: Ірану, США, Росії, Китаю, Великої Британії та інших. Угода передбачала скорочення Іраном видобутку урану. Як тільки Трамп став президентом країни, він одразу ж піддав критиці дану угоду, оскільки вважав, що вона стала вигідною для Ірану та дестабілізувала регіон [6, р.45-50]. Уже в травні 2018 р. президент США виступив із заявою, що країна виходить із ядерної угоди та про відновлення санкцій стосовно Ірану. Президент висловив думку, що тільки така політика Білого дому зможе стримувати Іран в його агресивній політиці у регіоні.

У жовтні 2017 р. США прийняли окремий стратегічний план стосовно Ірану. Цей план містив 6 пунктів:

1. фокус на нейтралізації дестабілізуючого впливу Ірану, особливо у спонсорованні тероризму;
2. відродження традиційних альянсів та регіональних партнерських зв'язків для протидії Ірану та для відновлення стабільного балансу сил;
3. протидія іранському режиму, особливо Корпус вартових Ісламської революції;
4. протидія загрози від балістичних ракет та іншого асиметричного озброєння;
5. заклик до світової спільноти засудити порушення прав людини в Ірані;
6. унеможливлення розробки ядерної зброї [7].

Уже через декілька місяців, влітку того ж року, Білий дім прийняв рішення про посилення неядерних санкцій проти Ірану.

Напруга між США та Іраном досягла свого піку після авіаудару американських сил по Багдаду на початку січня 2020 р. Унаслідок удару загинуло близько 10 людей, серед яких іранський генерал К. Сулеймані. Причиною такого удару став напад на американське посольство в Іраку 31 грудня 2019 р., вчинений прихильниками ополчення Сил народної мобілізації у помсту за бомбардування ВПС США їхніх об'єктів. Як пізніше заявили американці, напад імовірно підтримав і організував генерал Касем Сулеймані. Як вважається, причетним до організації вбивства генерала Сулеймані був Майк Помпео. Він довгий час пропонував Трампові схвалити цю операцію [8].

Реакція Ірану була моментальною: 5 січня 2020 р. Іран зняв з себе обмеження щодо збагачення урану, але згодом заявив, що не має намірів виходити з ядерної угоди. 8 січня Іран здійснив напад на американські військові бази в Іраку, як відплата за вбивство К. Сулеймані [3, с. 155].

Таким чином, дослідження показало, яку політику та роль відігравали США за президенства Д. Трампа стосовно Ірану у вирішенні близькосхідного питання. Його політика кардинально різнилася від політики його попередника, та була спрямована на стримування Ірану, його ізоляцію від світової спільноти та в економічних санкціях.

Список використаних джерел:

1. Брусилівська О. І. Гібридна стратегія адміністрації Д. Трампа у контексті реконфігурації світоустрою. *Міжнародні та політичні дослідження*. 2019. Вип. 32. С. 13-25.
2. Седляр Ю. Політика санкцій США як фактор стримування іранської ядерної програми. *Політичний менеджмент*. №4. 2011. С. 137-145.
3. Чебан О. Я. Протиріччя США та ЄС щодо іранської ядерної програми у період президентства Дональда Трампа: наслідки для євроатлантичної єдності. *Політичне життя*. № 1. 2021. С. 140-150.
4. Гуцало Вектор зовнішньої політики США–НАТО (за президентства Д. Трампа). *Міжнародні відносини: історія, теорія, практика: III Міжнар. наук.-практ. конф.* Суми, 2021. С. 79-82. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/28684>
5. National Security Strategy of the United States of America 2015. February, 2015. URL : https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/docs/2015_national_security_strategy_2.pdf
6. National Security Strategy of the United States of America 2017 / Whitehouse.gov. eember, 2017. URL: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>
7. Cordesman A. The Need for a Serious New Strategy to Deal with Iran and the Gulf. *Center for Strategic and International Studies*. 13 october 2017. URL : <https://www.csis.org/analysis/need-serious-new-strategy-deal-iran-and-gulf>
8. Помпео: США вбили іранського генерала, щоб запобігти «неминучій атаці». *Європейська правда*. 4 січня, 2020. URL: <https://www.euointegration.com.ua/news/2020/01/4/7104789/>

Іванова Ангеліна Павлівна

здобувач вищої освіти історичного факультету
Маріупольський державний університет, Україна

Науковий керівник: Романцов Володимир Миколайович

доктор історичних наук, професор кафедри історії та археологія
Маріупольський державний університет, Україна

НАЦІОНАЛЬНО-СОЦІАЛЬНИЙ АСПЕКТ ІСТОРІЇ ГОЛОДОМОРУ 1932–1933 РР. В УКРАЇНІ, ЗОКРЕМА У АЗОВСЬКИХ СЕЛИЩАХ ЯЛТА ТА УРЗУФ

На початку ХХІ ст. зростає потреба переосмислення історії України: необхідно з погляду нашого часу подолати історичні міфи минулого і на засадах об'єктивного висвітлення української минувшини формувати історичну пам'ять сучасного молодого покоління. Голодомор 1932–1933 років – це одне з тих трагічних явищ історії України, про яке потрібно завжди пам'ятати, усвідомити його причини, уроки для сучасності та майбутнього. Також актуальність теми обумовлена недостатнім дослідженням дискурсу з регіональної історії Голодомору.

На думку таких науковців-істориків, як В. Верстюк, О. Герань, О. Гурій – Голодомор 1932–1933 років мав соціальне забарвлення, бо найбільше постраждало сільське населення України. Достатньо чітко простежується зміна соціальних на національні акценти голоду в колективній праці Інституту історії України НАН України «Голод 1932–1933 років: причини та наслідки». Якщо до 1933 р. радянська влада здійснювала масові репресії за соціальною ознакою, то від 1933 р. розпочався терор за національною ознакою [14].

У той час проводилося розкуркулення багатих сімей, що володіли великим нерухомим майном, як наприклад, Бурлаченко Семен Андрійович із села Урзуф Маріупольського округу, у якого був вітряний млин. Знайомлячись із архівами тих часів, що збереглися, можна побачити, що під виглядом розкуркулення місцева влада часто розправлялася з незручними людьми. Так, загальні збори КНС вирішили виселити з Урзуфа сім'ю Кавури Феофана Федоровича, яка нібито заважала колективізації [26].

Початок 1932 року ознаменувався в Радянському Союзі, зокрема в Урзуфі та Ялті, повсюдним голодом, викликаним наслідками насильницької колективізації і злочинною та некомпетентною політикою партії в галузі сільського господарства.

Під час Голодомору в селищі Ялта однією з великої кількості жертв виявилася Чорна Анастасія Василівна. Її син, Андрій Миколайович Чорний, який повернувся з Першої світової війни без правої руки, пожертвував матір'ю заради порятунку своєї родини з 9 осіб. Він змушений був відсторонити від столу рідну матір. Так комуністична партія будила в людях звірині інстинкти, штовхаючи їх на жажливі вчинки. Таких випадків в Ялті було дуже багато, як писала Маріупольська газета, були випадки канібалізму [1].

Голод призвів до ліквідації селян, які вважалися основою армії національного руху. Комуністичний режим виробляв певну національну політику, спрямовану на знищення української нації як матеріалу, непридатного для створення радянської держави. Про беззаперечне існування цієї особливої національної політики може довести найстрашніший голод в Україні, в тому числі й у грецьких поселеннях. Антиукраїнська кампанія Й. Сталіна характеризувалася організованим голодом 1930-х років, або, як зазначали дослідники, «злісними діями людей», що є ознакою геноциду [25].

Багато дослідників голодомору в Україні 1932–1933 років, серед яких, наприклад, Р. Конквест, Дж. Мейс, В. Гришко, називають українську проблему 30-х років лексею «голоко́ст». Вони порівнювали вбивство євреїв гітлерівським режимом у Німеччині під час Другої світової війни з народовбивством, організованим радянською верхівкою проти України. Паралелі з минулим можна спостерігати й сьогодні в реаліях Україно-Російської війни [15].

Висновки. Можна однозначно сказати, що Голодомор 1932–1933 рр. в Україні був геноцидом. Виходимо з резолюції № 46 Генеральної асамблеї ООН, яка визначає, що дії цього злочину спрямовані на часткове або цілковите знищення певної національної, расової, релігійної або етнічної групи. Йдеться про створення особливих умов, які призвели до повної ліквідації всього народу, як національної одиниці. Згідно з цим визначенням та дослідженням українських дослідників Голодомору 1932–1933 рр., безсумнівно, що радянська політика була спрямована на знищення етнічного населення України шляхом голоду.

Спогади мешканців Ялти та Урзуфу про трагедію Голодомору дають картину смертності в окремих родинах, але відомості про демографічні втрати селища внаслідок Голодомору 1932–1933 рр. не з'ясовані, і це питання потребує подальшого дослідження.

На жаль, сьогодні цей регіон перебуває в окупації, де знищують як і людей, так і історію, наочним є руйнування 19 жовтня 2022 року пам'ятника Жертвам Голодомору 1932–1933 рр. та політичних репресій у тимчасово окупованому російськими загарбниками Маріуполі [3; 9].

Список використаних джерел:

1. Бадасен Г. В. Сторінками історії села Ялта: (зі спогадів про батьківщину моєї і моїх предків). Маріуполь: Федерація грецького суспільства України, 2007. 184 с.
2. Закон України «Про Голодомор 1932–1933 років в Україні».
3. Заява Музею Голодомору щодо руйнування пам'ятника Жертвам Голодомору в Маріуполі. URL: <https://bit.ly/3DeTIGN>
4. Михайлович, 1923 року народження. С.м.т Ялта. 6 листопада 2010.
5. Посольство України у Лівії. Голодомор 1932–1933 років – геноцид українського народ.
6. Постанова Апеляційного суду міста Києва за кримінальною справою, порушеною за фактом вчинення геноциду в Україні в 1932 – 1933 роках.
7. Приазов'я. 1932–1933 роки. Голодомор. *Факти, документи, свідчення очевидців, що викривають злочинну політику комуністів-диктаторів проти власного народу.* За ред. Грешнікова А.С. Маріуполь. 2008. 149 с.
8. Спогади К.Л.Караберової, 1925 р. народження, жителя с.Урзуф
9. Стаття «У Маріуполі окупанти знесли пам'ятник жертвам Голодомору». URL: <http://surl.li/dljyb>
10. Арабаджи І. Трагедія в селі Ялта під час «Грецької Операції». Елліни України. Газета Федерації грецьких товариств України. 2020. Травень №05
11. Бледнов С. Ф. Голодомор в Донбасі (1932–1933 рр.): авторський роздум, свідчення, документи. Донецьк: Донбас, 2008. 303 с.
12. Веселова О. М., Марочко В. І., Мовчан О. М. Голодомори в Україні, 1921–1923, 1932–1933, 1946–1947: Злочини проти народу. 2-е вид., допов. Київ. Нью-Йорк: Видавництво М. П. Коць, 2000. 283 с.
13. Голод 1932–33 років на Україні: очима істориків, мовою документів. Київ: Вид-во політ. літ-ри, 1990.
14. Голод 1932–1933 років в Україні: Причини та наслідки. Редкол.: В. А. Смолій та ін. Київ: Наук. думка, 2003. 888 с.
15. Гудзь Віктор. Історіографія Голодомору 1932–1933 років в Україні: монографія. Мелітополь: ФОП Однорог Т. В., 2019. 1153 с.
16. Задніпровський О. І. Голод в історії України: короткий нарис: Х-XX ст.- Донецьк: Укр. культурологічний центр, 1999, 88 с.

17. Історична правда. Спецпроект Голодомор: «Геноцид поза цифрами: фальсифікація інформації про Голодомор». 2022. URL: <http://surl.li/dlkcc>
18. Історична правда. Спецпроект Голодомор: «Чи можна вважати Голодомор геноцидом?»: транскрипт вебінару Німецько-української комісії істориків. 2022. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2020/11/30/158579/>
19. Коваленко Є. І. Голод 1932–33 років у Донбасі. Донецьк, 1992. С. 320-322
20. Кульчицький С. В. Голод 1932–1933 рр. в Україні як геноцид: мовою документів, очима свідків / С. В. Кульчицький. Київ: Наш час, 2008. 239 с.
21. Кульчицький С. В. Сталінський терор голодом і його демографічні наслідки. Голодомор 1932–1933 років як величезна трагедія українського народу: матеріали Всеукраїнської наукової конференції, 15 листопада 2002 р., Київ: МАУП, 2003. С. 19-31
22. Кульчицький С. В., Шаталина Е. П. Колективізація сільського господарства та голод в 1932–1933 рр. Нові сторінки в історії Донбасу. *Статті*. Упор. Лихолобова З. Г., ред. Слинько А. А., тех. ред. Крапенко Н. М., кор. Винокурова Г. П. Донецьк : Донбас. 1992. Т.2. С. 23-51
23. Матеріали Міжнародної конференції «Штучні голоди в Україні ХХ століття» (Київ, 16 травня 2018 року). Київ: Видавництво «Коло», 2018, 368 с.
24. Мишанич Мотря. Більшовицька політика геноциду Україні. Вступ до українського народознавства. Донецьк, 2003. С. 199.
25. Троян М.П. Голодомор 1932–1933 років у Донбасі. Національна книга пам'яті жертв Голодомору 1932–1933. Донецька область. Т.1. С 39-46
26. Якубова Л. Суцільна колективізація в селах етнічних меншин 1930 – 1935 рр. Проблеми історії України: факти, судження, пошуки. 2004. №11. С. 370-412.
27. Kul'chyts'kyi S. The Holodomor and Its Consequences in the Ukrainian Countryside. *Harvard Ukrainian Studies*, Vol. 30, No. 1/4, After the Holodomor: the enduring impact of the great famine on Ukraine (2008), pp. 1-13
28. Kul'chyts'kyi S. The Holodomor of 1932-1933: How and Why? *East/West: Journal of Ukrainian Studies*. Vol. 2 (2015). No. 1. Guest Editors: Frank Sysyn and Andriy Makuch. PP. 93-116.

Нікітіна Анастасія Василівна

молодший науковий співробітник

Національний історико-культурний заповідник «Гетьманська столиця», Україна

СТАНІСЛАВ ПОНЯТОВСЬКИЙ ТА КИРИЛО РОЗУМОВСЬКИЙ: СПІЛЬНЕ В ДОЛЯХ НАШИХ КЕРМАНИЧЕЙ

Двосторонні економічні, політичні, культурні, історичні відносини між Україною та Республікою Польща вкотре випробовуються війною. Історія цих взаємозв'язків відображає безліч спільних поразок та перемог, тісних зв'язків та плідної співпраці. Саме Республіка Польща першою визнала незалежність України в 1991р. і протягом подальших десятиліть показала себе як надійний партнер. В історії обидвох держав є багато схожих сторінок історії.

22 серпня 2009р. в Україні відбулася знакова подія – відкриття відреставрованого палацово-паркового ансамблю гетьмана Кирила Розумовського. Урочистості з нагоди відкриття відреставрованого палацу, яку очолював третій президент України В. Ющенко, відбулися напередодні Дня Незалежності України та привернули увагу громадськості й ЗМІ. Під час цього заходу була презентована експозиція, де серед портретів визначних історичних постатей була представлена й оригінальна робота невідомого художника XVIII ст. «Портрет Станіслава Августа Понятовського» – короля Речі Посполитої.

Життя і діяльність українського гетьмана (1750-1764рр.) Кирила Розумовського та польського короля (1764-1795рр.) Станіслава Понятовського пов'язують не лише дружні відносини, їх політика та життєвий шлях дуже схожі. На історіографію про цих двох правителів імперська пропаганда накладала безліч міфів та намагалася знищити будь яку позитивну пам'ять про них. Завдяки спільній діяльності сучасних істориків, громадських та політичних діячів, зараз ми вже можемо позбавитися політичного ангажування їхнього вкладу в розвиток очолюваних ними держав та стверджувати, що це були політики з яскравою індивідуальністю.

На відміну від Станіслава Понятовського, який народився 17 січня 1732р. у родині відомого польського політика та військовослужбовця, Кирило Розумовський народжений 18 березня 1728р. у простій козацькій сім'ї. Завдяки впливу свого старшого брата Олексія, майбутній український гетьман здобуває якісну європейську освіту, яка дала можливість Кирилові Розумовському не лише навчатися, а й детальніше ознайомитися з європейським мистецтвом, архітектурою та політичними успіхами цих держав. Подорож Німеччиною, Францією, Англією значно вплинули й на світогляд майбутнього польського короля Станіслава Понятовського. Саме тому початок правління обох керманічів почався із значних модернізаторських реформ.

Неможливо не відмітити, що як і Станіслав Понятовський, так і Кирило Розумовський отримали держави з розгалуженим державним апаратом, які потребували глибоких реформ. Маючи гарну освіту, обидва правителі розуміли необхідність підвищення рівня освіченості громадян та ґрунтовні зміни в цій сфері. Провідною ідеєю цієї реформи Кирило Розумовський вважав, що наука і освіта – одні з основних засад розвитку держави. Саме тому український гетьман прагнув зробити доступною загальну освіту всіх українських дітей, а також прагнув створити університет у своїй столиці – Батурині та змінити Києво-Могилянську академію на світський навчальний заклад [1]. Такі ж ідеї поділяв і Станіслав Понятовський та вважав, що освічені громадяни краще будуть бачити необхідність

реальних реформ й стануть основою для розбудови сильної європейської держави [2]. Завдяки зусиллям нового короля та його сподвижників було створено Комісію народної освіти. Реформовані школи мали виховувати громадян-патріотів, які сприяли б змінам у країні.

Маючи постійну зовнішню загрозу, постала гостра необхідність посилити й зміцнити внутрішні засадничі інститути як для Речі Посполитої, так і для Гетьманщини. З метою збереження автономії своєї держави, Кирило Розумовський проводить військову реформу, в основу якої лягла модернізація озброєння та уніформи війська. Справа переозброєння полягала у переведенні всіх козацьких полків на уніфіковану холодну та вогнепальну зброю [3]. Переведення на однострій стосувався й козацького одягу та військової символіки, яким було передбачено мати окрім стройового мундиру синього кольору ще й повсякденний, зшитий із сірого доморобного сукна для службових поїздок [4]. Для підготовки сильного регулярного війська, новообраний король Речі Посполитої Станіслав Понятовський у 1765р. засновує кадетський корпус, більш відомий як Лицарська школа. Вона навчала не лише військової справі, а також давала всебічні знання для формування патріотичних ідей всередині польського війська [5].

Проведення таких внутрішніх реформ вимагало фінансування, що спонукає обох правителів для розбудови й економічного сектору своєї політики. Для розвитку господарства в Гетьманщині Кирило Розумовський будує ряд цегельень, суконних фабрик, вапняних заводів, водяних млинів, лісопилень, кінних заводів тощо [6]. До такої ж політики економічної розбудови держави вдався й Станіслав Понятовський, який побудував текстильні, суконні, скляні й шкіряні мануфактури, млини, пивоварні, цегельні, каретні, меблеві, фаянсові заводи [7]. Така політика сприяла значному поповненню державної казни, створювала нові робочі місця та стала основою розбудови міст та селищ.

Відмінною рисою обох правителів став їх вклад у розвиток мистецтва та культури. Кирило Розумовський і Станіслав Понятовський захоплюються мистецтвом під час своїх перших європейських подорожей. Обидва діячі зібрали унікальні та грандіозні колекції книг, картин та інших творів мистецтва. Станіслав Понятовський планував зробити свої колекції публічними та мріяв про перетворення своєї приватної бібліотеки на загальнодоступну, цим самим хотів заохотити населення до мистецтва. Сам король так сильно захоплювався читанням, що в його гардеробній можна було побачити замість шаф для одягу – книжкові шафи [8]. Кирило Розумовський мав великі приватні книжкову та мистецьку колекції, також гетьман активно підтримував друкарство, українських майстрів та виконавців. На початку свого гетьманування Кирило Розумовський часто запрошував іноземних архітекторів, музикантів, живописців та приставляв до них учнів, які були українцями та мали навчатися цій справі. Через декілька років Кирило Розумовський мав штат підготованих українських митців.

Окрім позитивного в житті й діяльності зазначених двох політичних діячів, їх об'єднує й спільна трагедія – руйнування їхньої держави російським урядом. У 1764 р. Катерина II видає наказ про ліквідацію гетьманської посади, нібито на підставі добровільного зречення Кирила Розумовського від гетьманської булави, яке змусили написати примусово. Фактично ж російська імператриця вела жорстоку політику «русифікації українців» та ставила за мету «щоб роки та імена гетьманів зникли», про що зазначає у своїй записках [9]. На долю Станіслава Понятовського також випало випробування стати свідком руйнації його держави. Росія, Пруссія та Австрія ділила між собою території Речі Посполитої, не допускаючи до цієї справи короля Станіслава Понятовського. Катерина II вимагала від короля зречення престолу, який був символічно підписаний 25 листопада 1795р., у 31-у річницю її коронації [10].

Імперіалізм, мова зброї і сили, цензура та переслідування незалежних дослідників – така політика російської держави від імперії до радянського союзу, якою намагалася

викривити справжню історію українського та польського народів. Сьогодні надважливо побудувати спільний культурний та науковий фронт боротьби й відстоювати імена діячів. Як і Кирило Розумовський, так і Станіслав Понятовський намагалися врятувати державність власних народів, але, на жаль, їм це не вдалося. Саме тому зараз нам важливо, проаналізувавши історичний досвід наших країн, стати творцями успішних і сучасних держав.

Список використаних джерел:

1. Коваленко О.(2014). До питання про типологію української державності за гетьманування К.Розумовського. *Батуринська старовина* 4(8), 49.
2. *Reformy państwa w czasach Stanisława Augusta Poniatowskiego*. Retrieved from <https://zpe.gov.pl/a/reformy-panstwa-w-czasach-stanislaw-augusta-poniatowskiego/Di3e8Z6mH>
3. Сокирко О. (2014). «Держась воєнного обряду»: військові реформи Кирила Розумовського 1750–1764 рр. *Українська гетьманська держава : до 250-річчя скасування гетьманства*, 119-145.
4. Славутич Є. (2016). До історії козацького мундиру в Гетьманщині. *Військово-історичний альманах*,ч. 1 (20), 72–73.
5. *Mrozowska K.(1961). Szkoła Rycerska Stanisława Augusta Poniatowskiego, 1765-1794. Wrocław: Ossolińskich.*
6. Терех М. (2016) Історія відбудови батурина за часів гетьмана К.Г. Розумовського. *Сіверщина в історії України* 9, 292-295.
7. Żywirska M. (1978). *Ostatnie lata życia króla Stanisława Augusta*. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.
8. *Stanisław August mecenasem sztuk*. Retrieved from <https://artsandculture.google.com/story/qgXR4yzfryS8LQ?hl=pl>
9. Круглова Т. (2010). Об отставке последнего малороссийского гетмана К.Г.Разумовского (1764г.): новое прочтение источников. *Вестник МГУ*, №1.
10. Zielinska Z. (2013). *Geneza i treść aktu abdykacji Stanisława Augusta*. Warszawa: Wydawnictwo DiG.

SECTION 21. CULTURE AND ART

Морозова Ольга Олександрівна

кандидат пед. наук, доцент,
доцент кафедри музикознавства інструментальної підготовки
та методики музичного мистецтва
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, Україна

Каленик Ірина Василівна

старший викладач кафедри музикознавства інструментальної
підготовки та методики музичного мистецтва
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, Україна

ТВОРЧА САМОСТІЙНІСТЬ МУЗИКАНТА В ІСТОРИЧНОМУ АСПЕКТІ

Проблема вивчення еволюції самостійного творчого процесу музиканта представляє великий інтерес з точки зору психології та фізіології людини, соціальних і суспільних відносин, історії мистецтва і т. і. Доведено, що музичне мистецтво є одним із засобів оптимізації розумової праці людини. Поняття «творча самостійність» вбирає в себе два феномени: творчість і самостійність. Кожна з цих властивостей потребує детального аналізу з метою визначення шляхів їх розвитку в історичному аспекті та впливу на людину.

Першою країною, де музичне мистецтво набуло величезного соціально-політичного значення, а музична освіта крім іншого мала і політико-етичну виховну мету, була Стародавня Греція. Саме там було вперше порушено питання самостійності, як основної проблеми розвитку музики.

Вважається, що витoki грецького музичного мистецтва були закладені на острові Кріт, де хлопчики мали обов'язково навчатися співу, інструментального музикування та гімнастики, які виступали в поєднанні.

Античні мислителі вважали, що без самостійності й творчості неможливе ніяке виховання взагалі, а тим більше – музичне виховання. Виховання музикою було для них у засобом врівноваження внутрішньої психологічної та зовнішньої фізичної сторін життя.

Музичне мистецтво пронизувало всі аспекти античного буття: релігію, політику, культуру, освіту, дозвілля, творчість.

Ідеал освіченої людини у розумінні стародавніх греків – людина, яка перебуває під постійним покровительством муз і одночасно є їх служителем. Питанням музичного виховання у Стародавній Греції приділялась виключна увага. Саме тут було викладено ідею самостійного музикування. Вважалося, що лише самостійною творчою працею можна підготувати молоду людину до активного життя, в якому знання без практичних навичок мало чого варті.

Самостійність – це властивість людини, яка є результатом виховання та самовиховання. Ця властивість виявляється в дітей уже в ранньому віці – у прагненні самостійно, без сторонньої допомоги виконувати дорослі дії. Самостійність – це необхідність і природна потреба людини.

Творча самостійність формується та розвивається у процесі адаптації людини до природних та соціальних умов і характеризується двома чинниками:

- сукупністю засобів, якими володіє особистість (знання, уміння та навички);
- ставленням особистості до процесу самої діяльності, її результатів, умов здійснення, зв'язками з іншими людьми, що складаються у процесі самої діяльності.

Результати дослідження теоретичних праць античних учених свідчать про високий рівень осмислення музичних процесів, визнання в ньому високої ролі логічних принципів, що неможливо без самостійної творчої діяльності. Творчість є вищою формою активності та самостійної діяльності. Творчість означає – шукати, знаходити й відтворювати щось нове, неповторне, оригінальне. Саме творча самостійність закладалась атмосферою епохи Античності.

Отже, формування та розвиток творчої самостійності обумовлені такими показниками: розвитком суспільства; ідеями, висунутими епохою; рівнем творчих традицій, накопичених світовою музичною культурою.

Список використаних джерел:

1. Євстігнеєва Н. І. Музичне мистецтво як засіб саморегуляції людини: історичний, філософський, музично-теоретичний аспект / Тексти лекцій. Полтава : ПДПУ, 2004 р. 30 с.
2. Клименко В. В. Психологія творчості: Навчальний посібник для студ. Вузів. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 479 с.
3. Роменець В. Психологія творчості. Вид. 2-ге, доп. Київ : Либідь, 2001.

SECTION 22.
GEOGRAPHY AND GEOLOGYСтельмах Валентина Юрївна канд. географ. наук, старший викладач
кафедри фізичної географії

Волинський національний університет ім. Лесі Українки, Україна

**СТРУКТУРА ТА СУЧАСНИЙ СТАН
ВОДОПОСТАЧАННЯ В БАСЕЙНІ ДНІПРА (В
МЕЖАХ УКРАЇНИ)**

Одним із найбільших джерел водопостачання в Україні є басейн річки Дніпро, оскільки він займає понад 50% території держави. Водозабір із басейні річки складає 60% від загального забору води у країні, зокрема у 2021 році водокористувачами басейну було забрано 5,4 млрд. м³ води. Варто зазначити, що на досліджувані території розташовано приблизно 150 тисяч водокористувачів, серед яких 8,5 тисяч є первинними [1].

Дані про об'єми водозабору в басейні Дніпра свідчать, що в останні двадцять п'ять років вони мали тенденцію до зменшення. Аналогічна тенденція спостерігається і у змінах забору підземних вод у межах басейну (рис. 1).

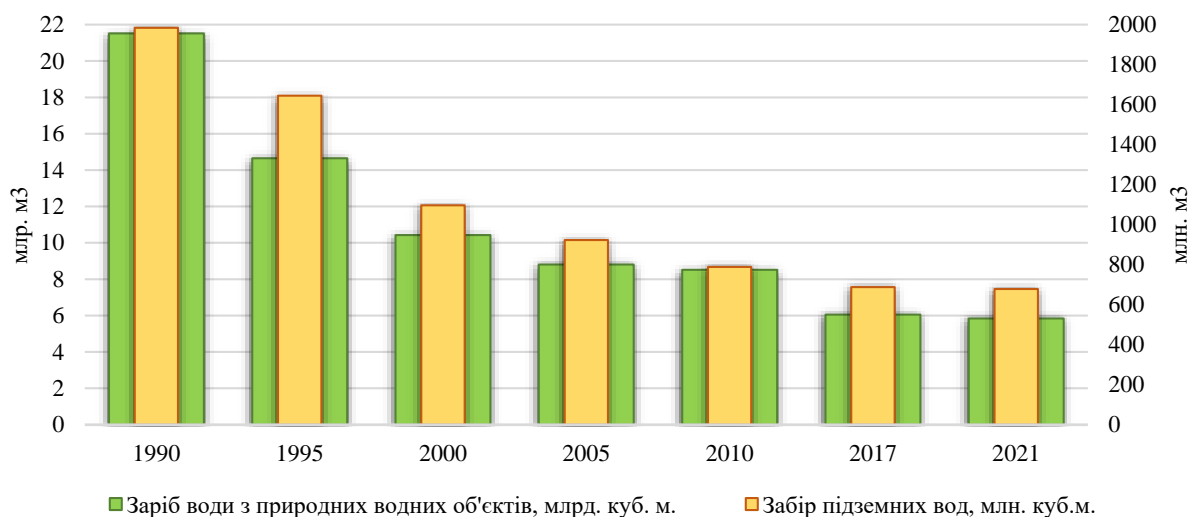

Рис. 1. Динаміка забору води в межах басейну Дніпра 1990-2021 рр. [3], [1]

Забір води у басейні річки Дніпро здійснюється як з поверхневих, так і з підземних водних об'єктів. Разом із тим, понад 88% у структурі водозабору припадає саме на поверхневі води. Серед них основним джерелом водозабору виступає каскад Дніпровських водосховищ.

У розрізі адміністративних одиниць, більшість областей України, розташованих в межах басейну Дніпра, використовують переважно води з поверхневих джерел, за винятком Львівської, Волинської та Чернігівської області (де переважає водокористування підземними водами) (рис. 2.).

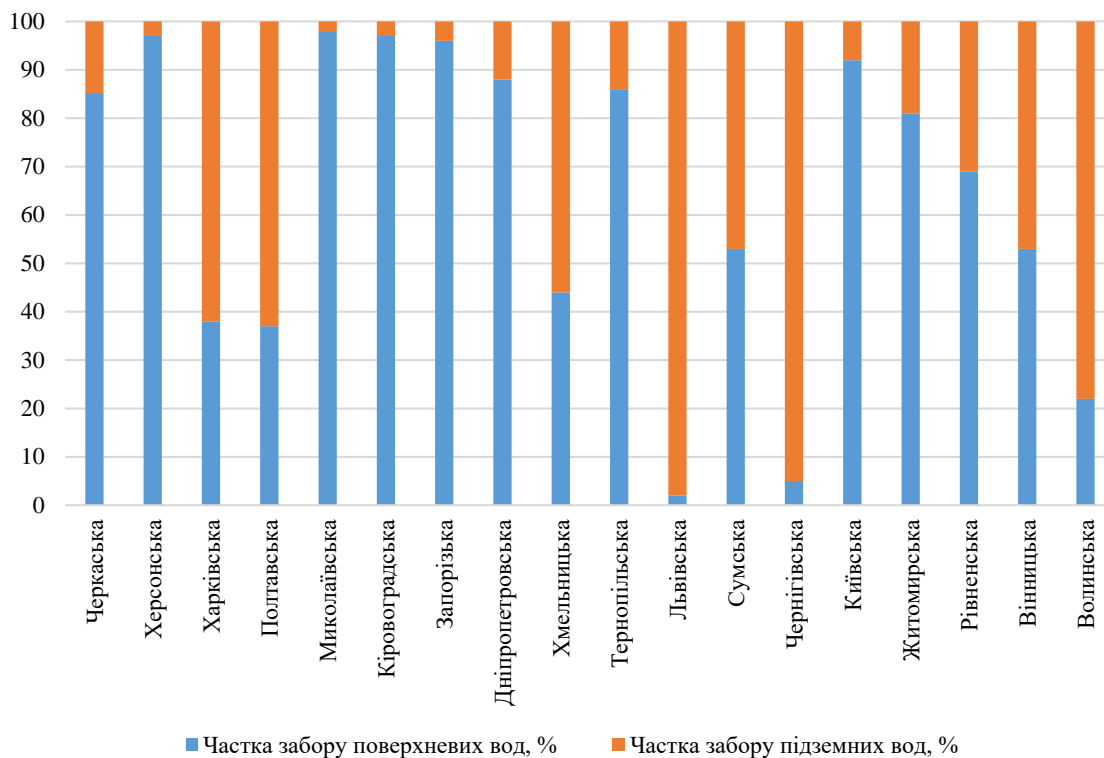

Рис. 2. Розподіл джерел водозабору у басейні р. Дніпро у розрізі адміністративних областей [2]

Серед приток найбільший обсяг водозабору здійснюється із басейну Прип'яті, Десни, Інгульця, Самари, Тетерева, Псла, Росі. Для Самари та Інгульця характерний значний забір підземних вод, що пов'язано з відкачкою їх під час видобутку корисних копалин.

У галузевому розрізі структури водокористування найбільша частка припадає на промисловість (понад 44%). Сільським господарством використовується понад 38% водних ресурсів, житлово-комунальним господарством – майже 17%, а транспортом та іншими галузями – менше ніж 1%.

Обсяги водокористування з природних та підземних водних об'єктів у межах української частини басейну Дніпра за галузями господарства наведено на рисунку 3.

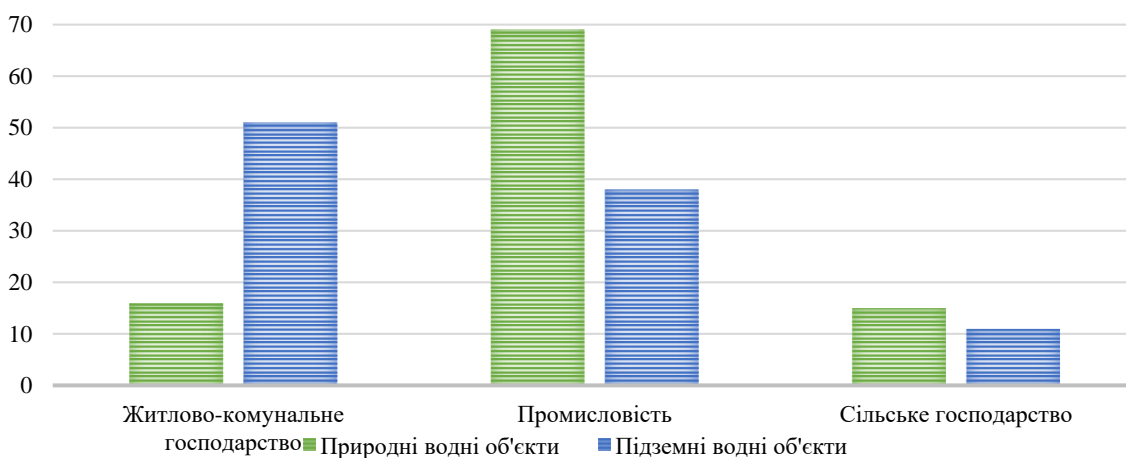

Рис. 3. Частка основних галузей господарства (%) у заборі води з природних водних об'єктів та підземних водних об'єктів [3]

Комунальне водокористування басейну Дніпра полягає у задоволенні питних та господарськопобутових потреб населення. В основному комунальне водокористування сконцентровано у великих містах, таких як Київ, Дніпро, Запоріжжя, Херсон, Кривий Ріг, Чернігів, Рівне, Житомир, Луцьк.

До основних галузей промислового виробництва у басейні Дніпра відносяться енергетика, металургійна, хімічна і нафтохімічна промисловість, виробництво харчових продуктів. У сільському господарстві водні ресурси використовуються в основному для водозабезпечення потреб аграрного сектору у зрошенні. Водокористувачами сільськогосподарської галузі є переважно Херсонська, Запорізька та Миколаївська області.

Річка Дніпро активно використовується транспортною галуззю, оскільки є головною водною магістраллю країни. Приблизно 37% від усіх річкових шляхів України припадає на судноплавну частину Дніпра. Серед інших водокористувачів можна виокремити наступні галузі економіки – охорону здоров'я, народну освіту, торгівлю та громадське харчування, які забирають переважно водні ресурси з підземних джерел.

Таким чином, варто відзначити, що басейн річки Дніпро відіграє одну із ключових ролей у водокористуванні України, забезпечує потреби у питній воді населення, а також сприяє функціонуванню провідних галузей економіки. Разом із тим, це спричинює значний антропогенний тиск та зумовлює забруднення річкових вод. Тому основним завданням стає пошук балансу у використанні водних ресурсів басейну Дніпра та забезпеченням екологічної стабільності водного об'єкту.

Список використаних джерел:

1. План порятунку річки Дніпро розроблено в Україні [веб-сайт]. URL: <https://www.poglyad.info/2022/07/11/plan-poryatunku-richky-dnipro-rozrobleno-v-ukrayini/>
2. Проект плану управління річковим суббасейном Верхнього Дніпра та річки Десна. Частина 1 (2025-2030). Версія 4. Лютий, 2021. 422 с.
3. Водні ресурси району басейну річки Дніпро та їх використання [веб-сайт]. URL: https://www.euwipluseast.eu/images/2019/04/16/8_WaterResources_Dnipro.pdf

SCIENTIFIC PUBLICATION

WITH PROCEEDINGS OF THE IV INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND THEORETICAL CONFERENCE

**«THEORY AND PRACTICE
OF MODERN SCIENCE»**

October 28, 2022 | Kraków, Republic of Poland

English, Ukrainian and other

*All papers have been reviewed. Organizing committee may not agree with
the authors' point of view. Authors are responsible for the correctness of the papers' text.*

Signed for publication 28.10.2022. Format 60×84/16.
Offset Paper. The headset is Times New Roman & Open Sans.
Digital printing. Conventionally printed sheets 11,28.
Circulation: 50 copies. Printed from the finished original layout.

Contact details of the organizing committee:

NGO European Scientific Platform
21037, Ukraine, Vinnytsia, Zodchykh str. 18, office 81
Tel.: +38 098 1948380; +38 098 1526044
E-mail: scientia@ukrlogos.in.ua | URL: www.ukrlogos.in.ua

Publisher [PDF]: Primedia E-launch LLC
TX 75001, United States, Texas, Dallas. E-mail: info@primediaelaunch.com

Publisher [printed copies]: NGO European Scientific Platform
21037, Ukraine, Vinnytsia, Zodchykh str. 18, office 81. E-mail: info@ukrlogos.in.ua
Certificate of the subject of the publishing business: ДК № 7172 of 21.10.2020.